

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVA LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

PN173

T6

c.1

ONOMIA

RALDI

132852

009998

1080026202

ITER PARATIUM

ALERE FLAMMAM
VERITATIS

EX LIBRIS
HEMETHERII VALVERDE TELLEZ
Episcopi Leonensis

Joaquín
Rosales

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
CAPILLA ALFONSO X BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
2/14/83 MICROFILMADO 1237

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

MICROFILMADO

DE ARTE
RHETORICA, ET POETICA
INSTITUTIONES
A PATRE PETRO MARIA

La-Torre à Societate Jesu

OLIM ELABORATÆ:

NUNC VERO

A P. JOSEPHO MARIANO VALLARTA

ejusdem Societatis

Accessione quadam locupletata:

ADJECTA QVOQVE

DE LATINÆ ORATIONIS ELEGANTIIS

APPENDICVLA

Commodiores factæ:

AD EORVM VSVM,

Qui in Regali, & Antiquiori Divi Ildesoni Collegio
Mexicano Litterarum studijs
operam navant.

✠
IHS

~~~~~

Mexici, M. DCC. LIII.

Typis, & sumptibus ejusdem Collegij.

Superiorum facultate.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
Biblioteca Valverde y Telles

LECTORI

ARTEM RHETORICAM JUVENTVTI IMPRIMIS
 commodam edi, jamdiu optaverant multi; quorum
 nos votis fieri satis posse, credidimus, si, quam Petrus La.
 Torre Panormi olim scripsit, ederemus: quippe, quod ille
 prafatur, coodere talem conatus est, ut in utraque Elo-
 quentia brevissimis praeceptis Tyrones institueret. Primum
 itaque uso, eodemque volumine non attem modo Orato-
 riam, Poeticamque, sed illas etiam, quae ferè desiderantur,
 Eloquentiam verò affinitate quadam attingit, de Epistolis
 conscribendis, de Dialogo, Historia, & Elogio complexus
 est. Tum in hisce tractandis addiscentiam se utilitati ac-
 commodavit: quare praecipienda genus adhibuit, quod do-
 ctinæ difficultatem; quia magna ijs est, qui primò ad Elo-
 quentiae limen accedunt, cum petitorum ab optimis Au-
 thoribus exemplorum copia, tum etiam sermonis facilitate
 temperavit. Nos, qui ista videbamus, ut est facile; cuiquam
 in ventis addere, posse in eandem commoditatem aliquid
 ad hoc conferri, arbitrati sumus. Quaedam ideo addidimus,
 multis in locis respecta, quae ex alijs collegimus, ac
 velut gemmas esse duximus, nitorem operi allaturas;
 omnia autem, ut optamur, discitentibus utilis futura. At,
 quae eadem de caula Franciscus Sylvij de Latinae Orationis
 Elegantijs Progymnasinata pro appendice adjecimus; quae
 verò selectis exemplis breviora, & praeeptionum sercato
 oratio ad usum fecimus aptiora. Tu postea, Studiosè
 Jovenis, voluntati fave: ac siquis te amor tangit
 verè Eloquentiae, indicem istum habe, qui
 quò contendere possis, te
 docebit.

* * * * *
 * * * * *
 * * * * *

00000 ERRO

FONDO ENTERIO
 VALVERDE Y TELLEZ

132862

1000

1000

ERRORES CORRIGE.

Pag. 28. lin. 2.	Persona,	Personā.
pag. 48. lin. 11.	fieri,	fieri.
pag. 49. lin. 23.	perjeram,	perperam.
pag. 50. lin. 2.	at. 3.	att. 6.
pag. 58. lin. 7.	athletis,	athletis;
ibid.	alibera,	arbeta.
pag. 64. lin. 14.	Sapientes,	Sapiente.
pag. 78. lin. 13.	podraga,	podagra.
pag. 96. lin. 26.	quareri,	quereri.
pag. 98. lin. 11.	redemi,	redemir.
pag. 100. lin. 30.	oratoribus,	orationibus.
pag. 104. lin. 29.	profecisse,	profecisse.
pag. 116. lin. 8.	zua,	zui.
pag. 114. lin. 14.	genere,	genero.
pag. 128. lin. 9.	obstentand.	obstentandū.
pag. 143. lin. 5.	famulique,	famulaque.
pag. 152. lin. 15.	qua,	quas.
pag. 173. lin. 36.	videndum,	vivendum.
pag. 179. lin. 33.	bac,	hic.
Inst. Poet. p. 46 l. 22.	aspera flecti,	aspera flecti.
pag. 84. lin. 3.	lib. 22.	lib. 2.

LIBER PRIMVS

DE SOLVTA ORATIONE.

LIBRVM hunc in quinque dividam Institutiones; Prima de ijs aget, quæ generatim ad Rhetoricam pertinent, Secunda de Epistolarum Artificio. Tertia de Aphthonij Progymnasmatibus, Quarta de Rhetoricæ Partibus singillatim, Quinta de singulis Orationum generibus, juxta tria quoque Genera dicendi.

INSTITVTIO I.

De ijs, quæ generatim ad Rhetoricam pertinent.

CAPVT I.

Rhetorica Natura.

CIC. lib. de Invent. cap. 10. de Rhetoricis hæc habet Officium ejus videtur esse dicere appositè ad persuadendum. Quare Rhetoricam sic definiat: *Arts appositè dicendi ad persuadendum.* Est autem Ars, quod constat quibusdam præceptis, quæ si ritè servaveris, nunquam non ejus fructum assequere.

Additur illud, *Dicendi appositè ad persuadendum*: quia Rhetoricæ finis est, rem non modò argumentis confirmare; sed quod Dialecticis quoq; efficit, quæ rationum pondera-

ERRORES CORRIGE.

Pag. 28. lin. 2.	Persona,	Personā.
pag. 48. lin. 11.	fieri,	fieri.
pag. 49. lin. 23.	perjeram,	perperam.
pag. 50. lin. 2.	at. 3.	att. 6.
pag. 58. lin. 7.	athetis,	athletis;
ibid.	albeta,	albela.
pag. 64. lin. 14.	Sapientes,	Sapiente.
pag. 78. lin. 13.	podraga,	podagra.
pag. 96. lin. 26.	quareri,	quereris.
pag. 98. lin. 11.	redemi,	redemir.
pag. 100. lin. 30.	oratoribus,	orationibus.
pag. 104. lin. 29.	profecisse,	profecisse.
pag. 116. lin. 8.	zua,	zui.
pag. 114. lin. 14.	genere,	genero.
pag. 128. lin. 9.	obstentand.	obstentandū.
pag. 143. lin. 5.	famulique,	famulaque.
pag. 152. lin. 15.	qua,	quas.
pag. 173. lin. 36.	videndum,	vivendum.
pag. 179. lin. 33.	bac,	hic.
Inst. Poet. p. 46 l. 22.	aspera flecti,	aspera flecti.
pag. 84. lin. 3.	lib. 22.	lib. 2.

LIBER PRIMVS

DE SOLVTA ORATIONE.

LIBRVM hunc in quinque dividam Institutiones; Prima de ijs aget, quæ generatim ad Rhetoricam pertinent, Secunda de Epistolarum Artificio. Tertia de Aphthonij Progymnasmatibus, Quarta de Rhetoricæ Partibus singillatim, Quinta de singulis Orationum generibus, juxta tria quoque Genera dicendi.

INSTITVTIO I.

De ijs, quæ generatim ad Rhetoricam pertinent.

CAPVT I.

Rhetorica Natura.

CIC. lib. de Invent. cap. 10. de Rhetoricis hæc habet Officium ejus videtur esse dicere appositè ad persuadendum. Quare Rhetoricam sic definiat: *Arts appositè dicendi ad persuadendum.* Est autem Ars, quod constat quibusdam præceptis, quæ si ritè servaveris, nunquam non ejus fructum assequere.

Additur illud, *Dicendi appositè ad persuadendum*: quia Rhetoricæ finis est, rem non modò argumentis confirmare; sed quod Dialecticis quoq; efficit, quæ rationum pondera-

omnino presc. ac nudè proponis, quia illa enucleet, amplifiet, & ad suadendum aptè componat (sed & audientium voluntatem ad rem eandem amplectendam inclinare: hoc enim sibi vult illud *Persuad. 2.*, uti ex Ciceron. ad Atticum colliges: *Hoc mihi non modò confirmavit, sed etiam persuasit.*

Dixeris autem *apposite*, ut confirmes, atque persuadeas, cum & novis cognitionibus, firmisque rationibus auditores tuos erudieris, eosque verborum delectu, ac dicendi culta ratione delectaris, atque amplificatione, & affectuum concitatione studueris in sententiam tuam trahere: quæ tria sunt Rhetoricæ munera, Docere, Delectare, Movere.

Præcepta verò Rhetoricæ dicuntur nunquam non assequi finem Artis, si ritè servantur; non quòd Orator persuadeat semper; hoc enim audientium vitio aliquando non obtinuerit: sed quòd si ritè servaverit, nunquam non appositè ad persuadendum dixerit: quod Rhetoricæ munus est, quo nunquam illa privati dicitur.

CAPVT II.

Rhetorica Materia.

Quæcumque res, qua de quæstio aliqua, vel sermo potest institui, ea demum Materia est, circa quam Rhetorica versatur. Cum autem id fieri de rebus omnibus possit, fit, ut Rhetoricæ materia nullis limitibus circumscribatur. Atque hoc interest cæteras Artes, & Eloquentiam; quòd illæ certis finibus continentur: sic materia Artis pingendi sunt figura; medendi morbi, neque aliud præterea: Rhetorica verò, veluti campi Domina, in quamcumque partem excurrit; in materiam quoque Discipulæ cujuslibet, cui in eloquendo præsidio est, & ornamento.

Materiæ autem hujus duo sunt genera: alterum *Infinite*, sive *Universum*, quòd Græci *Thesim* vocant; *Finitum* alterum, seu *Singulare*, quòd illi vocant *Hypothesim*. The-

sis est, quæ rei, loci, temporis, alijsve adjunctis non alligata, solum univèrsè quærit: ut si agatur, *An studijs litterarum danda sit opera?* Hypothesis verò est, quæ habito ad hæc adjuncta respectu, sigillatim aliquid quærit: ut si quærat, *An ab adolescente ingenio habenda sit opera studio litterarum?*

Rursus materia hæc tribus dicendi generibus tota continetur: hæc sunt *Deliberativum*, *Judiciale*, *Demonstrativum*, quòd & *Exornativum*, sive *Epidicticum* dicitur. *Deliberativum* genus ea complectitur, quæ ad Suasionem; vel Dissuasionem pertinent: *Judiciale*, quæ ad Accusationem, sive Defensionem: *Demonstrativum*, quæ ad Laudem, aut Vituperationem.

CAPVT III.

Rhetorica partes.

Quinque sunt Rhetoricæ, sive Eloquentiæ partes: *Inventio*, *Dispositio*, *Elocutio*, *Memoria*, *Pronunciatio*. *Inventio* est: *Rerum excogitatio, quæ in Oratione sive ad rem proponendam, sive ad firmandam, atque suadendam dici debent.*

Dispositio est: *Rerum inventarum in ordinem distributio.*

Elocutio est: *Rerum dispositarum per verba, atque sententias idoneas expositio.*

Memoria est: *Res totius concinne exposita recordatio.*

Pronunciatio est: *Vocis, atque gestus apta moderatio in re, percepta jam memoriter, recitanda.*

His autem omnibus Orator indiget: oportet enim invenire quid dicas, inventa disponere, disposita verbis ornare, post mandare memoriæ, tum ad extremum agere. De his partibus, quæ veluti membra sunt Eloquentiæ, sigillatim dicam Instit. 4.

CAPVT IV.

Rhetoricæ Subsidiâ.

Quatuor potissimum subsidijs Eloquentia comparanda: *Naturâ, Artè, Exercitatione, & Imitatione.*

Naturâ præstat acere, & celerè ingenium; uberi etiam & ad res aptè disponendas natum, felicem memoriâs, vocem facilem, & ehoram, vires firmas, aptam demum conformationem oris, & corporis totius.

Artè certa tradit præcepta, quæ viii sapientes longa naturæ animadversione, atque ulu edocti tradiderunt, quibus dona Naturæ excolit, ac perficit.

Exercitatio quidquid Naturâ, vel Artè adepti sumus, confirmat, auget, & efficit, ut ad usum facilius reuocetur. Ea triplex est: *Lectio, Scriptio, & Memoria.* Lectio est, cum lectissimum aliquem Auctorem legimus, & quidquid Artis in eo est adnotamus: *Scriptio*, cum sapè aliquid attentè scribimus: *Memoria*, cum memoriter aliquid edicimus de nostris scriptis, vel alienis.

Imitatio præstat, ut optimis Auctoribus, quos intentè animo sapè versabimur, similes efficiamur in dicendo. Quoniam verò Imitatio utilis est omnibus, Tyronibus verò omnino necessaria, aliquid de ea subtilis addo.

1. Itaque ne multos simul Auctores, sed unum, vel alterum selige, quem imiteris, illumque præstantissimum. In Oratoribus sic Cicero. In Poëtis Virgilius, quos qui principes negat tise omnium, nondum capit in hac arte proficere.

2. Optimo Auctore tibi propositò, non sanè omnia, sed optima quæque ejusdem seliges ad imitandum; illa leges, ac releges in scribendo, ut facilius stylum Auctoris assequaris; illique, quàm proximè possis, accedas. Horum autem nobilium locorum, Ciceronis præsertim, ut in promptu ea semper habeas, dabo complura, ubi de Figuris erit agendum.

1 3. Hæc

3. Hæc ut non modo loca, quæ per figuras effertur, sed quicquid in Auctore boni est, facias tuam, excipere opus est ab eodem quicquid in legendo notatu dignum offendet; phrasè nitidiores, verba quæcumque nova, nouoque sensus, sive flexu usurpata; ordiendi formulae, continuandi, transeundi, laudandi, exaggerandi; sententias præterea; similitudines, acutiore dicta, cæteraque omnia ornamenta sermonis; quæ in commentarijs disposita, seruatò litterarum ordiõe, configentur, ex quibus ad usum in tempore depromas.

4. Non ita seruanda est imitatio, ut more Psittaci, non nisi alieno ore loqui velis, ijs omnia repudiatis, quæ apud Auctores non inueniis; hæc enim indigna est Rhetore seruitus: Quin & aude altera progredi, & de tuo penam aliquid adde, & vince etiam, si potes, quos imitaris: facile eorum est, or vetus habet proverbium, inuentis addere. Quod ut facilius assequare, atq; infestum simul tyronibus scopulam vires, ex scribendi scilicet Auctorum fragmentis non imitandi, multiplicem rectè imitandi viam doceo.

1. Auctoris sententiam vel per amplificationem dilates, vel contrahas in pauca. Virgilius 1. *Geor.* dixerat: *Prima Ceres ferro mortales vertere terram, insinuit.* Locum hunc sic amplificat Ouidius 5. *Metam.*

Prima Ceres unco glebas dimouit aratro:

Prima dedit fruges, alimenta que mitia terris:

Prima dedit leges: Cæteris sunt omnia munus.

Contrà quæ sosc de Cæsare dixerat Cic. pro Marcello. *Bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easque derrahente Ducibus, communicare cum militibus, ne propria sint Imperatorum.* Hæc verò hujus gloriæ, Cæsaris, quam es paulò ante adeptus, sortium habes neminem: totum hoc, quantumcumque est, quod certe maximam est, totum est, inquam, tuum. Nihil sibi ex ista laude Centurio, nihil Præfectus, nihil cohorti, nihil prima decerpit; duobus carminibus Recentior quidam Fonclaus.

Glor

Gloria vicendi iuncta est cum milite, Caesar:

Caesar, parcendi gloria tota tua est.

2. Ex Graecis Auctoribus deprompta, Latina facias, vel ex alterutris verbaula. Cicero Demosthenem in Orationibus imitatus est, Catonem in Dialogis, in Topicis Aristotelem; Homerum Virgilius in Aeneide, in Georgicis Hesiodum, Theocritum nostrum in Eclogis expressit. Ex nostris etiam Tullius Virgilium, & alios, Seguerus Ciceronem imitari in multis conati sunt.

3. Quae Oratores scripserunt, in carmen convertas, vel conitâ. Cicero, cum pro Rabirio diceret, inconditum adversariorum clamorem è sublellijs ortum exaudivit tum: *Nihil me (ait) clamor ille commoveret, sed consulatur, eum indicet, esse quosdam Cives imperitos, sed non multos. Nonquam, mihi credite, Populus Romanus, qui silet, Consulem me fecisset, si restit clamore perturbatum iri arbitraretur.* In hanc eandem sententiam Silius Italicus lib. 7. Fabium Maximum inducit alloquentem ad milites, qui adversus Antiballem impotenti clamoribus praelium postulabant.

Fervida si nobis corda, abruptumque putassent

Ingenium patres, & si clamoribus, inquit,

Turbati facilem mentem; non ultima verum,

Nec deplorati mandassent Martis habenas.

4. Servatis isdem verbis, atque periodo, sententiam immutes, verba in alium sensum transferendo: ita Exordium 1. Caesari. Quosque tandem, &c. facile in invectivam adversus peccatores convertas, qui patientia Dei abutuntur. Illud etiam Philip. 2. *Non placet M. Antonio Consulatus meus, &c. poteris in hunc modum immutare: Non placet Iustero Paupertas ultero suscepta: ut placuit Apostolis, ut eos primos nominem, qui columnae sunt, atq; firmamentum Christianae Religionis: placuit Augustino, cuius semper in Ecclesia vivet auctoritas: placuit summis viris Hieronymo, Basilio, duobus Gregorijs, Antonio, Francisco; quos qui reprehendat, à Christo necesse est, desecisse. Sed quoniam illis*

quos

quos nominari, tot & talibus Viris Christiana Respi. orata est. veniamus ad eos, qui religiosis in Ordinis vivunt. &c.

5. Retentâ sententiâ, verba immutes vel omnia, vel magna saltem ex parte. Dixerat apud Virg. lib. 4. Aeneid. Dido:

Non tibi Diva parens, generis nec Dardanus auro
Flor.

Perfide, sed duris genus te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanaeque admorunt ubera tygres.

Locum hunc sic imitatur Ovidius.

Te lapis, & montes, innataq; rupibus altis
Robora, te seva progenere fera.

6. Immutatâ sententiâ, atque verbis, figuris. periodo, totumq; orationis ductum iminere. Cic. Phil. 2. *Hodie non descendit Antonius. Cur? Dat natalitia in hortis. Cui? Neminem nominabo: puratore eam Phormioni alicui, tum Gnato, tum Ballioni. O feditatem hominis flagitiosam! &c. in verba haec imitaberis. Nodum hodie in Scholis venit Rufinus. Cur? domi se inclusum continet. Quis irat? Ego vero non dico: credite eum ad meridiem usq; dormire. O rem indignam! o igna viam singularem!*

Ceterum hac in re postremum hoc moneo. Non te pudeat (adolefcentem loquor) ex probatis Auctoribus aliquid aperte furari, ita ut formulas aliquas, membra, & partem etiam periodi rebus tuis inseras. Id tyronibus laudi tribuitur, quod maturo huiusmodi vitio vertetur. sic enim Centonea (ut ait quidam) ex alicorū purpurae contextes, daturus paulò post, quam totam tuam facile seceris.

INSTITUTIO II.

De Epistolarum artificio.

CAPUT I.

Quid sit Epistola. & quae ejus partes.

Epistola est: Scripta animi sententia ad absentes. Epistolis namque utimur, ut animum nostrum absentibus aperiamus. Quatuor sunt in praesentia Epistolae partes: Proloquium, Exordium, Negotium, Clausula.

Proloquium id est: quod statim in Epistola fronte scribitur (nempe cum latine litterae dantur) tum ejus nomen, qui scribit, tum ejus, ad quem scribitur, hoc serè modo *M. T. Cicero Serr. Sulpitio S. D.* Quod quidem Proloquium quam esse possit varium, ac multiforme, in Ciceronis Familiaribus observare licet.

Exordium rei tractandae viam sternit, legentis animum nobis conciliando, qua ratione, dum de singulis aetiam Epistolis, edocebo. Hoc Exordium utimur, cum ad eos scribimus, quibuscum nulla, aut vix ulla nobis familiaritas intercedit: cum verò ad familiares scribimus, vel eos, quibus in Epistola irascimur, ex abrupto exordimur: hoc est paucissimis, vel certè nullis ante negotium praemissis verbis, negotium ipsum statim exponimus.

Negotium pars est Epistolae potissima. In ea rem breviter, & dilucide exponimus; servatis ijs, quae de singulis Epistolis tradam in serijs: rationes etiam, quae rem, ubi opus fuerit, confirmant, breiter proponemus.

Clausula brevissima est aliquando, in Familiaribus praesertim: v. g. *Habes iam, quae te scire cupiebam. Vale.* Aliquando longiuscula, in qua obsequium nostrum amico exhibemus; nostroque, vel alieno nomine illi, vel alijs saluamus. Solemus etiam Christiani amicis superius

bona, Deiq; gratiam apprecari, ut v. g. *Deus respiciet. Teq; tuoque omnia fortunet Deus.* Post contactas litteras, aut continuae, aut separatae lineae locus, in quo datae illae sunt notatae; in calu status in loco; deinde dies, ac mensis per Kalendas computando; ac denum notum: e. g. *Mexis (Argilopoli) X. Kal. Junias M. DEC. LII.*

Subscriptio Latinae ubi non sunt: cum verò patrio sermone litteras dederis, vide, quid usus ferat. Eundemque observa, ut obvoluta jam Epistola superscribas cum ejus nomen, ad quem est deferendus, tum locum, ubi ille commotabitur.

Jam verò Virtutes quatuor servet Epistola: *Decentiam, Epistola, Claritatem, Brevitatem, & Venustatem. La Vita*

Decens erit, si eam cultum, atque habitum induat, quem rerum, & eum tui, tum ejus, ad quem scribitur, ratio postulat: observantiae enim plena sit, si Principijs gravis, si Subjecto scribas: jocosa in ludicris, in serijs levis: aliter Seno, aliter Juveni scribitur.

Brevis erit, si primo nihil in rebus habeat, quod redderet; ac deinde in verbis eloquentiam nihil ostentet, sed necessitate omnia metiatur. Ne ita tamen brevitate colat, ut obscura sit, vel amicos contemnere videamur. Adolescentibus verò, quibus haec scribo, Auctor tum, ut ad copiam inclinet potius in scribendis Epistolis, quam ad brevitatem: eas enim maturior paulatim supervacaneam ubertatem depulset.

Clara erit, si nihil prope, quod aegre capiatur: si verba, atque loquendi modos adhibeat, quae non sunt à quotidiano loquendi uso tenent: si partes omnes ita disponat, ut nullam pariant dubitationem, & obscuritatem.

Venusta erit, si nativo rerum colore, candidaque dicendi simplicitate rem explicet: si proverbij, tempèstive, Veterum dictis, factisque, sententijs, argutijs, salibus gratiam legentis occupet.

Stylus tenuis sit, illaboratus, & facilis, in Familiaribus

bus praesertim, in quibus nullo opus est artificio: ut
eum à familiaribus colloquio, ita à familiaribus Epistolis
omnem hanc curam abesse convenit: grandiores itaque
figuras, & longiores periodos reserpsit, incertis contentus.
Quòd si hominis, ad quem scribimus, gravitas, aut rei
tractandae magnitudo id petat, stylus esse poterit cultior.

CAPUT II.

De singulis Epistolarum Generibus.

ARTICVLVS I.

Epistolae Deliverativi Generis.

Suasoria, & Dissuasoria.

Exordium. Capta primum Amici benevolentiam, atque
necessitudinem, quae inter vos sit, commemorando,
communemve patriam, similia studia, beneficia, virtutes
ejus, ac merita; aut si dicas, non te tunc, sed amici utili-
tati velle consilium; causas itidem indica, quae te ad scri-
bendum impulerunt.

Negotium. Rem breviter propone, quam voles Amico
suadere. Consilium confirma rationibus, quae ab his se-
ptem capitibus petendae sunt: à *Possibili, Necessario, Hone-
sto, Utili, Tuto, Facili, atque Jucundo.* Quòd si rem dis-
suadere velis, eam his capitibus opponi probabis. At
non aspira haec omnia in unaquaque Epistola sunt desu-
menda, sed quae commodissima esse, censebis.

Suasoriae Epistolae habes Lib. 1. Ep. 18. *Officium me-
um.* Lib. 4. Ep. 7. *Etsi eo.* & Ep. 8. *Neque monere.* & Ep.
9. *Etsi perpaucis.* L. 8. Ep. 16. *Exanimatus sum.* Dissuasoriae
vero L. 10. Ep. 26. *Lectis tuis.*

Responsio ad has Epistolas.

Exordium. Amici in te benevolentiam lauda.

Negotium. Ejus consilium commoda, reque illud
capturum pollicere, collaudatis ejus rationibus. Quòd

si parere Amico nequiveris, modestè id ipsum exponere;
tum rationes adde, quae te ab ejus consilio retrahunt,
et usque ad rationes responde. Gratias demum age, suo-
que consilio usuram te in reliquis promitte.

Consolatoria.

Exordium. Dolorem tuum declara, quem ex adversis
Amici rebus excepisti. Ejus etiam fortitudinem, atque
constantiam in adversis rebus commendare potes, neque
cum esse, qui indigeat consolatione.

Negotium. Rationes affer, quae valeant dolorem immi-
nuere: ut quòd haec sit humanae vitae conditio, ut multis ma-
lis sit obnoxia; quòd malum diuturnum esse nequeat;
quòd tam grave revera non sit, ut ille ceuset; quòd
commoda etiam aliqua pariat; quòd inevitabile fue-
rit, & cura culpam acciderit; quòd Deus homines sibi
carissimos adversis rebus premit, ut meritis camu-
lentur; vel demum ex eo, quòd laudabile sit quammaxi-
mè divinae voluntatis consilio acquiescere, doloremque
nostrum ratione temperare. Juvat etiam illustrium Vi-
rorum exempla proponere, qui pares casus quo animo
sustinuerint. Demum hortare, ut forti animo sit, mentem-
que ab hac molestijs distrahat ad hilariora.

Lib. 4. Ep. 5. *Posteaquam.* Lib. 5. Ep. 16. *Etsi nunc;*
& Ep. 17. *Non oblivione.* & Ep. 18. *Etsi ego.* Lib. 6. Ep.
1. *Etsi ea.*

Responsio ad Consolatorias.

Exordium. Age Amico gratias ob praestitum tibi offi-
cium.

Negotium. Magnum te solatium ex amici literis ce-
pisse dicto rationum ejus momenta te veritatum ani-
mo, ut dolorem omnino excludas, affirma, gratoque
te animo futurum.

Lib. 4. Ep. 6. *Ego vero.* Lib. 5. Ep. 13. *Quamquam ipsa.*

Petitoria.

Exordium. Amici in te benevolentiam, atque huma-
nitatem

nitatem collauda. Merita erga illum tua, promissa etiam tibi ab eo facta, si qua suae, modeste commemora.

Negotium. Quod petis, breviter exponere facile id esse, atque honestum proba, tibi etiam valde utile, vel necessarium. Excusato petendi licentiam: spem tibi esse firmam, siam rei obtinenda significa, gratumque animum pollicere.

Lib. 3. Ep. 1. *Cum*; *Contra* Lib. 5. Ep. 12. *Coram me*; Lib. 6. Ep. 16. *Si mihi tecum.*

Responsio ad Petitoriam.

Exordium. Testare, acceptas literas magnam tibi laetitiam causam attulisse, quod occasionem Amico gratificandi obtulerint.

Negotium. Velle te, dicitur, Amico gerere morem: dolere tamen, rem illam levem esse ad Amici benevolentiam, & merita. Simile studium in reliquis promittere. Quod si neganda sit res, tamen primum in Amicum benevolentiam exaggera: testator tamen, dolere te, quod Amico gratificari non possis: Quamque validas affer rationes, quae te dimoveat a te concedenda: paratum te tamen esse proficere ad reliqua exequenda, quae volent.

Commendatoria.

Exordium. Amicitiam tuam cum Amico commemora, ejusque in te benevolentiam, & humanitatem laudes ejus, quem commendatum vis, propone, quibusque ei nominibus devinctis.

Negotium. Eundem amplissimis verbis Amici patrocinio, fideique committe: quantum id dignum sit Amici humanitate, & meritis commendati hominis ostende, gratum animum pollicere, non tamen modo, sed ejus etiam quae commendasti; quos uno beneficio devincturum se existimet.

Lib. 1. Ep. 3. *Aulo* L. 2. Ep. 6. *Nondum eras*. L. 6. Ep. 9. *Cum a Cecina*. L. 7. Ep. 5. *Vide quam mihi.*

Responsionis artificium ad hanc Epistolam idem est, quod responsionis ad Petitoriam.

Com.

Communicatoria.

Consilium ab Amico petimus hac Epistola super re aliqua facienda, vel omittenda.

Exordium. Dic, multum te fidere Amici prudentiae, ejusque in te benevolentiae.

Negotium. Rem propone, de qua dubitas. Momenta rationum expende, quae sunt ab utraque parte. Consilium ab Amico peto, quod te ut omnino optimum, sequenturum ostende.

Responsio ad Communicatoriam.

Exordium. Quod tantum tibi deferat Amicos, gratias age.

Negotium. Consilium tuum profer; rationesque iudicas, quae in eam te sententiam adducunt. Rem tandem ejusdem Amici prudentiae relinque.

ARTICVLVS II.

Epistolae Generis Judicialis.

Accusatoria.

Exordium. Ex abrupto incipere optimum est, dolorem tuum explicando, quem ex Amici facinore copisti.

Negotium. Rem ipsam, quam doles, exaggera: atque illa omnia, quae momentum criminis, & pondus addunt, exponere. Ne in idem in posterum dilabatur, Amicum commone; atque ut errorem suum corrigat, & compense: te id certo sperare, dic, ab homine prudentissimo, suaeque famae studiosissimo.

Lib. 8. Ep. 12. *Pudet me*. Lib. 11. Ep. 3. *Litteras tuas*.

Responsio ad Accusatoriam.

Si objectum crimen verum est, hac ratione respondendum.

Exordium. Amicis in te benevolentiam collauda.

Negotium. Fateri commissum crimen: teque ejus motis obtemperaturum in posterum, promittes.

Quod

Quodsi iniuste crimen inustum est, responsivis artificium dabit

Excusatoria.

Exordium. Homiois amice moneatis benevolentiam commenda.

Negotium. Nullam esse culpam asserere; vel certe tantam non esse, ut creditor. Rationibus id evince. Nulla probatur esse culpa, si crimen iuste in alium rejicit; si quod obijciatur, dicitur, probari non posse; si accusatorum exaggeras improbitatem; quibus si fides statim habenda esset, nullus certe innocens inventiretor; si ex aliquo capite ostendiste non commississe. Minuitur autem, si ex imprudentia, vel inconsiderantia commissum dicitur, si coactu, si ex animi impetu. Negato demum, te illa expostulatione cepisse offensionem ullam; quod ex homine tui studiosissimo profectam scias; tamen amice monenti deinceps obtemperatum te, proferre.

Lib. 3. Ep. 7. *Pluribus verbis.* & Ep. 8. *Etsi quantum.* Lib. 5. Ep. 2. *Situ, exercitusque.* Lib. 11. Ep. 27. *Non dum satis.*

Deprecatoria.

Aliquem deprecatur hae Epistola, ut nobis, vel alteri pro admisso crimine velit ignoscere.

Exordium. Amici humanitatem, facilitatemque laudat.

Negotium. Crimen tuum, vel alterius aperte fateri; dolorem Amici dolere te dicitur, quem ex eo crimine cepit. Crimen tamen, ut potes, extenua, quibus ex capitibus tui Excusatoriam posse, docuimus. Implora clementiam ejus, studiumque servandae ejusdem amicitiae & emendationem pollicere.

Expollulatoria.

Querelam continet ad Amicum de intermissis litteris, aut quod in aliquo ab amicitiae legibus defecisse videatur.

Exordium. Ex Amici laudibus, vel certe joco aliquo procedat, ut subsequens querela leniatur.

Neg

Negotium. Id, unde doles, modeste proponet injuriam factam esse amicitiae ostende; rationibus confirma; te nihil tale ab Amico timere potuisse, dicitur; sperare tamen, tale aliquid cum in posterum non committurum.

Lib. 3. Ep. 6. *Cum meum.* Lib. 5. Ep. 7. *Situ.*

Disputatoria.

Exordium. Amici ingenium collauda; teque multum dicit, illi tribuere.

Negotium. Rem, de qua est questio, in medium profer; tuam sententiam aperi; rationes propone, quae in eam sententiam te ire compellant; contraria argumenta dissolve. Amicum demum roga, ut, quid ei contra occurrat, libere exponat, suumque judicium proferat.

ARTICVLVS III.

Epistola Generis Demonstrativi

Nunciatoria, seu Narratoria.

Exordium. Benevolentiam tuam in Amicum commenda. Mora, qua te impulerit ad ea significanda, quantum notitiam utilem Amico, vel iucundam fore coeussit.

Negotium. Rem ipsam breviter exponere, & dilucidè, uti de Narratione deinde videbimus.

Lib. 1. Ep. 2. *Idibus Januari.* & Ep. 5. *Tametsi nihil.* Lib. 2. Ep. 10. *Non potuit.* Lib. 4. Ep. 11. *Etsi scio.* Lib. 5. Ep. 6. *Cum ad me.*

Eucharistica.

Exordium. Beneficium Amici ingenium extolle.

Negotium. Beneficij magnitudinem exaggera; quod cito tibi collatum sit; quod ubertius, quam ausus fueris petere, vel expectare; quod aliquo conferentis incommodo; quod maximo tuo commodo; atque utilitate; quod ultro, & te non petente; quod nullo tuo merito; quod post habitis multis omnino dignis; quod preter expectationem &c. Gratias deinde quam amplissimas age, gratum animum

pol.

pollicere, neque te quoquam tanti beneficij faturum im-
memorem.

Lib. 3. Ep. 13. *Quasi divinarem.* Lib. 10. Ep. 4. *Gra-
tissima.* Lib. 15. Ep. 11. *Quanta tibi.*

Responsio ad Eucharisticam.

Exordium. Gratam Amici animum collauda. Gratias
tum actionem, dic, praetermittere licuisse.

Negotium. Collatum beneficium extenua. nihil te quo-
quam facturum, dic, quod aut Amici merita, aut tuam in
eum benevolentiam, aut sua in te beneficia exquet. Pro-
mitte, te majora daturum, si id feret occasio.

Lib. 3. Ep. 11. *Grata tibi.*

Gratulatoria.

Exordium. Tuam benevolentiam in Amicum, atque
necessitudinem, per quam magnus cumulus ad tuam liti-
tiam accessit ex Amici felicitate, dic, te ad gratulatio-
nem compulisse.

Negotium. Bonum, quod Amico obvult, extolle: impar
tamen esse, testator, ejus merito: ubi tum Dignitatis v. g.
tum Amici ipsius laus solutus potest: vota deinde, pro-
cesque adde pro Dignitatis, vel boni, quodcumque sit
disiunctio.

Lib. 2. Ep. 9. *Primum* Lib. 15. Ep. 7. *te, & pietatis.* &
Ep. 8. *Maxima.* & Ep. 9. *Marcellum.* & Ep. 12. *Es tibi.*

Officiosa.

Nihil negotij continet haec Epistola; sed tota in eo
est, ut amicitiam foveat per humanitatis officia.

Exordium. Tuam in Amicum benevolentiam commendat.

Negotium. Amicum hortare, ut tua opera, & familia-
ritate utatur, ut ad te quam saepissime scribat. Tuum os-
tende Amici visendi desiderium; teque memorem, dic,
eorum beneficiorum, quae ipse referat accepta. Officium
denique tuum eidem defert.

Lib. 6. Ep. 20. *Ego quanti.* Lib. 7. Ep. 8. *Quantum
meum.*

Et-

Festorum dierum Apprecatoria.

Exordium. Familiaritatem, vel officium tuum, quo
Amico obstrictus es, commemora.

Negotium. Festos illos dies Amico faustissimos appre-
cave. Te Deum orare, dic, et tuis votis annuat; eamque
Amico felicitatem, quam optas, impetitoria. Ceterum
haec Epistola plurimum artificij ab Officiosa desumit.

Ad eam ut respondeas, vide, quae in responsione ad
Eucharisticam dicta sunt.

Dedicatoria.

Epistola haec Libris, qui in lucem eduntur, praemi-
solent; atque illos alicui dedicat, ejusque patrocinium
Auctori comparat.

Exordium. Causas expone, quae te ad opus tali Viro di-
candum induxerunt. Haec possunt esse, famula in ea te, de
qua in opere agitur, Hominis eruditio; Humanitas, qua
Viros eruditos complectitur; Necessitudo, qua illi ob-
strictus es; Auctoritas etiam, quae spem optimi patrocinij
tibi facit adversus Zelos omnes conquirit. Hic apud ho-
minis laudatio contextitur ex Genere, Dignitatibus, at-
que Virtutibus.

Negotium. Librum quantum possis demissione, atque
studio devove: qualis sit explicita, & quod tendat: commoda
etiam enumera, quae speras ex illo in omnium utilita-
tem sortiri. Libro laus caute esse, dices, si vir sibi tan-
tus patrocinetur. Hominem deique ora, ut illud ob-
sequentis animi indicium benignè suscipiat; suamque
patrocinium ab opere, atque a te ipso quoquam dimo-
veat. Epistola haec longior reliquis esse potest, stylumque
cultiorem postulat, sensusque graviores, & qui magis in-
genium sapiant.

Postò tyronum commoda credo consulendam, &
quaedam hic subnectantur.

C

Exor.

Exordienda Epistola formula.

EGO, etsi nihil habeo, quod ad te scribam, scribo tamen, ut tuas eliciam.

Cum ad scribendum laboris cessimus sibi.
Scire cupio, quid agas, ac certior per te fieri, num miror quid sit, quod tu mihi litteras mittere intermisisti.

Cum latro dicat se excusatus.
Jamdudum ignoro, quid agas, nihil enim scribis. Miror, cur me accuses, cum tibi id faceat non liceat: nam

Minimè mirum debet tibi videri, nihil me scripsisse de Non committam posthac, ut accusare me de litterarum negligentia possis.

Cum respondeamus.
Ego ad te ferius, quam vellem, sed Accepi litteras tuas, quibus ad me scribis, quò minus expectata venerunt litteræ tuæ, hoc mihi jucundiores fuerunt.

Magnam voluptatem ex tuis litteris cepi, quòd Libentissimè legi tuas litteras, in quibus jucundissimum mihi fuit, quòd cognovi, meas tibi redditas esse.

Cum petimus.
Legi tuas litteras, ex quibus intellexi Cum & mihi confertus essem, quanti te facerem, & quam erga me benevolentiam expertus essem, non dubitavi à te petere,

Coram me tecum eadem hæc agere sæpe conantem deterruit pudor quidam pene subititico, qui tunc extortam absces audacius

De tua fide, & benevolentia in nos nisi persuasum esset nobis, non scripsissemus hæc tibi, quæ profectò, quando illum animum habes, in optimam partem, accipies.

Si de tua in me voluntate dubitarem, multis à te verbis peterem, ut

Cum gratias agimus.
Immortales tibi ago gratias, agamque, dum vivam. Etsi libenter petere à te soleo, tamen multò libentius gratias tibi ago, cum Licet

Licet eodem exemplo sapius tibi hujus generis litteras mutam, quibus gratias agam, quod feci in alijs, hunc etiam faciam

Maxima sum læticia affectus, cum audivi, te N. Cum factum esse, cumque honorem tibi Deum fortunare volo, gratulamur. atque à te pro tua dignitate admittistrari.

Gratulor tibi, mi N. verèque gratulor, nec sum tam stultus, ut avarà falsi gaudij frui velim.

Primum tibi, ut debeat, gratulor, lætiorque tum præscotti, tum etiam speratà tuà dignitate, ferius, non negligentia meà, sed ignorantia rerum omnium.

Gratulabor tibi prius (ita enim rerum ordo postulat) deinde ad me converterar.

His quidem litteris animum tuum, quem minimè imbecillum esse, & audio, & spero, etsi non sapientissimi, at amicitissimi hominis auctoritate confirmandum etiam, atque etiam puto.

Pro amore nostro rogo, atque oro, te colligas, & qua conditione omnes homines, & quibus temporibus nati sumus, cogites.

Siquidem & lacrimis, & tristitia te tradidisti, doleo, quia doles, & angere; nec possum, si concedis, quod sentitus, ut libentius dicamus, non accusare. Quid enim?

Cum hortamur.
Si interest, id quod sapientes arbitrantur, litteris te, ut instituisse, atque fecisse, navare operam, nihil videris melias, neque laudabilius, neque honestius facere potuisse.

Mirabiliter, mi N. lætor, mea consilia, measque sententias à te probari de

Quòd mihi pro summa erga te benevolentia magnæ curæ est, ut quàm amplissima dignitate sis, molestè tui, te

Considerandam tibi etiam, atque etiam, mi N. diligenter puto, quid facias. Mihi veniant in mentem hæc

* *
*

INSTITUTIO III.

De Aphthonij Progymnasmatibus.

EX quatuordecim Aphthonij Progymnasmatibus, quæ Tyrquibus proponuntur, quatuor duo taxat explicabo, Fabulam, Narrationem, Descriptionem, & Chriam, De reliquis aliquid dicendum veniet in 4. vel 5. Institutione.

CAPUT I.

De Fabula.

ARTICVLVS I.

Quid sit, eiusque Utilitas.

Fabula est Sermo falsus veritatem effingens. Sermo scilicet, qui, etsi falsa, & ficta, tamen acti vera essent, enarrat.

Triplitem habet Utilitatem, siquidem oportet adhibeantur: Delectat, Docet, ac Movet. Delectat, quod rei imitatio placere solet magis, quam res ipsa. Hinc maxime valet ad attentionem conciliandam. Et quidem Demosthenes, cum de rebus gravissimis apud Athenienses ageret, illos oscuantes, aliisque distractos lepidâ quadam fabellâ de Astelli umbra ad attentionem revocavit.

Docet etiam: in ea enim veluti ab oculis positus Orator, quæ vitia sint fugienda, quæ procuranda virtutes, quid in te dubia decernendum sit, tanta in hoc fabulæ vis est, ut divites Magister erudituros homines, quorum gratia in terras venerat, suæ Parabolæ non torqueretur, quod ad rudem Populorum captum, & Palæstrarum consuetudinem se accommodaret.

Movet demum quàm maxime, & ad incendendam multitudinem imperitam valet plurimum: rem enim aperte explicat, & quid in ea boni, quid mali sit, declarat.

The

Themosticles fabella de Vulpe Mulcis obstitit persuasit Atheniensibus, ne Magistratus mutarent. Cave tamen, ne ita frequens sit usus fabulæ, ut Oratorem dedecet, vel Audientium gravitatem, vel materiam, de qua dissertis: quare in Concionibus sacris omnino a fabulis poetarum abstinere.

ARTICVLVS II.

Fabulæ partes, & artificium.

Cum Fabulâ utamur ad vitam Audientium rectè instituendam, non illam modo enarrat Orator, in quo delectat rationum, non erudit, sed Admonitionem aliquam narrationi addit, ad quam confirmandam, vel explicandam Fabula spectet. Quæ quidem Admonitio, si Fabulæ præmittitur, *Præfabulatio*, si verò postponitur, *Affabulatio* vocatur.

Fabulæ verò Narratio sit Brevis, Perspicua, Jucunda, atque Probabilis: quæ Probabilis, siue Verisimilitudo Fabulæ comparatur; si talia cuique verba, mores, vel facta affingimus, qualia pro suo ingenio dicerent, aut facerent ea, quæ proponimus. Sic Vulpi est appingenda calliditas, Leoni generositas, Lupo rapacitas, Agno mansuetudo &c. Ceteras Narrationis Virtutes addisces sequenti Capite.

ARTICVLVS III.

Quæplex sit Fabulæ.

TRiplex est: Rationalis, Moralis, & Mista. Rationalis, quæ etiam *Parabola* dicitur, fingit hominis dictam, vel factam quidpiam. Sit pro exempla *Phædræ Fabulæ 14. lib. 3.*

Puerorum in turba quidam ludentem Atticus Esopum nudibus cum vidisset, restitit; Et quasi delirum visit: quod sensit simul Derisor posuit, quàm detridandus senex;

Ars

INSTITUTIO III.

De Aphthonij Progymnasmatibus.

EX quatuordecim Aphthonij Progymnasmatibus, quæ Tyrquibus proponuntur, quatuor duo taxat explicabo, Fabulam, Narrationem, Descriptionem, & Chriam, De reliquis aliquid dicendum veniet in 4. vel 5. Institutione.

CAPUT I.

De Fabula.

ARTICVLVS I.

Quid sit, eiusque Utilitas.

Fabula est Sermo falsus veritatem effingens. Sermo scilicet, qui, etsi falsa, & ficta, tamen acti vera essent, enarrat.

Triplitem habet Utilitatem, siquidem oportet adhibeatur: Delectat, Docet, ac Movet. Delectat, quod rei imitatio placere solet magis, quam res ipsa. Hinc maxime valet ad attentionem conciliandam. Et quidem Demosthenes, cum de rebus gravissimis apud Athenienses ageret, illos oscuantes, aliisque distractos lepidâ quadam fabellâ de Astelli umbra ad attentionem revocavit.

Docet etiam: in ea enim veluti ab oculis positus Orator, quæ vitia sint fugienda, quæ procuranda virtutes, quid in te dubia decernendum sit, tanta in hoc fabulæ vis est, ut divites Magister erudituros homines, quorum gratia in terras venerat, suæ Parabolæ non torqueretur, quod ad rudem Populorum captum, & Palæstrarum consuetudinem se accommodaret.

Movet demum quàm maxime, & ad incendendam multitudinem imperitam valet plurimum: rem enim aperte explicat, & quid in ea boni, quid mali sit, declarat.

The

Themosticles fabella de Vulpe Mulcis obstitit persuasit Atheniensibus, ne Magistratus mutarent. Cave tamen, ne ita frequens sit usus fabulæ, ut Oratorem dedecet, vel Audientium gravitatem, vel materiam, de qua dissertis: quare in Concionibus sacris omnino a fabulis poetarum abstinere.

ARTICVLVS II.

Fabulæ partes, & artificium.

Cum Fabulâ utamur ad vitam Audientium rectè instituendam, non illam modo enarrat Orator, in quo delectat rationum, non erudit, sed Admonitionem aliquam narrationi addit, ad quam confirmandam, vel explicandam Fabula spectet. Quæ quidem Admonitio, si Fabulæ præmittitur, *Præfabulatio*, si verò postponitur, *Affabulatio* vocatur.

Fabulæ verò Narratio sit Brevis, Perspicua, Jucunda, atque Probabilis: quæ Probabilis, siue Verisimilitudo Fabulæ comparatur; si talia cuique verba, mores, vel facta affingimus, qualia pro suo ingenio dicerent, aut facerent ea, quæ proponimus. Sic Vulpis est appingenda calliditas, Leoni generositas, Lupo rapacitas, Agno mansuetudo &c. Ceteras Narrationis Virtutes addisces sequenti Capite.

ARTICVLVS III.

Quæplex sit Fabulæ.

TRiplex est: Rationalis, Moralis, & Mista. Rationalis, quæ etiam *Parabola* dicitur, fingit hominis dictam, vel factam quidpiam. Sit pro exempla *Phædonis Fabulæ* 14. lib. 3.

Puerorum in turba quidam ludentem Atticus Esopum nudibus cum vidisset, restitit; Et quasi delirum visit: quod sensit simul Derisor posuit, quàm detestandus senex;

Ars

Arcum recensum posuit in media via:
 Heus (inquit) Sapiens, expedi quid fecerim
 Concurrat populus. Ille se torquet diu;
 Nec questionis postremam causam intelligit.
 Novissime succumbit. Tum victor Sophus:
 Cito rumpes arcum, semper si tensum habueris.
 At si laxaris, cum voles, erit utilis.

Sic in sermone debet aliquando dari.

Moralis, quæ & vocatur Apologus, verba rebus assignat vocis expetibus, Moralem fabulam habuit Menænius Agrippa ad Romanam Plebem, quam conspirantem in excidium Patrum fabellâ cum Patribus conciliavit. Accipe illam ex Livio Dec. 1. lib. 2.

Tempore quo in homine, non ut nunc, omnia in unum consentiebant, sed singulis membris suum cuique consilium, suis sermo fuerat, indignatas reliquas partes sua cura, suo labore, ac ministerio ventris omnia quævis ventrem in medio quietum nihil aliud, quam datis voluptatibus frui, conspirasse inde, ne manus ad os cibum ferrent, neque os acciperet datum, nec dentes conficerent. Hac ira dum ventrem fame domare velent, ipsa una membra, totumque corpus ad extremam tabem venisse: inde apparuisse, ventris quoque haud seorsum ministerium esse: nec magis ali, quam alere eum reddentem in omnes corporis partes hunc, quo vivimus, vigemusque, divisum pariter in venas mature confecto cibo sanguinem. Comparando hinc quam intestina corporis sedatio similis esset ira plebis in patres, statuisse mentes hominum.

Mista Rationalem simul, & Moralem componit, homines, resque alia rationis expettes inter se colloquentes induendo. Huiusmodi est, quam habet Horatius Epist. 10. Lib. 1.

Cervus Equum pugnam melior communibus herbis
 Pellebat; donec minor in certamine longo
 Imploravit opes hominis, frantumque recepit.
 Sed postquam victor, violens discessit ab hoste,

NON

Non Equitem dorso, non frantum depulit ore:
 Sic qui pauperiem veritus, puriore metallis
 Libertate caret, Dominum vehet improbus, atque
 Serviet æternum, qui parvo nesciet uti.

CAPUT II.

De Narratione.

ARTICVLVS I.

Quid, & Quotæplex sit.

Narratio est Rerum gestarum, aut quasi gestarum expressio. Additur illud quasi gestarum, ut fabulosam quoque narrationem complectatur Definitio.

Triplex autem est: Poëtica, Historica, & Oratoria. Poëtica est, qua Poëta res fictas verissimiliter exponit. Huiusmodi sunt Poëmata, & Dramata omnia. Historica est, qua res gestas memoriâ dignas Historicus enarrat. Oratoria est, qua Oratores sive in rebus forensibus, sive in quavis alia declamatione utuntur. Hoc autem inter Historicam, & Oratoriam narrationem interest, quod Historicus rem præteritâ, siccè, ac brevibus verbis enarrat, quo tendat ad concitandos affectus: Orator rem amplificat, i. g. ut se exornat, accuratè perpendit, ac variis ciet in auditoribus motus animi.

ARTICVLVS II.

Narrationis contextendæ Ars

Premittitur quandoque Narrationi quædam veluti ad illam præparatio, quæ ad eam exaudiendam excitet Auditorum animos. Cuius pro Rosæ Amer. hæc Narrationi præmittit: Forsitiam quæretis, quis iste terror sit, & que tanta formido, quæ tot, ac tantos viros impediât, quominus pro capite, & fortunâ alterius, quemadmodam consueverunt, causam velint dicere? Quæ res est ista? Bonæ Patriæ

Narratio autem facilius contextetur, siquidem ratio

habetur.

habeatur. 1. eius, qui rem gerit, qua nempe fuerit aetate, sexu, conditione: 2. rei gestae, bonane sit, an mala; pna, vel praetio digna: 3. Loc. in publicone, an in privato; in Sacro, an in profano: 4. Instrumentorum, an manu, an gladio, an aliorum opera: 5. Finis, geritae res sit ad publicum bonum, an ad vindictam, an ad defensionem: 6. Modis, serione, an per jocum, studiosè, an negligenter; an vi, aut fraude: 7. Temporibus, diurno, an nocturno; festo, an profesto. Quae Adjuncta complectitur versiculus ille

*Quis, Quid, Vbi, Quibus auxilijs, Cur,
Quomodo, Quando.*

Aetque ea quidem si ita re exponenda considerentur, Narratio etiam amplissima facile conscriberetur: non quod singula in singulis Narrationibus debeant expendi, aut quo ordine illa digersi, sed ea tantum proponantur, quae ad rem nostram maxime facient.

Valde etiam ad Narrationem contendendam iuvat, si eam antea contempseris quam brevissimè; praenotatis tantum capitibus simpliciter stylo, sine ulla arte, vel amplificatione: cum vero adjectis eoique capiti adjunctis, facile erit, obgustam rem illam amplificare, atque Narrationem copiosius pertractare. Exemplo rem declaro.

Caesar egregius adolescens, cum timeretur Antonij reditus, ulro exercitum comparavit suis sumptibus. Haec se jure ample autem ab adjunctis Cic. Philip. 3. Caesar adolescens, pene potius puer, incredibili, ac divina quadam mente, atque virtute, tum, cum furor arderet Antonij, cumque ejus a Brundisio crudelis, & pessifer reditus timeretur, nec postulantibus, nec cogitantibus, nec opinantibus quidem nobis, quia fieri non posse videbatur, fortissimam exercitum in vincto genere veteranorum militum comparavit, patrimoniumque suum effudit: quamquam non sum usus eo verbo, quod accuit: non enim effudit, sed in salutem Reip. collocavit.

2. In re narranda, eam temporis rationem serva, qua res evenit, aut qua fingitur evenisse: ne in Chronologia, quae dicitur, quicquam pecces.

3. Par.

3. Partes narrationis inter se ut nestas, quaedam sunt particulae, quas adhibere commodè possis. Ea aliquot ad ultimum, *At, At vero Autem, Cum autem, Dum, Ecce, Enim vero, Ergo, Fortè, Hic, Hinc, Haud mora, Jam, Jam vero, Igitur, Interea, Interim, Itaque, Postquam, Postremo, Qui, Repente, Sed, Vbi, Però, Vix, Vi, &c.* quae si aptè ponantur, satis perspicuam reddunt narrationem. Ea quàm apposite distribuuntur in hoc fragmento Curtiae narrationis. Itaque Rex ad dediticem metu posse compellere ratus, Oxartem missi nationis ejusdem, sed ditionis suae, qui suaderet Duci, ut traheret Persem, Interim ad augendam formidinem & turres admovebantur, & excussa tormentis tela emicabant: itaque virticem Perse omni alio praesidio damnato perirent. At Oxartes, &c.

ARTICVLVS III.

Narrationis Virtutes.

Quatuor sunt Narrationis Virtutes: Brevitas, Perspicuitas, Probabilitas, & Suavitas. Brevis erit, 1. Si nihil frustra reperet. 2. Si narrandi initium non altius sumet, quàm par est. 3. Si perilem, & superfluum circumloquutionem effugiat. 4. Nihil dicet, quod ad rem non faciat. 5. Minimas res, & inutilia adjuncta neglexerit. *Hofsem insequitur, sinistra comprehendit, evertit dexteram gladium, arripit, latus perfodit, interficit, quid hoc putidius? An non satis fuisse dicere: Hofsem insequutus gladio interemit? Cavendum tamen, ne nimia brevitate in illud Horatianum incidas, Brevis esse laboro, obscurus fio.*

Perspicua erit & clara. 1. Si verba usitata usurpet neglectis obscurioribus. 2. Si rem non intercipiat coarctet. 3. Si confusus periodos, atque omnino perturbatas, & longiusculis vites: in quo facile peccant Tyrones, qui postquam ita verba a sua sede deturbaverunt, ut ad ea orationem integra pagina percurrenda sit, Elegantiam se fecisse dicunt. 4. Si cum longior est narratio, utatur par-

D

liones

tionem; ut Cic. pro Quint. *Ostendam primum, causam non fuisse cur a Pratore postularer, ut bona Quinti possiderer. Deinde, ex edicto te possidere non petuisse: postremo, non possidisse.*

Probabiliter erit, 1. Si nihil narret, quod personis non convenit, aut temporis, vel loco. 2. Si Orator ipse sit notus probitatis, & fidei. 3. Si rei expositio quaedam habeat simplicitatis, atque candoris imitationem, sine furore, & ambagibus. 4. Si adjuncta loci, temporis, aliaque persequatur ex quibus maxime probabilitas petitur. 5. Si ad rem firmandam probatissimorum hominum, cum opus sit, testimonium acceriat.

*Suavis erit, 1. Si verba usurpet lecta, nitida, atque sonantia. 2. Si stylum accomodei rei v. g. laeta jucunde, tristitia miserabiliter, atrocitas invidiose, parva pressè, magna proluxè efferat. 3. Si varios animi motus interferat, casus inopinatos, atq; festivos. 4. Si quosdam iocet se colloquentes inducat: in quibus loquutionibus hæc verba adhibemus: *At, Inquit, Respondet, &c.* quibus, ut noverat aliqui, participia eleganter permittuntur: hæc Curtius: *Obequitans, Alexanders, simulq; ad confectos cuneos protendens manus: Cessandum, inquit.**

ARTICVLVS IV.

Narrationis Ornamenta.

Primum esto, si pro præterito præsens aliquando usurpet; quod Historicis vulgare est, non rarum Oratoribus. Cic. pro Amer. *Interca iste Ameriam venit: in prædia hujus invadit: hunc miserum, lucium perditum, qui nondum æriam paterno funeri iusta solvisset, nuam ejicit domo, atque focis patrijs, Dissique penatibus præcipitem excurbat: ipse amplissime pecunia fit dominus.*

Alterum esto, si plura conglobentur infinita, superfluo verbo finito. Cic. *Verris 6. Iste (Verris) unumquodque raris in manus sumere, laudare, mirari, Rex gaudere, Prætoris Populi Rom. satis jucundum, & gratum illud esse consensum: posteaquam in hæc discessum est, cogitare iste nihil aliud, nisi quem.*

quemadmodum Regem e Provincia spoliatum, expilatumque dimiseret, supple cepit.

Tertium esto, si plura participia, aut verba ejusdem temporis conglobentur. Cic. pro Amer. *Pater occisus, nefarie domus obsessa, ab inimicis bonaempta, possessio direpta, filij vita infesta, sepe ferro, atque insidijs appetita.*

Quartum esto, si varijs Figuris exoroctur. Et sanè Figuras ferè omnes admittit, sed præcipue Hypotyposim, quæ res non tam auditi, aut legi, sed & oculis uti videntur. Exclamationem, quæ vehementior animi motus significatur, & excitatur attentio. Suggestionem, quæ auditorum animos suspensos aliquandiu tenemus, & incertos, quid simus dicari. Communicationem, quæ consilium ab alijs petimus. Dialogismum, quæ plures homines colloquentes inducimus. Sed de Figuris suis Insit. 4. Cap. 3.

ARTICVLVS II.

Narrationis Exemplar

Selectissima Historice Narrationis exempla sunt in Livio Certamen inter Horatios & Curatios; Sabinarum raptus; Audax Mutij Scævole facinus; Cannense prælium; Annibalis iter in Italiam per Hispaniam; atque Galliam. In Cæsare Pharsalica pugna. In Sallustio Poggæ etiam adversus Catilinam. In Curtio triplex Alexandri de Dario victoria; Obsequium Tyri atque Peiræ; Abdalonij eventus; Mors Alexandri. Ex his seligo Scævole facinus adversus Porfenam Etruscorum Regem, qui Romam obsidebat. Refere illud Livius lib. 2. hys verbis.

C. Mutius, adolescens nobilis, cui indignum videbatur Populum Rom. servientem, cum sub Regibus esset, nullo bello neq; ab hostibus ullis obsessum esse, liberum eundem Populum ab hisdem Etruscis obsideri, quorum sepe exercitus fuderit. Itaque magno, audacique aliquo facinore eam indignitatem vindictam ratus, abdito intra vestem ferro profectus. Vbi eo venit, in consertissima turba præpe regium et ibidem constitit. Vbi cum stipendium forte militibus daretur, & Scriba cum Rege sedens

Jedens pari serē ornata multa ageret, eamque milites vulgo adirent, timens scisci arti, uter Persona esset, ne, ignoranda Regem, semetipse aperiret, quis esset, quo temere traxit fortuna facinus, Scribam pro Rege obtruncat. Eademem inde qua per seipidam urbem exaenio mactone sibi ipse fecerat viam, cum, cœnursu ad clamorem factio, comprehensum regii satellites reoraxissent, ante tribunal Regis, desirutus, tam quoque inter tantas fortunæ minas metuenant magis, quam metuenti Roma aus sum, inquit, Ceteri. C. Nisi iam vocant: hostis hostem occidete volui: neque ad mortem minus animi est, quam ad eadem fore. Et facere. C. pari sortia romanam est. Neque anas, in ergo hos animos velis longas post me ordo: est idem peccatum deum: preinde in hoc desitimen, si jurat, accingere; ut in singulis horas capite dimittes tuo. Cum Rex smal ita incensam, periculisque contentis, circumdari ignes imputabundus, juberet; nisi exproceret propere, quas insidiarum sibi minas per ambas ges faceret. En tibi, inquit, ut sentias, quam vile corpus sit tuis, qui magnam gloriam petunt. Dextramque accense ad sacrificium seculo imicis, quam cum velut alienato ab sensu revertere animo, prope assonitus miraculo Rex, cum ab sede sua profluisset, auerexique ab altaribus iuvenem iussisset: Tu re, ubi, inquit, in te magis, quam in me hostilia a sus. Jubet rem, te male vixisse esse, si pro mea patria ista virtus staret: nunc iure belli liberum te, inuacum, inuolatumque hinc dimitto. Tum Mutius, & c.

Oratoris Narrationis exempla multa habes apud Ciceroem. Abolutissimam omnium Milonianam repeto. Sont & alia ejisdem probatissima, ut Dolus malus, quo Pechius Syracusanus Cannio imposuit Lib. 3. de Officiis. Vita, & erimica Oppianici pro Cluentio. Qua ratione Cõjurationem Catilinae detexerit Cat. 3. Sed Verrina potissimum hisce Narrationibus abundant. Vnam lege Verr. 4. candelabri, quod Rex Syriæ Antiochus donum Jovi, Capitolino destinaverat, furtum factum à Verre, cum Antiochus cum eo candelabro Syracusis esset.

Jam Historicam, Oratoriam, Poeticamque Narrationem

orem hoc differt, quod Historica fermè simplex sit, & contracta; Oratoria sit oratio, neque ita adstricta; Poëtica verborum licentiâ sit liberior. Quod ut exemplo ostendam, ex Fatmiani Strada Prohibitionibus illud subdo.

1. Expugnata jam Nicosia, Vrbe totius Cypri opulentissima, & sexaginta hominum millibus frequente, Mastaphus veram successu ferocis, Vrhis reliquias pradabundo militi donat. Desiderata dicuntur in ea cade verius quam pugna sua. pra quindecim millia Cypriorum, capti ad vigintimillia. Praetoris Insule caput Salaminam, maneris loco, mittitur ad Vrhis Praefellum. Ex manabiji, atque omni preda Mastapho pretiosa quoque servantur: ille navigia duo, & ingentem Myoparonem spoliis onerat. In primis vero egregias forma puellas tota fere Insola conquestas Myoparoni imponit, traditque omnia quadriugentis praetorianis militibus Selimo Imperatori comportanda: siue ut essent argumentum victorie, siue ut eo lenimento sibi conciliaret ambigam Principis animam. Vehabatur eo Myoparone inter captivas Cypria puella nobilis, que secum reparatam, quid erenisset Patriæ, ac suis, quid sibi in Selimi potestate crenturam esset; magnum quid animo agitare coepit. Et jam è portu ad duo milliaria professerant, cum milite nitrarum pulverem extrahente ad usum tormenteram, interuenit inibi puella cum lumine. Enimvero nulla parandi facmoris oportunitatem, ardente in animo flamma, respellans motu Patriam, modo Calum propius repente profluit, ac deliberata morte ferocior, ingenti sane ausu inter ea receptacula ignem jactit. Emicuit illico seraliti flamma, magnoque fragore avulsa à sedibus suis tabulata, atque in altum excessa, raptare simul eadem vi semista hominum corpora: permittagne, & conglabata omnia, in aquam decidere miserabili sonitu. Ceteris aut colissi inter se, & confanciati, aut incensi exceptique nudis expiravere. Nec se iura Myoparonem continuit clades. Fragmentis hominum, tabularumque ex alto late decedentibus, corripuit ignis proximam navigia, horaque unius spatio, quantum erat toto Regno co-

quisitum praedicti, hominumque, quatuor exercitiis, ex quibus tres series deum cogita. In oculis insula, Mustapha ipso inspectante, consumptum est. Sic una captivarum, sive hostium odio, sive amore pudicitiae, praesenti certe consilio, eadem opera & barbari Ducis ambitionem fregit, & se, suosque subtraxit servituti, atque dedecori.

Narra-
tio Ora-
toria.

2. Inciderat jam sese in Urbem Othomannicus exercitus, & suapte ingenio serox, & victorae licentia, concepit aequae pulationis ingenti spe furens, ac praecipit, cum ad illam Christianae rei eadem omnium maximam, ne quid miseratum deesset ultra, Mustapha Ducis indulgentia, subiciuntur civium bona militum praeda, atque libertati. Diripiuntur Urbis, insulae caput, in quam Regni operi, atque arma confluerant: deo litiarum sedes, & quondam hospitium gratiarum voluntariae ac beata hominum natio, immani hostium truculentissimorum furore, ac rabie cedebatur: succubat per fora, ac vias cada- veribus oppletas intersectorum sanguis: non erant, non generi, parcebat: & quod sine commiseratione dici nequit, atque passim ac templa, Calidumque imagines indignis sane modis polluebantur: marone nobiles, puellaeque, ac sacre Deo virginis & gynecaei, ac penetralibus ad omnem barbarorum libertatem fadissimè rapiabantur: civium fortuna, templorum suppellex, captivorum corpora, sacra, profanaque omnia, rapinis eade, ludibrio distrabantur, conculcabantur, violabantur: Mustaphas ad augendum vis, qui supererant, civibus terroris, circumdaci per urbem, superbe tubis, Danduli Praetoris caput, mox ad Salamina Praefectum deportari. Ipse interea quantum erat tota Urbe, ac Regno gemmarum, auri, argenti quae cum celati, tum rudis, vestes praeterea opere vario, ac signa comperta, demum praecipuos quosque captivorum, & praestantium forma puellarum greges duabus Onerariis ac Adyoparum ni imposta Seimo Imperatori Byzantium dono gloriose mittit. Rex solvitur e portu, naves spoliis onustae, cum in magna captivorum lamentatione, ac seminarum in primis evulsum respicientium subinde Patriam, ultimumque salutarium; una puellatam reperta est; quae foris animo, ac flante vultu, sacra-

nus est aggressa omnium saeculorum memoria praedicandum. Haec ut erat integritatis amantissima, id unam timebat scilicet, id unice Deum rogabat, ut persciscanti pudicitiae opem ferret, nonsemaret sibi eam mentem, quam dederat ad eam diem, auferret a se, corrumpereque, si quid erat formae, cuius gratia per vos amabatur, aut saltem vitam auferret, ac spiritum, quo spoliari potius quam pudore, non cupiebat modo, sed etiam, ardentissime flagitabat. Haec vero ante precas: nam dum clasiarius vllas sulphurati pulveri ex uja procurat, sorte illac Virgo praeterijt accensa face, flammisque succendi sibi animum sensit immissa e caelo flamma: neque enim aliunde crediderim conflagrasse tam generosum pectus. Vidit datam sibi matrem, ac locum, quo rem momentò transgeret, iaceret extremam omnium aetatem, seque semel ab infami iugo, ac mortis dedecore, quod infra nihil ei accidere poterat, vindicare. Ergo propter militem sacra nihil tale cogitanti, ad ea loculamenta manus etiam strenueque admota (o fortunam puella inauditam! o manum! o mentem!) medio nigri pulveris acervo subicit facem. Enimvero, flammae celestis concepta, omnia terro simul incendio conflagrarunt, simul ingenti iouitra dissiptente navigio, alij veluti e tormentis muralibus in altam sublatis, alij aut vapore praefocati, aut igne combusti, tabulisque una fumantibus impliciti, in aquis perquam misertis modis extincti sunt. Demum transmissio pariter igne in proximas onerarias, grassante incendio perturbata pice, adique dilisa, ingentes ille machinae laxatis compagibus, ac distractis toto aequore fragmentis considerant. Atque in hunc modum opes tot annorum spatia collectae, ac Cypria flos nobilitatis, prospicientibus e Nicosiense litore civibus, stragem suorum tanquam in scena lamentantibus, voraci inter undas incendio celebrimè deflagrarunt. Et tu quidem puella nobiles, vita Patriae ruinam, ultra tuorum necem, restitisti ea flamma tot facis libertatis, intercessisti captivorum servituti, obtulisti hostium avaritiam, praconique victoriae, exemplum, denique defensione fortiter pudicitia posteris reliquisti.

Postquam res Cyprae, sedemque evertere Regis
 Odyssia potuere acies, ceciditque superba
 Nisolia, atque omnis mares Cybereta tellus,
 Mustaphus bello victor truculenti ardet,
 Atcollitque animos, civisque Urbemque remittit
 Militis arbitrio, & pradam poscentibus addit.
 Invadunt Urbem, & quidquid modo caeca nocendi
 Praterijt rabies, subitaque insania cadis,
 Hoc inbiani prada repente furiosa cupido.
 Et strages, non pugna fuit. Pars altera ferro,
 Altera pars jugulis agit. Implacabilis ipse
 Signa movet Duxor, sectumque antecora suorum
 Pratoris caput ostentat: simul agminacircum
 Il vagus, attonitamque replet terroribus urbem.
 Non ita sanguineum quassat Bellona flagellum
 Agidis obiectu, si quando in praelia Mavors
 Bistonas immittit, cogitque assurgere valles
 Ossibus albeutes, & euntes sanguine campos.
 At spolijs, quaecumque (Duce navis illa remordet
 Cura magis) tota rapere & divite Cypro,
 Tres onerant latas pretiosa merce carinas.
 Vestes argento intertextas, defossa talaria
 Insesti factique auri, signa aspera gemmis,
 Craterasque auro solidos, captivaeque Regni
 Agmina nobilium, pueros atque oes puellas
 Ingenuo, multo vigilandam milite pradam
 Navibus imponunt. Ipse hac monumenta triumphae
 Threicio mittit Mustaphus dona Tyranno.
 Famiq; relinquunt portum, ventoque secundo,
 Odyssias vexilla dabant errantia lunas:
 Ausugunt puppes, retroque remurmurat unda,
 Ista salo, humectisque albescunt aquora sulco.
 Littore stant longo matres, & rapta per undas

Pignora cara vident: nec quid solventibus optant
 Inveniunt: quid enim prodest, per carula cursum
 Poscere felicem, ventosque orare serentes?
 Scilicet ut faciles contingere mania Thracum
 Detur, & immisi longum servire Tyranno.
 Naufragium, Camrosque truces, sinemque mala
 rum.
 Orarent potius, refugit tamen ista petentum
 Mollis amor, teneroque micans in pectore sensus.
 Suspensis igitur votis, sine fine querelas.
 Quod superest, fundunt, & quaeque littora carent.
 Nec minus ingenti sulcata per aquora luctu
 Responant naues, & femineo ululatu
 Cuncta sonant, repetuntque incerta littora voces
 Illa, qua geminas inter sublimior alto
 Innabat pappis, velisque capacibus omnem
 Hauribat boream, & magna se mole ferebat,
 Fortè vehebatur praestans corpore Virgo
 Cypria: plorantes haec inter sola puellas
 Sicca genas, alto facinus sub corde premebat.
 Nec tacuit: portum nam vix egressa, dolentes
 Affari, & dictis lenire ita cepit amicos:
 Quid juvat, o socia, crine, iaque, & pectora palmis
 Dilacerare modis non proficientibus: aut me
 Credula spes fallit, grandis aut aliquid canit inus
 Insidens animo Numen. Sequar omina cantis.
 Quidquid id est, certè magnum est, quod studere
 dudum
 Mens agit at mihi, nec segni contenta querela est.
 Talia conanti similibus, similisque parenti
 Cypria, sed miseris non exaudire, canebat.
 Est locus extremis subducta in parte carinis,
 Quo grandes ex are globos, & pulveris ollas

Sulphurei, plumbique moras tabulata coercent,
 Hic miles dum nitra manu licentia tractat,
 Affuit & Virgo, subitòque in pectore flamma
 Exarsere nova, scelerumque En, inquit, apertus
 Libertati aditus, faciam quod Numine dextro
 Jam dudum meditor, misero via nulla pudori
 Jam superest, turpes nisi flammâ absumere flamas;
 Et viribus sperare meis incendia. Quantum
 Hec peragam strages, strages super ipsa futura?
 Sed peragam: sic igne iuvat succendere pectus.
 At vos o flamma, vicina pabula mortis,
 Accipite hanc animam, meque his arcete periculis
 Et sceleris puram, donec licet, addite Calo.
 Interea extinxisse nefas laudabor, & hosti
 Pradam averitisse, & cineres satiasse meorum;
 Sic memorat, fatoque instante ferocior odit
 Jam lucem, dextrâque facem, quam forte gerebat,
 Sustulit accensam, Diviisque in vota vocatis,
 Restitit aucupis similis, dein concita rursus
 Quid cessas, anime, increpitat, quando IPSA vocat
 res?

Ab pereat mecum, mihi si quid amabile forma est:
 Atque Helenâ saltē castâ flagret aquore Cyprus.
 Nec plura his, jaculata facem stetit. Illicet arsit
 Exemplo fulgur, tonitruoque exterrita pinus
 Evomuit flammarum undas, & fragmina celo
 Sustulit avulsa disiecta mole carina.
 Nec tantum, ruptis quoties fornacibus Aethnâ
 Horrendum sonat, accensas liquefacta per auras
 Saxa volant, picusque ambusta nimbus arena
 Pellitur, atque imo discluditur insula fundo:
 Horrifico quantum tabulara excussa fragore
 Aere disiliant, truncisque cadavera membris;

Seminiceisque artus, & grandes orbe molares,
 Flagrantesque trabes nube obvolvuntur eadem,
 Et calo confusa gemunt, magno inde sonore
 Precipitant, pelagus stridenti extinguit in unda
 Nec verò stetit hic strages, sed tempore eodem
 Africus incumbens pelago, tadaisque volantes,
 Precipitesque globos & saxa reciproca longè
 Detulit, & socias subeantes ponè carinas
 Involvit flammis: illa piceo unguine pingues
 Accipiunt inimicum ignem, similique fatiscunt.
 Clade amba. Furit immixtis Vulcanus habentis
 Transtra per, & liquidis manantia robora ceteris,
 Avulsaque trabes determinat aquore toto,
 Tristes reliquias. Fluitat capere vâ supellex,
 Scuta virum, galcaque, & Cyriagaza per undas,
 Signaque rapta Ducum, transfixaque pectora remis,
 Et singultantes extis fumantibus artus.
 Quin etiam extincti passim super aquore pisces
 Ex illo visi, tabulaque in gurgite vasto
 Innantes, & adhuc incendia sola ferentes.
 Multa quoque ad terras semivivis corpora formis
 Venerunt, aëtas ejectione furentis,
 Impleruntque sinus deserto in litore matrum:
 Quae dubios artus, incertaque membra legentes
 Sed caras tamen exuvias, vos terque, quaterque
 Invidere, quibus cum libertate cadente
 Contigit oppetere, & patria superesse negatum est.
 Tu verò ante alias fortunatissima Virgo,
 Quae dudum ingratâ latuisti ignora sub undis,
 Tempore jam ex isto, si quid mea carmina possunt,
 Emerges me vate, tuamque in sacula nomen
 CIPRIAE defensi dabit argumeta pudoris,
 Et priuscas inter numeraberis Heroinas.

Poëticas Narrationes frequentes habes apud omnes Poëtas (his enim Poëta maxime delectatur) sed præsertim apud Virgilium: ut *Georg. Lib. 4. Vers. 25. de Dæde Coryeio: An. Lib. 2. Vers. 506. de Pitami morte, & Vers. 199. de Laocoonte à serpentibus interempto: Lib. 3. Vers. 588. de Polyphemo.*

CAPVT III.

De Descriptione.

Descriptionem inter, ac Narrationem videret interesse, quòd hæc, res quænam gesta sint, exponit commemorando; illi, quemadmodum gesta res sit, aut quæ ipsa sit, quasi proprijs coloribus exprimit, atque ob oculos ponit. Atque ea quidem, quæ de Narratione præceptimus, in Descriptione etiam facienda oportet considerari; si tantum, quot Descriptio fieri modis possit, accedat.

Fir itaque I. per *Causas*, cum quæ ex materia facta res est, quæ describitur, quæque est *forma*, aut *figura*, à qua etiam *Authore*, quem in *finem*, exponitur. Quas causas, vel omnes, vel quasdam exponendo, luculentè describi res quæpiam potest. En ex *Maistro Sclopi* descriptionem: *Nova subtilitatis sunt & operis admirandi Kalipa, oblongum in tubum, & aqualiter teretem, ex ære fusili figurata: quæ non funibus, aut nervis intente singula mittunt specula, sed inexacta præcis ratione, ad applicitos tenui ob tergo foramine igniculos, multiplici cum incremento rapiendos, certo primum vitra ti, ac sulphurei pulveris modulo temperata, insertos ore patente ferreos ex ære globos, eatenasque, & alia obturamenta, solminum instar flammis elustantibus, horrendo cum fragore contorquent.*

2. Per *Effecta*. *Cic. Tusc. Quæst. I. 5. Philosophiam ab Effectis describit: O vite Philosophia dux! o virtutum indagatrix! expultrix vitiorum! quid non modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse potuisset! Tu urbes peperisti: tu dissipatos homines in societatem vite convocasti: tu eos inter se primo*

primo domesticis, deinde coniugis; cum litterarum, & vocum communiõne iunxisti: tu inventrix legam, tu magistra moram, & discipline fuisti &c.

3. Per *laciã rei naturam explicantia*. *Cic. pro Domo sua. Quid Sergius! Armiger Catilina, stipator sui corporis, signifer seditionis, concitator tabernariorum, damnatus iniuriarum, fori depopulator, percussor, lapidator, obsessor Curie.*

4. Per *Similitudinem*: lepide Cicero Accusatorum ingenium à Similitudine describit pro *Amerino*. Facile patimur esse quamplurimos Accusatores, quòd innocens, si accusatus sit, absolvi potest; nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari non potest. Anseribus cibaria publicè locantur, & canes latant in Capitolio, ut significent, si fures venerint. At fures internoscere non possunt; significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint: & quia id est suspiciosum, tamen si bestie sunt, tamen in eam partem potius peccant, quæ est cautior. Quod si luce quoque canes latrent, cum Deos salutatam aliqui venerint: opinor iis crura suffringantur, quòd acres sunt etiam tum, cum suspitio nulla sit. Simillima est Accusatorum ratio. Alij vestrum Anseres sunt, qui tantummodo clamant, nocere non possunt: alij Canes, qui latrare, & mordere possunt, &c.

5. Per ea, quæ *runciant*, cum res est, quam descriptam volumus. *Cic. pro Lege Agraria* sic miserum Reip. statum describit. *Ego qualem acceperim Reip. Quirites intellico, plenam salitudinis, plenam timoris; in qua nihil erat mali, nihil aduersi, quòd non boni metuarent, improbi expectarent. Omnia turbulenta consilia contra hunc Reip. statum, & contra vestrum otium partim iniuri, partim nobis Consulibus designatis inita esse dicebantur. Sublata erat de foro fides, non ictu aliquo novæ calamitatis, sed suspitione, ac perturbatione iudiciorum: novæ dominationes, extraordinaria non imperia, sed regna queri putabantur.*

6. Ex *habitu*, cultuque corporis, aut ex *vultu*, vel *gestu*. Virumque præstat *Cic. pro Sextio*, *Pisonem* describit: *Alter, o Di! boni! quam teter incedebat! quam tru-*

eulentus! quum terribili aspectu animum aliquem te ex barbaris illis exemplum imperii videris, imaginem antiquitatis, columen Reip. dixeris intueri. Vesitius asper, nostra hac pupa, vā plebeis, ac pene fusca; capillo ita horrido, ut Capua, in qua ipse tum imaginis formande causa, Diuiviratum gerebat, septasiam sublaturus videretur. Nam quid ego de supercilio dicam? quod tum hominibus non supercilium, sed pignus Reip. videbatur: tanta erat gravitas in oculo, tanta frontis contra. No, ut in illo supercilio Respub. tanquam Atlante Caelum nitā videretur.

7. Per Enumerationem partium, quod utilissimum est. Cic. in Verrem. Or. 6. Syraculas sic describit: Urbem Syracusas maximam esse grecarum Urbium, pulcherrimamq; omnium sepe audistis: nam & situ est cum munio, tum ex omni aditu, vel terra, vel mari praclaro ad aspectum; & portus habet prope in adificatione, aspe. tuque Urbis inclusos: qui cum diversos inter se aditus habeant, in exitu coniunguntur: eorum conjunctione pars oppidi, que appellatur, Insula, mari dissincta, angusto ponte rursus adiungitur. Ea tamē est Urbs, ut ex quatuor Urbibus maximis consistat: quarum una est ea, quam dixi, Insula, que duobus portibus cinctā, in utriusque portus ostium, aditumq; projecta est. In ea Domus est, que Regis Hieronis fuit. In ea sunt gdes sacra complures; sed due, que ceteris longē antecellunt, Diane una, & altera Minerve. In ha: Insula extrema est font. aque dulcis, cui nomen Arethusa, incredibilis magnitudine, plentissimus piscium, qui fluctu rotas operiretur, nisi munitione, ac mole lapidum a mari dissinctus esset. Altera autem est Urbs, &c.

8. A moribus, si homo describendus est. Vt Cic. pro Caelio Catilinam describit: Illa vero in illo homine mirabilia fuerunt: comprehendere multos amicitia. tuere obsequio, cum omnibus communicare, quod habebat, servare temporibus suorum omnium pecunia, gratia, labore corporis, scelerē etiam, si opus esset, & audacia, versare suam naturam, & regere nequus, acque hic, & illuc torquere, & flectere: cum tristibus

bus severē, cum remissis iucunde, cum senibus graviter, cum facinorosis audaciter vivere.

9. Per munera, & officia rei. Cic. in Pisonem Consulatum ita describit: Animo Consulem esse oportere, consilio, fide, gravitate, vigilantia, toto denique munere Consulatus. Ego Consulem esse putem, qui Senatam in Rep. esse non putavit? Et sine eo consilio Consulem numerem, sine quo Romane Reges quidem esse potuerunt? . . . qui latrones igitur, si quidem vos Consules? qui praedones? qui hostes? qui proditores nominabuntur? Magnum nomen est, magna dignitas, magno majestas Consulatus. non capiunt angustia peccatoris tui, non recedunt levitas ista &c.

10. Per proprietates, & qua accidunt rei. Pisonem, & Clodium describit Cic. pro Sextio: Quid dicam Consules? Hocive ut ego appellem nomine (Tribani plebis) adversores huius Imperii, proditores vestrae dignitatis, hostes honorum omnium: qui ad delendum Senatam, affligendum equestrē ordinem, extinguenda omnia iura, atque infectura Majorum, se illis sacibus, ceterisque insignibus summi honoris, atque Imperij ornatos esse arbitrabantur?

CAPUT IV.

De Chria.

ARTICVLVS I.

Quid sit, & quorūplex Chria.

Chria est: Copiosior facti, rei dicti alicuius laude digni commemoratio. Triplex ea est: Verbalis, Activa, Mistā.

Verbalis sententiam explicat sapienter ab aliquo prolatam: qualis est illa Ciceronis: Improbū bene esse non potest. aut Terentij Crescit in adversis virtus.

Activa insignē aliquod facinus exponit: ut illud Aesopi, qui iussus convivium apparare rebus optimis instructum, nihil, nisi linguas intulit: & iterum pessimis rebus iussus convivium instructo, linguas iterum intulit.

Quo

Quo facto id docuit, nihil linguà melius esse, si bona, nihil pejus, si mala sit.

Missa Activam simul, & Verbaalem complectitur, factum quodpiam cum sermone conjunctum exponendo, ut Plato munditiei studiosissimus cum Diogenem Philosophorum sordidissimum ad convivium vocasset, hic iurulentis pedibus tapetem calcans, quo cubiculi pavimentum sternebatur, *Calco*, inquit, *Platonis factum*: cui Plato: *Calcas*, sed *alio festu*. Quo responso Diogenis superbiatam reprehendit, quippe qui ex ipso laudis contemptu laudem captalet.

ARTICVLVS II.

Christi Partes.

Chris, quæcumque ea sit, octo sunt partes: Laudatio, Paraphrasis, Causa, Contrarium, Simile, Exemplum, Testimonium Veterum, & Epilogus.

Laudatio pro exordio est. In ea laudes continentur Auctoris facti illius, vel sententiæ, quam exponimus, ac hæc ratione dictio ipsi, vel facti pretium, & venerationis quædam accedat. Laus autem ista 1. de longior, ne facta, ne meritis sit superior; avertet, enim auditorum animos, qui illudi se fabellis existimabunt. 2. Sententiæ congruat, vel facti, quod commemorare instituimus; ne, si ad mores illud pertineat, ab arte bellica Auctor, vel mifici, vel à corporis viribus commendetur.

Laudationis hujus contextendæ multa sunt capita: poterit enim Auctor laudari 1. Per incisa quædam, quæ laudem ejus continent, ut si de Cicero diceret: *Cicero, splendidissimus ille Curia Soli, forti Rex, Oratorum Princeps, pene potius alumnus, ac Parens eloquentiæ: ille animorum triumphator*. Et 2. à præclarè factis; 3. à Virtutibus, quibus ornabatur; 4. à certo quodam virtutis genere, ad quod sententiæ, factumve pertinet; 5. à Comparatione aliqua, per quam Auctor alijs in eo laudis genere adestatur. Ac de laudandi quidem arte *Inst.* 4. sermo nobis erit copiosior.

Paraphrasis (ut Græca ipsa vox indicat) Factum, aut Sententiæ uberius explicat, atq; interpretatur. Quodsi Factum expendat, ut amplificatè id fiat, ne illud jejuna adstrictaque clauulâ comprehendat, sed ex adjunctis, (quod de Narratione docuimus) inspiciat, admiretur, exoroet: quæ etiam ante Amplificationem *Rerum Inst.* 4. edocebitur. Dictum autem, præter quæ de Verborum amplificatione eadem 4. *Inst.* dicam, dilatari optime potest singulas ejus voces explicando: e.g. in Dicto illo, *Audaces fortuna iuvat*, qui sicut *Audaces* explicat, qui periculis, quantumvis gravia illa sint, forti se animo, alacriq; committunt: qui, incurrat licet in magnam aliquam difficultatem, quod constituant, tamen aggrediuntur: quos nullus labor terret, nulli casus retardant, nullus timor dejicit: sed spes potius quædam semper erigit, & cupiditas præclaræ laudis impellit. Tum *Fortuna* quæ sit, *Dea* illa, varia semper, & commutabilis, quæque nullo unquam consilio regitur, sed quali saxo instans globoso, atq; volubili, in quam vult partem, sese deflectit. Postremo qui *adjuvet*, quod scilicet inter discrimina, inter arma iustur, ac proregit, capis favet, obices amovet, quæque inita sunt consilia, ad exitum usque optatum perducit.

Causa rationem affert dicti ejus, aut facti, quod pertractamus: sit v.g. *Christi* tuæ Sententiæ illa *Seneca*, *Etiã sine Magistro vitia addiscuntur*: Causa ejus in promptu est naturæ hominum pravitas, quæ sit, ut nullo licet auctore, ac præceptore, præstanti tantum dulcedine adlecti in vitia ulterò dilabamur.

Contrarium petit, ex contrario ejus, quod dicit, Sententiæ confirmari. *Stultorum infinitus est numerus*, inquit *Salomon*; è contrario dices, sapientum numerum oppido esse exiguum, proinde ut in quovis hominum cætu verè sapientem aliquem difficile invenias.

Simile aptum aliquam exponit similitudinem, quæ res proposita exoroetur, atque illustratur: v.g. Sententiæ *Platonis*, *Beatorum terrarum orbem futurum, si Reges sapere ca-*

possent. illustrabis, si dices: Quemadmodum navis, quæ
 felicissimi gubernatore utitur, optime cursum conficit,
 sic vaque in portu collocatur: ita quæ à Viri sapientissimo
 Resp. administratur, tunc pacis, tum belli tempore tran-
 quillitate floreat, ac vigeat, necesse est.

Exemplum, aliquod adducendum est, quo ea, quam
 pertrahimus, res comprobetur. Dixerat Famianus Strada,
Principes nunquam soli peccant: adducere in exemplum po-
 tes, quod, Nero ut erat temulentissimus Imperator, Ro-
 ma tota id temporis in popinas abiisse videbatur.

Testimonium ea pars est, in qua Scriptoris veteris au-
 thoritate res nostra confirmatur. Ita in Senectutem istam;
*Pecunia obediunt omnia, uturpabis præclaram illam Virgi-
 lij exclamationem,*

..... *Quid non mortalia peccora cogis,
 Auri sacra fames!*

Epilogus brevi quadam, atque apta verborum conclusi-
 one, quæ per Christam reliquam dicta subsistat, moniti-
 one quadam adjecta, comprehendit.

ARTICVLVS III.

Transitionum formula.

Transiciones ea sunt, quibus singula inter se Chris-
 ta capita conueniunt: nihil ipsi tyroni difficilius:
 datione quare ut facilitati consulam, aliquas subdo.

ad Pa- Ita est professio... Atque id quidem quomodo sit verum,
raphra- attendite. Nam... Quid hoc aliud est, nisi quod...
sim. Planè ita se res habet... Nimirum,

A pa- Quod si rei hujus causam à me queras, eam esse di-
raphra- cam &c... Rogas, unde hæc tanta facilitas oriatur vitia
si ad ca- addiscendi? non aliam ego causam dederò, nisi &c...
usam. Neque vero mirum est, tam facile addisci vitia: nam
 &c... Atque mihi rei hujus causam investigasti,

A Ca- videretur esse potissimum, quod, &c.
usa ad Facile itaque est in pravos mores dilabi: at con-
Contra- quam difficile est bonos, inducere?... At ô miseriam

riam.

hominum conditionem! quid facilius vitio addiscimus?
 quid contra virtute difficilius?... Atque utinam quæ
 salutem ad virtutem, atque ad vitium propenderemus!
 verum virtuti, atque vitio nihil potest esse commune.
 Vix summo nisu ad virtutem pervenimus.... Ni-
 hil contra homini difficilius, nihil magis ab homine se-
 junctum est, quam Virtus.

Quemadmodum enim saxum pondere suo raptum,
 nullo etiam impellente, ad ima ruit: ita etiam ad vitia, nullo
 docente, properamus... Enim vero quod in Fluminibus
 experimus, ut, nisi contineantur aggere, sua sponte dila-
 bantur; hoc etiam &c... Videte quanto nisu,
 quanta contentione opus est, ut saxum ex alto decedens
 medio cursu sistamus: pari, mihi credite, diligentia, ne pro-
 labamur in vitia, contendendum est... Si ex veritate,
 magis, quam ex opinione velimus rem a stimare, eoque
 alia est natura hominum ad vitia proclivitas, nisi quam
 habent ad centrum saxa, ad mare flumina, ignis ad
 caelum?

Testes hoc loco appellare possem primos Patres
 hominum, qui cum non haberent à quibus edicerent vi-
 tia, à rebus tamen virtutis tramite aberrarunt turpissi-
 me... Experti sunt maximo suo malo, quod dicimus, Exem-
 plum.
 primi Patres hominum... Verum neque hic exem-
 plis indigemus ad rem hæc Sole clariorem confirman-
 dam, dum primus hominum nobis exemplum est... Ne-
 que id unquam novum ulli videri debet: nonne id
 omnium hominum Patres expertus est?

Neque vero aliud significare voluit Salomon, cum dice-
 rit: &c... In eadem erat sententia sapientissimus ho-
 minum Salomon, &c... Audite jam quid in eadem
 sententiam Salomon dixerit &c... Sed quid plura dis-
 monitiones
 puto? eo quam præclare Salomon eandem hanc senten-
 tiam suo testimonio confirmavit, &c.

Quæ cum ita sint, quis jam asserat, extra periculum
 esse quemquam, ne in vitia prolabatur? &c... Jam sim, ad
 vero Epilogus

verò, si ita res se habet, neminem esse puro hebetem adco, atque stupidum, qui summo labore, studio, diligentia à vitijs sibi non caveat &c. . . . Facendum igitur est, ei, qui bonos mores suos minime depravari desiderat, vigilandum esse, &c. &c. . . . Cum igitur tam facile vitijs inhæramur, relinquatur id unum, ut nobiscum ipsi reputemus, quanta diligentia opus sit, &c. &c.

ARTICVLVS IV.

Brevis Chria Verbalis Exemplum.

EXemplum, quod subjicio, ut ad conscribendam expeditius Chriam Tyrones deducam; in Attivam etiam, & Mistam adhibere licebit; quod eadem omnium sit ars, eadem leges.

Zanda
sio.

Cum eruditissimo cuique id maxime laborandum sit, ut sapientiam suam non sterilem quodammodo, parumque fructuosam esse patiatur, sed ad aliorum etiam utilitatem traducat; neminem ego esse arbitror, qui hac in laude cum Salomone hominum sapientissimo conferatur. Is enim & omni doctrinae genere fuerat divino quodam, & singulari beneficio amplissime eruditus; & sapientie lux insignia monumenta, ut posteris essent usui; nobis reliquit, et sane ea legimus in ejus libris divina monita, quæ ad omnem honestatem informare eum valeant, qui illos serio veslet: sed illud in primis fore nobis utilitari existimo, quod *Prov. c. 3. protulit*, cum diceret: *Amicus sculorum similis efficitur.*

Pava
phrasis.

Atque ita est profecto: si enim illorum familiaritate utaris, qui mores suos vitijs turpissimis corrumperunt; neque quid in quaque re honestum, bonumque sit perspicuas, sed libidine tantum feruntur: si horum lateri adhaereas, atque ex amicitia lege apertum, ut dicitur, peccus videas, tuumque ostendas; probe scito, brevi fore summam inter vos consiliorum consentionem, paria studia, concordem voluntatem; utque adeo in omnem cum illis societatem vitiorum turpissimè venias.

Nec

Neque verò rem suo pondere inspicere volenti nimirum est, istam esse peccatorum morum communioem in amicitia conjunctione: tanta enim est ingenita in animis hominum ad malum propeclio, ut exemplo nullo opus sit ad scelera quæque perpetranda. Quare si stimulus amicorum accedat, qui depravari sæpè quæ verborum, quæ factorum exemplis ad omnem ipsi nos improbitatem compellant, quantum in illam proclivius, ac vehementius feramur, necesse est: nihil est exemplo efficacius ad suadendum: facile enim itur eà viâ, quam multi terunt: quod si hac incedunt ipsi, quibuscum nobis sunt res, consilia, voluntatesque communes, & nos eadem ire oportebit.

O miseram itaque hominum conditionem, dum aliorum vitia tam facile induimus! At contra quam difficile est honestissima amplecti proborum exempla, etiam si cum ijs amantissimè, conjunctissimèque vivamus? Quam multi sunt, qui ingenios inter adolescentes, inter honestissimos homines enutriti, eam tamen sectantur vitia rationem, quæ longè abhorreat ab eorum familiarium institutis: & quamvis maxime ad inferendos bonos mores probitas amicorum pertinet, tamen per pauci inveniuntur illi, quos ex consuetudine etiam, atque usu quotidiano amicorum virtus, probitasque pervadat.

Contr
rium.

Ac mihi quidem rem attentius consideranti videatur Virtus valetudinis bonæ naturam imitari; vitia verò ægrotudinis. Vt enim nemo unquam æger visus est convalescere, quod eorum familiaritate usus fuerit, qui bene valent, cum multos quotidie noverimus, qui, quo familiares sui tenebantur, eodem ipsi morbo ex eorum consuetudine laborarent; sic etiam vix quemquam invenies, bonorum usu ad meliorem frugem rediisse; multos contra bene moratos, qui depravatorum hominum inducti familiaritate eandem impurissimam rationem vitæ didicerunt.

Et, multa cum liceret ex omni ordine exempla con-

Exem
gloplum.

globare, Salomonem nunc ego ipsam produco: qui quamvis sapientiâ suâ maximâ communitus, quod tamen esse eum mulieribus amator, familiariterque versatus, quâram religio in multiplicium deorum cultu continebatur, eô venit amentia, ut falsis quoque dijs templa, fanaque extraxit, eosque factorum religione coluerit. Quid etiam alter ille Salomon, Augustinus? Perditorum: fateri se hominum societate, ita e bonis moribus excidisse, ut cum virtuti à sanctibus iridebatur, probitatis se pudeat oneros, atque honestatis.

Testimo
nia Ver
gerum

Neque vero id Salomoni solim patuit, quem Deo institutore sapientiam adeptum esse comperimus, sed & prudenti cuique viro, Ethnicis etiam hominibus oblectam non fuit. Id enim Deos suos rogabat Appollonius Tyaneus, ut *Bonos nosceret, malos vitaret.* Id unumquemque commovebant Philosophi omnes, ne cum privatis hominibus consuetudines iniret, ut intras dislocaret.

Epilo
gus

Cum itaque improborum hominum consuetudine nihil bonis moribus inveni possit perniciosius, molestius nihil, id vnum nobis reliquum est, ut sapientissimo edocti Salomonis monito, diligenter cum animis nostris consideremus, in quas venire amicitias debeamus, quas vero devitare: ita fiet, ut & vnum virtutis expediamus, & virtutum ornamenta possumus comparare.

INSTITUTIO IV.

De singulis Rhetoricæ partibus.

CAPVT I.

De Inventione.

HAGERUS ad Eloquentiam profectus, nunc ejus Partes explicandas aggredimur. Quarum princeps Inventio est; oportet enim in Oratione quaspiam condenda

da excogitare primo, tibi probandum quid propones; deinde, quibus comprobes, argumentis; ac tertio rationem tractandorum animi affectuum, idem ut persuideas. De his itaque hoc caput erit.

ARTICVLVS I.

De Inventione Propositionis.

PROPOSITIONIS est Summa rei, quam tota Oratione probandam assumimus, e. g. *Ineundum est praelium. Parcendum est reo. Sapientia ceteris bonis omnibus est anteferranda.* Atque id maxime est laborandum, ut omnibus numeris ea sit absoluta: in qua scilicet, velut in parvo semine, totius Orationis dignitas, ratioque coniectur.

Itaque, quæ ea conque sit, his virtutibus ornetur.

Sit 1. *Clara*, & quidem ita, ut nullo labore intelligatur: quare omnino obvis verbis proponatur, quemadmodum ista: *Vitan'te sunt Improborum societates.*

Sit 2. *Brevis*: non itaque amplificetur, aut exornetur: sed ijs rejectis omnibus, quæ supervacanea esse possunt, brevibus verbis tota concludatur.

Sit 3. *Vna*, & *Simplex*: quod de Poëmate inclamat Horatianam præceptum:

Denique sit quodvis, simplex dumtaxat, & unum.

Atque *Vna* erit, si unica conset, simplicique sententia: e. g. *Optanda sunt magis animi ornamenta. quam corporis.* Quare *Problema* quod dicitur, seu quæ utramque partem disputatur, minus apta videtur esse Orationi: quæ si enim e. g. *proponas, sine pax ferienda, an bellum ineundum*, atque utramque probes partem, neutram statuas, aut gemina, aut certe nulla erit Oratio. Deinde *Simplex* ut sit, omnia Orationis totius argumenta in eam, ut in scopum colliment, siue ea tandem una ex illis singulis concludatur.

Sit 4. talis, quæ tractari copiose, utpotè lævanda argumentorum, & ornari facile possit.

Sit 5. *Conveniens* aetati, conditioni, moribus Oratoris;

globare, Salomonem nunc ego ipsam produco: qui quamvis sapientiâ suâ maximâ communitus, quôd tamen esse eum mulieribus amaret, familiariterque versatus. Quâ-
 rum religio in multiplicium deorum cultu continebatur, eô venit amentia, ut falsis quoque dijs templa, fanaque extraxit, eosque factorum religione coluerit. Quid etiam alter ille Salomon, Augustinus? Perditorum: fateri se hominum societate, ita è bonis moribus excidisse, ut cum virtuti à sanctibus iridebatur, probitatis se pudeat oneros, atque honestatis.

Testimo-
 niu Ve-
 rerum

Neque vero id Salomoni solim patuit, quem Deo institutore sapientiam adeptum esse comperimus, sed & prudenti cuique viro, Ethnicis etiam hominibus oblectam non fuit. Id enim Deos suos rogabat Appollonius Tyaneus, ut *Bonos nosceret, malos vitaret.* Id unumquemque commovebant Philosophi omnes, ne cum privatis hominibus consuetudines iniret, ut intras dislocaret.

Epilo-
 gus

Cum itaque improborum hominum consuetudine nihil bonis moribus inveni possit perniciosius, molestius nihil, id vobis nobis reliquum est, ut sapientissimo edocti Salomonis monito, diligenter cum animis nostris consideremus, in quas venire amicitias debeamus, quas vero devitare: ita fiet, ut & vitium vitij expediamus, & virtutum ornamenta polsumus comparare.

INSTITUTIO IV.

De singulis Rhetoricæ partibus.

CAPVT I.

De Inventione.

Hæc ad Eloquentiam profectus, nunc ejus Partes explicandas aggredimur. Quarum princeps Inventio est; oportet enim in Oratione quaspiam condenda

da excogitare primo, tibi probandum quid propones; deinde, quibus comprobes, argumentis; ac tertio rationem tractandorum animi affectuum, idem ut persuadear. De his itaque hoc caput erit.

ARTICVLVS I.

De Inventione Propositionis.

Propositio est Summa rei, quam tota Oratione probandam assumimus, e. g. *Ineundum est praelium. Parcendum est reo. Sapientia ceteris bonis omnibus est anteferenda.* Atque id maxime est laborandum, ut omnibus numeris ea sit absoluta: in qua scilicet, velut in parvo semine, totius Orationis dignitas, ratioque coniectur.

Itaque, quæ ea conque sit, his virtutibus ornetur.

Sit 1. *Clara*, & quidem ita, ut nullo labore intelligatur: quare omnino obvis verbis proponatur, quemadmodum ista: *Vitan'te sunt Improborum societates.*

Sit 2. *Brevis*: non itaque amplificetur, aut exornetur: sed ijs rejectis omnibus, quæ supervacanea esse possunt, brevibus verbis tota concludatur.

Sit 3. *Vna*, & *Simplex*: quod de Poëmate inclamat Horatianam præceptum:

Denique sit quodvis, simplex dumtaxat, & unum.

Atque *Vna* erit, si unica conset, simplicique sententia: e. g. *Optanda sunt magis animi ornamenta. quam corporis.* Quare *Problema* quod dicitur, seu quæ utramque partem disputatur, minus apta videtur esse Orationi: quæ si enim e. g. *proponas, sine pax ferienda, an bellum ineundum*, atque utramque probes partem, neutram statuas, aut gemina, aut certe nulla erit Oratio. Deinde *Simplex* ut sit, omnia Orationis totius argumenta in eam, ut in scopum colliment, siue ea tandem una ex illis singulis concludatur.

Sit 4. talis, quæ tractari copiose, utpotè lævanda argumentorum, & ornari facile possit.

Sit 5. *Conveniens* aetati, conditioni, moribus Oratoris;

eodemque loco, tempore, atque auditoribus, ac caprum eorum superet, in quo maximè peccaret, accommodata.

Sit 6. *Utilis*, quæ præsertim à sacris Oratoribus usurpatur. Utilitatem autem habere solent propositiones, quæ non in sola cognitione versantur, ut *Nudestia præclare hominem ornant*, sed edunt, ut aliquid efficiatur, v. g. *Frangenda sunt peruerso cupiditates.*

Sit 7. *Novæ*, in genere præsertim Exornativo, ut novitate ipsa percellat. Multimodis autem inuitata, & nova fieri poterit. Propositio etiam trita, vulgarisque: ut 1. ad comparationem si redigatur; trita illa est: *Pluribus nocet, sicut admirabilis, si dicat: Pluribus nocet magis quam hosti.* 2. Si reducat ad Paradoxum, ut si eadem illa fiat ejsusmodi, *Pluribus se ipsum ferit.* 3. Si absolute quæ enunciatur, ad aliam quam ipsam traducatur affirmationem; illam e. g. *Scripto maxime patriam, etiam exul, adamavit, sic efferret; Dubium Scipio fecit. Sueritne suus amor in patriam major, cum tot ejus hostes subegit, an cum in exilium pulsus, lubens patriæ.*

ARTICVLVS II.

De Argumentorum Inventionibus.

Argumentorum Inuentio est Rerum verarum, aut verisimilium excogitatio, quæ causam probabilem reddant. At unde haereri debent res istæ, quibus causa probabilitas comparatur? undenam argumenta ista desumenda sunt? Id ut doceant Rhetores, capita omnia, ex quibus probari quecipiam potest, in quasdam sedes distribuunt; quos *Locos communes*, *Topicos*, & *Oratorios* appellant.

Horum Locorum duo sunt genera: primum est eorum, qui *Intrinseci* vocantur; quod rei ipsi inhærent; alterum eorum, qui vocantur *Extrinseci*; quod à re sejuncti sunt, & remoti. Intrinseci sexdecim sunt: *Definitio*, *partium Enumeratio*, *Notatio*, *Genus*, *Species*, *Coniuncta*, *Similitudo*, *Dissimilitudo*, *Comparatio*, *Repugnantia*, *Contraria*, *Ad-*

Junctæ, *Antecedentia*, *Consequentia*, *Causæ*, & *Effecta*. Sex sunt *Extrinseci*. *Præiudicia*, *Fama*, *Tormenta*, *Tabulæ*, *falsi-jurandum*, *Testes*. Locos hæcce singulatim exponam, & de singulis quid sint, eorumque usum edocebo.

DE LOCIS INTRINSECIS

Definitio.

EA est Oratio, qua quid res sit, explicatur. Itaque naturam rei explicatur, quidque ei commune cum alijs sit, quid unice proprium quærit. Et Logici quidem adstri- ctè Genus duocaxat, & Differentiam rei adhibent, quod definiunt; Orator liberius, & ornatus proprias quasque rei amplectitur potestates, sive eam per proprietates etiam, & accidentia definiere solet. Logica est hominis ista Definitio: *Animal rationis particeps*, quam ita texeret Orator: *Animal providum, sagax, acutum, memor, plenum rationis, atque consilij, quodque adeo imago quædam Dei est, atque ad immortalitatem natum.*

Est itaque Oratoria Definitio quædam potius Descriptio. Quæ proinde fieri tot modis potest, quot faciesdam Descriptionem docuimus, præsertim cum amplificari magis, quam consistari res possulet. Est enim usus ille primus Definitionis, ut cum, res quid sit, noverimus, tum quoque, ipsi quid conveniat, aut non conveniat, constitiamus. Vt si hominem, ostendere velis, aduersis rebus perperam delectari, cum esse definitis ad immortalia progenitum, cum ratione utatur, & libertate. Vel, ut invidiam non esse sapientem probes, cum esse, dicas, qui do- let alieno bono, id quod sapientes maxime fugiunt. Sic quoque Cicero pro *Mil.* ex hoc loco probat, non à *Milone Clodium*, sed *Milonem à Clodio* habitum odio: *Quis enim odisset Clodium Milo fugientem, ac vitasiam glorie suæ? Ille erat, ut odisset, primum defensorum salutis meæ, deinde veneratorum furoris sui, demitorem armorum suorum, postremum etiam accusatorem suum.*

Adhiberi, etiam Definitio solet quæ commodissime

in Amplificatione ad rem exaggerandam, laudandam, vituperandam. Relege Inst. 3. Cap. 31 & Inst. 4. Cap. 2. Art. 3.

Definitionem elevari debet Cicero excludendo primum per Ironiam, vel Interrogationem Id, quod res non est, veram deinde rei naturam exponendo. Ita, ut Pisonem probe non fuisse Consularem: Quid? (inquit) tu in lictoribus, in toga, in praetexta esse Consulatum putas? Animo Consularem esse, operari, consilio, fide, gravitate, vigilantia, cura, toto denique munere Consulatum. Similem in pro Doro sua à num. 89. habet Populi R. Definitionem.

Enumeratio partium.

Ea est Oratio, qua totum in suas partes distribuimus: v. g. Aetatem hominis in Pueritiam, Adolescentiam; Virtutem in Temperantiam, Iustitiam, &c.

Hoc loco timur i. cum partes quod adit omnes, totum affirmamus. Cic. pro Manil. Syoniam esse Imperatorem Pompejum probat, quod in eo essent virtutes omnes Imperatoriae, Scientia rei militaris, Virtus, Autoritas, Felicitas. In eadem Virtutem Pompeji ut probet, res eius praclare gestas enumerat, ab illis verbis: Testis est Italia, &c. Post reditum ad Quirites, iucunditatem ex reditu suam ut exaggeret, enumerando ostendit, omnia vitæ comoda multo sibi fuisse cariora, postquam sibi sunt restituta.

2. Cum ad negandam totum, partes omnes negamus, Cic. Phil. 4. negaturus, Antonium ab ullo Consularem existimari, sic habet: Negat hoc Bratus Imperator Consul designatus, Marcus Reip. civis, negat Galis, negat cuncta Italia, negat Senatus, negatis vos. Quis igitur illum Consularem, nisi latrones putant?

3. Cum ad aliquam affirmandam ex partibus, quarum necesse est alterutra esse, alias negamus, Venit ad me, non die, non sub ortum, vel occasum Solis; ergo noctu. Cic. Phil. 2. causam quareos, cur Antonius esse voluerit ejus inimicus, Quid putem? aut: Contempnimne me? Non video, nec in viis, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea

mediocritate ingenij quid despiciere possit. Antonius, An in Senatu facillime de me detrahi posse credidit; qui Ordo clarissimis Civibus bene gesta Reip. testimonium multis, mihi uni conservata dedit? An deterrere mecum voluit contentione dicendi? Hoc quidem beneficium est: quid enim plenus, quam mihi, & pro me, & contra Antonium dicere? (His rejectis usam partem assumit) Illud profecto est: non existimavit, sui similibus probari posse, se esse hostem Patrie, nisi mihi esset inimicus.

Loci istius usus & ad Orationis totius æconomiam mirè valet, ut in pro Leg. Manil. & ad refellendam quoque maxime facit. Caveat tamen Orator, ne partes aut addat superfluas, aut necessarias praetermittat: ac ne eodem semper tenore omnes partes recenseat.

Notatio, & Conjugata.

Notatio, seu Etymologia locus est, qui è vocis potestate, aut origine quid deducit, quod similitudine probet, eeterè delectet: Vt si Senarum dilaudes, quod à Senibus dicitur. Cic. Verr. 6. Verrem rapacem Everticulum appellat.

Ad Notationem nominis pertinet Anagrammata; ut si Corpus vituperando Porcus à te dicatur esse. Sed levia sunt ista.

Conjugata sunt, quæ ab eodem orta vocabulo variè commutantur: v. g. Sapiens, Sapere, Sapienter. Venusta est Hypetbole Non est improbus, sed ipsa improbitas. Cic. Phil. 11. Quos ego orna nempe eos, qui sunt ornamenta patrie. Sed iogeanosè admodum ex hoc loco laudat Cæarem pro Marcello: Ceteros quidem omnes victores... viceras; hodierna vero die te ipsum vicisti... Nam cum ipsius victoriae conditione vili omnes occidissimus, clementia tua iudicio confertati sumus. Recte igitur unus in vicibus es, à quo ipsius etiam victorie conditio, visque devicta est. Parum hic locus probat; non nihil exornat.

Genus, & Species.

Genus quidpiam est multis commune, quæ simul in aliquo alio differunt; quæ quidem multa Species sunt: sic Vir:

Virtutem esse ad Iustitiam, Prudentiam; &c. extenditur;

Loci huius vis sita in eo est, quod, Geneti quicquid attribuitur, Speciei quoque tribui, necesse est: quare optime argumentaberis: *Virtus est amanda: ergo Temperantia. Cicero pro Archia Poetas laudat, ut Archiam commendat: Ceterarum rerum studia, & doctrina, & preceptis, & arte constare; Poetam natura ipsa valere, & mentis viribus excitari, & quasi divino quodam spiritu afflari. Quare suo more noster ille Ennius sanctos appellat Poetas, quod quasi Deorum aliquo dono, ac munere commendati nobis esse videantur. Sit igitur, Iudices, sanctum apud vos hoc Poeta nomen, quod nulli unquam barbaria violavit. Sava, & scilicet vocis res, ostendit: Bessie saepe immanes cantu fluctantur, atque consistunt: nos instituti rebus optimis non poetarum voce moreantur: Homerum Colophonij civem esse dicunt suum, Chij suum vendicant, Salaminij repetunt, permythi alij praeterea pronant inter se, atque contendunt. Ergo illi alienum quia Poeta fuit, post mortem etiam experant; nos hanc vitam, qui & volumus, & legibus noster est, repudiabimus?*

Tractant in prius, cum ab Hypothesi ad Thesis revocatur Oratio: quod si tum fiat, cum in Thesis, quae dicantur, affectus suppetant, mixtione erit vitiosus. Quid enim opus est, Iustitiam ut laudes, in Virtutis laudes effundis? Sed iuvabit fortasse Genus contemplari, ut multa inveniantur, quae non quidem in Genere, sed ad Speciem adstricta pertractentur.

Similitudo, & Dissimilitudo.

Similitudo est Rerum cateroqui disparium quaequam convenientia; & convenientium alioqui rerum diversitas ea est Dissimilitudo. Morti Somnus similis est, quod sensum homini interdicit; sed idem est dissimilis, quod sensum omnino Mors excutit, intermitte Somnus tantum, ac velati sopit.

Locus à Simili, similis rem confirmat, certe explicat, & delectat, atque adeo perloadet. Adhiberi autem potest: sic ut utraque pars Similitudinis distincte colloce-

tur. Sic ad Quinz. Fr. Epist. 1. *Ut gubernatores optima vim rempstatit, sic sapientissimi viri fortuna impetum saepe superarent non possunt. Et in Caecil. 1. Ut saepe homines agra gravi morbo, cum astra, febrique iactantur, si aquam gelidam biberint, primo relevati videntur, deinde multo gravius, vehementiusque afficiuntur: Sic morbus, qui est in Rep. (Catilinae conjuratio) relevatus istius poena, vehementius viris velis quis ingra vescer.*

2. Ita, ut quae propria sunt illius rei, à qua similitudinem petimus, in rem nostram tradenda offeramus. Cic. in Vatini: *Repente te, tanquam serpens è latibulis, oculis amine tribus, inflato collo, tumidis cerpibus intulisti.*

3. Sic ut ex ipsa similitudine fiat Allegoria. Cic. pro Quinct. 1. *Ita sit, ac ego, qui tela depellere, & vulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum adversarius nullum jecerit: hoc est, tum respondere cogar, cum nulla facta sit accusatio.*

4. Exemplum à Simili petendo: quemadmodum illud est è Sacra Pagina: *Vade ad fornicam, o piger. Et illa in Q. Curtio ad Alexandrum communitio: Quid? tu ignoras, arbores magnas diu crescere, una hora extirpari? Leo quoque minimarum avium sit pabulum: & ferrum subigo consumit.*

Ad Similitudinis quoque Locum pertinent Fabulae, de quibus loquitur hac cap. 1. sermo nobis fuit.

Ac Similitudines ut invenias, 1. quare, quoniam sit res illi similis, quam explicatam voles. Ita si Virtutem probes in adversis rebus ostendi, aurum invenies, quod igne perispicitur. 2. Ut re notione loquutionum metaphoricarum. Amorem ardere dicimus, eo amorem similem igni, cuius instat rapide agit, ac fertur, neque se continet, ac latere potest. Projectum hominem Effrahem vocamus, scilicet equo indomito similem.

Ac cavendam, ac vitiosam sint Similitudines, vel quia crebra, vel quia hyperbolicae, vel quia leoniles, ac sortidix: vel quia in amplis rebus minorae, vel demum quia auditarum menti, conditionique non accommodatae.

Distimilitudinis hic usus est, cum, aliquid ut laudamus, vel improbum, rem distimilem adducimus, quam dum extollimus, illam deprimimus, vel contra Cic. Phil. 1. Non placet M. Antonio Consularis meus: at placuit P. Servilio, ut eum primum nuncinem ex illius temporis Consulibus, qui proxime est mortuus: placuit Q. Lutatius, cuius semper in hac Rep. vires auferantur: placuit duobus Lucullis, M. Crasso, Q. Hortensio, C. Curioni, M. Lepido, C. Pisone, C. Figulo, D. Salino, L. Aurelio, qui tum erant Consules designati: placuit idem, quod Consulibus, M. Catoni. Maxime vero Consulatum meum Cui Pompeius praebuit, qui ut me primum decedens ex Syria vidit, complexus, & gratulatus, meo beneficio Patriam se visurum esse dixit. Sed quid singula commemoro? Frequentissimum Denarij sic placuit, ut esset nemo, qui mihi non ut patenti gratias ageret, qui non mihi vitam suam, liberis, fortunam, Rempublicam referret acceptam.

Alter est usus, ut inter duo distimilia, quod uni competit, pegetur alteri. Cicero pro Murena. Si L. Catilina cum suo consilio nevariorum hominum hac de re posset iudicare, condemnaret L. Murenam: si interficere posset, occideret: petunt enim rationes illius, ut orbetur auxilio Respublicae, ut minuat contra suum favorem Imperatorum copia. Idem ne igitur delicti ex amplissimis ordinibus sapientissimi viri iudicabant, quod ille importunissimus gladiator, hostis Reipublicae iudicaret?

Comparatio.

Comparatio est, cum duo, vel plura in tertio aliquo conferimus, quod illis commune sit: ut, cum quatuordecim, Vter in arte dicendi praestantior fuerit, Cicero, & Demosthenes?

Tria argumentorum genera praebet hic Locus.

Primum est a Majori ad Minus. Cum a negatione rei magis verisimilis (hoc enim Maius vocamus) negandam minus verisimilem inferamus. Si integer exercitus urbem hanc expugnare non potuit, multo minus poterit admodum turbae potuerint. Cicero pro Amer. Etenim si Iupiter Opt. Max. cuius manu, & arbitrio caelum, terras, mariaque

re:

regantur, sepeventis vehementioribus aut immoderatis tempestatibus hominibus nocuit, nebes deleuit, fruges perdidit: at contra, comwada, quibus utimur, lucem, quae frumibus, spiritibus, quos ducimus, ab eo nobis datur, atque imperiti videmus: quid miramur L. Syllam, cum solus Reipublicae regeret, orbemque terrarum gubernaret, imperique maiestatem, quam armis receperat, legibus confirmaret, omnia animi a veroere non potuisse? ut pro Milone: Noli tam esse inanis, ut cum tuis fontibus, vel inimicis tuis pateant, nostros ripulas etiam amicus putes clausos esse oportere.

Alterum est a Minori ad Maius: cum ex affirmatione rei minus verisimilis magis verisimilem adducimus. Si Legio hac integram, deleuit exercitum, multo magis paucis turmas superabit, Cicero pro Lege Man. Majores vestri saepe Mercatoribus iniuriosius tractatis bella gesserunt: vos, tot civium, Rom. milibus uno nuntio, atque uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Legati quod erant appellati superbius, Corinthus Patres vestri totius Graeciae lumen extintum esse voluerunt: vos inultum eum Regem esse patiemini, qui Legatum Populi Rom. Consularem vinculis, ac verberibus, atque omni supplicio excruciatum necatis? Illi libertatem Civium Rom. imminutam non tulerunt: vos vitam etiam negligeris?

Tertium est a Pari, cum contendimus, ut, quod in re una valet, valeat etiam in re pari. Qui caelo fruuntur, virtute omnes, tolerantia, labore illud adepti sunt: & nos igitur hac via oportet illuc contendamus. Cicero pro Sylla. Ista consuetudo, si patefacta per me est, tam pater Hortensio, quam mihi: quem cum videas honore hoc, auctoritate, virtutes consilio praeditum non dubitasse, quin innocentem Syllam defendere, quare, cur, qui aditus ad causam Hortensio patuerit, mihi interclusus esse debuerit?

Comparatio valet etiam ad amplificandum vel ad exaggerandum. Cicero Ver. 6. O Praclarum Imperatorem, nec iam cum M. Aquilio fortissimo viro, sed vero cum Paulis, Scipionibus, Marijs conferendum!

Repugnancia, & Contraria.

Repugnancia illa suorum, quae inter se non congruunt. Sunt autem Privantia, quae habitus rei sunt, & eius privatio, ut Mors, & Vita; Probum, & Improbum esse. A quibus argumentum sonant, si adesse unum probatum, eò quòd alterum absit. v. g. Probus est: non igitur amat iracundiam, esset enim, si amaret, improbus.

Sunt Adversa, quae inter se plurimum differunt, ac simul vni inesse non possunt, ut Virtus, & Vitium: Sapientia, & Stultitia.

A quibus sic arguemur, si contraria ipsis tribuimus. Ita Cicero: si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur. & bonitatem, si malitiam. & Philo 2. quòd eodem saeculo quis patricida, & liberator Reip. esse non possit, atque Antonium Attende, paulisper Antoni, cogitationem, quae sobrii hominis punctum temporis suscipe. Etenim ego, qui sum illorum, ut ipse faceret, familiaris, ut à te arguor, socius, nego quiddam esse medium. Conscite eos, nisi liberatores Populi Rom. conservatoresque Resp. sint, plus quam sicarios, plus quam homicidas, plus etiam, quam patricidas esse: siquidem est atrocis Patrie parentem, quam suam occidere. Tu homo sapiens, & considera, quid dicis: Si patricide, cur honoris causa à te sunt in hoc ordine semper appellati? Cur M. Brutus, te referent, legibus est solutus? Cur provincia Cassius, & Bruto data: atque haec à te. Non igitur homicide. Sequitur, ut liberatores tuo iudicio sint, quandoquidem certum nullum est. Quid est? num conturbo te?

Jam Contraria illa dices esse, quae concurrere omnino possunt, sed ita tamen discrepant, ut raro coniungantur: ut contumelias afficere, quem ames. Ita dices, Filius es; ergo Patrem non interfecit: quem locum tractat Cic. pro Averi. Et pro Sylla: Sed quid? Ego qui Catilinam non laudavi, qui reo Catiline Consul non adsum, testimonium de conjuratione dixi in alias; adeo ne vobis alieus à sanitate, adeo oblivis constantia mea, adeo immemor rerum à me

gestarum esse videor, ut, cum Consul bellum gesserim cum conjuratis, nunc eorum ducem conservare cupiam, & animum inducam, cuius nuper ferrum retulerim, flammamque restinxerim, eiusdem nunc causam, vitamque defendere?

Relata hinc pertinent, eaque sunt, quae se ita respiciant, ut sine altero alterum esse nequeat; ut Pater, & Filius: Dare, & Accipere. Id habent Relata, ut unum si adsit, concitatur, alterum quoque a desse. Cic. pro Marcello: Ex quo profecto intelligi potest, quanta in dano beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. Et saepe, ut uni convenire oporteat, quod alteri convenit. Cic. pro Leg. Manili. hortatur ad bellum Romanos, ne degeneres sint à Majoribus: Sed pro vestri imperii gloria, &c.

Adjuncta.

Adjuncta (vulgo Circumstantia) ea sunt quae rem, de qua agitur, ferè comitantur. In tres dividuntur classes. 1. Adjuncta Corporis, ut Geus, Natio, Patria, Sexus, Aetas, Educatio, Habitus, Valetudo, Robur, Forma, Conditio, Facultates. 2. Adjuncta Animi, ut Iudicia, Studia, Affectus, Ingenium, Virtutes, Vitia. 3. Adjuncta Rei, ut Locus, Tempus, Occasio, Casus, Instrumenta, Modus, Signum, Socii.

Adjunctorum usus est 1. ad describendum, Cicero Catilinae. 2. Catilinae socios à vitis describit: Nihil cogitant, nisi cades, nisi incendia, nisi rapinae. Patrimonia sua profuderunt: fortunas suas obligarierunt. Mores, eos sanpudentes fides desicere nuper cepit: eadem tamen illa, quae erat in abundantia libido permanet: qui accumbentes in conviviis, vino languidi, confecti cibo, feris redimti, unguentis oblivis eructant sermonibus suis eadem honorum, atque urbis incendia.

2. Ad exaggerandum Cic. Philo. 2. ab adjunctis loci, & personarum: Tu istis saucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate tantum vino in Hippia nuptiis exhauseras; ut tibi necesse esset in Populo Rom. conspectu vomere postredie. O rem non modo visu sedam, sed etiam auditu! Sed inter eam, in cuius immanibus illis poculis hoc tibi accidisset,

quis non turpe duceret? In casu vero Populi Rom. negotium publicum gerens Magister Equitum, cui ructare turpe esset, is romens frustis essentis vinum reddolentibus gremium suum, & totum tribunal implevit.

3. Ad probandum. Cic. pro Sextio eum probum ostendit à genere. Parente P. Sextio natus est, iudices, homine, ut plerique meministis. & sapientes, & sanctio, & severo. Et pro Sylla, à loco, & tempore probat, in conjurationem non coalescisse: Si se cum Catilina societate sceleris conjunxerat, cur ab eo discedebat? cur cum Antonio non erat? Huc tempore, cum arderet acerrime conjuratio, . . . Vbi fuit Sylla, Cornelium Numam? imò longe absunt. Fannium, à vultu improbum: esse conicitis, pro Roscio: Nonne ipsum caput, & supervacilla illa penitus abrasa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? . . . Qui sicivocis capite, & supercilij semper rasis, ne ullum pilum boni viri habere videatur.

Quare cum tam obor sit locus ille, quod ex adjun-ctis tenuitas, aut magnitudo rei concilietur, Orator in re sua sedulo illa consideret, ac circumspiciat; oratorque, memoriæ juvenæ causa illò Versiculo, Quis, Quid, Vbi, &c. quem explicavimus supra de Narratione.

Antecedentia, & Consequentia.

Antecedentia sunt, quibus positis, alia consequuntur; à quibus sic ideo argumentatur: natus homo est; ergo mortuus aliquando. Scelus admisit; igitur pœnas luit.

Consequentia illa sunt, quæ rem necessario consequuntur: itaque ex illis positis rem deducimus: Cicatrix enim gerit; ergo plagam accepit.

Sed Antecedentia ad Causam, Consequentia ad Effecta licet addumerare: de quibus jam dico.

Causa.

Causa id est, à quo aliquid est, aut fit: ita causa morbi est intemperantia, vulnus mortis. Quatuor valde numerantur, i. Efficiens, sive auctor rei, ut sol lucis causa est. 2. Materia ex qua res est, & componitur; sic ferrum gladij, Corpus hominis luit causa. 3. Forma, per quod

sci

scilicet res ita est, ut à rebus alijs distinguatur, & differat: sicut animus est hominis Forma, quod per eum est ratiōne utens animal: figura autem forma est statua. 4. Finis ejus gratiâ res fit, ut victoria finis est belli gerendi, finis hominis vita sempiterna.

Causæ Efficientis usus. 1. est, ut eâ commendatâ, Effectus commendetur: Librum scripsit Tullius: Latine ergo, atque eloquenter conscriptus est Cic. pro Marcello num. 5.: Marcellus, & multi alij, aut errore, aut impulsu, aut fato Pompejum in Casarem sunt sequuti: igitur excusandi.

2. Ad refellendum, cum ut objectam causam negemus, veram assignamus. Cic. pro Cluent. num. 1.: Oppianicus adolescens ex cruditate, & intemperantia mortuus est: ergo non propinato veneno. Sic, quæ Natura, quæ Casus, quæ Fortunæ Effecta dici solent, in Deum refundet Christianus Orator, ad excitandos animos, qui Numine facile cegi volent.

4. Ex Causis conglobatis oritur gravis quædam amplificatio. Cic. 2. in Verr.: Agunt eum præcipitem pœne Civium R. quos partim securi percussit, partim in vinculis necavit, partim in crucem sustulit. Rapiunt eum ad supplicium Di. patris, quod iste unus inventus est, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret. Religiones vero violata, simulacraque Deorum, quæ jacent in tenebris ab isto retrusa, atque abdita, consistere ejus animum, sine furore, atque amentia non sinunt. Et 2. Catil.: Nihil te nocturnum præsidium Palæstræ, nihil Verbis Vigilia, nihil timor Populi, nihil consensus bonorum omnium, nihil hic munusculum habendi Senatûs locus, nihil horum ora, vultusque moverunt. Cum tamen metus hz plures causæ, nisi in audacissimo homine, esse deberent.

Ex Materia laus, aut vituperatio petitur. Corpus hæminis vile quiddam est: cur ergo nos superbe saltemus? Cic. invidiam ut conficit Vetti, vasa, quæ sustulit, ex argento, auro, & gemmis commendat. Verr. 5.

Ex Forma quoque petitur rei commendatio: Ut hominem Ovædus commendat ex forma Copotis:

Proi

Prorsusque cum spectent animalia cetera terrarum
Os homini sublime dedit, calumque rari.

Cic. 1. Offic. : Si considerare velimus, quæ sit in hominis natura (nempe ab animo) excellentia, & dignitas, intelligemus, quam turpe sit diffuere mollitie, & delicate, ac mollioriter vivere, quamque honestum sit parce, continenter, severe, sobrie. Et pro Sextio, quod animus hominis nunquam moriatur, conficit sibi mortem non timendam: Quid? tam mortemne timebam? An erat res, ultra, quam mihi moris optandam putarem? Tam eram rudis, tam ignarus rerum, tam ex pers. consiliis, & ingenio nihil auderem? Nihil viderem? Nihil ipse legendis, quaerendoque cognoveram? Nesciebam inter sapientissimos homines hanc contentionem fuisse, ut alii dicerent, animos hominum, sensusque resingui; alii autem tam maxime mentes Sapientium, atque fortissimè virorum, cum corpore excessissent, sentire, ac rigere?

Describendo etiam Formam adhibetur. Cic. 4. in Ver. de Diana Statua: Erat admodum amplum, & excelsum Signum cum stola. Verumtamen inerat in illa magnitudine atas, atque habitus virginalis: sagittæ pendebant ab humero: sinistra manu retinebat arcum; dextera ardentem facem præferebat.

Fine utimur 1. cum facti finem nullum esse ostendimus, ut illud negemus. Sic Cic. pro Amerino à num. 40. multis contendit, nullam in Amerino finem patricidii posse produci. Contra pro Milone insidiam Miloni Clodium probat, quod multos insidiandi fauces Clodius, nullos habuit Milo, à num. 32.

2. Cum à fine bono factum laudamus, à malo arguimus. Cic. pro Ligar. Tiberonem urget à fine: Quid enim, Tiberone, tuus ille distinctus gladius agebat? &c.

3. Cum à fine bono ad rem aggrediendam hortamur. Cic. Philip. 8. Quæ causa iustior est belligerendi, quam servitutis depulso? in qua etiam si non sit molestus dominus, tamen est inferrimam, posse, si velit. Atque inde est, quod in sua

suadendo, aut usilem, aut decoram, aut jucundam, aut necessariam rem esse, consideramus.

4. Etiam à Fine ita argumentamur: Homo factus est ad vitam beatam: ne ergo gulam satiet, ne &c.

Effecta.

Effecta ea sunt, quæ ex Causis oriuntur; atque adeo totidem eorum sunt genera, quot Causarum, singulis eorum sua Effecta respondent.

Eorum usus 1. est, cum Causam ab Effectis laudamus, aut reprehendimus. Cic. de Senect. voluptatem hominibus capitalem pestem ostendit: Hinc, inquit, patria proditio, hinc Rerump. eversio, hinc cum hostibus clandestina colloquia nasci dicebat: nullum denique scelus, nullum magnum facinus esse, ad quod suscipiendum non amor voluptatis impelleret. Ac 1. de Oratore commendat Eloqueutiam: Neque verò mihi quidquam præstabilius videtur, quam posse dicendo generis hominum cætos, mentes allicere, voluntates impellere quo velit, unde autem velit deducere. Quid aut tam admirabile, quam ex infinita multitudine hominum existere unum, qui id, quod omnibus natura sit datum, vel solus, vel cum paucis facere possit? aut tam jucundum cognitum, atque auditum, quam Sapientibus sententiis, gravibusque verbis ornata oratio, & perpolitæ: aut tam potens, tamque magnificentium, quam Populi motus, iudicium religiones, Senatus gravitatem, unius oratione converti? Quid tam porro regium, tam liberale, tam munificum, quam opem ferre supplicibus, excutere afflicto, dare salutem, periculis liberare?

Ex Effectis, pro Leg. Manil. conficit, bellum cum Mithridate grave esse, & periculosam. Ex fructu, ac delectatione Poëleos, Archiam probat, etsi civis non esset, adfiscendum fuisse. Sic etiam: Poterat Milo Clodium interficere, si vellet, non tamen interfecit ergo noluit.

DE LOCIS EXTRINSECIS

Preiudicium est iudicium antea factum; sententiaque prius lata in causa simili; quam ubi proferes, ad can.

eandem ferendam iudices tuos impelles. Facilius id obtinebis, si & eandem esse nunc questionem ostendes, & illorum iudicum, qui primam sententiam tulerunt, integritatem commendabis. Refelles vero præiudicia, si probaveris, iniuste tunc latam sententiam, vel disparem nunc esse questionem.

Fama est Sermo in vulgus dispersus sine certo auctore. Hæc uteris cum ad aliquid confirmandum firmam ipsam vocaveris; infirmabis vero cum nullo fundamento nisi dices; præsertim cum saepe det famæ initium malignitatis, credulitas incrementum.

Tormenta sunt cruciatus, per quos veritas extorqueatur à reus. Hæc loco uteris, si reum inter tormenta suum crimen factum jam esse dices. Mitentur vero ejus vis, si contentes, cruciaturæ acerbitatem factum crimen extorsisse.

Tabule sunt Testimonia omnia scripto exarata: ut Leges, Testamenta, Contractus, Codicilli, Chirographa, quæ ad rem firmandam afferri poterant. Locus hic probatur nullius esse roboris, si tabulæ ostendantur aut non esse, aut nulla auctoritate conditæ, aut certe vitiatæ, aut corruptæ.

Jurjurandum est Affirmatio rei alicujus Deo in testimonem appellato. Admisit jurjurando fides, cum probatur juranti non esse credendum, quod ejus vita impia sit, aut assueta perjurijs.

Testes sunt Qui de re, voce, vel scripto testimonium ferunt, quorum auctoritas quanto erit major, tanto firmius erit argumentum à testibus petitum. Ad hunc locum spectant testimonia, quæ petuntur ab auctoritate SS. Patrum, Theologorum, Philosophorum, Historicorum &c. Præsertim testimonia divina eruta à Sacris Litteris, Apostolicis traditionibus, à Decretis Pontificum, &c. quorum loco apud Ethnicos fuerunt Oracula, Auspicia, Somnia, &c. Testium fides infirmatur, si illos nullius esse auctoritatis ostendes; si ita vel invidia, vel

spe

spe locri ad id testimonium adactos dices; si pugnantia eos loqui demonstrabis; si graviores testes oppones.

De Locorum Oratoriorum usu.

Placeat exemplum cum Juvenio huc adducere, ut quomodo argumenta ex singulis locis sumi possint, Tyro facile videat.

Sit igitur laudanda Eloquentia: dices argumentorum primo à definitione. Est ars persuadendi, seu ars tractanda. & movenda voluntatis. Quid nobis ista? quid hominum generi utilis? A partium enumeratione. Ingenua puerorum formata, juvenum cupiditates coercet, consilia senum regit. A genere vere. Quantum artes liberales mechanicis antecellunt, tantum ipsi liberalibus antest Eloquentia. A specie. Quid enim præclarior quam tenere dicendo hominum ceteros? quam in foro dominari, in sacris concionibus vicia prostrigare? &c. A simili. Finge tibi peritum belli ducem, qui aciem prudenter inservat, fortiter sustineat hostem, inster cedenti, victum abjectumque proterat: salem pura esse præstantem Oratorem. Vide ut explicat arma victrices sacundie, ut, &c. A dissimili. Quid mirabilius infante puero, qui vœdum formare voces per aciem posuit? quid homine cæco? &c. A causis. Deus auctor Eloquentia, finis ejusdem, privata felicitas, & publica: materia, quidquid est, de quo dici commode, eleganterque posuit: forma, sermo possus, actio concinna, &c. Ab effectis. Negotiorum maximorum tractatio, patrociniæ innocentie, secleratorum licentia compressa, Eloquentia sunt effectus. Ab adjunctis. Vide hunc oratorem cum de superiore loco verba facit: pendens omnes à dicentis ore, furcantes inhibet, mestos confortat, inimicos conciliat, &c. A Contrario Intuere contra plebeculam seditione aliqua concitatum, si nemo imperum insana multitudinis discendo regit, quo non prorumpet impotens furor? &c. Ab antecedentibus. Quam terra, quam deformis erat orbis terrarum facies, antequam è silvis in oppida, mortales Eloquentia convocaret? &c. A consequentibus. Tolle hunc solem è medio, quid reliquum erit, præter noctem plusquam Cimmeriam? A Comparatione. Si ne-

gli

eligenda sibi artes bonas non arbitraris, quanta minus eloquentiam ceptarum reginam negligere aebes. Testimonia sapientum plurima sunt in promptu.

Laudate Sobrietatem placet? dices esse adolescentia decus, iusticiam castitatem, prudentiam, nutricula, & c. juvenutis effrenatos coer. et motus, virorum consilia regit, honor, senibus, & ornamento est. Sobria mens arci permunita similis est, ad quam nullus hosti aditus patet. Quia homine intemperans se turpius. Describes illum ab adjuvatis, cum e popina, ve. intemperantissima perpotatione prodit. Effecta sobrietatis Vita comprimit, mentem illustrat, virtutes omnes conservat: ac tuetur. Exempla tot Sanctorum proferes, quibus nihil fuit ea virtute antiquius. Eadem confirmabis, & orationibus comparatione a veteribus athletis ducta. Si athleta voluptatibus abstinere, qua debilitate corporis vires possent, quanto magis homo Christianus ea fugere debet, quibus infirmitur anima robur, & salus amittitur.

ARTICVLVS III.

De Affectibus.

Flexanima Regina, ut inquit Cicero, cum sit Eloqueatissima, haec laus ejus praecipua est, ut Affectus animi, motusque regat. Praestet itaque Oratoreum noville, qua arte Affectus tractabit, animosque movebit.

Affectus porro motus est animi, aut appetentis quidpiam, aut averfantis, ex apprehensione boni, vel mali exitus.

Nec nimis earem de Affectuum numero, de quo plures adhuc sunt divise sententiae: eos mihi sufficit numerare, qui magis exitandi Oratori videntur esse.

Amor.

Primus est Amor, qui affectus est, quo bene alicui volumus, eumque nobis gratum habemus. Excitatur autem benevolentia, beneficiis, amore, morum similitudine, probitate, & grato animo, bono denique honesto, utili, ac jucundo.

Amor

Amorem a benevolentia, & grato animo promovee Cic. Phil. 6. An ego non provideam meos civibus? non dies, non Eressi de vestra libertate, de Reip. salute cogitem? Quid enim non debeo vobis, quem vos hominem a se ortum hominibus nobis vestimis omnibus pretulistis. An ingratus sum? quis minus? Qui &c. Pro Milone vero primo caritatem ejus in patriam ostendit: Me quidem, iudices, exanimant, & interimant haec voces Milonis, valeant, inquit, valeant civis mei. Tum merita recenset: O frustra suscepti mei labores! Deinde amantem se Milonis exhibet, tum dolendo ejus calamitatem, tum gaudendo, quod nunquam illi defuisset, tum crebra exclamatione, & apostrophâ testando, quantum amet Milonem.

Perorationes quoque pro L. Flacco, & pro Co. Plancio amorem spirant, ejusque causas, & Effecta declarant.

Desiderium.

Desiderio appetimus bonum, quo caremus, aut careere videmur: quodsi honorem avemus, Ambitio dicitur, si aurum. Avaritia, &c. Movetur serè honesto, utili, ac jucundo. Apud Curtium lib. 9. a decoro, atque utili affectu hunc, atque adeo ardorem in pugnaando provocat Alexander: Ita que non tam ad gloriam vos deduco, quam ad praedam. Digni estis, qui opes, quas illud mare littoribus invenit, referatis. Per vos, gloriamque vestram, qua humanum fastidium exeditis, oro, quaeque, &c.

Gaudium, & Tristitia.

Gaudium de praesenti bono est. In eo totus est Cicero post redit. ad Quir., & in Senatu; atque in Exordio Cad. 1. 2. Excitatur adversa fortuna in meliorem mutationem: boni consequutione; novitate rei visu, vel auditu dignitate locorum amantate; recte factorum conscientia.

Atque ea si abint, aut contra mala adint aliquis, Dolor oritur, seu Tristitia, quae de malo praesenti est, turpino, aut in jucundo. Ab hoc affectu M. Ant. Muretus, insignis Orator, exoritur est, Orationem fanebrem de Carolo 12. Haec igitur unum testatur affectum, ac penè prostratis in-

65

felicitas Gallia rebus, ut Carolus Rex, quo se illa recreabat, ac solabatur uno, de quo cogitans, in cuem in unum, omnium, quas ex cepit, acerbis atque memoriam deponerat, cum bonorum animo ad aliquam spem quietis erigere cepisset, in ipso inuentis adolecentia flore, acerba, atque immatura morte raperetur? O spes hominum fallaces! o incerta vota! o lubrica, atque ancipitia humana vita curricula! Merito lacrimis oculi omnium mandent, &c. Lege etiam Milonianam Perorationem.

Commissio.

Mala omnia, cum sunt propria, dolorem provocant, cum aliena, *Commissio*, qua ex alterius malo dolemus. Exitarat itaque morte, orbitate, cruciatibus, morbis, & maxime ex adjunctis, si clarus, si innocens, si immeritus, si senex, aut si in tenera aetate, si Dei, aut justitiae causa quis male habet. Verr. 7. Cadebat virgini in medio foro Messana Civis R., cum interea nullus gemitus, nulla vox alia istius miseris inter dolorem, crepitumque plagarum audiebatur, nisi haec, Civis Romani sum. Ibidem magae *Commissio* est in Navarchos, & Cives R., in crucem ad os. Sunt quoque insignes in Peroratione pro Milone, & pro Roscio Amerino.

Odium, & Fuga.

Odio mala avertimus, itaque concitatur injuria accepta, improbitate, vitij, superbia aliquo facto, aut crudeliter, avaritiam, impie, tum damno in bonis animi, corporis, vel fortunae.

Cic. in Verr. 7. Peroratione insigniter *Odium* concitat Verris, ac Tuberoni pro Ligatio: Quid enim, Tubero, tuus ille districtus, &c. usque ad supplicium voce prohibebis? Clodieriani in Miloniana passim. Sed *Odium* ipse saepe exercet, in Pisonem, pro Domo sua, & 2. Philip.

Fuga affectus est, qui a malo recedit, quare quod gravius malum ostendatur esse, hoc magis *Fuga* concitabitur. *Commissio* autem locos *Odij*, & *Iræ* habet.

Iræ, & Indignatio.

Iræ cupiditas est ulciscendi ex dolore orta. Moveret igitur

igitur opinione contemptus, suscepta injuria, ingratus animo, ac ceteris, quibus *Odium* flagrat. Vtriusque sunt effecta indignari, despiciere, imprecari, exprobrare, minari, lætari etiam, neque expleri malis inimici. Sunt autem *Iræ* motus alij valli, qui in vultus quoque animos, & in veteratæ malitiæ oportuni sunt, sed sine prudentiæ dispendio: lenes alij, & modesti, qui cum generosis animis usurpandi. Placet D. Ambrosij hic exponere Virginis lapsæ oburgationem: Unde incipiam? quid primum? quid ultimum dicam? Bona commemorem, quæ perdidisti? An mala deseam, quæ invenisti? (En partitionem) Eras virgo in Paradiso Dei, atque inter flores Ecclesie, eras sponsa Christi, eras templum Dei: Quoties dico eras, necesse est, ut toties ingemiscas, quia non es, quod fuisti. (En trillitium provocat). Quæ ista repentina mutatio? De Dei Virgine facta es corruptio. Sætanæ. (Deinde) Ne tibi, misera, vix quæ tanta bona parvi temporis luxuria perdidisti. Mox ad corruptorem acerbis: De te autem quid dicam, filij serpentis, minister diaboli, violator templi Dei, qui uno scelere duo crimina perpetrasti? Vas Christo oblatum, Deo dicatum dementi temeritate polluisti? Balthasar ille Rex Persarum, qui in vasis Domini bibere cum suis amicis usurparit, ipsa nocte manu Angeli percussus crudelis morte punitus est. Quid de te arbitaris, perdis repperit, & perditur, &c.

Indignatio, quæ dolor est ex bono alterius, quia in dignus eo est, concitatur impræmissis hominis arrogantia, vitij, male partis honoribus, divitiisque in perniciem alienam usurpatis. Indignatur egregie Verus Aenes. 10. a Verr. 10. ad 41. ob secundam Turri fortunam. Indignatur Cicero pro Roscio Amerino, ob crudelem avaritiam: Si tibi causa nulla est, cur hunc miserum tanta calamitate affici voluisti, si tibi omnia sua præter animam tradidit per deos immortales! quoniam ista tanta crudelitas est? quæ tam serva, immanisque natura? quis unquam prædo fuit tam nefarius? Scis hunc nihil habere, nihil audire, nihil posse, nihil unquam contra rem suam cogitasse, & tamen opprobriis eum, quæ

quem neque meturre posse, neque odisse debere, neque quidquam habere jam reliqui vides, quod possis ipsi detrahere.

Vide etiam, qui Populum R. exiret in conjuratos, *Catil. 4.* Hanc ego me bello ducem profitor: suscipio inimicitias hominum perditorum. *Quae sanari poterunt, quacumque ratione sanabo, quae restanda erunt, non patiar ad perniciem Civium manare. Proinde exeant, aut quiescant; aut si in Probe, & in eadem mente permanente, ea quae merentur, exponant.*

Lenitas, & Mansuetudo.

Morus est ira opprobrius, etque ira remissio, ac mitigatio. Provocatur itaque 1. in propria culpa confessione eam dolore. *Cic. pro Ligari.* Ad iudicem sic agi solet; sed ego ad patrem loquor: erravi, temere feci, paenitet; ad clementiam tuam confugio: delicti veniam peto; ut ignoscas.

2. Clementia probatione. Ita *Cic. pro Ligari.* pergit: *Sed ut me impetravit, arroganter; si ploravi, videm ser opem, quam spem dedisti. Imo per totam ferè Ligariam clementiam Caesaris extollit callidissime.*

3. Culpa iusta extenuatione, ut animadvertere licet in eadem Ligaria. Et pro *Marcello* sic culpam extenuat: ut extenuari ab Caesare ipso dicat num. 8. *Atque hoc C. Caesaris iudicium, P. C. quam late pateat, attendite. Omnes, &c.*

4. Lenitas ira animo demisso, atque inimici misericordiam facile enim in miseris mitigamus.

Spes, Audacia, Desperatio.

Spem, quae securitas est quaedam boni, ardor licet, assequendi, exitus boni honestas, & magnitudo, potestas, praesidiaque certa ad illud obtinendum. Qualia sunt opes, vires, industria, amici, adversariorum imbecillitas, favor divinus. Ita *Alexander* milites in spem erigit, & hortatur apud *Curti. lib. 9.* Vos modo animos mihi plenos a lacrimis, ac sudore adhibete. Non in limine operum, laborumque nostrorum, sed in exitu sumus: nisi obstat ignavia, virescete per domos orbis terrarum revertentur in patriam. *Majora sunt periculis praemia; dives eadem, & imbellis est regio, &c.* *Tullius* 10. ad *Catil.* ad audaciam erigit Pop. R. Ad

Ad Spem pertinet *Audacia*, quae ardua quaeque contemnit, ut bonum adipiscatur. Iisdem, quibus Spes, artibus concitatur, ac praeterca assidua pericoli praesentia, eius excitatione, & necessitate quadam illud obediatis tum etiam *Emulatione*. Ita ad milites ille *Galgacus* *Itate in aciem, & majores, & posteros cogitate.* Ad eos quoque *Camillus*: *Hostem, an me, an vos ignoratis? Hannibal autem apud Livium* Dec. 3. *Quid (inquit) aliud Alpes esse creditis, quam montium altitudinem? Fugite altiores: an terras aliquas celum contingere, & inexpugnabiles humano generi esse creditis? Lege etiam Aeneid. 10. Versi. 180.*

Desperatio, Spei contraria, movebitur, si difficultas rei, si nulla subsidia, si alicujus ignavia obstat: movebitur autem, ut quis a te aliqua arceatur, atque adeo in contrariam concitetur, ut enim inquit *Maro*, *Vna salus vestis nullam sperare salutem.* Ita apud *Liv. lib. 2.* ad milites *Hannibal* ex adiunctis sumpta oratione: *Dextra, levam duo maria claudunt. Nullam ne ad fugiendum quidem viam habemus. Circa Padus, amnis major, ac violentior Rhodano: a tergo Alpesurgent, vix integris vobis, ac vigentibus transita. Hic vobis vincendum, aut moriendum, Milites, est. Nihil usquam nobis reliquum est, nisi quod armis vindicaverimus. Illis timidus, & ignavis licet esse, qui receptum habent. Vobis necesse est fortibus viris esse, & omnibus inter victoriam, mortemque certam desperatione abruptis, aut vincere, aut si fortuna dubitabit, in praelio potius, quam in fuga mortem oppetere.*

Emulatio.

Emulamur, cum de alieno bono dolemus, non quod id alteri contigerit, sed quod illo careamus, exitamus, quae ut ipsi nos quoque bonum consequamur. Sicut *Emulationi* obnoxia, quae maxime praecitata: exitatur vero majorum exemplo, gloriae cupidine, rebus ab alio praecitate gestis, metu dedecoris. *Cicer.* pro *Leg. Manil.* hortatur Popul. exemplo ad ulciscendam injuriam. Sed pro vestris Imperii dignitate, atque gloria, &c. Et pro *Sextio*: *He estis tamini, per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui*

Gloriam queritis. . . Est labor, non nego; pericula multa, fa-
teor; multa insidia sunt bonis, verissime dictum est. Sed &c.
Tum in Peroratione: Vos adolescentes, & qui nobiles estis
(qui duo præsertim æmulatur) ad majorem vestrorum imi-
tationem exit abo; & qui ingenio, & virtute nobilitatem pos-
sistis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines nobi-
(qui nobiles antea non fuerant) & honore, & gloria stou-
erunt, cohortabor. Hæc una est via, mihi credite, & laudis,
& dignitatis, & honoris. Ac multa deinde.

Pudor.

Pudor est dolor ex infamia, ac turpitudine, eam
agere ferens: illis itaque concitatur. Ferr. 7. Pudorem con-
citat Cicero ab insolenti victoria prætorum: Proh dii im-
mortales! Piræticus Misparus, cum impetum Populi R. no-
men, ac fasces essent Syracusis, usque ad forum Syracusanum,
& ad omnes Urbis crepidines accessit, quo neque Cartaginensium
gloriosissimæ classes, cum mari plurimum possent, multis
bellis sepe conata, nunquam pervenire potuerunt. . . O specta-
culum miserum, atque acerbum! Ludibrio esse Urbis gloriam,
Populi R. nomen, &c. Tum pro Leg. Manil. paulo post Ex-
ordium: Et quoniam semper appetentes gloriæ usque ad in-
fiam luce versari.

Timor.

Ille est perturbatio nata ex opinione mali impen-
dentis: locutur de associatione, ac magis propinquitate
mali magni, ac gravis, ut sunt bellum, pestilentia, jastru-
ra fortunatum, honoris: tum potentiam minoris, & sanctorum
aliorum exita: ac multo etiam magis, si non publicum,
dumtaxat, sed privatum, & proprium malum proponatur.
Cic. in 1. Cassi. imponentes Urbis calamitates describit
Videor mihi hanc Urbem videre, lucem orbis terrarum, atque
arcem omnium gentium subito uno incendio concidentem. Cæteris
animo sepultam patriam, miseris, atque insepultos acervos
Civium versatur mihi ante oculos ad spectus Cætheri in vestra
cede bacchantis. Quapropter de summa salute vestra, Populi
R. de vestris conjugibus, ac liberis, de sanis, ac templis, de libe-
rerrate, ac salute lialia, deque uni versa Rep. decorum dilectio-
genor, ut insitumissis, ac fortiter. De

De Affectuum Usu.

Duplex est tractandorum Affectuum ratio. 1. est, cum
Orator ipse commotum se exhibet, in Affectumq; erumpit.
Ita in adhibitis exemplis videas Oratorem ipsum iracundi-
indignari, flere, 2. cum Orator docet, erudique audito-
res, siue ea illis proponit, quæ maxime Affectum, quem
volet, exicit. Ita in iisdem exemplis non tam sperat, ti-
met, amat, æmulatur Orator, quam quibus sperent audi-
tores, exponit.

Jam si hoc altero modo Affectus tractetur, ne 1.
quæ proponantur, sint subtiliora, aut recondita: 2. ac longiora,
sed crebra potius, acuta, vibrantesque sententiæ.
Sic apud Tullium Mulier ad victoris pedes abjecta, Mî-
serere, inquit, nostri; noli extinguere extinctos; sumus aliquan-
do felices: memento te esse hominem. Imò etiam cum Orator
dolet, aut motum alium præfert, sibi ipse causas offert,
quibus movetur. Hicne vir patriæ natus (Ea causam)
usquam nisi in patria morietur! Eo dolorem.

Ac prima ratio in Perorationibus præcipue adhibe-
tur, ac potior est; sed altera quoque admiscetur. Hæc
autem altera in Affectibus, qui per Orationem sparguntur,
vim suam habet ad persuadendum; qua ante Cicero dum
exorditor, dum narrat, dum confirmat, ita voces instituit,
sententiisque aptat, ut odium adversario conferat, reo mi-
serationem, sibi benevolentiam caperet, quod illum cal-
lidè describit improbum, hunc miserum, se justum.
Imò etiam argumenta cum non suppetunt, aut minus
sunt firma. Affectus si interseruntur, vim obtinent, resque
persuadetur. Ac firmissima licet sint argumenta, aut in-
ferti, aut præmissi, aut subsecuti Affectus saltem paratio-
res efficiunt auditores, ut argumentis vincantur. Quod nisi
voluntatis concitatione minimè Orator assequeretur.
Id enim demum est Oratoriè, non Dialecticè agere: ille
est Eloquentiæ triumphus; mentes convincere, ut incli-
netur voluntas; hætere voluntatem, ut hæc ipse assensu-
onem mentem impellat.

Quam

Quam solertes, in exemplum, Cicero pro Leg. Manili ex salutis sociorum periculo bellum Populo suavit, solcios exhibens miseris, supplices, amantes Pompeij, lasolque à Populo; ut hunc in miserationem concitaret. Leg. à num. 7. Quid quod salutis sociorum summam in periculum, ac discrimen vocatur. &c. Vide etiam totam pro Milone respectam Affectibus Orationem, odij, spei, amoris, miserationis.

Illà quoque sunt observanda. 1. Orator se videat, & vires suas, & quis ad quos alloquatur, ut nequid indecorè, nihil arroganter, nihil etiam Comice dicat. Tum, non nisi motus movere velit; edoctus brevi illo monito: *Sivis, me flere, dolendum est primum ipsi tibi.* Videat quoque, qui sit, quos movere aggreditur. Alij enim, ut Famioz, ut Pueri facile dolent, ac miserantur, & leniori morioni cedunt: Juvenes irascuntur facilius, sperant, audent, amantur, & voluptate, ac gloriæ studio trahuntur: Viri ab honesto potius, atque utili commoventur; Senes ab utili. Rursus alij natura sunt blandi, & ingeniosi; alij sunt effrenati, rustici, cervicosi, aut inveteratè malitiæ homines, qui atrocibus motibus sunt tractandi. Alios, repentinus jam casus commovet; alios contrarius affectus occupavit, vel longus rerum usus, eruditioq; sua fecit doctiores, quibuscum certare præstat rationibus, urgere, colluctari.

2. Docendi semper sunt imperiti, antequam motus interdescat: imò etiam cum exarserit, quidquam doctrinæ relinquendum in ipsis est; cito enim arefcit lacrima, nisi si quis influxus animo aculeus ex firmissima ratione perleverit, qui pungere pergat, & non sterilem amplius lacrimulas, sed fletus eliciat salutare.

3. Affectus ita quidem sunt comparandi, ut verba solletter, & aptè sint ad motum composita: majoreque figuræ, ut Hypotiposis, Protopopæja, exclamatio, Apostrophe, Interrogatio, Obscraatio, & similes adhibeantur. Verum oportet maxime, ut naturale videatur esse, quidquid dicatur. Oportet etiam sæpè, Oratorem callida insinuat.

tionem, & quasi aliud agendo Affectus movere, ut sine vi animos inllectat, ac veluti per cuniculos expugnet.

4. Crescat cum Oratione Affectus, neque ita continueatur, ut languescat. Sed alij alijs miscantur, ut is, qui sequitur, præeuntem augeat, ac vegetum terret. Neque enim quis ad amorem incenditur fortasse, nisi timore prius, aut pudore, aut odio provocetur.

5. Accedat ad eloquitionem actio, rebus, & verbis accommodata; non inconditi ubique clamores, non gestus molliores: non deorum sibi, aut verba suspensis intercludi, aut vocem lacrimis debilitari, aut fletum tenere se non posse, dicat; quæ omnia frigide ficta apparent.

Modus variandorum Affectuum.

Hunc ut doceres P. Ducygnæ, exemplum juvenutis accommodavit, quo Affectus eadem de re plures atteruit. Id ego quoque faciam, ac sit de hominæ, quem suorum scelerum penitet, hic Affectus.

Timoris. *Miserum mel quid egi? Sexaginta ipsa hominum millia uno die in Tartara præcipites ruerunt, cum vix quinque in calum contenderent: minatur mihi eandem sortem, & inferre, cum velis, potest, quem ego offendi toties, Judex aequissimus Deus, elapsi sunt mea vix tot anni, ne qua, an hodie mortem oppetam, scio: & peccavi tamen, & si in iudicium ita vocer, certe damnabor; nec timeo? nec jam mea solasi providè?*

Desiderij. *Quid? Claudenturnè mihi æternum Celorum forez, ac nunquam ego ingrediar domicilium illud Beatorum, ubi pax, ubi nullus labor, ubi summa quies ijs est, quibus quod tanta eos fortuna, felicitasque maneret, Deo suos dum vixerent, obsequi maluerunt? Sed commutabo potius illas sedes felicitatis cum intolerabili illa cruciatuum domo sempiterna? Non Deo, non Jesu pro me passo, non ejus, atque hominum Mæire, non Divis omnibus unquam seruat?*

Fugæ. *Cur non mihi cavebo? Cur non illas voraginez, scopulosque sceleratorum, quarum ego sum non minimus, fugiam? Ibi voluptatibus dolor, ibi abiectione superbia, ibi temeritate*

mea stertus, ibi sceleribus vindicta parata est. Nisi respiscam, atque aliam seviciam ineam, illuc tandem pervenero, quo adhuc contendit. Bone Deus! Ignosce mihi, cur so. temeritatem meam: dum per te licet, me istis penis liberabo: memetipse non deseram, nec committam, ut etiam mea sententia condegnentur.

Odi. Equidem quorum criminum reus sum, video. Illud, illud est, quod me perdidit: ut voluptati tenuissimae, spurcissimeque seorsum, contempsi te. O stultitiam incredibilem! O audaciam immanem! Ego Deum, qui me fecit, cui, quod sum debeo, contempsi. Ego Filium Dei conculeavi: iacera vi, plagis accepi, cruci affixi. Ego testa de laicis testa? Ego perduellus demonis servus, sentina, gurgis, que vitiorum!

Indignationis. Quid non in me accusent? Quid non arguant? Si mihi Deus omnia mea, & hanc animam tradidit, nec suum etiam Filium liberandi mei causa reservavit, o me perditum! que ista tanta immanitas est, quod non gravia quoque prius tulisti, quam quidquam peccarem? Quis ille demon fuit tam perfidius, ut cum pro salute sua exortatum, cum etiam mortuum Deum videris, eum non amaverit? Post fidam ego proditor, post Pilatum Christicida, post Judaeos Dei hostis sus. Ibo nunc audax, & esse pergam idem, qui fueram.

Ira. Imo penas a me tantorum, que patravi, scelerum petam: absint a me libidines, absint voluptates: licet ille qui fecit, & quantum in committendis criminibus fuit audax, tantum sit in ulciscendis severus. Nonne corpus isthuc meum est, quod me ad illas libidines provocavit? Nonne illud est, quod excecavit meam mentem? quod animo necem intencavit? Infestissime hostium! quid te invidiosus? te ego coarcebo deinceps, tanquam te furiam amplius, pestemque habebis; in te Deum atram vindicem appellabo.

Amulationis. Quot enim castissima puella fuerunt, que terrorem licet, neque istis sortibus inquinato corpori cibo etiam, & aqua interdixerunt? Quot viri sanctissimi, qui quasi immania facinora perpetrassent, cum prope nullum admisset, ferro sa. tamen, flagrisque multarunt? Quot, flagitiosi illi quidem antea, & qua ego errore accepi, postquam

qui

qui ipsi essent, cognoverunt; digna suis factis animadversione sese affecerunt? Horum ego a. iecta, comesque sur; horum nunc exemplo supplicium de me quoque sumam, huiusque audaciam corporis merita poeni comprimam.

Miserationis. Tartum te, Deus benignissime, rogo, atque oro, misereri mei: velis scelera omnia mea detestanti, & clementiam tuam imploranti. Omni me supplicio dignum esse coram te, fateor; haud oculos ad te erigere, haud te Patrem appellare, meritis sum; id quoque fateor, nec delictorum a te veniam petere, me si tantum respicerem, auderem; sed te video fontem misericordiae; neque ausim tamen aliud, nisi ad pedes me tuos stratum, abieciturque dimittere, crimina tum mea confiteri, teque illa ut doleat, qui solus potes, obsecrare.

Spei. Si non ego mereor, mereatur tamen hanc veniam Sanguis, ille Sanguis, quem pro me olim, pro sceleratis omnibus profudisti: mereatur promissa illa tua, quibus penitentem me scelerum meorum accipiendum a te benigne, clementerque, recepisti. Ne me repelle, Deus mihi quamquam dignissimum, qui a te in ima tartaria repellar; ne, delictorum multitudine recordare, ne ingratis simam mentem cerne, sed magnitudinem oro, obsecrorque, tantum vide clementiae tuae.

Doloris. Testor enim te, illa mea crimina, illam temeritatem, illas sordes, supraquam mala quaeque propter te unum, & aspernor, & aversor, & execror: erravi, temere feci, peniteo: nisi peccassem, beatum me; sed me infelicem, qui in eam sum lapsus calamitatem: amens tum suis, cum talem pestem amplexus sum; verum in me reversus, doleo in tanta insipientia mentis, meae. Si unquam posthac, Deus bone, at; quod in me est, non committam amplius, ut tu me odio dignissimum prosequaris.

Pudoris. Ah! quem ego unquam amem, nisi te? Ille, illa me vainerunt ne allicere voluptates: quarum me pudet meminisse, quas, si scissent etiam homines, pra. rubore corruissem. Propter que te summum bonum sprevi? Et demoni famolaver, ac unius videnti, ac nullam partem voluptatis gustarem. O scelera deestabilia! Peccata nunquam admissem! o deestabiles

biles cupiditates! Vnam mala prius in me ruisent omnia,
quam vobis indulissem!

Amoris. Atque o libertatis assertor mee. Christe crucias
fixe, sacras, & mihi misero salutaris plagas tuas! An ego non
commovear tuo sanguine? non crucem, mortem que in tua digni-
tate pro inimicorum salute amplectar? Quid enim non debeo
tibi, quem tu perditum pauperem natum in honores Caelorum nobi-
lissimos vindicasti? An ingratus sum? quid minus? qui te cum
videam de meo periculo esse sollicitum, etiam obitus salutis mee
de te dies, noctesque, ac de bonitate tua cogitabo.

Confidentia ex Amore. Quare si in emendandis seculo-
ribus maiores geram labores, quam in patrandis. geram non so-
lum fortiter, verum etiam libenter, dummodo meis laboribus,
tibi uni, Deo dignissimo gloriam queram. Status itaque, atque
animum induce, alios jam amplius motes induere: dissociabo per-
ditas societates: pericula mihi carebo; atque omnia prius, etiam
mortem subeam, quam in te peccem.

Exitus ab Affectu per Deprecationem. Tu mihi ser-
vum, qui hanc mentem inieciisti. Menti mee lucem deinceps,
robore voluntati presta; auxiliumque munitum tuo semper habe,
ut, que statui, perficiam.

CAPUT II.

De Dispositione.

Nihil juvat invenisse, quid dicas, nisi totam, quam
excogitaveras, informem rerum massam in sua loca
distribuas; Ordinem hunc Orationis Partes inducunt;
que quatuor vulgo assignantur, Exordium, Narratio, Con-
firmatio, & Peroratio. Propositio enim ad Exordium,
Confirmatio ad Confirmationem revocatur. Compertum est
enim, ubiquidpiam suadere volumus, conciliare nos prius
niti nobis eum, ad quem dicimus; tum ipsi, quid veli-
mus, exponere; deinde rationes afferre, quibus facien-
dum illud esse, ostendamus; denique preces, aut alios

motus adhibere, quibus impellatur, ut facere velit. Nonne
de partibus singulis videamus.

ARTICVLVS I. De Exordio.

Quid sit, & quotuplex:

Exordium est: aditus quidam in Orationem auditorum ania-
mos idonee comparans ad reliquam dictionem. Hac
pars principia quadam cara est elaboranda: quippe que
prima est, quasi cognitio, & commendatio Orationis.

Duplex est Exordium: alterum ex Abrupto, cum Ora-
tor ex quodam mentis calore, atque impetu incipit dicere;
alterum Legitimum, cum artificiosè auditorum animos
preparat.

Exordij ex abrupto usus esse solet, cum fervide quid
agitur, ut in iunctivis, sed cum dignitate, ac prudentia,
vel si in gravi periculo versamur, vel si magna quaedam
est lætitiæ, aut doloris causa.

Itaque fieri potest per Increpationem, ut illud
est Catil. 1. Quosque tandem abutere, Catilina, patientia
nostra? &c.

2. Ex vehementi aliquo Affectu. Ita ex Audacia exor-
sus est apud Liv. lib. 2. Mutius Scaevola ad Regem Persæ-
nam. Romanus sum Crux, &c. ut supra de Narratione pagæ
28. Ex Doloris Muretus in funere Caroli IX: Hoc igitur
annum restabat assiduis, &c. ut supra de Affectibus pagæ 65
Ex Gaudio Cicero Catil. 2. Tandem aliquando, Quirites,
&c. Et apud Liv. Decad. 4. lib. 10. Papirius te bene gestar
bene habet. Quirites, vicit disciplina militaris, vicit imperij
maiestas.

3. Ex Commiseratione apud eundem lib. 1. Horatius
pro filio capite damnato: Huncine, quem modo decoratum;
orantemque victoria incedentem vidisti, Quirites, eum sub
furca vinculum inter verbera, & cruciatus videre potueris? quod
vix Albanorum oculis tam deforme spectaculum ferre possent.

1. *Lictor, colliga manus, quae paulo ante armata imperium Populo Rom. pepererant.* 2. *caput obnube liberatoris Urbis Iulij, arbori infelici suspende: verbera, vel mitra Pomarium, modo inter illa pila, & spolia hostium, vel extra Pomarium. Quo enim ducere hunc juvenem potestis, ubi non sua aecora eam a tanta seditate supplicii vindicent.*

Exordij legitimi manera.

Hoc efficere conatur in Exordio. inquit Cicero, ut amice, ut intelligenter, ut attentè audiamur. Sunt itaque Exordij munera. ut bene, & optata, ut docilitas, ut attentio in auditoribus comparatur. Quod praesertim est ententiam, cum incredibilis, in qua versamur, est causa, ut si febris, aut podagra laudaretur; vel humilis, ut si, quod ait Martialis, *his esset de tribus capellis;* vel maxime dubia, vel auditoribus ingrata, atque injucunda.

Benevolentia captatur 1. à causa ipsa, si honesta sit, ut cum is laudatur, qui laude dignus facile existimatur; vel si cum auditorum bono sit conjuncta. Ut Cic. pro *Cluentio* pro *Domo sua*. &c. 2. ab Oratore, si probus sit, si modicum se gerit, si verecunde dicere incipit. Hac arte Cicero pro *Archia*: *Adulter sum, inquit, Judices, officio.* Et 2. *Agraria: De me autem vereor, ne arrogantis sit apud vos dicere, in gratias acere.* 3. ab Auditoribus, si eis considerare videatur Orator, ut pro *Rose*. *Amer*: si eos commendat, sed sine asseratione, ut pro *Quinctio* a quietatem *Aquilij* Judicis laudat Cicero, pro *Ligario* clementiam *Caesaris*, aut si suam causam cum eorum utilitate conjungat, ut in *Caesariis*. 4. à Cliente, si commendetur, si ejus calamitas deploretur, ut pro *Rose*. *Amerin*. 5. ab Advocarijs, si vitia eorum carpendo invidia illis confectur; ut pro *Dejotaro*, *Crudelem Casporem*, &c. & pro *Quinto*.

Docilitas paratur 1. si brevem te fore, promittas, ac sis etiam in Exordio ipso. 2. si rei tractandae summam breviter, dilucideque proponas. ut pro *Leg. Manii*: *Dicendum est enim de Cn. Pompeij singulari, eximiaque virtute.* 3. si cum sit opus, utaris partitione; de qua deinde.

At.

Attentio comparatur 1. si rei tractandae magnitudo; si necessitas, si utilitas, sed verè tamen, significetur: ac ne montes, ut a juni, aureos in ipso dicendi initio facile polliceamur. 2. si callida dubitatione rei auditoribus disjudicanda relinquantur: ut *Verr. 4. Venio nunc ad istius, quem admodum ipse appellat, studium, ut amici ejus, morbum.* & *insaniam, ut Siculi, latrocinium, ego, quo nomine appellem, nescio; vos rem suo nominis pondere penditote.* Interdum etiam peti potest attentio: quod vel in Oratione sit, cum dicturi aliquid sumus, quod auditorum animis ut insideat, volumus.

Exordij virtutes.

Virtus Exordij prima est, ut sit *Proprium*, seu non sit alienum à causa, neque in aliis commutabile. Quare ex ipsis rei, de qua agitur, visceribus, ut a juni, petatur. *Imò & semina quaedam solenter jactat eorum, quae in reliqua Oratione tractabuntur.*

Aliera *Virtus* est, ut sit *Breve*, si ve cum Oratione cōtinentur ejus longitudo, ut *Caput octavam Corporis partem* explere debet. Atque ad brevitate potius, quam ad longitudinem veretur.

Tertia quoque est *Exordij Virtus*, ut sit *Venustum*, & *Accuratum*: itaque pura, elegantique dictione, ac ne nimis apparatus verbis, sit compositum; tum mitibus figuris, affectibusque lenioribus aspergatur, & amplificatione parca, sed numeri potius suavitate commendetur. Sit etiam Sententijs instructum, occultis potius, quam apertis. *Apertae* sicut quae de moribus praecipuum commove quodam, v. g. *Iniquum est defensorem primo loco dicere.* *Occultae* sicut pronuntiatum particulare, ac lateos, v. g. *Quid hoc iniquius, C. Aquili, dicit, aut commemorari potest, quam me, qui caput alexandri, samam, fortunaesque defendam, priore loco dicere?* Cic. pro *Quinctio*. Eadem vero dum in sermone latent singularia documenta ex universalibus deducta, id est sententiosè dicere, & ubique in Oratione Oratori proprium,

Exor.

Exordij legitimi fontes varij.

Sumi potest 1. ab Opinione, & Sentu auditorum, quem postquam sagacissimè fuerit odoratus, in illum sese inclinat Orator; v. g. sit decernendum, utrum captivi post vi-
 ctorium dimittendi sint: verisimile est tunc auditores par-
 tã victoriã exultare: quare poterit Orator in Exordio ean-
 dem statim lætitiã inducere, gratulari civibus, laudare
 Duces, superis gratias agere; atque inde ad Propositionem
 suam descendere. Ex hoc loco Exordium desumpsit Cicero.
Or. 3. in Catil.

2. Ab Adjunctis rei, loci, temporis, personæ, &c. Hæc
 exordiendi ratio, quæ non per vim allatum, sed e re naturam
 affert Exordium, est & omnium optima, & Ciceroj valde
 familiaris: sic in *Orat. pro Milone* à foro militibus obfesso,
 & à persona iudicis initium sumit. *Pro S. Roscio* à se ipso,
 quod nondum matura ætate surgeret ad dicendum. *Pro
 Sextio* à temporum conditione. At dexteritate magna opus
 est, nam frigida, & futilis esse potest Adjunctorum Ora-
 toris commemoratio.

3. A Quæstione aliqua insigni, quam proponas, de qua
 quid sentias, tota te Oratione dicturum recipias; vel ex
 ea aptè ad Propositionem gradum facias. *Cic. 1. de Inven.*
 ex hoc loco exorditur: *Sapè, & multum hoc mecum cogita-
 vi, benivè, an mali plus attuleris hominibus, & civibus co-
 pia dicendis, ac summum eloquentie studium. Nam &c.*

4. A Contrario, cum scilicet initio in partem opposi-
 tam sese inclinare videtur Orator; sed deinde ad suam se
 propositionem convertit. *Alexander Lib 6. Curt.* hortatu-
 rus milites suos, ut secum in remotissimas Indiar partes co-
 tenderent, initio militum desiderium quietis, & satietatem
 gloriæ proponit: commemoratiquid hætenus egerint,
 quid sustinerint: quæ quidem omnia suaderent, ut parti-
 demum gloriã, atque opibus per quietem fruerentur in
 patria: verum statim ad propositionem suam transiit *Alex-
 ander*, qua contendit, perseverandum ipsi adhuc esse in
 laboribus, in bello suscepto.

5. A nota, simpliciq; rei expositione: quod in genere
 judiciali præcipue in usu est. sic *Cic. pro Cluent.* & *pro Lig.*

6. Ab illustri aliquo Exemplo, similitudine, Historia,
 Consuetudine, vel iurajuramento; cum in rem factum. *Cæ-
 sar apud Sallust.* facturus verba in Senatu; sic ab effato in-
 choavit: *Omnes homines, qui de rebus dubiis consulunt, ab odio,
 amentia, ira, atque misericordia vacuos esse decet. &c.*

7. A sustentatione, per quam suspensos aliquandiu te-
 nemus auditorum aures: quã arte mirificè attentionem
 conciliat Orator. Sic *Cic. Verr. 1. Quod erat optandum ma-
 xime, Judices, & quod unum ad invidiam vestri Ordinis, in-
 famiamque iudiciorum sedendam maxime pertinebat; id non
 humano consilio, sed propè divinitus datum, atque oblatum vo-
 bis summo Reip. tempore videtur. Invenerat enim, &c.*

8. A re ipsa, quæ cum particularis sit, initium dat ge-
 neralis aliqua propositio, ex qua ad particularem causam de-
 scendatur: ut, si quem à prudentiã suã velles in Oratione or-
 nare, inciperes à prudentiæ laude.

De Insinuatione.

Quoniam de captanda docilitate, benevolentique
 auditorum sermo hic sit, libet adhuc de Insinuatione dice-
 re, cuius illud est opus, ut callide, & lateoer per totam
 Orationem insinuemus nos in auditorum aures. Id quod
 cogandum est 1. cum res ipsa non satis est per se grata:
 2. cum dicimus apud fatigatos: 3. cum contraria opinio,
 aut affectio auditores occupavit.

Primo igitur, si res sit humilis, illam prudenter am-
 plifices & ornes; ut *Phil. 7. Par vis de rebus, sed fortasse neces-
 sariis consulimur; adducta enim res est in extremum pene discrimen.*
 Si obscura, auditorem docebimus exponendo, defini-
 endo, dividendo: atque etiam cum per se tardo sit ingenio.
 Si incredibilis, aut absurda; aut præter audientium sen-
 sum, onoret se præmunit, ut *pro Marcello: Vereor, ut hoc,
 quod dicam, non perinde intelligi audiri possit, atque ego ipse
 cogitans sentio: aut rem testimonijs confirmare, ut pro Leg.
 Manili: Testis est Italia, &c. Testis Sicilia, &c.*

Tum si parum honesta sit, aut turpis, vel cum excusatione obscurè declaratur, vel preteritione sileatur, ut pro Cluent: *lilud me non preterit, cuiusmodicumque mater sit, tamen in iudicio filij de turpitudine parentis dies vix oportere.* Et Verr. 3: *Vos, quæso, date hoc. Et concedite pudorè meo, ut aliquam partem de istis impudentia reticere possim.* Si reprehendenda, vel parum probanda, excusatione utemur; ut s. Agrar: *velim, fieri posset, ut sine contumelia à me nominarentur ij, qui se Decemvros sperant futuros.* Vel eam, qui arguitur, excusabimus, aut etiam laudabimus, aut quam modestissimè carpemus. Ita Cicero pro Leg. Manil. Catulum, & Hortensium laudat, quos redarguit. Et pro Murena non quidem Catonem, sed Stoicorum sectam, in qua Cato erat, lepida descriptioe vilem reddit. Et pro Sylla: *Fero te (inquit) Torquate, Et jam dudum fero... Permitto aliquid iracundia tua, de adolescentia, cedo amicitia, tribus parentis &c.*

Si erit fatigatus auditor, non ineptum erit rem novam inducere, aut lepidam; vel si rei dignitas nihil prohibet, triste aliquid, & horribile. Si erit contra persuasus; statim à persuasione dimovendus est; ut pro Milone refutatio narrationis, confirmationique præmittitur.

Itaque Insiuatio magno in iudicio, & prudentiā decentis versatur, ut & intelligentiam, & gratiam auditoris comparat in tota Oratione. Qua arte valuit Tullius, qui ubique callidus est, & solers. Ac pro Ligario quidem tam convenienter dixit, ut Cæsari, quavis irato, tamen veluti extra se sapio color variè mutatus sit, & libelli semel è manibus exiderint, ac demum cesserit Oratori, Ligarioque pepererit.

ARTICVLVS II.

De Propositionis Partitione;

DE Propositione dictum est ante Cap. 1. Tantum hic addimus, eam sub Exordij finem solitam collocari. Tum Propositionis locum fortiri quoque *Causa Distributio*

butionem, cum, quibus de rebus dicturi sumus, exponimus. Atque huc revocare licet *Partitionem*, seu *Divisionem*; quæ sic: cum Propositio ipsa multiceps est, atque adeo in membra, seu partes distribuitur, ex quibus coalita est; ut si quem laudaturus, proponas, *Deo amantem, Deo carissimum fuisse*: tum dividendo statuas, primum te de suo in Deum amore, deinde de Divino adversus illum esse dicturum.

Alia quoque est partiendi ratio, cum singula proferuntur capita, quibus eam nostram tractabimus. Ita Cic. pro Leg. Manil. *Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de Imperatore deligendo esse dicendum.* Et statim generis capita recenset: quod agitur Populi R. gloria: agitur salus sociorum: aguntur vestigalia: aguntur civium bona. Ac rursus, Pompejum probatarum dignum esse, qui imperator mitteretur, quatuor statuit virtutes imperatorias, quas deinde ostendit summas in Pompejo esse. Tam Philip. 7. cum propoluisse, bellum cum Antonio gerendum, *Cur igitur (inquit) pacem volo? quia turpis est, quia periculosus, quia esse non potest. Quæ tria dum explico, peto &c.*

Partitio hæc suas leges habet. 1. Sint ejus membra disparia: unum scilicet non in alio contineatur. 2. Tres summum partes habeat: raro admodum plures. 3. Sit plena, hoc est, Propositionem, quam dividit, integram complectatur. 4. Sit Clara omnino, & brevibus verbis expressa.

Partitionis usum commendant aliqui, aliqui reprehendunt. Ego quid hac in re sentiam non facile dixerim. Id unum scio, Partitionem hæc nostra tempestate maximè frequentem esse etiam præclaris Oratoribus.

ARTICVLVS III.

De Orationis Narratione.

IN Progymnalmae saxis multa de Narratione dicta sunt. Hic ea solum edocebo, quæ de Oratoria Narratione sunt.

tio. Nam & signorum ortus, & obitus definitum quendam ordinem servant; & annua commutationes non modo quadam ex necessitate semper eodem modo sunt, verum ad utilitates quoque rerum omnium sunt accommodata; & diurna, nocturna quoque vicissitudines; nulla in re unquam mutata quidquam nocuerunt. Conclusio: Consilio igitur mundus administratur.

Duo hic te monebo. I. In Ratiocinatione Orator quamlibet propositionem illustrare debet varijs figuris, amplificationibus, locisque Rhetoricis, & cum opus fuerit, probare etiam ulterius quate tories variari possunt singulæ Ratiocinationis partes, quot sunt figuræ sententiarum, ut interrogando, exclamando, pretereundo, comminando. Pro Leg. Manil. Cicero Ratiocinationem habet insignem, cum ab auctoritate Pompeij probat, eum esse deligendum Imperatorem, numer. 43. ab illis verbis, *Es quoniam auctoritas, &c.* Syllogismus autem hic est: qui auctoritate prestat, is bello est proficiendus; nam homines, ut morantur, sama opinione commoveantur. At est magna Pompeij auctoritas; hæc Assumptio probatur, quia nullum clarius nomen, nullius res gesta pares: quia multa Pompejus auctoritate sua consequutus est; ergo. Tu vide; qua arte Cicero propositiones istas variat, amplificat, illustrat, ornat.

Alterum esto: non semper à propositione, seu Majori ordiendum; ab Assumptione nonnunquam, sæpe à Complexione, quæ etiam repeti solet identidem, ut alius insinuat. Tum si qua propositio per se est perspicua, probatio præmittitur. Catil. I. Cicero statim proponit hæc Ratiocinationem: *Omnis perniciosus Civis occidendus est: nam exempla Majorum hoc probant: Catilina est perniciosus Civis, nam conjuravit: igitur occidendus est.* Injicit autem à probatione Minoris: *Quousque tandem abutere patientia nostra? &c.* deinde concludit: *O tempora! o mores! vivit, &c.* Ad mortem ee, *Catilina, jam pridem duci oportebat. &c.* Tum inferius subjungit Majorem: *Fuit quondam illa virtus, ut majores nostri supplicijs perniciosi coercerent.*

Hæc quidem unico Syllogismo tota potest, ac solet Oras

Oratio contineri. Imò breviora quædam opuscula, ut Præfaciuncula sunt, ut Censuræ, Syllogismo si fiant, nullo negotio aptissime conficiuntur; uniusque labor est, quid Syllogismo sit probandum, excogitare.

Enthymema.

Enthymema est Syllogismus imperfectus, quia propositione constat solum, & complexione, sive antecedenti, ut inquit Logici, & consequenti. Sed illius duplex esse genus potest: alterum enim est, in quo Antecedens amplificatur, ac late tractatur: cum Orator, qui in hypotheli versatur, plerumq; Majorem propositionem, ut vocam, & communem omittit, ac totus est in Minori, seu thesi. Alteram illud est, quod brevibus propositionibus conficitur: ut illud: *Pacem vult Antonius? arma ponat; Majori hæc prætermissa, Qui pacem vult, arma ponit.* Laudaturque, quod sit à contrarijs, ut in Sallustio; *Quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris?* Et pro Milone: *Quem igitur cum omnium gratia noluit occidere, hunc voluit cum aliquorum querela? Quem jure, quem loco, quem tempore, quem impune non est ausus, hunc injuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo captis non dubitavit occidere?*

Epicherema.

Epicherema est Enthymema contractum, cujus duæ propositiones in unam conferuntur: ut *Sine causa dominum servus accusat; quod hanc vim habet: Non debes sine causa servus dominum accusare: ergo Dejotari servus non eum debet apud Cæsarem accusare.* Hujusmodi est: *Domine, tu mihi lavas pedes!* Tum pro Leg. Manil. Et quoniam semper appetentes gloria præter ceteras gentes, atque avidi laudis insidiosi, deicienda est vobis illa macula Mithridatico bello superiore suscepta.

Dilemma.

Argumentatio est, duo proponens contraria, quorum unum cum negari debeat, alterum concedatur: aut quorum utrumvis concedas, reprehendatur. Primi generis est in Pisonem: *Vel triumphi, vel præda cupiditas te ad provinciam petendam rapiebat; non triumphi, ne tunc prosteris: ergo præ.*

præda. Et pro Quintilis num. 81: An antequam postulasti, me bona possideres, misisti, qui curarent, ut dominus de suo fundo deiceretur? (An quo die postulasti?) *Verumlibet elige: alterum incredibile est; alterum nefarium. Et ante hoc tempus utrumque inaudiam. Septingenta millia passuum vis esse decursa biduo? (Ita enim accursa fuissent si eo die millesset) Die negasti ante igitur misisti; malo. Si enim illud diceres, improbe mentis viderere: cum hoc confiteris, id te ad misisse concedis, quod ne mendacio quidem regere possit. Aliud lege exemplum in Loco a Repugnansibus pag. 16. Sed cavendum, nequid sit tertium inter ea, quæ Dilemate proponuntur; utque neutrum e propolitis concedi sine incommodo possit.*

Collectio.

Collectio integræ Orationis speciem præferret: quæque enim partes habet; Propositionem, Rationem propositionis, Rationis Confirmationem, Exornationem Confirmationis, Complexionem. Huiusmodi est 3. Catilinaria: in qua Propositio est illa: *Hic dies supplicatione est celebrandus. Ratio: Quia Cæcero hodie Kemp. conservavit. Confirmatio: Nam Catilinariam conjugationem manifeste compevit. Exornatio: Fuit hæc singularis Consulis industria, ut peris enlesiissima, crudelissimaque conjuratio, sine Civium sanguine a Consule rogato, brevi tempore extingueretur. Complexio: ergo hic dies, &c.*

Quadrimembri Collectio est pro Ligario. Propositio: *Ligarius necessitate in Africa resistit, non voluntate. Ratio: nam si evadere potuisset, non cum Artio, sed cum fratribus esse maluisset. Confirmatio: ipsa enim legatio plena desiderij fuit ob fratrum amorem. Conclusio: Nullum igitur habes, Cæsar, in Q. Ligario signum aliena a te voluntatis.*

Sortes.

Est Argumentatio, quæ per multa gradatim posita ex primo extremum concludit: ut illud est Stoicorum, qui in eo frequentes erant, argumentandi genus. Si bonum igitur optabile; si optabile, expetendum; si expetendum, diligensatem

tatem habet, laudabile est; si laudabile, honestum: igitur si bonum est, honestum est. Sed captiosum hoc est, ut esse solent Sortes, quia qui apertim ponit, quod non ex antecedenti consequitur; multa enim sunt expetenda, quod jucunda, quæ tamen dignitate sunt desituta.

Inductio.

Inductio est argumentatio, quæ multis singularibus enumeratis aliquid universè concludit. Fitque tripliciter. 1. enumeratione partium sub uno genere. Ita Cicero inductione probat Majorem ejus Syllogismi, quem in exemplum ante scripsimus pag. 85. Et Perr. 5. *Furem aliquem, aut rapacem accusasti? Vitanda tibi semper erit omnis avaritia suspicio. Maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem? Cavendum erit semper, nequa in te asserior, aut inhumaneior fuisse videre. Corruptorem? Adulterum carpsisti? providendum diligenter, nequod in vita vestigium sibi dantis apudpareat, omnia postremo, quæ vitaveris in altero, tibi ipsi vehementer fugienda sunt.*

2. Fit plurius similitudinum congectione: ut est illa Senecæ: *Navis bona dicitur, non quæ pretiosis coloribus picta est; nec cui argenteum, aut aureum rostrum est; sed quæ stabilis est, firma, velox, et confensiois vento. Gladium bonum dices, non cui deaureatus est balthus, nec cui vagina gemmis distinguitur; sed cui ad secundum subilis est acies. Regula, non quam sermosa, sed quam recta sit, quantitas. Ergo in homine quoque nihil ad rem pertinet, quantum aret, sed quam multis saluteretur, sed quam bonus sit.*

3. Fit Inductio plurius Exemplis; ut Cic. Paradox. 1: *Quibus tandem gradibus Romulus ascendit in calum? istius, quæ isti bona appellant, an rebus gestis, atque virtutibus? Quid continentia C. Fabricij? Quid tenuitas victus M. Curij? sequeretur? Quid Africanus major? quid minor? quid inter horum ætates interjectus Cato? An paratus, quemquam horum cogitasse, quicquam in vita sibi expetendum, nisi quod laudabile esse, et præclarum videretur.*

Exemplum.

Imperfecta est Inductio, qua ab uno simili argumentamur ad aliud; id quod in loco *de Comparatis* pag. 55. ante docuimus.

Argumentationum usus.

Syllogismus, ubi res amplè dicenda est, fuscque probanda, & explicanda, aptè adhibetur. Et thymematis, & Epithymematis usus est efficax, brevisque ad probandum; (atque adeò *jaculum Oratorum* dici solent) cum non est opus amplificatione. Collectio valet ad persuadendum; remque expolit, & adauget. Sorites fallax esse potest, ac solet. Dilemma urget, capitque adversarium. Inductio delectat, & est vulgo apta; eamque utuntur Rhetores, ac Poetae.

Illud etiam ex usu argumentandi est. 1. ut varietas quaeratur in Argumentationibus; qua in arte mirabilis est Cicero, qui prius argumentum effert Syllogismo, alterum Enthymemate, tertium Inductione; imò in tractando ipso Syllogismo Argumentationes alias interserit. 2. ut Complexio sæpe ioculetur, ne memoria exidat; sed magna varietate verborum, ne nauseam pariat. 3. ut argumenta, quæ firmissima sunt, primò, postremumque locum obtineant; nam maxime initio attendit auditor, & quæ postrema audiuntur, altius inhaerent. Nisi si velis à levioribus gradatim ad validissimum pervenire.

Quartum est, ut argumenta, Argumentationesque Orator amplifiet, verbis ornet, figuris illuminet. Itaque optimus quisque Orator identidem à se ipse rationem reposeit, operat, imperat, communicat, exclamat, admittat, subjicit, reprehendit, & similia ijs habet, quæ maxime servidam, & illustrem præstant Orationem.

De Confutatione.

Confutatio est pars Orationis, in qua rationes, quæ contra nos sunt, refellimus. Propria est generis Judicialis,

is, cum Orator ea, quæ objecerat adversarius, dissolvit. Sed in Deliberativo etiam, ac Demonstrativo ea licet confutare, quæ opponi possent, vel per Prolepsin occupare.

Servare in confutando oportet 1. quod 2. *de Oratore* præcipit Cicero: *Summa hujus generis est, ut si in refellendo adversario firmior esse Oratio, quam in confirmandis nostris verbis potest, omnia in illum conferenda tela. Si nostra facilius probari, quam illa redargui possunt, abducere alios à contraria defensione, & ad nostram eorum traducere.*

2. Ordo in collocandis adversarij argumentis contrarius sit oportet, quam qui est in Confirmatione. Primo, & ultimo loco infirmiora collocentur; ut in ijs refundendis magis triumphet Oratio.

3. Per vehementes figuras tractanda est Confutatio; maxime verò prompto quodam animo, ac velati per contemptum exagitentur argumenta opposita; ut ea sic allevet Orator, instigat, & que illis superiorem ostendet.

4. Nonnulla admodum inania sibi aliquando objicit de adversarij Orator, quæ leviter, vel certe nunquam objecerat adversarius. Sed id magna arte fit; nimirum ut adversarij fides elevetur, & detur alij deridendus; tam ut triumphet Oratio; dum objecta illa inania evectit penitus, ac delet. *Cic. pro Mil.* objicit sibi: *Fas non esse lucem intrari ei, qui alteram occiderit.* quod cum nemo unquam sanè mentis asserat, vix credi potest, argumento huic si sum fuisse Milonis adversarium, atque ut validam objectionem.

Tribus porò modis fieri Confutatio potest: Negando, Redarguendo, & Elevando.

Negando fit, cum quod objicit adversarius, falsum esse, dicimus. *Cic. pro Quinti.* *Negamus te bona Quintii, S. Navi, possedisse ex edicto Prætoris.* Vel cum ostendimus nullo rem nisi fundamento. *Cic. pro Rose.* *Amer. Exheredare pater filium cogitabat. Quero, qui scias? Quid affert, quare id factum putemus? Vere nihil potes dicere. Finge aliquid saltem commode: ut ne plane videaris, id facere, quod aperte fa-*

dis, huius miseri fortunæ, & horum virorum tallum digni-
tati illudere. Exheredare filium voluit. Quam ob causam?
Nescio. Exheredavitne? Non. Quis prohibuit? Cogitabat.
Cogitabat? Cui dixit? nemini. Quid est aliud iudicio, & legi-
bus, & maiestate vestra abuti ad questum, atque libidinem?
nisi hec modo accusare!

Redarguendo fit, si inter se pugnacia dici ad adver-
sario ostendimus. Cies. Philip. 2. Sed stuporem huminis, ne
di am peccatis attendere: sic enim dixit. M. Brutus, quem ego
honoris causa nominio, et uentrum pugionem tenens, Ciceronem
enim amavit, ex quo intelligi debet eum confesum fuisse. Ergo
ego sceleratus appellor à te, quem tu suspicatum aliquid suspi-
catis: ille, qui stulantem pre suspensionem tuam, in à te honoris
causa nominatur. Est, fit in verbis tuis hic serpor: quanto in
rebus, sententiaque maior?

Fit etiam, si crimem in adversarios detorqueamus.
Cic. Philip. 2. Jam illud cuius est, non dico audaces (supra
enim se audaces dici) sed, quod minus vult, stultitia,
cui vincit cunctis in Claro Capitolino Cicero Consuli milites
collocaverat, ad Kthom suendam contra Catilinam. Clivi
Capitolini mentionem facere, cum inter subsellia nostra, res-
sener armatis eum, in hac Cella Concordia, o Dijs immortales,
in qua me Consule salutares sententia dicta sunt, quibus ad
hanc diem vivimus, cum gladiis, omnes collocati senu? Quid
est, demeritis, quam cum ipse in Kemp. perniosa arma repetitis
obijcere alteri salutaria?

Elevando fit, cum, quod negare non audemus, tamen,
ut possumus, extenuamus. Ut pro Ligatio extenuatur eius
à Casare discessio. Vel cum rem ostendimus, quæ ea eun-
que sit, non convenire adversario illam obijcere. Cuius-
modi est, quod Tubero in eadem causa fecit, cuius Liga-
tium acculabat.

Fit etiam, cum parum fidentes cause nostræ, Consu-
rationem salibus, iocisque condio us, sed nec scurrilitate,
nec atroci maledicto, nec nimia dicacitate. Sic L. Flaccum
Cicero illa sua dicendi fedmitate leveritati iudicum eri-
puit

puit. Et pro Mucena. cum esset adversarius Cato, maximà
vir auctoritate, Stoicorum, è qua erat, sectam ita festivè
descripsit, ut omne iudicium risu solveretur; imò Cato
iple, cum nihil tenere nequiret, dixisse fertur; *Dij boni!*
quam ridiculum Consulem habemus.

ARTICVLVS V.

De Peroratione.

Extrema hæc Orationis pars est, in qua id, quod tota
Oratione expetebat Orator, vehemèntius obtinere
nititur. Quandoque autem, cum non ad persuasivam
est composita Oratio, sed ad quandam solùm exortatio-
nem, aut etiam academicam, ut ita dicam, velitationem,
Peroratio exitus tantum quidam est Orationis, atque com-
pletus, ne ex improvviso sermo abruptatur.

Duxus porro partibus constat Peroratio, Enumera-
tione, & affectuum Commotione. Enumeratio argumenta in
omni Oratione dispersa colligit, & sub uno veluti aspectu
ponit. Cic. pro Leg. Manil. Epilogum post primam Oratio-
nis partem hunc adhibet: Quare videte, num dubitandum
vobis sit omni studio ad id bellam incumbere, in quo gloria no-
minis vestri, salus sociorum, reipublica maxima, fortuna plu-
rimorum civium cum Rep. defenduntur. Et ceteris in eadem
Oratione: Quare cum bellum ita necessarium sit, &c.

Enumeratio uterque, quando causa multimodis
confirmata memoriæ auditorum diffidimus. Illa autem est
optimas, quæ per summa capita argumenta retractat;
quæ servato quidem confirmationis ordine, non iisdem
verbis, nec sine aliquo ornatu repetit argumenta; nec sem-
per omnia, sed ea solum, in quibus maxime causa consistit.

De affectuum Commotione dedimus supra multa art.
3. Cap. 1. Illa hic adjungemus. 1. Varij sunt pro varijs
caulis affectuum motus. In Panegyrico enim velati se-
dem habent amor, admiratio, æmulatio, gaudium: in
vituperatione odium, invidia, indignatio: in deliberati-
one spes, confidentia, timor, desiderium. Sed quoniam nec

vituperatio sine suasionem aliquam, nec sine laudatione suasio solet esse, ad bonum enim laudando hortamur, miscendo erunt affectus, ut ratio ipsa causae postulabit. Peccare tamen Orator, qui cum exitum unum affectum res peteret, id ipse diceret, quod contrarium cogeret; ut si de timore cum res esset, spem extraret; vel qui acuminem aliquo, aut ineptiam, aut eruditionem recoderet, & amara calentes iam affectus refrigeraret.

2. Cum *Sides effectuum* Peroratio ideo dicatur esse, quia mens cum victoria est, tum demum voluntas actus, ex argumentis ipsis confirmationis sumenda est affectuum commotio; ut videndum esse sobriis, si quis probasset, quia torpescit, & probrota est intemperantia; odium in illam crebitur, ejus turpitudinem inspectando, tum pudor hypotiposis ejus ludibris, cui esse solet intemperans, &c.

3. Itaque optimi quique Oratores, qui artem affectuum majorem norunt esse, quam vulgo creditur, neque cum Agrata urbem vident, quod quidam inquit, inanes cantus, & solentem promunt, id curant propinere, atque ita confirmare, ut obsequiantem tota confirmatio, & consentaneum affectum habeat, qui utquam aculeus aliquis in animis relinquatur. Neque illi abstractum ab auditoribus loquendi modum usurpant; sed nihil licet oburgent (id quod refugere solent) ad eos tamen sermonem convertunt, ipsique dolendum, rei causa, ipsis timendum esse, ioculantur.

ARTICVLVS VI.

De Amplificatione.

Perorationis partem quidam dicunt esse Amplificationem; sed verò per omnes Orationis partes, veluti per corpus hominum sanguis fundi debet: nam omnis deorum Eloquentia in Amplificatione continetur. Neque tamen Amplificationem intelligo, quae res qualque exiguis exagget; pessimus enim sutor semper iudicatur, qui magnos calceos pedibus parvis inducat: neque item adhibeam pessimam verborum circumlocutionem, quae non proprio res vocabulo, sed descriptione quadam efficitur. *Amplificationem*

Amplificationem cum Cicero de definitione: *Graviores* quaedam affirmationem, quae motu animorum conciliat in dicendo fidem. Est itaque Amplificatio vehementius quoddam, copiosiusque dicendi genus, quo rei, vel dignitatem, & amplitudinem, vel indignitatem, & atrocitatem ponderare verborum, & notatione adjunctorum ita demonstramus, ut feriat animos, permoveat affectus, & audientium animis penitus insideat; id quod non ferre solet, cum res leviter exponuntur. En exemplum: *Capitulum 3. Ita incipit Cicero: Tandem aliquando, Quirites, L. Catilinam forentem audaciam, scelus anhelantem, pestem patriae nefarie molientem, vobis, atque huic Urbi ferrum, flammamque ministrantem ex hac Urbe vel eiecimus, vel emisimus, vel ipsum egredientem Urbe profecturi sumus: abiit, excessit, erupit, evasit: nulla iam pernicies a monstro illo, atque prodigio manibus ipsis intra mentia comparabitur. Quam ostendit invidiosum Catilinam! Quam praefert de ejus exitu gaudium Oratoris! Quam in auditoribus excitat laetitia exultationem! At omnia contra, si ita dixisset existeret, ac se jure: Tandem, Quirites, Catilina patriae perniciosissimus Urbe excessit.*

Est igitur adhibenda Amplificatio in rebus magnis, & gravioribus causis, & cum argumenti triumphus, cum affectus commotio queritur: tumque maxime verborum, ac sententiarum figuris fusc efferi debet Oratio. Duplex est autem, alia verborum, alia rerum.

Amplificatio Verborum.

Verborum Amplificatio comparatur 1. per verba gravia, quae rem significantius expriment, ut cum eum, qui sic caesus, occisus, eum, qui improbus istrionem, eum, qui attingit, pulsasse, qui laesus, vulnerasse dicimus. *Cic. Ver. 7. Non enim forem, sed rapivorem; non adulterum, sed expugnatorem pudicitiae; non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religiosumque; non sicarium, sed crudelissimum carnificem civium, faciorumque in vestrum iudicium adduximus.* Et: *Polluerat sanctissimas religiones, senatus sanctissima decreta perfrigerat.* Itemque: *hic locus ad agendum amplissimus, ad dicendum orationis summi.*

2. Per verba *Superlata*, hoc est, quæ veritatem superent: ut pro Marcel. *Domuisti gentes immunitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantis.* Et pro Leg. Manil. *Qui sapius cum hoste conflixit, quam quisquam cum inimico concertavit: plura bella gessit, &c.*

3. Per *Dissoluta*, cum sine conjunctione multa effertur, ut *Ab ipso patria vexata est, bona direpta, urbes incensæ, occisi liberi.*

4. Habetur per verba *Translata*. 5. per *Synonima*, seu *Cognominata*; 6. per *Repetitionem*. 7. per *Periphrasim*, seu *Circumpositionem*. 8. per *Expositionem*. De quibus in *Figuris*, suo quaque loco, eruet exempla.

Amplificatio rerum.

Fit 1. per *Definitiones* unius rei conglobatas: Vt *Historia testis est temporum, lux veritatis, vita memoria, magistravitæ, nuncia vetustatis.* Et *majestatem Curia ostendendo pro Milone: Curia templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, cõsilij publici, caput Urbis, arca factorum, portus omnium gentium, sedes ab universo Pop. Rom. concessa uai ordini.* Tum *ibidem: Erat id temporis clarissimus, & fortissimus Consul inimicus Ciodio P. Lentini, ultor sceleris illius, propugnator senatus, defensor vestrae voluntatis, patronus illius publicè confensus, restitutor salutis mea.* Sive igitur *Definitiones* conglobatq; *illustria multa, aut etiam vituperabilia, quæ de re dicantur, ut ipsi dignitas, vel contemptus concilietur.*

2. Per *causas ejusdem rei conglobatas*. Vt: *Quæritis multimodis vexatam esse provinciam: sed ad causas calamitatis attende. Frigebat in ea ambitio, luxuria dominabatur, segnes erant magistri civis, populus ipse molli, otiosaque severitate distuebatur. Expecta igitur damna longe graviora (jam per Effecta) Exhaustentur pecunia, jacebit sperata religio, cedes impune volitabunt.* Alia duo vide exempla in *Loco ad Causas* pag. 50. Vel per *conglobata Effecta*. Vt exemplam est de laude *Eloquentiæ in Loco ab Effectis* pag. 61. Et pro Leg. Manil. num. 61. *Pompeij virtus sic extollitur: Quid enim tam novum, quam adolescentulum piratam, exercitum*

difficili Reip. tempore consecere? Concessit: huic præse? profuit: rem optime ductu suo gerere? gessit. Quid, &c.

3. Fit *Adjunctorum* notatione. Vt *Perri. 5. Verris* neglẽ gentiam in tuchda provincia exaggerat *Cicero: Epate summa, quo tempore ceteri Prætores obire provinciam, & concurrebare consueverunt, eo tempore domo sua regia, quæ Prætores uti solent, contentus non fuit. Tabernacula, quemadmodum consueverat temporibus æstivis, carbasseis intenta velis collectanda, jussit in hincore, quod est propter ipsum introitus, atque ostium portus, amono sane atque ab arbitris remoto loco. Hic dies æstivus sexaginta Prætor populi Rom. cussos, desens forque provinciã vixit, &c.* *Antonij vomitum amplificatum lege supra pag. 57. Peicelebris quoque est Divi Hyeronimi illa amplificatio (lib. 1. Epist. 2.) Infelicissime mortaliã, tu speluncam illam, in qua Dei Filius natus est, de seclere condidurus ingrediæderis? Non times, ne de presepi Insans vagies? Ne perierit perã Virgo te videat? Angeli clamant, Pastores currunt, stella desuper rutilat, Magi adorant, Herodes terretur. Hierosolima conturbatur. Tu in cubiculum Virginis Virginem decepturus irrepis.*

4. Per *partium Enumerationem*, cum quæ sub *universali aliquo dicto continentur, singulatim expenduntur*. Vt pro *Domo sua Cicero Familiam amplificat: Quid enim vos uxor mea misera violat, quam vexastis, rapuistis, omni erudelitæ laceravistis? Quid mea filia, cuius fetus asiduis fordesque hincubres vobis erant iucunda, ceterorum omnium mentes, oculosque steciebant? Quid parvulus filius, quem, quandã ab sui, nemo nisi lacrimantem, conspectum que vidit? Quid frater meus, qui cum aliquando post meum discessum ex provincia venisset, neque sibi vivendum, nisi meo restituro, putaret, quoties ex vestro serro, & manibus est elapsus? Vide etiam supra pagin. 50.*

5. Per *Incrementum*; quod duobus modis fit, 1. cum in *curia Orationis* scilicet aliquid prioris majus insequitur. Vt illud est, quod ex *Philip. 2. exscriptum pag. 57. Tuam pro Relecto Amas: Nisi tu, M. Fannii vosque, Judices, male-*

ficia vindicetis, eo prorumper hominum cupiditas, & scelus, & audacia, ut non modo clam, verum etiam hic in foro, ante tribunal tuum, M. Fannii, ante pedes vestros, Judices, inter ipsa subfellia eades futura sint. 2. cum quæ minora facti, magna facimus, ut quod ultimo loco ponitur, maximum esse videatur. Ita in Ver. 7. Facinus est vincire Civem Rom. scelus verberare, prope parricidium necare; quid dicam in cruce tollere? Vel cum res atroces per se extenuamus consilio, ut graviora videantur, quæ subjungimus. Ita in eodem Verrem: Levia sunt hæc in hoc teo crimina: metum virgularum Navarchus nobilissima civitatis precio redemi; humanum. Alius, ne condemnaretur, pecunias dedit; usitatum est. Nonnulli Populus Rom. obsolescit criminibus accusari Verrem, majora postulat, inaudita desiderat. Includuntur in carcerem condemnatus, supplicium constituitur in illos, sumitur de vestris parentibus Navarchorum, &c.

6. Per Ratiocinationem, cum unum augetur, ut aliud crescat. Sic hostis fortitudo, & virtus extollitur, ut gloria victori major accedat. Pro Leg. Manil. augetur in prima contentions parte periculum belli, ut crescat imperatoris deligendi virtus. Et num. 32. ex damois prædonum effertur virtus Cn. Pompeij, qui illos comprehendit: Quis toto mari locus per hos annos, &c.

7. Per Confusionem contrariorum, cum plura contraria per Antitheses opponuntur; exempla dabimus in Figuris. Vel cum pugnantia esse aliqua, ostendimus; ut pag. 56. in loco à Repugnansibus est exemplum. Vel per dissimilium collustrationem. Ut Verr. 6: Conserte hanc pacem cum illo bello, huius cohortem impuram cum illius exercitu invictis, huius libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas; ab hoc, qui constitutas accepit, captos dicitur Syracusas. Aliud lege exemplum in Loco à Dissimilitudine pag. 54.

8. Fit per Similitudinem, aut Comparationem; de quibus exempla habes pag. 55. Ac præterea in Orationibus post

post reditum ad Quirit. Tanquam bona valetudo, &c. Et in Senatu: Quodsi Parentes carissimos habere debemus, &c. Sic quoque pro Leg. Manil. Integritas, ac temperantia Cn. Pompeij, ac deinde ejusdem felicitas effertur comparatione aliorum Imperatorum.

Quid in amplificatione cavendum.

Primum id vitium erit, si quis minutissima quæque singularim, & exiliiter conlectetur: grandis, non minuta requirit Amplificatio. Alterum erit, si Orationis augendæ causâ, vacuæ voces, & inanes verborum locutus inferantur: nihil enim dicendum, quod vim, & pondus non addat Orationi. Sed: quod movimus alibi, minus Tiro peccabit, qui ubertate, & copiâ, quàm qui inopiâ peccabit; redudantiam enim Ithylus, exercitatioq; rescabunt.

ARTICVLVS VII.

De Transitionibus Orationis.

Transitio nexus quidam est, & ratio ab una ad alteram partem aptè progrediendi. Illæ magis laudantur, quæ ultro è re ipsa enascuntur. Eatum exempla selectiora quedam proferemus.

1. Per simplicem dicendorum propositionem. Ut Venio nunc ad M. Catonem, quod est firmamentum, ac robur totius accusationis. Vel. Cognoscite nunc iudicium Senatus, &c. Et Accipite iam aliud eius facinus nobile, & multis locis sepe commemoratum.

2. Per brevem superiorum repetitionem. Ut: Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam: Et Causa, quæ sit videtis, nunc &c. Quæstura istius demonstrat, reliqua attendite. Satis mihi multa verba fecisse videor, quare hoc bellum esse genere ipso periculosum, Restat ut de Imperatore deligendo dicendum esse videatur.

3. Per Conclusionem. Ut Nihil scire in istam Murena dici potest, nihil inquam ammino. Quo constituto facilior est mihi aditus ad. Tum, Quæ cum ita sint, quid est, quæd? Et Quæd?

fi. . . Majores vestri. . . bella gesserunt, quanto vos studio con-
venit. . . sociorum salutem defendere? praesertim cum de ve-
stris maximis relictis agatur. Nam.

4. Per Practitionem. Vt: Sed haec resera, illud vero rei-
gens, Caesarem meo consilio ioret feculum. Et Verum haec missa sa-
cio, illud quaero. &c. Sed haec robustioris improbitatis sca-
lera omittamus; loquamur potius de, &c. Simile me illa mino-
ra praetermittere.

5. Per Correctionem. Vt: Sed quid ego his argumentis uter,
quasi res dubia sit, & obscura?

6. Per Incrementum. Vt: Magna sunt haec, vel potius ma-
xima. Jam vero quanto majus videatur, &c. Quis enim sine gra-
tia, illud acerbissimum est, quod. &c. Neque solum in eod. di-
ligens fuit, sed etiam cogitavit.

7. Per Dubitationem. Vt: Quid nunc de eius honestate di-
cam?

8. Per Prolepsin. Vt: Sed dicit aliquis. Vel per Conces-
sionem. Vt: Sed haec sane parva sunt omnia: quid in ipsa prae-
va? nihilne existimas. Vel per Additionem. Vt: Acne illud
quidem vobis est neg. agendum, quod. Vel per Communica-
tionem. Vt: Jam quaero a vobis, quantum putetis esse, quod.

8. Jam etiam ille. Quid loquar, quanta ratio in bestis ap-
pareat? De statuis diebus dixi, nunc de Annalibus dicam,
Jam quantum illud est, quod. His adde. Accedit. Huc accedit,
quod. Etiam illud adungo. Age vero explicemus nunc. His
simillimum est. Quid quod, Quid? Annon. Resat. Reliquum
est. Quid jam reliquum est, nisi.

ARTICVLVS VI.

Condenda Orationis artificium.

IN Orationibus suis Tullius primum exorditur à visceri-
bus caulis, deinde proponit breviter, & clarè: tum distri-
buit Orationem in duo, triavè argumenta praecipua: haec
argumentationibus variè tractat: ipsas argumentationes
partes amplificat; tractatque affectus: perorat denique
iisdem fere argumentis, quibus constitimatas, sed dispari
modo

modo tractandi, & inchoatos per Orationem affectus ro-
sumendo.

Tu ergo cum scribendam Orationem aggraderis,
primò propositionem excogita, novam, & auditoribus
convenientem, practicam, probabilem, freundam. Deia-
de confirmationem distribue in duo, tria, aut quatuor
capita ex Locis Oratorij delumpta. Vt liquid suadendum
est, argumenta sumes ab honesto, utili, facili, necessario,
jucundo: honestum ostendes à Definitione, aut à genere;
utile ab Effectis, facile ab Adjunctis, ac simili, neces-
sarium à Contrariis, jucundum à Dissimili. Tum singulis
capitibus (quam tribue argumentationem; v. g. generi
Syllogismum, effectis inductionem, simili Enthymemas:
imò ipsas Syllogismi propositiones Inductione, aut Di-
lemmate, aut Epicheiremate tractandas designa. Tum
quos affectus, ubi movere oporteat, statue: ut in honesto
amorem, in utili desiderium, in facili spem, in necessario
audaciam, in Loco à contrariis odium: quasque amplifica-
tiones pro affectibus adhibebis. Adde etiam, si qui sint loci
extrinseci, ut fama, seu communis opinio, ut Testimonia
sacra, ut Veterum dicta, aut exempla. Siquid praeter
confutandum, aut per Prolepsin occupandum. Denique
in Peroratione, quos affectus tum propositio ipsa, tum
confirmatio, tum auditorum ratio, tempus, locusque red-
dant opportuniores; quasque illos arte tractabis, confido-
ra. Quas etiam Figuras in tota Oratione usurpes.

Vbi omnia constituta, & suis digesta locis fuerint,
accinges te ad scribendum, sed monendum rursus puto,
in eligendis probationibus, earum habendam rationem
praesertim esse, quae auditorem tangunt, quae illius opinio-
ni, animo, conditioni, grati sunt accommodatae: alij enim
utile, his jucundum, illis honestum bonum, imò alia alio
tempore placeat magis. Quod de Affectibus quoque di-
ctum esto.

Peccant itaque, qui exco velut impetu aggradiun-
tur ad scribendum; quicquid rei suae congruit, arripior;
nec

nec materiam probe cognitam digerunt in suas partes, nec quid maxime oporteat, prudenter acuteque discernunt. Sunt qui verbis abundant, rebus, ac sententijs carent; cum in illis præcipue, latentibus licet, ut de Exordio docuimus, vis nota rationis contineatur. Alij contra à sententijs toti sunt, siue in thesi commorantur dumtaxat auditorum scilicet malo, qui tantummodo delectantur, cum non se pungi, non ad se loqui Oratorem, non à se ipsi quaeri victoriam sentiunt. Quidam sicce omnia, & angustè tractant; quidam omnia duriter, & acerbe. At enim succus, dignitasque Orationi comparatur rerum copia, & varietate, splendoreque Figurarum. Nec verò nimis vociferatione, & iactatione, nisi prudentissimè usurpatis proficitur; sed benevolentia, amore, ac veritate ipsa ducuntur homines, triumpfulgus ex illis reportatur.

CAPUT III.

De Eloquutione.

Inventionem consequitur Eloquutio, ut quævis èta sent, idoneè dicantur. Imò invenisse quid iuvat, nisi distinctè accedat ita composita, ut libenter, atque adeò cum victoria audiamur? Ideò Cicero Inventionem prudentis hominis putat esse, eloquentiam Oratoris. Quatuor porro in Eloquutione concurrunt, ut *Pura* sit, ut *Disposita*, ut *Ornata*, ut *Apra*. Singula videamus.

ARTICVLVS I.

Eloquutio Pura.

Eloquutionis Puritas postulat, ut Solæcismi, Barbarismique vitentur, Solæcismus committitur, cum quidpiam contra Grammaticæ leges peccatur: quare nihil est in ea negligendum. Barbarismus tunc est, cum peregrinæ vox, seu quæ extra linguam est, quam loquimur, usurpatur; ut si *Aristare* Latine loquens diceret pro *Monere*.

Tu verò, ut Latine loquens integritatem serves, nolam

iam vocem usurpa, quam non apud probatam auctorem ioueneris. Vndenam enim noveris, siqua de voce dubitetur, ideò usurpatam à Latino auctore non esse, quia non tulit occasio? Hoc porro divinare est. Imò etià Latino esse vocem constet, videndum tamen, qua constructione, quo usu, qua vi à veteribus auctori, argenteivè sæculi auctoriibus sit adhibita. Videndum etiam, an Oratoria, an Historica, an Poëtica prorsus vox sit, aut Comica. Quid autem si mihi aliquid explicandum veniat, quod antiqua Roma penitus ignoravit aut descriptione, seu periphrasi utendum, aut siqua sunt nomina propria à Latino doctis postea ætatis hominibus accepta, ut *Cocolata*, ut *Tabacum*, licetbit usurpare.

Jam verò, ut qui ætatis aureæ Latinitatis, qui argenteæ fuerint Auctores, quibus fidere tutè queas, qui æreæ, aut ferreæ, cogeoris, iudicem exhibebo.

Ætati aureæ prævalerunt potius, quam initium dederunt, Andronicus, Ennius, Pacuvius, Nevius, Cæcilius, qui vetustate magis, quam puritate linguæ commendantur. Caro autem de *re rustica*, Plaautus Comicus, Lucretius Poëta Philosophus, etsi ipsi Latini, obsoleta plurima usurparunt; nonnulla Varro de *e rustica*, & Terentius, qui, si obsoleta, & archaismos demas, tersissimus est, non legendus tamen, nisi repurgatus, ut est editus à P. Juvencio.

In ætate aureæ, argenteæque namerantur inter Oratores Cicero: inter Historicos C. Cæsar, A. Hircius, T. Livius, Cornel. Nepos, Sallustius, sed in obsoletis verbis dardior, Q. Curtius, Vellejus Patereulus, Tacitus, Florus: Inter Poetas Virgilius, Horatius, Ovidius, Catullus, Propertius, Tibullus, Phædrus, Martialis (qui septem Poetæ meliores sunt, quam cæteri; Horatium, Ovidij Metamorphoses, Martialem repurgatos edidit, & cum Notis P. Juvencius) Perlius, Juvenalis, Silius, Statius, Valerius Flaccus, Manilius, Seneca Tragicus, Lucanus, Claudianus. Historiam naturalem scripsit Plinius senior, seu major, Trajani laudationem, & Epistolas Plinius junior;

de re medica Cellus, de militari Vegetius, Vitruvius de architectonica, Columella de re rustica, de chorographia Pomponius Mela, Institutiones Rhetoricas Fabius Quintilianus, optimis dicendi Magister.

Sunt etiam avi nostri, qui Latine scripserunt. Auctores merito legendi, præsertim ut Christiana loquamur. M. Antonius Muretus, Manutius, Sadoleus, Bembus, Perpinianus, Massius, Bencius in Poëmæ, Rapsus, Vauhierius, Roxus, Sarvieus in Odis, & Epigrammatis, Sidronius in Elegiacis. Legendi sunt etiam Apparatus Nizolij, inque eo Sylvij Progymnasmata, Vallæ de Latini Sermonis Elegantiæ, Manutius de Elegantijs, P. Scorzi Latum Christianum, Tusulinus de Particulis, Juvenius de Ratione discendi, & docendi, Lodovici Vives, & P. Pontani Dislegi.

Sed hi legantur scilicet, ut vel præceptiones utilissimæ hauriantur, vel qua ratione imitari liceat aut eos illos Principes, exemplo dignoscatur. Principes voco Tullium de quo Quintilianus, hunc spectemus, inquit, hoc propositum sit exemplar ille se profecisse intelligat, eius Cicero valde placebit. Cæsarem item, Livium, Curtium, Terentium, Virgilium, Horatium, Ovidium, ac fabium etiam Quintilianum: ex fonte enim, ut inquit, parius bibuotus aquæ.

In legendo autem Ciceroe is ordo tenendus est, ut initium ducatur ab Epistolis familiaribus, quarum ad imitationem aliæ componantur: deinde venietur ad libros de Oratore tres, tresque de Officijs, tum ad Epistolas ad Atticum elegantissimas, atque ad Orationes, in quibus stylus est ornatior, ut Oratori maxime convehit.

ARTICVLVS II.

Eloquutio Disposita.

Verborum illa textura, qua jucundior auribus cadit Oratio, ea est Eloquutionis Dispositio. Triâ autem postulat, ut vitæ ardeantur, ut verba apte collocentur, ut commodè periodo utantur.

Arceus

Arceus itaque est 1. *Hiatus*, qui in concursu vocalium esset, ut *ample aule elegantiâ*, 2. *Asperitas*, quæ in consonantium frequentia, ut *Arx studiorum. Rex Xerxes*, 3. *Concervatio*, aut multarum uoium syllabæ uocum, ut *in hac re nos non feret: aut Interæ ejusdem, vel syllabæ, ut Quisne petat id quod querit: vel siquis, qui quid agam* 4. *verborum usus*, quæ minus subit uoculita, elegantioribus prætermisissis. Uoculita putantur Verbalia, ut *Moderatrix animi prudentia*; & Composita, ut *Perdiscere, Concelebrare*. Superlativa, ut *Tæne a consceleratissimis aguntur*. Tum traslata, ut *Inflammatu scelere*.

De collocandis apte uocibus multa Sylvius in Progymnasmatis, seu Centurijs. Quædam hic delibabimus. 1. ea sermone collocaudi ratio, ut quæ uox aliam regit, ut dicitur, illi, quæ regitur, postponatur. Ita diceret cum Tullio, *multorum erium calamitatem a Rep. seruiclam esse non posse*. Sic dicitur, *Cæsaris eloquentia*. Et *uinci non potest*. 2. Verbum ultimam sedem ferè habet, nisi multarum syllabarum nomen aliquod, aut casus reclus, qui dicitur, personæ, aut uouersalis dictio substituatur. Ita diceret: *Regi Persarum bellum intulit*. Inter eloquentissimos censendus est Cato. Tum etiam: *Quid hoc ignariu? Metus ipse affert calamitatem*. In eloquentie laude parem habet neminem.

3. Adiectiuum nomen substantiuo præponi solet, ut *Fortissimus Miles*. Et relatiuum antecedenti, ut *Quos amissimus ciues, eos Martis vis perculit, non ira uictoria*. 4. Adiectiuum inter, & substantiuum genitiu, qui dicitur, possessionis, uoculite intercedit: ut *Vnicus Regis Filius*. Itemque inter præpositionem, & eius casum, ut *In rerum omnium penuria*. *Ad Cæsaris pedes*. 5. uerbum infinitum in participiuo mutari potest, ut *Rogatum te uolo*. *Mihi tenuito opus est*. Tum adiectiuum substantiue ponitur, ut *Multum argenti, Nihil litterarum*. 6. Subiunctiuus modus pro indicatiuo adhiberi solet. Ut *Amicos uolo, quos non probaretis, pro probaretis*. Aut indicatiuus pro Subiunctiuo

Q

105

vo: ut *Cum* volet, *Si* volet, pro *voluerit*, *Tullium* qui *leges*; pro *legerit*. 7. Ablativus absolute positus aut in fine aut verbo, aut initio sententiae collocatur. Ut *Exercitum* fame *obfistente*, *confessit*. Fame impetante *vilissima* quaeque *comedebant*.

8. Pro adjectivo laudis, aut vituperij venuste vivitur opposito praeposita negatione, ut *Bellica* artis non *imperitus*. Dicimus etiam *Virtutis* laude *floruit*, pro *virtute*. *Proditi* nis crimine *damnatus*, pro *prodicione*. 9. positivo omni particula *Per*, *Quam*, *Perquam* adjici solet; ut *Perbrevis* tempore. *Quam* oportuno loco. *Perquam* doctus; comparativo *Longe*, ut *Longe* felicitior; Superlativo *Quam*, *Multo*, ut *Quammaximus*, *Multijocundissimus*. Quod etiam fit in adverbij, ut *Perreleganter*, *Perquam* sapienter; *Longe* alius; *Quam* celeriter.

10. Venustatem addit, eamque non levem adverbiorum usus, ut quae vim confirmandi habent *Porro*, *Sane*, *Quidem*, *Profecto*, *Certe*; v. g. *Nihil sane* periculosius bello. *Multa quidem* sunt, quae vellemus. Sed de Adverbij, aliisque Latinae loquutionis particulis omnino consulendus est *Tullellianus*; mirum eorum quantum orationis elegantiae profunt, & venustati. Jam nos de Periodo.

Quid sit Periodus, & quotuplex.

Periodus (quae Latine circuitus, ambitus, comprehensio, conclusio dicitur) est continuatio quaedam verborum, quae ita connectuntur, ut absolvant, perficiantque sententiam. Membra, quae Graece *Cola*, & *Incisi*, quae *Commata* Graece dicuntur, constat. Membrum est oratio sensum continens pleonam, & perfectum; ut *Res in civitate* duae plurimum possunt. *Incisa* sunt breviores voces, quae quidquam per se significant, ut *Diligenter ad me* . . . *Quae* *Frater* . . . quae essent *acta* . . . scripserat.

Jam si membra ponuntur soluta, quin ab altero alterum sensu d. pendat, membratum loquitur. Ut pro *Milone*: *Hac intentia* vobis est: *hinc* ego vos *objici* pro me non sum *passus*: *hac insidiata* Pompejo est: *hac ipsam* *Appiam* *viam*

monumentum sui nominis nec *Papirij* cruciavit. Dicit autem *Incisum*, qui *incisa* adhibet, in quibus singulis *Incisi* sunt *Oratio*. Ut *post* *Red.* in *Senat.* *Sine* *sapore*, *elinguis*, *tardus*, *inhumanus*. *Domus* *quam* *libidinosus*, *quam* *impurus*, *quam* *intemperatus*.

Quodsi membra ita fiat, ut suspensum sit unum, donec alterum accedit, tunc est Periodus. Atque ea illius pars, in qua sensus pendet, *Protasis* dicitur; ea, in qua conquiescit, *Apodosis* appellatur. v. g. *Quae res in Civitate* duae plurimum possunt. *Hac* *Protasis*: *haec* *contra* *nos* *ambae* *faciunt* *in* *hoc* *tempore*, *summa* *gratia*, & *eloquentia*: *haec* *Apodosis*.

Jam Periodus alia *Simplex* est (quam tamen multingent esse Periodum) seu *Monocoelos*, quae unico membro absolvitur, ut *Hic* *honor* *habitus* *est* *rogato* *ante* *me* *verum*. Et: *Nihil* *est*, *mibi* *crede*, *virtute* *formosus*, *nihil* *paucis* *divis*, *nihil* *amabilis*. Quae ex *Incisi* malis consistat.

Alia *Bimembris*, seu *Dicoela*, quae ex duobus membris consistat. Ut pro *Mate*: *Ergo* & *mibi* *mea* *pristina* *vite* *consuetudinem*, *C. Caesar*, *in* *excelsam* *aperuisti*, & *his* *omnibus*, *ad* *lene* *de* *Rep.* *sperandum* *quasi* *ignem* *aliquid* *sustulisti*. *Tota* *illa*: *Tantus* *est* *splendor* *in* *laude* *vera*, *tanta* *in* *magnitudine* *animi*, & *consilij* *dignitas*, * *ut* *haec* *a* *virtute* *donata*, *cetera* *a* *fortuna* *commodata* *esse* *videantur*.

Alia *Trimembris*, seu *Tricoela*, quae tribus membris consistat, sive duo in *Protasi*, unum in *Apodosis* membrum sit, sive coepta. Ea exempla: *Etenim* *si* *veritate* *amicitia*, *fide* *societas*, *pietate* *propinquitat* *colitur*, (*hactenus* *Protasis*) *ne* *esse* *est*, *iste* *qui* *affinem*, *forisum*, *amicum* *fama*, & *fortunis* *spoliare* *covatus* *est*, * *vanam* *seu* & *perfidiosum*, & *impium* *esse* *sateatur*. Tum pro *Leg. Man.*: *Nam* *cum* *antea* *per* *et* *atem* *nondum* *hujus* *auctoritatem* *loci* *contingere* *a* *videtur*, * *statueremque*, *Quirites*, *nihil* *huc* *nisi* *perfectum* *ingenio*, *et* *aboratum* *industria* *affert* *oportere*, * (*Ita* *Apodosis*) *omne* *metum* *tempus* *amicorum* *temporibus* *transmittendum* *putavi*. *Et* *duo* *quidem* *membra*, *cum* *inter* *se*, *tum* *a* *tertio* *sententia* *dependent*.

Quarta est *Quadrimestris*, seu *Tetracosia*, quæ quatuor membris fit, ac vel duo Protasæ, duo Apodoti faciunt; vel tria Protasæ, unum Apodoti, aut etiam contra, comprehenduntur. Do exempla. Pro *Cæcina*: *Si quantum in agro, locisque de fertis audacia potest, * tantum in foro, atque in iudiciis impudentia valeret; * non minus in causa cederet A. Cæcina S. Abati; impudentie, * quam tuam in rei facienda cessit audacia.* Et pro *Atchia* Poeta: *Si quid est in me ingenij, Iudices, &c.* Atque ea videtur *Quadrimestris* Periodi lex esse, ut inter se membra, & iustus ab Apodoti Protasæ sensum expediant. Sed tamen *Quadrimestris* hæc est in do *Provincijs* *Consularibus*: *Si quis vestrum expectat, quas sibi Provincias detururus, * consideret in sese, qui mihi homines potissimum e Provincia detrahendi sint: non dubitabit, quid me sentire, cogitare, enim, quid mihi sentire necesse sit, cogitare.* Temporalior est illa in exordio pro *Marcelo*: *Dolebam enim, P. C. & vehementer angebar, &c.* in qua profectio id apparet, quod ex *Aristotele* dicitur, *Periodum esse* *Orationem*, quæ habet principium, & finem, & magnitudinem, quæ uno quasi adpectu perlostrari facile possit.

Quod si *Quadrimestris* *Periodus* ita sit concinnata, ut posteriora quæ sunt ejus membra, fieri priora possint, sensu servato eodem, ac veritate, tunc est *Retinua*, & omnium venustissima. Sed venusta quoque illa est, quæ *Quadrata* dicitur, cujus membra æquæ feræ sunt magnitudinis. Exemplum utriusque est, quam modò legeris pro *Cæcina*, *Si quantum in agro, locisque de fertis &c.*

De Ambitu, numeroque Periodi.

Hæc principes sunt, aut totæ *Periodi* virtutes. *Ambitum* intelligo connexionem in sensu membrorum omnium, donec aboluta *Periodo* in integrâ sententiâ conquiescat. Id præstant quædam particule, vel locutiones colligendæ membris idoneæ. Tolle v. g. ex illa *Periodo* *Si quantum in agro &c.* particulas *Si*, jam priora duo à posterioribus membris dissolventur: tolle rursus à primo particulam *Quantum*, non illud à secundo dependebit. In

numeroque portò istiusmodi particule legendæ deprehendantur. Sed aliquæ tamen hæc sunt in exemplum. *Tantum, Quantum, Tantum, Et, Sic, Ita, Qualis, Tuis, Etsi, Quamquam, Tamen, Nihilominus, Quo, Hoc, Qui, Is, Qui, Non modo, Sed etiam, Tertius, Quartus, Unde, Inde, Non minus, Quam, Tum, Tum, Et, Et, Si, Profectio, Aut, Aut, Ita, Et, Et, Cum, Quod.*

Periodi verò *Numerus* positus est in concerto quoddam, & harmonia, non qualis est in carminibus, sed tamen aliqua, quæ ad aures suavis cadit oratio.

Primo itaque membra iustæ sunt magnitudinis. sic ut tota conclusio uno spiritu commode profertur. Nec res plura sunt, quam quatuor, si quando enim ultra quatuor procedatur, sed orbe quodam, æque ambitu, erit *Oratio* *Periodica*, ut in exordio est post *Redit ad Quintum*.

Deinde certa quoddam est *syllabarum* modò brevium, modò longarum, magnorumque, & exiguarum vocum collocatio quæ cadat, quæ aures moleste ferant pluri esto: *Frater tuus avanti te faciat, semperque secoris esse hominem, qui ignoret, arbitror neminem. Abiret decet omnino, si sine eo numero diceret: Neminem arbitror hominem esse, qui ignoret, quanti te tuus frater faciat, fueritque semper.* Verum nec perturbandæ voces ita sunt, ut oblecta reddatur oratio; neque ita numerus captandus, ut carmen aliquid exidat, præsertim *Heroicum*, & *Elegiacum*.

Cadet præterea numerosè *Periodus*, si magnificis, & bone sonantibus verbis contextatur. Vi: Nam qui locus quiritis, ac tranquillitatis plenissimus fore videbatur, in eo maxima moles molestiarum, & turbulentiissima tempestates existerant. Aut etiam: Id est divinum consilium, ut interfectis omnibus, nemo ne ad deplorandum quidem Populi R. nomen, & ad lætandum tantis imperis calamitatem relinquatur. Sed grandiora, & quæ sequepedalia dicuntur, verba tutgidam, breviores facilius reddere solent orationem.

Sunt etiam quædam de *Pœticis* quibusdam *Pædis*

in soluta oratione commodè adhibeendis præcepta. Finem orationis decere putantur Creticus, & Dichotenus, ut *Cum exercitu, & victoria cõseratis*. Creticus duplex, ut *Temporum contuli*. 3. Creticus triplex, ut *Perpeti turpiter maluit*. 4. Dichotenus, & Molossus, ut *Tarditate compensant*. 5. Dactilus, & Jambus. Chotenus, ut *Proximus haberetur*. 6. Molossus duplex, ut *Dicendum putaveris*. 8. Tribrachys, & Chotenus, ut *Facere possit*. Et verò in membris singulis, imò etiam locis, sonus esse aliquis debet, sed in Periodi sine præcipuus.

Verùm hæc aptè, numerosèque dicendi facultas haud petit, quemquam dinumerandis pedibus motosius instere. Prædènt potissimum Tullium læditate, atque elata etiam voce pronuntiare. Tum selectas aliquot ex illis sententias imitatione exprimere conaris, quod difficile sit licet initio, sed conandum tamen; usu enim accedente, sine labore deinceps, & curâ, per se ulterò verba numerosè cadent. Ceterò, ut alia Cicero deessent, in numeri suavitate parem habet neminem.

Arts Periodi dilatanda.

In ea plurimum laborant tyrones, quibus hæret, quæ inquit, aqua, nisi inanis verbis, quæ numero tantum, auribusque seruiant, sententiam complectunt.

Multa jam de Amplificatione dedimus. Nunc tamen, Periodum dicimus pulcherrimè dilatari posse, si primò eligatur sententia, deinde ex singularum ejus locum definitionibus totidem fiat orationes, quot membra habere debeat Periodus, quam factam velimus. Ita hæc sententiam *Deus virtutem remuneratur* dilatata in tribus Periodis invenitur: *Cum Deus verum omnium supremus arbiter sit, idemq; bonorum, & improborum iudex æquissimus, & nemini dubium esse potest, quin quidquid piè, sapienter, & ex officio virtutis fuerit æstum, & amplissima mercede in hac vita, in immortalique, ac sempiterna cumulatisimè muneretur.* A hinc est dilatatio per interpretationem, quæ fit, cum res eadem alijs, alijsq; elegantioribus verbis exprimitur. Ut si, dice-

dam

dam cum esset *Mortuus est*, diceret, *Vitam cum morte commutavit.*

Alia est ampliandi ratio, cum nuda per se oratio, ut ita dicam, vestitur accessione vocum, quibus aut modus, aut causa, aut locus, aut tale quicquam indicetur. Atque huc pertinet Epithetorum usus, quæ nisi temperè, & passim adhibeantur, reculant, augentque orationem. Hanc sententiam, *Nisi Deus Gallie tunc subvenisset, aut mortui essemus omnes, aut servi facti, egregie dilatata* à P. Vavassore vide: *Quod si perditis hisce temporibus restitutor salutis nostræ Deus huic inclinato, ac labenti imperio non subvenisset; * si non, debilitata Gallorum hominum virtutes, fortissimè illius Virginis animum exisset, adjuvisset consilia, robur firmasset; * non erat recusandum, quin aut delicti jam dudum, & extincti, atque in Gallie nominis ruina essemus sepulti; * aut amisse libertatis superstites servitutem hodie transmatisso Regi, & ignoto sædam serviremus.*

Hæc tamen semper est ratio perspicuitatis, nec multa idem significantia verba agglutiantur, nec minuta quæque aggerantur.

Usus Periodi.

Periodis vulgò utendum est in Exordijs: tum in laudationibus, in Majoribus propositionibus, & cum genus dicendi suave, & temperatum tractamus. Idque cavendum, ac multæ ejusdem generis sint Periodi, neque eodem sæpius modo claudantur.

Membratim dicitur in refellendo, in invehendo, sed maxime in narrando, locisa oratio ad instandum, deridendum, refellendum, exaggerandum valet.

Verùm nisi cum membratim, incisivè loquimur, semper quidem aut Periodis utemur, aut dicendi genus usurpabimus, quod periodicum sapiat: eum enim in Tullio licet sermonem animadvertere, qui identidem est intercilus, & in quo sententiæ ita distribuantur, ut non solutæ multæ, nullo nexu, atque ordine conglobentur, sed continenter aliæ alijs, cum sensu, tum etiam vocibus, aut particulis

ad

ad connectendos aptis illigentur. Illam oblectiva: praestat enim non solum Latinois uicibus, sed Romano etiam stylo, ac more loqui.

ARTICULVS III.

Eloquentia Ornata.

DE TROPIS.

TRopis, Figurisq; ornatu Eloquentio. Tropus, qui in uersionem sonat, est, Verbi, vel orationis e propria significatione in alienam cum uenustate commutato. Tropi alij uerborum sunt, qui in dictiones, alij sententiarum, qui in oratione continentur.

TROPUS UERBORVM.

Princeps est *Metaphora*, qua, ut auctor est Cicero; ueluti stella in oratione lucet, si modo recte adhibeatur. Ea est translatio, qua uox a propria significatione ad non propriam transferretur ob aliquam similitudinem. Ut cum *ferreum* dicimus hominem, qui est inexorabilis.

Metaphora ex rebus plane omnibus duci potest, tam enim late patet, quam similitudo. Sumitur itaque à Celestibus. Ut *Curia sol* dictus est Cicero, *Stella* orationis dicuntur *Figurae*. Aut ab elementis. Ut *fluere orationem*, *flumen eloquentiae* pro dilecto Oratore. Aut à plantis. Ut *uirtus est una altissimis defixa radicibus*. Aut ab arte, manu uel factis. Ut *uirtus Bibliotheca* dicebatur Longinus, & *argenteum habere in numero*, Augustus aiebat, illos, qui propro erant ingenio. Sed adhuc

Ducitur 1. ab animato ad animatum. Ut *Homo rugis*, *Scipionem Cato allatrabat*; ita etiam *Blaterare*, *Gannire* pro odiosa loqui. 2. ab inanimato ad inanimatum. Ut *Concentu uirtutum nihil suauis*, *Hic orationis uela contrahamus*, *Claram Reip. moderari*. 3. ab inanimato ad animatum. Ut *duo fulmina bellis Scipiadis*, *Flos iuuentutis*, *Lumina Civitatis*. 4. ab animato ad inanimatum. Ut *Caius latus mucto illo petebat? qui sensus erat armorum?* Sic etiam *Ferreum Saxum*, *spitum hominem* dicimus.

Surg

Sunt praeter Metaphorae aliae in nomine substantivo fixae. Ut *Fulpes* pro callido homine, *Regina* florum rosa, *Alia* in Adiectivo. Ut *Pectus adamantinum*, *Etas florida*, *Vorax* flamma. *Alia* in uerbo. Ut *Ruere* *Reimpa* *Etatem*, *uolare*, *audire* *florere*, *mendis* *scutere*. Tum etiam: *Conuere* pro indulgere, *Cecutire* pro falli, *Uidere* pro intelligere, *Audire* pro obedire, *Osfacere* pro deprehendere. Sic *Absorbere*, *deuorare* molestias, *Eromere* iram, *Tangere* *ulcus* pro dolorem ciere, *Vultus recudescere* animo stupere, *horrere*, *Sistere honores* pro expectare.

Quod usum attinet *Metaphorae*, *Translatio*, inquit *Fabius*, ad mouendos animos, & res penè sub oculos (sub iudicandas reperta, est. *Vsorpatur* autem 1. ob necessitatem quòd uel proprium uerbum non suppetit, ut cum *Durum* dicimus hominem esse; uel facta res, ac dictu turpis est ex primenda, quam uelare, & tegere oportet.

2. Ob egergiam, uam *Inflammatum cupiditate*, *errare lapsus* maius quid est, quam *cupere*, & *errare*. 3. ad ornatum, ut *lumen ingenii* pro acuto; *flos aetatis* pro iuuentute; *Seges*, ac *materia gloriae*.

In usu autem caueo dum 1. ne nimis sit remota. Ut *Celi fornices*, *per undas equitare*, *charybdis honorum*. 2. ne fordidum. Ut *Canis nix* conspuere, *Siercus Curia* *Glaucia*. 3. ne humilis. Ut *Munda verruca* pro rupibus. 4. ne maior, quam res postulat. Ut *Tempestas commensationis* pro tumultu. Vel minor. Ut *Ira Calor* pro ardore. 5. ne nimium audax, quae Poetis licere solet. Ut *Pontem indignatus* *Araxes* *Leniri* tamen potest, si dicas, *Ut ita dicam*, si *iter*, quasi prope. Ut *M. Caione mortuo* *Senatus*, ut ita dicam, *papillus ex* *sistit*.

6. Vitium est in *Metaphora*, si crebra sit, ut entia praedens illius usus lucet, ita immodicus tenebras afferit orationi, & exadio complet: quod tamen minus est, si in adiectionis, uerbisque ponatur.

Synecdoche tropus est, in quo

1. Pars ponitur pro toto. Ut *Te. Inm* pro domo, *Poppis*

P

pro

pro ovi, *Lepidum caput* pro homine faceto. Ita etiã in Sacris
Ocho anime pro octo hominibus. Vel pro parte totum, Vt
Fons pro aqua, ita *Ararim Parisius bibet*.

2. Vnus pro pluribus. Vt *Cum hoste confixit*, pro hosti-
 bus, *Romanius miles* pro Romanis. Vel plures pro uno. Vt
Populo imposuimus. Et oratores visi sumus de se Tullius in-
 quibat. Sic etiam *O sicut Camille* pro Camillo.

3. Species pro genere. Vt *Eurus* pro quovis vento. Sa-
 bellicus sus pro quolibet lue. *Iracundior Hadria* pro quovis
 mari. Vel pro specie Genus. Vt *Fera* pro Leone. Et etiam pro
 prii nominis loco *Hominem* dicimus. Vt *Commoveri videtur*
capite sem.

4. Materia pro re confecta. Vt *Ferrum* pro ense. Ita *Cic*
Ferrum, *flammamque* *minicantem*. Et *Deest mihi argentum*
 pro pecunia. Et in *argenteo* *hibere*.

5. Antecedentia pro consequentibus. Vt *Vixit* pro mor-
 tuus est. *Fumus Troen*. *Subdidit equo calcarsa* pro cucurrit.
Metonymia est tropus. in quo

1. Causa pro effectu ponitur. Vel inventor, auctore
 pro re, quam invenerit. Vt *Mars* pro bello, Sic *vario Mar-*
te pugnatum est. *Casar* *vicit Gallos*, hoc est *Czaris exerci-*
tus. *Cicero* est *lectitandus*. *Dona laborata Cereris* pro pane.
 Vel effecta pro causis. Vt *Vbi scelus est, qui me perdidit* pro
 Scelerato. Vel cum id causæ datur, quod proprium est ef-
 fectui, ita dicitur *Hymis desidiosa*; *Cacas*, vel *præcepta ira*; *An-*
ax inventus.

2. Continentis pro re contenta. Vt *Plato doctissimus Gre-*
cie, pro Græcorum. *Arms Italianam vincit*. *Urbes bene meta-*
ta. *Sæculum felix*. *Ebibere cyathum*. Vel contentum pro re
 continente. Vt *Vina coronant* pro Vini vasa. Sic e *Patre ve-*
 niu, pro domo Paris. Et *Proximus ardet Vealegon*.

3. Signum pro re signata. Vt *cedant arma togæ*, hoc est
 bella paci, cuius erat in Æque toga. Sic *Fastes*, & *Secures*
 pro imperio consulari.

Antonomasia est, cum commune nomen tantam pro-
 prium alicui datur. Vt cum *Orator* dicitur; *Cicero* quæ si-
 gni-

gnificatur. *Urbs* pro Roma. Huc pertinet illa; *Cælus*
 pro *divite*, *leus* pro paupere, *lob* pro patiente, *Plisses* pro
 verulato, *Hercules* pro forti, *Seenter* pro clamoso. Tum
Creteensis pro mendace, *Pannus* pro perfido. Pertinet etiam
Patrionymica. Vt *Pelides* pro Achille, *Dardanide* pro Tro-
 janis. Aut possessiva. Vt *Saturnia* pro *Junone*. Quæ tamen
 duo Poëtica sunt.

Hæc quoque referri solent *Epithetum*, quod nomini pro-
 prio adjicitur, & tunc est egregium, cum addit rem signi-
 ficatam. Vt *Cupiditas effrenata*; & maxime rei, cui adjicitur,
 quadrat. Vt *turbulenta tempestates*. *Domina gentium Roma*.
Deus immortalis, sed moderatus esse debet eorum uldus,
 ney si nullus sit, oratio nuda, si parvus, jacens, si creber,
 longa, & impedita reddatur. Illis liberius Poëtæ utuntur;
 & *Horatius* quidem, ut creditur, optime.

Catharesis est Verbi abusus, cum voce aliena rem
 significamus similem, vel propinquam: ut qui Matrem,
 fratremve occidit, *Parriidam* dicitur. *Vitum magnum*,
 qui ingenio præstat. *Edificare equum* dixit *Virgilius*; equi-
 tare in arundine longa *Horatius*.

Onomatopæja est fictio vocis, quæ sono suo rem ex-
 primit, quam significat. Vt *Mugire* Bos dicitur, *Equus hinc*
nire &c. *Novas* tudese nobis non licet, sed ipsi uti, qui
 bus auctoritas locum fecit.

Metalepsis est, cum per vocem unam gradatim ad ali-
 quid intelligendum itur. Vt *Post aliquot annos mirabor ve-*
gina mea hoc est, *post aliquot annos*; nam ex arillis spicas,
 ex spicis messes, ex his astates, deinde annos intelligen-
 mus. Tropus hic Poëtis omnino relinquendus.

Tropus Sententiarum.

Allegoria (quam *Figuris* annumerant alij) est con-
 tinuata quædam *Metaphora*; hæc enim sit uno tantum
 verbo; illa multis, quibus aliud dicitur, aliud significatur.
 Vt *Orem lupo commissisti*, hoc est, *illi rem commissisti, qui*
maxime velit pervertere. *Pax* clara est in *Horatio* libi. 1.
 Ode 14. *Q. Navis, profertur in mari te navi*; *Fluctus*; hoc est &

Resps in civilibus belli tumultus consiceris.

Allegoria pura dicitur, cum verbum interferitur nullum quod rem propria significacione indicere dicitur, impura, cum ejusmodi verbum aliquod interponitur, quo ad comparatur, ut ne sit obscura. Cic. in Pison: Neque tam sui timidus, ut qui in maximis turbibus, ac fluctibus Resp. navem gubernassem, salvamque in portu collocassem, frontis tua nuteculam, aut collega tua contumacitatem spiritum perhorrescerem. (Hactenus impura, jam vero pura) Alios ego vias ventos, alias prospere animo procellas: alij impendentibus tempestatibus non cessi, sed animum me pro omnium salute obtuli.

Ea porro maxime laudatur, quæ pro similitudine adhibetur, ut in Loco à Similitudine monuimus pag. 53. Idque in ea est advertendum, ut quo genere translationis ea erit, eodem finiat: itaque male diceretur: *Flagrant cupiditate, & ejus stultitiam agitantur, pro ejus astu.*

Hic de Proverbijis illa esse scias celebra dicta vulgò jaçata, & scita quadam novitate insignia. Ut *Lumen in solis solis*, id est, rem probas evidentem. Eorum usus in Epitulis jucunditatem affert, & venustatem. In graviori stylo parcissimus est, molliri que solet illis formalis, ut ajunt. *Ut est in veteri proverbio. De Latinis Adagijs librum edidit Manutius.*

Hyperboles, Tullio Superlatio, tropus est, quo vel augendo, vel minuendo supra fidem exaggeramus. Ut cum scelitum hominem scelus, improbum ipsam improbitatem dicimus. Hæc illa sunt: *Nive candidior, Pice nigrior, Plumæ velotior, Cervo vivacior, Lusciniæ vocalior, Mercurio, aut Nestore facundior, Craso ditior, Catone severior, Phalaride crudelior, Milite gloriosior, Carnifice inmanior, Alce Aristocles, Noster hic Phalaris, Vir Nestorea eloquentia.*

Debet tamen Hyperbole esse intra modum, quandoque etiam verbis *Pene*, *prope*, ut ita dicam intelligenda. In ea Poetis licet esse audacioribus. Ut *Fulminis ocyor altis*, clamor celo. Tam in laudando arguis, quam in carpendo ului esse debet.

Ironia est tropus, quo contrariam significatur ei, quod dicitur, ut cum simulata laudatione vituperamus. Ea vel verbo sit per *Antiphrasin*, quæ vox aliqua pro contraria ponitur, ut *Gigas* pro *Nano*, *Vlisses* pro *incerto*. Vel simpliciter. Ut *Cic. Catil. 2: o bellam magnopere pertimescendum!* Et pro *Milon: Clodij mortem equo animo ferre nemo potest: Iuge: Senatus, &c. Et in Pison: O præclarum custodem ovium, ut ajunt, lapum!* Vel per *Sarcasum*, quæ est amara quedam irrisio; ut in *Verr: Quid ais, bone castos, defensora que provincia! Fieri que solet Ironia adhibendo voces illas Scelus, Nimirum, Si Superis placeat cum amara vocis inflexione. Ita Terentius, id populum curat scilicet.*

De Figuris verborum.

Figura est loquendi ratio à communis consuetudine remota. Differtque à Tropo, quod hic in translatis, illa in proprijs verbis continetur. Aliæ Verborum sunt, quæ ita in verbis consistunt, ut mutatis illis, non consistant; aliæ Sententiarum, quæ quovis ordine verba collocent, aut quæcumque uterque, manent. Verborum Figuræ triplicis generis sunt, per Adjectionem, per Detractionem, per Similitudinem.

Figura per Adjectionem.

1. *Repetitio* est, in qua ab eodem verbo sæpè incipit oratio. Ut *Phil. 2: Accusa Senatum, accusa Equestrem ordinem, qui cum Senatu copulatus fuit, accusa omnes ordines.* Et *Catil. 2: Nihilne te nocturnum presidium palatii, nihil Urbis vigilia, nihil, &c.* Et pro *Quinct. Quid hæc amentia? Quid hæc festinatio? Quid hæc maturitas tanta significat? non vim, non scelus, non latrocinium, non denique omnia potius, quam jus, quam officium, quam pudorem!*

2. *Conversio* est, cum sæpè eodem verbo finitur oratio. Ut in *Vatin. Quare cum ego legem de ambitu tulerim, ex S. C. tulerim, sine vi tulerim, satvis auspicijs tulerim, salva lege Esia, & Fusia, ea eam legem non esse potest.* Et *Philipp. 2: Dolentis tres exercitus Populi Rom. interfecit, interfecit Antonius. Desideratis clarissimos Cives: eos quoque vobis eripuit Antonius. Adversas hujus ordinis, afflicta est. Afflicta Antonius.*

3. Complexio Repetitionem, Conversionemque complectitur. Vt de Leg. Agrar. Quis legem tulit? Rullus. Quis majorem partem populi suffragiis privavit? Rullus. Quis commissis praefuit? idem Rullus. Titum etiam: Quem Senatus damnavit, quem Populus Rom. damnavit, quem omnium existimatio damnavit, eum sententias vestras absolvetis? Istant haec tres figurae, motus, amplificantesque, & artificie exaggerant.

4. Epitaphi est, cum vox eadem sententiam inchoat, & absolvit. Vt pro Marcel: Vidimus tuam victoriam praedictam, tum exitu terminatam; gladium ravina in urbe vacuum non vidimus. Et. Commotus non es, cum tibi pater pedes amplexarentur? non es commotus?

5. Anadiplosis voce eadem priorem finit orationem, & inchoat postea totam. Vt Phil. 2: Nunc etiam aures in horum conspectum venire, proditor patriae? proditor, inquam, patriae, venire aures in horum conspectum?

6. Conduplicatio vocem repetit, vel Ratium. Vt Exitate exitate enim, si potestis, ab inferis. Vel aliquo interjecto. Vt Viris, & viris non ad deponendam, sed ad confirmandam auidiam. Aut totam etiam sententiam. Vt: Quid Cleomenes facere potuit? (non enim possum quemquam insimulare falso) quid, inquam, Cleomenes magnopere facere potuit? Vehementior tribus his figuris Oratio fit, aut saavior.

7. Commutatio voces iutat, tenso inverso. Vt Non viro, ut edam, sed ut viram, edo.

8. Transductio vocem repetit, eadem, genere, numero, aut tempore inmutato. Vt Pleni sunt libri, plena sapientum voces, plena exemplorum vetustas. Et: Ei semel insensu, eius ad spectum ferre neque, enim auribus, oculisque respus. Et: Certus locus, certa lex, certum tribunal, quo loco inveniat ur.

9. Gradatio, seu Climax est, cum ab uno ad aliud sit progressio, aliqua repetitio eorum, quae sunt dicta. Vt pro Amer: In urbe luxuries creasat, ex luxuria existat avaricia, necesse est, ex avaricia erumpat audacia, inde omnia scelera, ac maleficia generantur. Et ad Atticum: Si dormis, expergiscere; si stas, ingredere; si ingredieris, curres; si curris, advola. Et pro Mili: Neque re-

re se populo solimus, sed etiam Senatui commisit; nec Senatui modo, sed publicis praesidijs, & armis; neque his tantum, sed etiam ejus potestate, cui Senatus rerum Commisit. Tum etiam: Mihi doctrinam diligentia, doctrina gloriam, gloria aemulationem, aemulatio sempiternam laudem comparavit.

10. Synonymia multas voces idem significantes coarctat, eò ut vis addatur orationi. Ita Catil. 2: Ex urbe eiecimus, vel emisimus: abiit, excessit, erupit, evasit. In quibus quaedam est differentia. Et: Illi redire non feram, non patiar, non sinam. Et: O tenebra! o lacum! o sordes!

Sed hoc schema, si de trivio Synonyma congerat, putidum est, si occulic, & cum incremento quodam verborum procedat, vehemens, & Tullio perquam familiare. Ea pro Murena primam periodum: Quae precatus sum à Dijs immortalibus, Judices, more, institutoque majorum, illo die, quo auspiciato comitis centuriatis L. Murenam Consulem renuntiavit, ut ea res mihi, Magistratuique meo, populo, plebiq; Romane bene, atque feliciter eveniret: eadem precor ab iisdem Dijs immortalibus ob ejusdem hominis consulatum una cum salute obtinendum; & ut vestrae vires, atque sententiae eam Populi R. voluntate, suffragiisque consentiant: eaque res vobis, Populoque R. pacem, tranquillitatem, otium, concordiamque afferat. Duodecim ferme Synonyma habet, quae diglossi vix possint, et non sine magno detractione refecant.

11. Polysynthon est oratio conjunctionibus abundans. Vt: Teque, tuique similes, tibi que pares, & asperror, & aversor, & exereror. Tum: Et iustitia, & liberalitate, & fortitudo ne ceteros omnes imperatores superavit.

Figura per Detractionem.

1. Synecdoche est figura, in qua vox aliqua, intellectu facilis, dicitur. Vt Sermo nullus nisi de te, nempe factus est. Et: Hancine hominem! Hancine impudentiam! Hancine audaciam! Supple feremus. Tum: Vix domo discesserat, mirare ferri, lugere filij, conjux misera lamentari. Supple caperunt.

2. Adnuctio est, cum idem verbum pluribus sententij respondeat. Vt: Neque enim is es, Catilina, ut te aut po-

cor unquam a turpitudine, aut metus a periculo, aut ratio a furore avocavit. Et: *Vixit pudorem libidos, timorem audacia, rationem amentia.* Tum: Ego te non veredem, non furiosum, non mente captum, non tragico illo Oreste, aut Athamante de mentiore putem?

Hæc Figura contraria est Disjunctio; in qua singulis orationibus singula subiiciuntur verba. *Nulla vivo, ut a studiis nullo me unquam tempore aut comædum, aut otium abstraxerit, aut voluptas avocavit, aut denique somnus retardavit.*

3. Dissolutio est, cum hoc conjunctionibus iocitate plura efferuntur. *Ut Sit in eius tutela, cuius virtuti, fidei, felicitati commendata est. Et: Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium præbent, delectant aut dæmi, non impediunt foris, pernoscant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.* Ornant hæc Figure.

Figura per Similitudinem.

1. Paronomasia, seu Anomimatio est, cum voces sonus similes, & colludetes usurpantur; quod putidum erit, nisi in sensu vis sit. *Ut: De huius Urbis, atq; adeo Orbis terrarum exitio cogitant. Et: Ex Avatore factus Orator. Et: Consul ipse præto animo, & parvo. Et: Amore fecit, non more. Que nocent, docent.* Cum omnibus hominibus, tum maxime maximo cuique inconstantia turpitudini est. *Cum lectum petis, lectum cogita.*

2. Similiter cadens est, cum eodem casu nomina, aut eodem tempore cadunt verba. *Ut pro Amer: Quid tam commune est, quam spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus eieclis.* Et pro Archia: *Hunc ego non diligam? non admittet? non omni oratione defendendum putem?*

3. Similiter desinos est, cum plura simili exita cadunt. *Ve Eiusdem non est & facere fortiter, & vivere turpiter.* Et io Veri: *Cum sana spoliari, cum tot homines innocentes mori, cruciatus, cruce affectetis, cum prædonum duces accepta pecunia dimiserit.*

4. Compar, seu Isocion est, cum multæ orationes, aut incilla constant pari serîe numero syllabarum. *Ut illud est Vixit pudorem libido &c. Tum pro Leg. Man: Tantum bel-*

latis tam diuturnum. Cn. Pompeius extrema hyeme apparavit inopente vere suscepta, media æstate confectis. Quæ etiam similiter desinunt. *Ut: Hoc sentire prudentia est, facere fortiter. & sentire veros, & facere perfectes, cumulatq; virtutis.*

5. Hyperaton est elegans quædam vocum perturbatio. *Ut Macrum. Qua in re, hæc in causa. Que me cunque volēs. Et illa in affectibus: Per qui te inlem genuit. Per siquid est illud.*

Figura sententiarum.

Figura Sententiarum alia ad docendum aptiores sunt, ac certandum, alia ad moveendum, alia ad delectandum. Quo illas ordine juvat proponere, ut labor legentis minor sit, & doctrina faciliior.

Figura ad docendum, ac certandum idonea.

Antithesis prima est, in qua verba verborum, aut sententiarum sententijs opponuntur. *Ut: Vixit pudorem libido &c. Et: Est hæc non scripta, sed nata lex; quam non adscripsimus, legimus, accepimus, verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus.* Tum in Catil. 2: *Quis scire possit, inertes homines foetissimis insidiari, & ultissimos prudentissimis, ebriosos sobrijs, dormientes vigilantibus?* Et in eadem orat. 44: *Ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia &c. Lege etiam pag. 98. Conserit hæc pacem &c. Sed nec frequens (t hæc Figure, & innata sit, non studio, & curâ accerta.*

Communicatio est, cum causa sua Orator fideis eos, ad quos dicit, consulit. *Verr. 2. o. 36. Num ego vos consulto, quid mihi faciendum putetis. Id enim consilij profecto taciti dabitis, quod ego mihi necessario capiendum intelligo.* Et pro Rabir. o. 22: *Tu denique. Labient, quid faceres, tali in res, ac tempore, cum ignavis ratio te in fugam impelleret.* Consules ad patriæ salutem vocarentis quam tandem potens sequi, cuius imperio parere potissimum velles. Et pro Quintilianum. 54. *Quæro a vobis, Fudites. &c.*

Concessio est, qua iniquum aliquid adversario concedimus, causa facti. *Pro Amer. o. 73. Verum quid agatur, non vides. Agitur de parricidio, quod sine multis causis suscipi non potest. Est causam profertis non potes, tametsi statim rick-*

se video, tamen de meo iure decedam . . . Non quero a te, quare patrem Kofius occideris, quare, quomodo occideris? Iucun-
ta solet esse hęc figura, dum itonitū temperatur. Vt Verr.
5: Noli isto modo agere cum Verre: noli ejus sacra ad anti-
enam religionis rationem exquirere: concede, ut impuni emerit,
modo bona ratione emerit, nihil ab invito, nihil per injuriam.
Sic agam &c. Atque captivatur frequenter paritulis Effo-
dit ita, Fac, &c.

Correctio est, qua dicta in meliora commutatur. Vt
Philip. 3: Exercitum comparavit, patrimoniumque suum effudit.
Quamquam non uti sumus verbo, quo decuit; non enim effudit,
sed in salute Reip. collocavit. Et Verr. 5. O stultitiam! Stultis
tamē dicam, an impudentiam singularem! Tamē Sed suppo-
nem hominis, ne dicam pecudis attendere. Et: Quae convivialis
Honestas credo in eiusmodi domo, si domus haec habenda est por-
tius, quam officina nequitiæ, & diversorium flagitiorum
animarum. Et in Catil.: Quamquam quid loquor? Te ut ulla res
frangat? Te ut &c. Exaggerat Correctio.

Dialogismus est, cum inducuntur, colloquentes, siue
Orator ipse, alterque, siue omnino alij duo. Vt pro Sylla: Cur
tibi quovis ipse non succentose, qui accusas eum, quem ipse de-
fendo? Inimicum, inquit, accuso meum. Et amicum ego de-
fendo meum . . . Cur dixisti testimonium in alios? Quia co-
aditus. Cur damnati sunt? Quia creditum est Regnum esse dice-
re in quem velis, ac defendere, quem velis. Imo servitus est
non dicere in quem velis, ac defendere, quem velis. Et hb. 1. Tu
scilicet: Cū ab amicis rogaretur Diogenes, ubi vellet inhumari,
proffice me, inquit, inhumatum. Tum amici: Volucridusne, &
feris? minime vero, inquit; sed vacillum prop. me, quo abigam
poniferos. Qui poteris? non enim servus. Quid igitur mihi ser-
vum lanilatus obicit nihil sententiæ? Turo pro Amere, quod
lege pag. 91.

Distributio est Figura, qua aliquid in plures partes di-
stribuitur. Vt: Alexandro Macedoni neque in deliberando consi-
lium, neque in praestando virtus, neque in beneficio benignitas
deest: nam cum aliqua res dubia accedisset, apparebat sa-

pietissimus: cum conflegendum esset cum hostibus, fortissimus;
cum vero primum dignis retribuendum, liberalissimus. Et pro
Amanio de supplicio patriciarum: Quid tam commune,
quam spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, licet
ecclis? Ita vivunt, dum possunt, ut ducere animam de celo
non queant ita moriuntur, ut totum esse terra non tangant
ita jactantur fluctibus, ut nunquam abluantur: ita postremo
ejiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant.

Epiphonema est rei narrata vel probata laetentia ac
clamatio. Ita Cic. de Senectute: Senectutem ut adipiscantur,
omnes optant, eandem acensant adepti: tanta est inconstantia,
sultitia, acque perversitas. Et Verr. 5. Timarchidis scelere
expolito ita exclamat: O consuetudo peccandi quentem ha-
bet, iuncturam in improbis, & audacibus, cum pena absenti
& licentia conequata est! Atque ita Virgil. 2. Georgy

Adco à tenoris assuescere multum est.

Movendi etiam vim habet Epiphonema.

Interpretatio Figura est, qua dictum, factumve ad
mentem nostram accipimus. Vt Philip. 2. cautam asis-
gnat Cicero, cur in se Antiochus dixisset. Quid putam? Con-
tempnimus nos? Leg. pag. 50. Et pro Milon: Clodius cum sta-
tisset omni clade in praetura vexare Rem. &c. ut apud: Sed
ut haberet, quod ipse dicebat, ad praeturam gerendam, hoc esse
ad revertendam Rem. plenum annum, atque integrum.

Occupatio, siue Prolepsis est, qua quod oppositum potest
praevocatur. Vt Queret qui sperant, cur responderi non interroga-
tus? Quid igitur? Debuimus suscipere fatore consilium evincere?
Et Verr. 7. Quid agam iudices? quod accusati? non est rationem
conferam? quo me vertam? ad omnes enim meos impotens, quasi
meus quidam, boni nomen imperatoris oppavit. Videat, ubi
se iactat, ut sit Hortensius &c. Et pro Archia: Queret quis-
quam: quid illi ipsi summi viri istane doctrina eruditae sub-
rupit &c. lo exordia etiam Prolepsis usurpatur. Vt pro
America: Credo ego vos, Iudices, mirari, &c. Et Divia, in
Verr. Siquis vestrum, aut totum, qui astant, forte miratur &c.

Oppositio est, qua disce, factore ad veritatem illustri-

um opponuntur victorum exempla. Ut in Pisonem tri-
umphi cupidus carpentem: Non est integrum Cn. Pompeio
consilio iam uti tuo: erravit enim: non gustaverat istam vitam
philosophiam qui se iam homo stultus triumphavit. Crasse,
pudet me tui quid est, quod confecto formidolosissimo bello,
caronam illam auream tibi tantopere decerni volueris à Sena-
tu? P. Servili, Q. Metelli, C. Curio, P. Africani, cur non
hunc audisti tam doctum hominem, tam eruditum, priusquam in
istum errorem induceremini? O seules! Camillos, Carios, Fabri-
cios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos! O amicum Pau-
lum! milicium Marium! Nullius consilii patres istorum Consulium,
qui triumpharunt! sed quoniam praeferre mutare non possumus,
quidni cessat hic homulus ex argilla, & lato fictus dare hec
praecepta sapienter clarissimo, & summo imperatori generi suo?

Periphrasis est, cum multis dicimus id, quod uno,
vel paucioribus verbis dici posset. Idque vel necessitate, cum
rei nullam est tocitum nomen, ut tormentum bellicum pro
Bombarda, Vel vitanda Astrologia, hoc est, ut dictu de-
formia operiantur, ut Ventrem eximere. Vel ornatus gra-
tia, quod Poetis maxime licet, ut Aderit iam frigida caeli
Temperies pro Hyeme. Vel ut plenius fiat oratio, aut si-
gnificantior; ut Asserit salutis nostrae pro Christo, Asserit
to dicendi pro Rhetorica, Qui de Deo, & Divinis rebus dis-
serit pro Theologo. Quid id unum caret, ne comam studiosi
compositam perturbet pro examinato. Ita Cic. dictitas, Qui
de hominem narum, dixit: Qui se hominem per se cognovit,
nulla commendatione majoram. Sed istius figura usus mode-
ratus esse debet, quod vitatur Perissologia, quae supervaca-
nea circuitio est, & puerilis amplificatio.

Præmissio, seu Præmissio est, cum tacere nos, aut
nescire profiteamur, quod tamen dicimus. Ut. in Rullum:
Non queror diminutionem vestra alium, non fragilliam huius
jaclura, atque damni. Præmitto illa, que . . . Non dico
. . . Præmitto omnem hanc orationem, & concioni refer-
vo: de periculo salutis, ac libertate loquor. Et pro Leg. Manil:
Sinite me hoc loco prætere nostram calamitatem, qua tanta
fuit

fuit &c. Cum quid indecorum dicitur, adhiberi solet hæc
Figura. Ut in Pisonem: Lateam libidines eius ille tenebrosas
quas fronte, & supercilio, non pudore, & temperantia con-
tegebat. Ita etiam Verr. 3. n. 32. ac 6, n. 106.

Ratiocinatio (valde popularis, & mirè docens) est, que
nos ipsi à nobis rationem poscimus. Ut Majores nostri, siquam
quibus peccati mulierem damnabant, simplici iudicio multorum
malefactorum covellam putabant. Quo pacto? quoniam quam im-
pudicam iudicaram, eam venefici quoniam damnatam existimabant.
Quid ita? quia necesse est, eam, que suam corpus addiderit
turpissima cupiditati, timere permultos. Quos? istos, virum;
parentes, ceteros, ad quos videt sui decoreis infamiam per-
tinere. Quid possit, quos tantopere timeat, eos necesse est, ut
quoquo modo possit, veneficio petati.

Sententia est breve aliquod, quod mores instruat, pro-
nuntiatur. Ut ex Cic. Magna res est iam inde à teneris annis
virtuti assuescere. Multa insidia sunt bonis. Exilium ibi est,
ubi virtuti non est locus. De ea diximos pag. 79.

Subiectio est, qua Orator se ipsum, vel alium inter-
rogat, sibi que respondet. Ut pro Leg. Manil: Quid tam
novum, quam adolescentulum privatum exercitum consecere?
consecit: huic præfuit præfuit, &c. Et Philip. 2: Quid putem
contemptum ne me? non video, &c. Et pro Amer: Rursus igitur
eodem te vertamur, & queramus, que tanta vitia fuerint
in unico filio, quare is patri displiceret? At perspicuum est,
nullum fuisse. Pater igitur amens, qui odisset eum sine causa,
quem procrearet? At is quidem fuit omnium constantissimus.
Ergo illud iam perspicuum profecto est, si neque amens pa-
ter, neque perditus filius fuerit, neque odii causam patri, nec
que sceleris filio fuisse.

Suppositio (quod argumentum à fictione dicitur)
est, cum in contrario rem statuimus, ostendimusque,
quid futurum sit, ut inde causa confirmetur. Cic. 1, in
Rull: Perim esse nihil est, quod emi possit, si tantum deti-
quantam velit venditor. Spoliemus orbem terrarum, vendamus
vestra alia, ut locupletatis aut invidias, aut pessilentia pos-
sea

fosseribat, agri tamen emantur. Quid tunc qua erit in istos agros deductio? &c. Magoa vis ad probandum in hac figura lolet esse.

Suspensio est, quae suspensas tenet aliquodiam auditores, donec res exponitur, quae sic expectata exaggeratur, & receptionem conciliat. Vt Verr. 7: *Causa dicta damnata sunt. Quid deinde? quid censeris? furtum sortasse, aut praedam expectatis aliquam? nolite usquequaque eadem quaerere; in metu belli surandi qui locus potest esse? Prodiis ad supplicium, necesse est. . . Itaque producantur; & ad palum alligantur. Erram num mihi expectare videmini, quid deinde factum sit; quod ipse nihil unquam fecit sine aliqua quaestu, ac praeda. . . Expellete facinus, quamvultis improbum, vincam tamen expectationem omnium. Illi nomine sceleris damnati, & repenti. . . soluti sunt. Et illa brevis: Audite, audite consulem, Iudices, nihil dicam arrogantius, tantum dicam totos scitis, aeque nolite de Rep. cogitare.*

Figura ad movendum idonea.

Admonitio est, cum modeste, atque amico quempiam admonemus officij sui. Cic. pro Leg. Manli Sed pro vestri imperij dignitate, atque gloria, quoniam is est exorsus orationis mea, videte, quem vobis avimur suscipiendum putetis. Videte, ne ut Majoribus vestris pulcherrimum fuit tantam vobis imperij gloriam relinquere; sic vobis turpissimum sit, illud quod accepistis, tueri, & conservare non posse.

Apostrophe est, cum sermo ad Deum, vel homines, vel res etiam inanimatas convertitur. Vt in exitu Catilinae: *Tu, Fupiter, qui isidem, quibus haec urbs, &c. Et pro Domitio: O Dii immortales, vos enim haec audire cupio, impio, hic vestro sacra curat? vestrum nomen horret veni illud in auctoritati omnium? Tum eadem r. Catil. Quosque tandem abutere Catil. &c. Et Philips 14, commendans milites laudandi oratione: Vos vero patria natos iudicis, quoniam etiam nomen a Marte est, an idem deus urbem hanc gentibus, vos huius urbi genuisse videatur. In fuga facta mors est, in victoria gloriosa. Illi ignis impij, quos occidistis, etiam ad inferos penam pariteridij*

luonij

vos vero, qui extremum spiritum in victoria effudistis, plarntis sedem estis, & locum consequuti. Et pro Mil. in peror. Vos vos appello, fortissimi viri, &c. Ite: Vos enim, Albani cumuli, atq; Lucr. imploro &c. Et Verr. 7. in Peror: Nunc te Fupiter O. M. &c. Indignamur & postropham. inceptamus, hortamur, commiseremur, ac delectamur. Verum cebrum non est usar' paada, ne frigida sit.

Comminatio est, cum aliquem admonemus, malum minitantes futura, ut patet. Cic. pro Marona: *Quid tandem fiet, si haec diapsa de manibus nostris in eum annum, quod consequitur, redundaverit? illa seipis inmanis, & importuna Catilina prorumpet, qua poterit, & jam Populo Rom. minatur: in agros suburbanos repente ad volabit: versabitur in castris furor, in curia timor, in foro conspiratio, in campo exercitus in agris vastitas, omni autem in sede, ac loco ferrum, flammam' que metuemus.*

Deprecatio est, quae opem alicujus vehementer imploramus. Cic. pro Milon. in perorat. *Quid restat, nisi ut orem, obsecrerque vos, ut &c. Et pro Dejorat: Quamobrem hoc nos primum metu. C. Casar, per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te ullam partem iracundia suspicemus. Per dexteram te istam oro &c.*

Dubitatio est, cum, ut res exaggeretur, haret, ambigitque Orator, quid sibi agendum, dicendumve sit. Cic. pro Quincto: *Quae nomine appellemus? Improbum at in ista postulatione improbissimum reperiebare. Num malitiosum? non legas. Fraudulentum? Fam id quidem arrogas tibi, & praclarum putas. Audacem, cupidum, perfidiosum? Vagaria, & obsoleta sunt. Res autem vera &c. Et pro Cluent: Equidem quod me attinet, quod me verum, nescis. Negem hoc admisisse fuisse crimen? Non est nostri ingenij: vestra clementia est calamitosa, & innocenti subreare. Tuam illa. Quid scribam, aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam, Dii me, Deaque perdant, si scio.*

Exclamatio est vocis elatio, quae interiectione adhibita vel subaudita animi motum exprimit; vel trihitet

YH

Ut: O domus antiqua! eheu quam dispari domico deminaris!
 Et miserum me! Aux Hoccine seculum! Vel indignationis, ut:
 O tempora! O mores! Senatus hoc intelligit, Consul videt; hinc
 tamen vivit! Vel miserationis, ut: O miserum, & infelicem
 diem illum, quo Consul Sylla renuntiatus est! O falsam spe[m]
 O volucem fortunam! Vel ita, ut: O pestis! O labe! O tenebra!
 O lutum! O sordes! O portentum in ultimis terras deportadum!
 Vel admirationis, ut: O clementiam admirabilem! Saepe ad
 obsecrandum adhibetur, ut: Proh Deum, atque hominum
 fidem! quid est, si non hac consumelia est? Saepe sublequitur
 interrogatio, ut: O audaciam immanem! tu ingredi illam da-
 mum ausus es? Quae interrogatio vehemens est.

Expolitio, sive Commoratio fit, cum eadem sen-
 tentia, ut alius infigatur, synonymia quadam versatur eod
 verborum, sed orationum. Ut pro Ligari: Quid enim Tubero,
 tuus ille distractus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius
 latus nuero ille petebat? qui sensus erat armorum tuorum? qua
 tua mens? oculi manus? ardor animi? quid cupiebas? quid opta-
 bas? Et Catil. 2. illa: Furentem audacia, scelus abhelantem,
 pestem patriae desariis molientem, vobis, atque huic urbi ferrum,
 flammamque minitantem. Tum illa: Nemo nocens sine morte
 est, sed multa simul eum perturbant; quod adesse, solitudinis
 plenum; quod futurum est, formidolosum; lex, pararum suppli-
 cium oscentans; vitia ex vitij coacta: occasionem arguenda
 maleficia captans inimicus; quae quotidiana vehementer ejus ani-
 mam excruciant.

Impretatio, sive Execratio est, qua malum impreca-
 mur. Ut Dij te perdant, fugitive. Et illa in Virgilio

Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras

Pallentes umbras Erebi, noctemque profunclam

Ante pudor, quam te violam.

Invenitum Figura, vel potius amplificatio est, cum oratio
 eundo crescit, vel ascendendo, vel descendendo. Ut Verr. 7:
 Si haec non ad civis Rom. non ad aliquos amicos nostra Civita-
 tis, non ad eos, qui Populi Rom. nomen audissent, denique si
 non ad homines, verum ad bestias, aut etiam ut longius pro

gradiat, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa, & so-
 pulos conquiri, & deplorare vellem; tamen omnia mihi, at-
 que inanimata tanta, ac tam indigna rerum atrocitate commo-
 verentur. Nunc vero cum loquat apud senatores Populi Rom.
 &c. Alia lege pag. 97. n. 5

Ironia Figura à Tropo differt tantum, quod longum
 protrahitur. Ut exordium Verr. 7. ironiam est: & exem-
 plum illud, quod in figura Oppositione exhibuimus.

Interrogatio in plures usus adhibetur. Ut: inter-
 rogando id, quod negari nequit: v. g. An dices, hominem
 à te non esse interfectum, quem palam, & in ipsa civitate
 luce occidisti? Ita Verr. 7: Quid est, Verres? quid ad hac cogi-
 tas respondere? num mirari me? num fingere aliquid? num
 augere crimen? 2. instando. Ita in Exordio Catil. 1.: Quo-
 niam tu eundem &c. Et si minor, crebraque sint interro-
 gationes, Verax dicitur: ut in Expolitioe illa Quid enim
 Tubero? 3. miserando. Ut: Hoccine vir patrie natus usquam
 nisi in patria morietur? Aut: Quod ego in te tantum feci malum?
 4. ad irasendo. Ut: Quid isto homine intemperantius? 5. con-
 firmando, & maxime concludendo, & in irasione &c.
 nihil enim ferè est, quod non hac Figurà commodè ex-
 primi possit; atque adeo summis Oratoribus est quàm sa-
 miliaris.

Licentia est, cum rem gravem Orator, aut pericu-
 losam liberè dicit. Idque vel adulando. Ut pro Marcel. 1
 Itaque illam tuam vocem invitus audiri, satis te diu vel
 nature vixisse, vel gloria, satis, si ita vis, natura ferrosse; ad-
 do etiam, si placet, gloria, ac Patrie certè parum. Et pro Li-
 gar: Vide, quàm non reformidem &c. iudicio meo, ac volun-
 tate ad ea, quae profectus sum, quae erant sumpta contra te. Vel
 bonitatem causae conciliando. Ut Philisp. 9: Vos P. C.
 (grave dictu est, sed dicendum tamen) Vos S. Suiptium vità
 privastis. Aut eam ostendendo, ut in eadem pro Ligari. Vel
 ad commovendum. Ut Phil. 10.: Possit rem (erumpat ali-
 quando ex me digna vox) si ad eorum voluntatem dicta, sa-
 liaque referantur, optanda mors est &c.

Optatio est, qua vehemens votum significatur. *Ve pro Leg. Manil.:* *Vtinam rivorum fortium, atque innocentium tantam copiam haberemus, ut hec deliberatio, vobis difficilis esset, quænam potissimum tantis rebus, ac tanto bello proficiendum putaretis?*

Reticentia, hinc *Aposiopesis* est, cum sermone abrupto aliquid tacemus, ut affectus significetor. Ita ad *Atticum:* *Est hic quidem timoris causa: ita vero; sed stomachari desinamus. Et in Pison:* *De nostrum enim omnium; sed non audeo totum dicere. Et: Turstud ausus es, homo omnium mortalium: quare, quo te digno moribus tuis appellem nomine.*

Figura ad delectandam idonea.

Eihopæja est, cum vel mores, studia, ingeniumve cuiuspiam describitur, vel illi verba accommodatè affingimus. *Exempla vide pagin. 37. n. 6. & 38. n. 8. Et pro Quintil.:* *Quid S. Nervius ad hec? vides vestram amentiam scilicet, cum ab eo officia boni viri desideramus. Et quemadmodum natus, inquit, & quemadmodum educatus sum, memini. Petus est, de scurra divitem facilius multo, quam patremfamilias fieri posse &c.*

Hypotyposis est rerum gestarum talis expressio, ut versari ante oculos videantur; quod ex adjunctis iocosa descriptione comparatur. Adhibetur 1. in narrationibus. *Ve Verr. 7.:* *Procedit iste inflammatus scelere, ac furor, in forum venit: vararchos vocari jubet, qui nihil metuerent, suspicarentur nihil: statim accurrunt. Iste hominibus miseris, innocentibusque iniici catenas imperat: implorare illi fidem. Populi R. & quare id faceret, rogare. 2. in notandis alicujus gestibus. *Ve pro Amer:* *Erucius peroravit aliquando: assedit; surrexi ego; respirare visus est, quod non alius potius diceret: carpi dicere. Usque animam drevit, Judices, eum jocari, atque alias res agere, aut quænam Chrisogonum nomine: quem simul atq; attigi, statim homo se erexit, mirari visus est: intellexi, quid cum pupugisset: &c. 3. res etiam gerendas sub aspectum ponit. *Ve 4. Catilia:* *Videor mihi hanc urbem videre &c. Vide pagin. 70.***

Pro:

Trospopæja fit, cum inanimates res quasi homines inducimus. *Ve: Exi: imate, quæso, Romæ. hic adesse, redigere vos in memoriam, qualem se a majoribus accepistis: obsecrare pro sacris, ac delubris Deorum, pro vobis ipsis, & salute vestra. Hæc si præsens agit, quid animi estis habiturus? Vel caddè, aut moritvos etiam, vel absentes homines loquentes inducimus. *Usurpatur autem ad objurgandum. Ve Cat. 1. Quæ (patrii) tecum, Catilina, sic agit. Nullum jam tot annos, &c. Et Ver. 1. Sicilia tota, si una voce loqueretur, hæc diceret: Quod auri, quod argenti, &c. id tu mihi. C. Verres, eripuisti, &c. Ad hortandum. *Ve Phil. 7.:* *Quid si nunc ille Brutus reviviscat, & hic ante pedes nostros adsit, non hæc uereret oratione? Ego reges expulsi, vos tyrannos introducistis! Ego libertatem, que non erat, peperit, vos partam servare non vultis! &c. Ad miserandum. *Ve pro Milone in perorat: Me quidem exanimant hæc voces Milonis: valeant, inquit, cives mei: sint, &c.****

Hic pertinet, cum quis deliberans inducitur. *Ve Verr. 7.:* *Occurrebat illa ratio, quid Cleomeni fiet? perorone animadvertere in eos, quos dicto audientes esse iussi: missum facere eum, cui imperium permisi? eos afficere supplicio, qui Cleomenem sequuti sint? ignoscere Cleomeni, qui eos, se consequi iussit? Pererat Cleomenes una. Vbi fides? ubi dextra, complexusque? Fieri in illo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem vocat, &c.*

Pertinet quoque, cum apta cuique personæ affingitur oratio, si loqui eam est dicendum. Id quod in narrationibus occurrere solet. In quo laborandum, ut puer pueriliter, graviter seu ex loquatur.

Jam vero tres hæc figura: etiam movent, delectantq; *Antithesis*, & *Apostrophe*, seu verbo schemata omnia, in quibus scilicet nititur orationis, visque, & eclatûs continetur. Itaque totus in Figurarum est usus Cicero, dum ferè vidè agit; neque una desinit, quin altera incipiat; ac sæpe ille temperatas plures, simulque pertractat. Quasèijs in manibus affuecat adoleccas exornare, quæ scribit.

AR4

ARTICVLVS IV.

Eloquentia Aptā.

Apta erit Eloquentia, si eo stylo rem conscribet Orator, quem res ipsa, quae agitur, postulaverit: quare de stylo, ejusque eligendum est aliquid.

Quid sit Stylus, & quotuplex.

Stylus est Ratio, seu conformatio sermonis rei tradende accommodata. Nam est pro suo quisq; ingenio propriam dicendi, scribendique formam indicam habeat; (alij enim amant strictim scribere, fufius alij, alij magnificē, alij temperatē, & humiliter, alij argute, &c.) qui tamen scribit, ingenium ipsum suum arte conformare debet, ac rebus, quae versantur, aptare.

Triplex est Stylus: Sublimis, Tenuis, Medius.

Sublimis Stylus is est, qui graves sententias, verba splendida, atque sonantia, circumductas periodos, & ad maiestatem compositas, nobiliores, ac vehementiores figuras usus patet, qui rem, quae parte illustrior est, dissimulatis ceteris, lectur, eoque vehementiori eloquentia apparatu incidendam proponit. Stylum hunc vitare potest Tumor, quo vitio laborant ij, qui verba sexquipedalia, audaces, crebraque translationes, inflatas sententias, & grandis semper, ventoque inani distantia, quarum nihil est solidum, student eloqui.

Laudatur à magnificentia illa Alexandri ad Darij Legatos oratio. *Novitate Darij, orationum actionem apud hestio: superracaneam esse: me, quae fecerim clementer. & liberaverit, non amicitia eius tribuisse, sed naturae meae. Bellum cum captivis, & feminis gerere non scio. Armatus sit, oportet, quem viderim. Carpitur ob tumorem Caius: Minime mirandum est, si Diana Ephesia templum conflagrasset, quae nocte natus est Alexander. Quippe Deus in ipso Olympia Martis Alexandri partu observanda laboribus, turisque distractis ignem non vidit restinguere.*

Tenuis Stylus est, qui maxime perspicuitatem amat;

mi.

invenies tantum; Figuras, ac Tropos veterundē usurpat sententias, argutisque moderatē utitur, adstricta dicendi ratione, inavidulq; periodis. Cavendum hic, ne pro tenui Humilis sit Stylus, si nullus in verbis lepos, nulla in sententijs subtilitas, nulla etiam numeri ratio habeatur. Tum ne sit Solutus, qui sine articulis, sine circumfessione, sine arte fertur, nec sibi ullo pacto cohaeret. Vt illud est: Socij nostri cum helligerare nobiscum vellent, pro eisdē ratiocinati essent, etiam atque etiam quod possent facere, siquidem sua sponte facerent, & non haberent hinc ad utores multos, & malos homines, & audaces. Solent enim diu cogitare omnes, qui magna negotia volumi gerere. Fugendus item Frigidus, & Puerilis, qui frigidos lepores, ineptas allusiones, luxuriantes descriptiones, & sine succo, ac retro sententias accipitur. Vt si diceret: *Auro magis aurca oratio, & labris ha captas cum Meeceate: Femina cirro crispas, & labris colomhat, insipisque suspirans, ut cervicē laxa feratur.*

Medius Stylus est, qui inter sublimem, ac tenuem incedit; verborum gravitatem, nimiam maiestatem sententiarum non admittit: amattamen argutias, tropos, verborum jucundiorē apparatus, ornamenta denique omnium, quae ad venustatem sermoni comparandam faciunt, quare & floridula à Ciccone dicitur. In usu vero Argutiarum, & Acuminum cave, ne nimis crebra ea sint, seu per vim adducta: facile enim est, ut, dum argute plura dicere volumus, pleraque nimis frigide dicamus aut patenter.

Triplex Stylus usus.

Is optimus stylus est, non qui tractat cuncta magnifice, sed qui maxime aptatur rei, de qua agitur. Quare grandia stylo sublimi, parva tenui, mediocri mediocriter & ande eruat.

Habenda est tamen potissimum ratio ejus finis, quem velit Orator in unoquoque orationis genere consequi. Sublimi enim stylo maxime utitur ad movendum, tenui ad docendum, medio ad delectandum: quare si una, eademque oratione poterit styli ratio variari pro finis, hujusmodi triplex varietate.

Su.

Sublimem stylom usurpat Cicero in omnibus serē orationibus, sed potissimum in *Verrem*, in *Pisonem*, pro *Milone*, in *Catilin.* 2. & *Philp.* 2. Tenem vero in Epistolis, in *Topicis*, in libris de *Inventione*, & de *Partitione*, & in connotis etiam orationibus, ut pro *Quintio*, pro *Flacco*, pro *Plancio*, Medium demum inorat. pro *Lege Man.* pro *Marcello*, pro *Archia*, & in libris de *Oratore ad Q. Fratricem*, & de *Ciculis Oratoribus*.

De Stylo Laconico, & Asiatico.

Stylus *Laconicus* à *Laconibus*, sive *Lacedæmonijs* dicitur, qui cum stylom adamabant maxime, est dicendi ratio perbrevis, sed acuta, quæ multa paucis concludit. Ita *Alexander* suadenti *Parmenio*, ut iitret cum *Dario* pacem, accepti in uxorem ejus filia cum decem millibus talentorum. & dimidia parte *Africæ*, dicensque *laconicè*: Ego verò acciperem, si *Alexander* essem. *Laconicè* etiam respondit: Et ego, si *Parmenio* essem. Laudantur quoque, quas *Cæsar*, victo *Pharace* *Pontu* Rege, ad *Senatam* litteras dedit: *Veni, Vidi, Vici.*

Stylus *Asiaticus* ab *Asiæ* populis dicitur, qui stylom hanc in delicijs habebant, is est, qui multa verborum profusione pauca dicit. Stylus iste *Histrionibus* accommodatus, sapientibus omnino non placet. Tu, si me audis, passim *Stylo Medio* utere cum *Cicerone*, cum *Cicerone*, inquam, ut ceteros omnes prætermittam; nunquam *Asiatico*, raro *Laconico*, modo oblectus ne sit, ac dictis tantum, minusve quibusdam gravioribus referatur.

CAPUT IV.

De Memoria.

DE Memoria, sine qua stare dignitas Oratoris, visque orationis non potest, tantum juvat dicere, quæ maxime expediunt, quibus artis subsidij, & adjuvari, potest, & augeri.

1. Rem

1. Rem memoriz mandandam prius totam peregritio, ac tunc intelligito, id quod potissimum ad memoriam faciunt; tum per partes addiscito, non tamen nimis exiguas.

2. Manè huic labori navare operam præstat; præstat etiam locus ab interventoribus vacuus, & in quo nihil spectatu dignum oculos, mentemque distrahatur. Præstat chartæ, qua semel uteris, non commutare.

3. Cum addiscenda oratio erit longior, primò distribuenda est in partes, in quarum singulis quid dicatur, summatim scias. Tum ad scripti oram apponantur aliquæ notæ, quæ memoriam exitent: ut vocem hanc *Præsum*, si de pugna dicit, *Narem*, si de navigatione. Ac si quis locus memoriam facile exidas, ibi maxime notulam aliam apponito.

4. Tacite primùm, deinde submissa voce, cum verò jam tenere incipis, elatiore, nec tunc sine gestu recitatio. 5. Denique una, & maxima memoriz ars est exercitatio, nam si excolatur quotidie, augetur, confirmabiturque; si vero negligatur, deficiet sensum, & indices reddetur infirmior.

CAPUT V.

De Pronuntiatione.

Quanti habenda sit *Pronuntiatione*, inde colligas, quòd summi etiam *Oratores* à pravo *Gestu*, *Voce*que contentantur; minus autem disertis eloquentiæ fructum, palmamque ferunt actionis dignitate. De *Voce* itaque, ac *Gestu*, quibus ea contingitur, jam dico. Et quoniam sæpe de memoria non dicitur, quod tamen scriptam exhibetur, tyronum gratià de *interpunctione* aliquid addo.

ARTICVLVS I,

de Voce.

Vocis vitia sunt à natura, quòd aspera sit, quòd rauca, quòd titubans, quòd pueriliter exilis, aut nimium

sec

tenuis. Quæ vitia, ut difficile sit extirpare, tamen corrigi, ac minui certe possunt industria. Ut de Demosthene innotuit, calculis ori insertis litteram *Rh*, quam lingua morbo non poterat, proferre potuisse. Ab ineuita autem vitium est primum, & fœdissimum *Cantus*, qui tonus quidam est subsultans in incisioibus orationis, ac præsertim in fine clausulæ. Alterum, quod auditores eorcat, exanimatque dicentem, est *Monotonia*, siue uoius semper tenoris vox sine gratissimâ, prout res sunt, quæ dicuntur, varietate. Tertium est muliebri quædam fractio, & quâdoque flexibilis ululatus, quibus pronuntiatio tota corumpitur, ac nihilo magis officitur perorationi.

Oportet itaque, Orator noscat se, & si quo vocis à naturâ vitio laborat, ne naturæ cédât, ne difficultati succumbat, nec parcat diligentia; & quàm possit optime, vocem sibi cedit, ac moderetur.

Cantus, credo, nullus erit, si familiare colloquium instituere se, cum oraverit, reputet, atque ita tum lequi studeat, ut si cum amico colloqueretur. Tum si morulas nullas faciat, nisi quas incisio ipsa orationis postulat, has autem non prætermittat.

Monotonia verò cavebitur, si eorum, quæ dicunt, sensum profus animadvertens, quid summissè, ac leniter, quid festivè, quid atrociter, quid flexibiliter, quid clarè, quid concitatius dicendum sit, videat. Præstat enim naturam sequi, qua ducet, alia oburgamus voce, alia adulamur; alia festiva, alia tristitia commemorare in quotidiano etiam sermone soliti sumus.

Pro varijs itaque orationis partibus temperanda vox est. Exordium summissam, ac vesecundam postulat, nisi forte sit ex abrupto. In Narrationibus familiaris, debet esse, & aperta. In Contentione sit acrior, & vehementior. In Peroratione sit exaltator, ut nisi se causæ bonitate ostendat Orator, & tota ad affectus, qui exprimuntur, accommodata.

Decet enim iracundiam acuta vox, & incitata, est

non

non ita clamosa, quæ delicatas aures offendat: dolorem, miserationemque flexibilis, & interrupta: metum demissa, hæsitansque: audaciam firmior, & pugnator: latitiam effusa, lenis, & hilarata. Sed hæc adhuc leges oportet observare. 1. ne simul ac dicturus prodit, in verba erumpat Orator; ne se ut feroculum continuo aveifentur; sed tantisper se colligat, & ad dicendum componat. 2. pro amplitudine loci, & auditorum multitudinis vel intendatur vox, vel remittatur. At neq̄ ascendat ad supremum, ne deinde tota deficiat, neque ad imum descendat, ne vim non habeat. 3. ne sit præceps, ac velox; sed articulate, & distinctè pronuntietur: ne extremas syllabas absorbeat. Tum etiam per morulas interpunctionibus debitas apertè consistat; ut & vox ipsa recreetur, & auditoribus cogitandi spatium aliquod relinquatur. 4. frigida ne sit pronuntiatio, eos induat affectus Orator, quos exprimit in dicendo.

ARTICVLVS II.

De Gestu.

Gestus est quædam corporis eloquentia, siue corporis motus in dicendo, & conformatio. De quo leges quædam sunt, quas sequi oportebit.

1. Nihil sit in Gestu dissonum, nihil scenicum, aut dissolutum vitiosum, quod histrionicam potius, quàm oratoriam actionem referat; nihil affectatè exquisitum, aut exornatum; nihil demum rusticum, vel agreste; sed pro affectuum varietate varietas, oratoris gravitate cõpositus.

2. Sicut composito ita corpore Orator, ut neq̄ dextrorsum, neque sinistrorsum pendeat, sed rectus: virili tamen lectum quædam inflexione pro rerum varietate tegat sese.

3. Corpus vehementius non agitet in compositis commotionibus; neque huc illuc inæpie cursitet: sicut verò potius, quàm sedeat.

4. Caput erectum potius, ac celsum, quàm in aliquam partem contineatè deflectum habeat, nisi aut acrior, aut commiseratio, aut indignatio, &c. leviter illud in partem aliquam aliquando inclinent.

S

5. Vultus

5. Vultus eius affectus, quos exprimit Oratio, omnino induat ita, ut tanquam in imagine Oratoris animus inspicatur in vultu.

6. Oculos leniter in auditores convertat, non fixo tamen in aliquem obtuto, sed circumducto: ut expriment oculi eius dicentis affectus: quod, qua arte fiat, docuit quemque natura: sic demissi oculi modestiam indicant, aversi odium, verberatum, clausi meditantem animum produunt, elati in caelum orantem, &c.

7. Gestus manuum in prima Orationis periodo locum non habet: reliquum Orationis ille committatur; non tamen ita, ut singulis quibusque verbis Gestus suus addatur, sicut Illustrationem, quorum est nihil penè cessat, quia varii statim Gestus opponant. Ut itaque oratoris gravitati consulatur, nonnulla dicuntur aliquando sine manuum motu; plura ita cum illo conjunguntur, ut Gestus rem exprimentis, quæ potissimum in eo membro significatur in longum protrahatur, ut cum membro, vel etiam cum periodo absolvatur.

8. Dexteram potissimum uti oportet: quæ agente, sinistra vel pulpito adhaereat, vel pectori. Quod si res vehementior ita polluerit, accedat sinistra comes, & admittat sinistra dexteram. Sola sinistra nunquam adhibetur.

9. Motus dexteræ hic sit usus. Qui de se vel suis dicit, manum pectori admoveat: si de his, qui adsunt, illos dexteram indice: si quid designat, indice faciat: si de superis sermo est, manum temperatè attollat: si de inferis, vel terrenis, manum demittat: si indicit silentium, manum extendat, vel orti admoveat: si admiratur, extentam manum attollat, &c.

10. Gestus manuum apertè à sinistro latere incipit, in dextero deponitur: nunquam tamen capitis altitudine excedat manus, nisi in summis affectibus; neque faciem unquam operiat.

11. Cum verbis quivis Gestus cohaereat: se enim detinendum daret Orator, qui, dum caelum appellat, designat per terram,

12. In universum hoc de Gestu, motuque corporis dici potest, ut nihil in eo sit, quod præsentium offendat obtutus, vel quod minus cum re cohaereat, quam exprimitur.

ARTICVLVS III.

De Interpunctione.

Interpunctio est *Vsus in scribendo earum notarum, quæ litteræ non sunt: ut Punctum, Coma, seu, ut alij, Virgula, Interrogatio, &c.* Has notas non omnes, & si sapientiores spectaveris, quæ usurpant: quare hic quas certiores arbitror, leges Interpunctionis propono.

1. Periodus quælibet littera majuscula inchoatur, puncto vero concluditur.

2. Membrum à membro per coma, & punctum secedit. Quod si membrum antecedens sensum ita perfectè absolvit, ut puncto potuerit concludi, Orator tamen partem alteram addit, quæ antecedentem pertineat, aut si membratim loquimur, duo puncta solent adhiberi. Ut: *Immoderata potius, & cibi ratio in homine etiam robustissimo vires opprimunt: quandoquidem non est stomacho tanta vis, ut quidquid intromiseris, concoquat.*

3. Incitum ab iaciso, solo interposito comate, separatur: quia & minora quædam membra, quæ à consequentibus magis dependent, solo comate contenta sunt. Ut: *Quæ Civitas unquam tam tenuis, quæ tam parva insula fuit, quæ non portus suos, & agros, & aliquam partem regionis maritimæ per se ipsa defenderat?*

4. Nomina propria, vel experientia dignitatem aliquam grandem, littera majuscula inchoantur. Similiter cum alterius verba referimus, eorum prima littera sit majuscula.

5. Cum interrogamus, interrogandi nota in fine ponitur, lineâ inflexâ, puncto supposito. Ut: *Aspiras tua major, quam Græchi? an consilium? an auctoritas? Præterea cum admiramur, in fine nox sit admirationis, seu punctum, cui recta lineola superadditur. Ut: *O nequissimi hominis rapacitatem impudentissimam!**

6. No

6. Notam illam, quæ respondet accentui gravi Græcorum, & vulgò vocatur accētus, super postremam eorum adverbiorum vocalem adnotamus, quæ si sine ea essent, aliam significationem inducerent. Vt *Malè, Quàm, Modò, Profectò*. Casus etiam nominum Græcorum, ac Latini, qui pro alijs haberi possunt, accentu notantur. Vt *Musæ, Sensus, Causa dicta*.

7. Quoties sententiam aliquam omnino diversam in medio conjungimus peritodiam, Parenthesis est; ac duobus majusculis semicirculis sese mutuo aspicientibus concluditur. Vt: *Ac videamus (ut mittam longinqua) agrum prænesimum à paucis possideri.*

8. Apostrophe ratio Latini scriptores utuntur. Est autem nota literæ rejectæ, quæ exprimitur per semicirculum aversum supra ultimam vocis literam positum. Vt *Audis? Vides? Opus? pro Audisne? Videsne? Opus est?*

ARTICVLVS IV.

De recta syllabarum Divisione.

AD recte scribendum plurimum interest recta syllabarum divisio, quæ in hoc hæc est, ut ex consonantibus, quæ duas inter vocales intercedunt, eas antecedenti vocali attribuamus, quæ ad illam pertinent, quæ verò ad illam non pertinent, consequenti: cum enim aliquando linea ad oram paginæ deducta totam dictionem non capit, dividere hanc oportet, salva tamen syllabarum integritate; atque in fine prioris lineæ eas syllabas ejus dictionis scribere, quas illa capit, reliquis verò posteriorem lineam inchoare. Ne in hac divisione pecces, tres leges servatas velis.

1. In vocibus compositis præpositio eas tantùm sibi consonantes adscribat, quas antea habebat; sive una illa sit, sive plures: quare sic divide voces istas: *Ab eo, abscedo, abscondo, ab undo, ad oro, ad scribo, de spero, disputo, ex oro, ob struo, re spiro, trans mitto, uspiam*. Etia Græcis: *ex odas, is agone, prof odia, sin agoga, syn odus*. Sic etiam: *aru spes*; quia pars ejus posterior est à spectando, &

abs temis, quia pars posterior est à tementum, quod est vitium.

2. In vocibus simplicibus, si duas inter vocales una consonans intercedit, sequenti vocali attribuitur. Vt: *Pa ter, fa ro, misor*.

3. In iisdem simplicibus, quoties plures simul consonantes inter duas vocales inveniuntur, toties videndum, voxne sit græca, vel latina: quæ illis consonantibus simul junctis iachostur; quæ si erit, consonantes illæ sequenti vocali omnes adscribentur. Ita conjunctæ inveniuntur *bd, bl, br, cl, en, er, et, fl, fr, gl, gn, gr, ma, ph, phr, phth, pl, pn, pr, ps, pt, r, em, er, sb, sc, ser, sph, sm, sp, st, sth, spr, str*. Itaque divides *A bderitas, Cyrcnus, De crepitus, Dolus; As drabas, &c.*

INSTITUTIO V.

De singulis orationum generibus.

ET quæ fuscè hæcenus disputavimus, in quodlibet sunt Orationis genus accommodata, tamen, quò res sit tyronibus, quibus hæc scribimus, expeditior, de singulis, ac certè pluribus, quæ ad unumquodque dicendi genus pertinent, Orationibus, visum vobis est, propria quædam præcipere. Tum de Elogio aliquam, de Dialogo, de Historia doctrinam adicere, quæ quia soluta scribuntur Oratione, commodum in Institutionibus his nostris locum habere videbantur: quia ad Oratorem tamen non pertinent, nec stylo conducuntur oratorio, in secretum caput rejiciuntur.

CAPUT I.

De Genere Exornatio.

De Panegyrico.

Panegyrica apud Græcos erat Oratio, qua in panegyri, seu publico certu, cum ludii fiebant, tum Magistratus, qui

6. Notam illam, quæ respondet accentui gravi Græcorum, & vulgò vocatur accētus, super postremam eorum adverbiorum vocalem adnotamus, quæ si sine ea essent, aliam significationem inducerent. Vt *Malè, Quam, Modò, Profectò*. Casus etiam nominum Græcorum, ac Latini, qui pro alijs haberi possunt, accentu notantur. Vt *Musè, Sensus, Causa dista.*

7. Quoties sententiam aliquam omnino diversam in medio conjungimus peritodiam, Parenthesis est; ac duobus majusculis semicirculis sese mutuo aspicientibus concluditur. Vt: *Ac videamus (ut mittam longinqua) agrum prænesimum à paucis possideri.*

8. Apostrophe ratio Latini scriptores utuntur. Est autem nota literæ rejectæ, quæ exprimitur per semicirculum aversum supra ultimam vocis litteram positum. Vt *Audis? Vides? Opus? pro Audisne? Videsne? Opus est?*

ARTICVLVS IV.

De recta syllabarum Divisione.

AD recte scribendum plurimum interest recta syllabarum divisio, quæ in hoc hæc est, ut ex consonantibus, quæ duas inter vocales intercedunt, eas antecedenti vocali attribuamus, quæ ad illam pertinent, quæ verò ad illam non pertinent, consequenti: cum enim aliquando linea ad oram paginæ deducta totam dictionem non capit, dividere hanc oportet, salva tamen syllabarum integritate; atque in fine prioris lineæ eas syllabas ejus dictionis scribere, quas illa capit, reliquis verò posteriorem lineam inchoare. Ne in hac divisione pecces, tres leges servatas velis.

1. In vocibus compositis præpositio eas tantùm sibi consonantes adscribet, quas antea habebat; sive una illa sit, sive plures: quare sic divide voces istas: *Ab eo, abscedo, abscondo, ab undo, ad oro, ad scribo, de spero, disputo, ex oro, ob struo, re spiro, trans mitto, uspiam.* Etia Græcis: *ex odas, ij agone, prof odia, sin agoga, syn odus.* Sic etiam: *aru spes;* quia pars ejus posterior est à spectando, &

abs temis, quia pars posterior est à tementum, quod est vitium.

2. In vocibus simplicibus, si duas inter vocales una consonans intercedit, sequenti vocali attribuitur. Vt: *Pa ter, fa ro, misor.*

3. In iisdem simplicibus, quoties plures simul consonantes inter duas vocales inveniuntur, toties videndum, voxne sit græca, vel latina: quæ illis consonantibus simul junctis iachostur; quæ si erit, consonantes illæ sequenti vocali omnes adscribentur. Ita conjunctæ inveniuntur *bd, bl, br, cl, en, er, et, fl, fr, gl, gn, gr, ma, ph, phr, phth, pl, pn, pr, ps, pt, r, em, er, sb, sc, ser, sph, sm, sp, st, seb, spr, str.* Itaque divides *A bderitas, Cyrcnus, De crepitus, Dolus; As draba, &c.*

INSTITUTIO V.

De singulis orationum generibus.

ET quæ fusc hætenus disputavimus, in quodlibet sunt Orationis genus accommodata, tamen, quò res sit tyronibus, quibus hæc scribimus, expeditior, de singulis, ac certe pluribus, quæ ad unumquodque dicendi genus pertinent, Orationibus, visum vobis est, propria quædam præcipere. Tum de Elogio aliquam, de Dialogo, de Historia doctrinam adicere, quæ quia soluta scribuntur Oratione, commodum in Institutionibus his nostris locum habere videbantur: quia ad Oratorem tamen non pertinent, nec stylo conducuntur oratorio, in secretum caput rejiciuntur.

CAPUT I.

De Genere Exornatio.

De Panegyrico.

Panegyrica apud Græcos erat Oratio, qua in panegyri, seu publico certu, cum ludii fiebant, tum Magistratus, qui

qui ludo præerant, tum pugiles, qui decertabant, tum urbs ipsa, in qua erant, laudabantur. Posterioribus temporibus dictæ sunt etiam Panegyricæ illæ Orationes, quæ in nobili consensu in Principum laudem dicebantur. Nunc de- mum eo vocatur nomine Oratio quæ vis in laudem perfor- mæ, aut rei cuiuspiam: in qua quidem prælatam de eo, qui laudatur, existimationem quaerit Orator; amoremque victoris, ac fugam vitij propositum finem habet; eosque adeo affectus in auditoribus suis elicere conatur.

Ordo in laudatione servandus.

Ordo in homine laudando duplex esse potest, alter rerum, temporum; alter. Ordo rerum est, cum ad certa quædam capita laos revocatur: ut cum Tullius in Maniliana Pompejum laudavit, quia *optimus esset imperator*, quippe in quo virtutes erant imperatoris, scientia rei mi- litaris, virtus, auctoritas, & felicitas.

Laus igitur petitur in hoc ordine ab adjunctis inter- nis, externisque. Interna sunt animi virtutes, vel quæ mentem attingunt, ut *Ingenium, Memoria, Prudentia, Scien- tia, Dialectica, Eloquentia*: vel quæ voluntatem, ut *Reli- gio in Deum, Pietas in parentes, Justitia in omnes, Temperan- tia, Clementia, Liberalitas*. Juvabitque unamquamque vir- tutem in partes suas, & officia distribuere: ut, si laudare caritatem velis, fidem, benevolentiam, in adversis rebus constantiam, & in prosperis, officiaque sine spe merce- dis amico præstita commemorabis.

Adjuncta externa sunt *Dona Fortuna*; ut *Patria, & Illustris ea sit, aut claris viris insignis*; Genusque, si major res habeat nobiles, & rebus gestis præclaros, à quibus vir- tus pariter, cum sanguine sit transmissa: ut *Divitiæ*, quibus bene partis bene sit usus: ut *Dignitates*, à quibus que- situs sit, non quæ sit erit: ut *Amici*, quos probatos damnatae adhibuerit: ut *Gratia*, qua apud prudentissimos, honestissi- mosq; valuerit. *Bona corporis* Robur sunt, & firma vale- tudo, quæ ad optima gerenda præsidio faciunt; tum *Formæ dignitas*, quæ patrem non raro indicat animi venter- tatem, in quam venuste deductum est Epigramma. Ex-

*Excubat in placido tibi pulchra Modestia vultu,
Et roseus niveo vivit in ore Pudor.*

*Simplicitas oculos, linguam prudentia frangat,
Pura verecundus pectora candor habet.*

*Proforibus famuli, video, famulique morantur,
Virtutem Domusam, quis neget, esse domi?*

Quod si Fortuna, corporisq; bona non habuerat, lau- dabitur, quod sapienter caruerit, moderatq; tulerit; quod item obscura, humiliaque Patriam, & Genus nobi- lia factis suis reddidisset; suisque majoribus virtute sua præluxisset.

Jam verò *Ordo temporum* is est, quo historis, ac tem- poris series servatur. Primum est tempus, quod *vitam ante- cecidit*. In quo spectantur *Auguria*, aut signa, si qua futu- ram claritatem indicant. Tum *Patria, & Genus*, à qui- bus quæ lumi possit laus, diximus. Alterū est *tempus ipsius vite*, in quo *Fortuna, Corporis, & Animi bona*, seu virtu- tes considerantur. Et à *Pueritia* ordiēdo, in ea indoles spectatur, & educatio, & *fortæ* virtutis indicia quædam- in Adolescentia attenduntur mores, virtutum studia, & artium. In Virili ætate vitæ genus, & dignitas, dicta, factaq; prælatæ, privata, & publica. In Senectute prudentia, con- silium, religio, constantia. Tertium, quod *consequitur mor- tem*, tempus Causam mortis dabit, si pro iustæ Religionis, pro Patria defendenda, amore sapientis, aut virtutis obita sit: Mortis rationem, si pie, fortiterque mortuus sit, quid tunc dixerit, quid egerit præclarum, & salutare; decreto & Honores, Funus, mortui Desiderium.

Ordinem istum temporum adhibuit Plinius in nobili illo Trajani Nervæ Panegyrico: esseque hic ordo facilior, sed qui languescet, nisi Schematum luminibus, acutisque Sententijs extiterit.

Sed in utrovis ordine Stylus sit, oportet, insignis, & floreas, verborumque, & sententiarum leporibus illu- stris. Et Exordium quidem sit gemmeum, ex adjunctis, si qua

quæ sunt digna, aut ex effato, aut alio illustri ex capite erutum. Propositio vera sit, veramque laudem contineat, nam si incredibilis sit, nulla laus est. Confirmatio in Narratione Factorum, horumque Ponderatione versetur. Quæ Ponderatio per Amplificationis rerum Capita fiet aptissima: & si Anstheses, Distributiones, Exclamationes, graves, eroditas, plenasque succi sententias adhibeat. Nempe ad collinat Panegyricus, ut maxima de eo, qui laudatur, apud auditores remaneat opinio: hoc nisi assequatur Orator, pueriliter se laudasse sciat. Quæ tria illa quod sunt observanda. 1. ne euentura ultra sint laudes, & fictæ, quæ veris etiam fidem derogabunt. 2. ne in meliorum copia, viles res, & facta leviora confestimur. 3. ne communes, & pervagatas, sed eorumque proprias præcipuè laudes persequamur. Itaque probè cum, ac plenè, quem laudas, dignovisse, saltem ex verissima historia debes. Demum Peroratio æmulationem præcipuè, amoremque, & benevolentiam adversus illum, quem laudamus, excitabit.

De Rerum Laudatione.

In his laudandis ordo rerum duntaxat usum habet. Laudari autem multis possunt. Ut Virtutes, Res gestæ, Regna etiam, Urbes, Tempus aliquod, Animantia, ac, virtutum si demas, omnia; inest enim omnibus bonitas tua, quam laude prosequi liceat. Ex his autem Virtus quævis, ac Scientia laudari possunt. 1. à Dignitate, quæ in definitione, & ea, de qua sunt, materia continetur. 2. ab Utilitate, quam commoda, oblectationes, ornamenta, honoris gradus, existimatio comprobant, quæ ab ea virtute capiuntur. 3. à Contrariis vitij torpitudinæ, à Comparatione, &c. Ita Poeticam laudat Cicero pro Archia, Scientiam militarem pro Muræna, Philosophiam in Tuleulianis.

Urbes autem laudantur ab Antiquitate, à Conditioibus, ab Edificiis, quod pertinet ad templa, aedes, mercatias, theatra, porticus, plateas, &c. à Situ, in quo salubritas cæli, agrorum fertilitas, hortis, flumina, fontesque

spectantur: à Civibus, qui laudari possunt à frequentia, moribus, ingenio, arte, industria, &c.

De varijs in Demonstrativo genere Orationibus.

Ex illis est Oratio Geneethliaca, quæ natalem pueri diem celebrat. Exordium ab adjunctis ferè sumitur, vel à commoibus votis, plausuq. In Cõfirmatione expendantur ea quæ ortum præcesserunt, signa, & vota, & preces factæ: laudantur parentes, patria, majores: spes de puero concipitur, quæ vel ex genere ipso colligitur, vel ex futura optima educatione, aliove quopiam adjuncto: hæc exornantur publicâ lætitiâ, populorum gratulatione &c. Peroratio vota continet pro pueri incolumi vita.

Epithalamium Nuptias celebrat. In eo laudantur sponsi, si laudari etiam possunt Nuptiæ, quæ ad propagationem hominum sunt inventæ: peroraturque gratulatione, & votis pro conjugum concordia, liberisque suscipiendis. In Statio, & Claudiano habes exempla.

Eucharistica Oratio gratias agit de accepto beneficio. De ea, quæ lat esse ducimus, in Epistolarum arte tradidimus. Exempla nunc offerimus in Orationibus post Reditum, & pro Marcello. Egimus ibidem de Gratulatione: de qua nunc adjicimus Epycicum esse Orationem celebrandæ victoriæ dicendam: in qua fructus varij exponuntur, & præmia victoriæ; difficultas ejus assequenda, & belli periculum, celeritas in conficiendo, &c. Adjicimus quoque, opponi Gratulationis Neniæ, quæ malum deplorat; ejus gravitatem ostendit, maxime si contigerit in merito. Gratulationis Exempla dabit Cicero in 2. & 3. Catil. Item Marcellus.

Oratio, quæ Princeps in urbe excipitur, aut alio in loco, Istitium Græca voce dicitur. Exorditur ab expectatione, & votis civium, vel ab adjuncto, siquod sit spectabile. Confirmatio explicat causas lætitiæ, hominis meritum, dignitatem, utilitatem amplificando. Epilogus spem erigit ex ejusdem clementiâ, prudentiâ, probitate. Atque hoc eodem artificio condi potest Oratio, quæ tunc

habetur, cum quis Rex iungitur, aut Magistratus aliquis instituitur.

Oratio *Funebris* (*Epicedi* in quod dicitur) ea est, quae in mortui hominis laudem habetur: laude itaq; sed & consolatione parentum, affiniumq; & patre vel, seu hortatione in superstitum documentum constare debet. Exordium magis moratoris significationem praefertat; vel Exclamatione, ut Muretus in morte Caroli IX. *Hoc igitur annum res fabar* &c. vel ex affectu desiderij, ut Phil. 9. *Vellem Di* &c. vel ex silentio auditorum: vel ex gravi aliqua sententia. Confirmatio laudes mortui prosequatur, Panegyrici artificio, ita tamen, ut ne auditorum voluptati seruiat, sed maiorem uicem capiat. Tum consolationem adhibeat, aut uita laudabiliter acta recordatione, aut spe minime dubia de immortalitate, quam se assequutus, uita; tum alijs, quae in Consolatoria Epistola docebamur. A hortationem quoque callide interseret, aut caducam, fragilemque humanarum rerum sortem ostendendo, aut ad uirtutes exemplo mortui provocando. Quod Peroratio etiam nisi poterit, aeternamque mortuo felicitatem apprecabitur, atque eos in auditoribus desiderium exitabit. In hoc suae generis Philippicae 9. & 13. atque aliquot Muretanæ.

Vituperatio quoque ad genus spectat Demonstratiuum. In ea igitur seruanda contraria omnia illis, quae de laudatione diximus. Quod in Tullij Orationibus in Pisonem, in Vatinnium, in Philip. 2. colligere licet. In illo etiam poterunt esse *Prefationes* Didascalicae, Disputatoriae, Dedicatoriae.

Didascalica Oratio est, quam habent Ludimagistri, cum Auctorem aliquem suscipiant exponendum, disciplinam uel tractandam. Si exponendus est Auctor, in eius laudatione Praefatio continebitur. Si tradenda disciplina, uel ea commendabitur, uel quanam potissima eius sit uirtus, expendetur; uel quaestio aliqua appositae disciplinae, loco, Oratorique, instituetur, cuius alterutra pars confirmetur: e. g. in Grammatica disciplina causa statuetur, cur Graeci

à Verbo *Tipto*, Latini ab *Amo* sumant initium: in Philosophica, cui ea utilitati sit: qua etate sit addiscenda, quae ingenij uirtus ad ipsam sit aptissima, differetur. In ea Socrates tenuis sit, oportet, uenustus tamen, & amoenitatibus lepidus. Descriptiones, fabellas, proverbia admittit, Plautina etiam quandoque uerba, uel *Eniana*, quae uenustatem faciunt.

Disputatoria Scholasticis disceptationibus praemittitur. Neque eadem ubique est ratio: alibi enim gentium quaestionem ex defendendis aliquam oratorie pertractat; alibi Patronum, cui disceptatio est consecrata, dilaudat. Atque haec quidem altera, aut syllogismo fiat, praemissa exordij loco propositione, quae ex illo conficiatur, syllogismice propositiones per tropos, & tenues figuratas amplificando, & orando: aut dilatando soluta: Orationis numero, & uenustate Elogium illud, quod quaestionum typo praemitti solet.

De Dedicatoria dictum satis à nobis est in Epistolis. Quae libris autem praefigitur, Praefatio lectorem docet, qua de re liber ager, cur ager, quoque stylo, & ordine ager: & siquid est monendum aliud.

De genere Judiciali.

Ad genus hoc pertinet duplex orationum species, *Accusatio*, & *Defensio*. In quibus, quia omnis prope iudiciorum ratio mutata est, paulum immorabimur. Accusatio igitur crimine obicit, probatque, si plura sint crimina, narratione perpetua, uerbisq; si est opus, adhibitis; si unum, illud amplificat, sed uere graviterque exponendo. Tum etiam Occupatione confutat ea, quibus uindictae crimen possit. Peroratque reo odium conciliando, Iudicem ad iram, & indignationem concitando. Exemplum Accusationis est in *Verinis*.

Defensio (quae *Apologia* dici solet) ab obiecto crimine tuetur; uel defensione *Pacti*, cum crimen negatur. si autem conuincitur appositis argumentis; uel defensione *Juris*, cum excusatur, aut iure factum contenditur. Per-

Oratio miserationem in reum, odium in accusatorem con-
citatur. Miloniana Oratio absolutissimum est Defensionis
exemplar, ium Ligariana, & pro Marana.

Ad Accusationem revocari potest Oratio *Monitoria*;
quæ magnâ opus habet prudentiâ, & arte ad conciliandam
ejus, qui moeretur, benevolentiam. Quam ab Exordio coner-
liare auctur. Tum rem exponit, quæ reprehenditur, cuius
gravitas in Confirmatione ostenditur à turpi, invidiâ, noxiâ;
ab adjunctisque. Perorabit sur objurratione graviore, aut
mitiore adhortatione: minas prætermittet, nisi prudentis-
simè condiantur.

Revocari etiam potest *Invectiva*, quæ vehementior est
criminosâ infectione, qualis erat in Pisonem, Catilinam,
Antonium. Tum *Exposulatio*, seu gravis querimonia de
accepta injuriâ. Quarum artem ad sua traducere licebit
Sacro Oratori, qui vel in vitia invehatur, vel de injurijs
exposulet, quibus Deum homines lædimus, vel accula-
tam à viridis hominibus Virtutem, ut molestam, ut im-
possibilem, defendat &c.

De genere *Deliberativo*.

Cadunt in deliberationem illa, quæ fieri, aut non
possunt; ac tum quidè Sualio, ut fiat, ne fiat, Dissualio est.

In utraq; autem Exordium ita sumatur, vel à re ipsa,
vel ab adjunctis loci, temporis, personarum, ut benevolentia
maximè excipitur. Spectatur enim in eo, qui inadet, Pru-
dentia, quia *his fidem habere solentis*, inquit Tullius, *quod
plus intelligere, ac videre, quam nos arbitramur*. Probitas,
quia quo quis versucior, & callidior, hoc insidiosior, & suspe-
ctior, detracta opinione probitatis: Amor: quia siquem licet
peritum, & prudentem ceteroquâ, fallacem tamen, & sui por-
tius amantem credamus, quam nostri, ejus consilium penitus
aversabimur. Suadere itaque aliquid, aut dissuadere, non
est omnium, sed gravis alicujus, & probi, & sapientis, &
diserti.

Confirmatio argumenta docet ab *Honesto*, *Vtili*,
Necessario, *Facili*, *Jucundo*: vel à contrarijs, cum quid-
piam

piam est dissuadendum. Est porro *Honestum*, ait Cicero,
quod detroctâ etiam utilitate, per se ipsum laudabile est,
& expetendum. Tale est, quod est Decorum, ut difficulta-
ti non cedere, ratione regi, facile parere: & quod Virtus
est morum inducens rectitudinem, ut Pietas, Justitia, Mo-
destia, Magnanimitas. Est *Vtile*, quod propter commodum
expetitur; cuius duæ sunt partes, *Incolunitas*, cum à malis
expedimur, & *Felicitas*, cum bonis augemur. Est *Necessari-
am*, sine quo, certum est, salutem, aut dignitatem nostram
stare non posse. *Facile* est, quod sine magno labore, mo-
lestia, sumpto, tempore potest haberi. *Jucundum* est, quod
honestam habet voluptatem.

Peroratio amorem rei, desiderium, spem, audaciam,
emulationem excitare conabitur, si Sualio sit, contrariolque
affectus, si Dissualio.

Sed tria hæc observata præterea velis. 1: caput artis
est nosse penitus animos eorum, quibus suadendum aliquid
sit: honesta enim res apud honestos homines facile suade-
bitur; apud turpes non ita, qui utilitate magis, ac neces-
sitate, ac metu solent moveri. Pueri, & Juvenes gloria, &
voluptate; Viri honestates, & utilitate; Senes præteri com-
modo ducuntur. Cum Viris principibus verbis, ut illa in-
quiebat, bysiniis opus est: nobiles honesta tangunt, & lau-
dabiliter cum plebe, multorum belluâ capitum, variâ, ac
sane difficultis, ratio esse debet. Sunt præterea Itali homi-
nes ingeniosi, conductoresque humani Galli, audaces,
mobiles: Germani simplices, verique amici: Hispani leni-
iò consilij, laboris tolerantes. Regine adeat *Palatium*
Eloquentes, qui plura velint.

2: Rem ita aggredietur orator, ut artificij suspicio,
doli que nulla sit; ne videatur velle insidias struere. 3:
exemplis utatur, quoad possit: ea enim animos maximè
percellunt, præsertim malitiosorum.

Stylus verò vehemens sit, firmisque rationibus con-
stet; niam ornatum negligat, ne pro dolo habeatur
averatque à rationibus percipiendus.

Com:

Contentus hoc genere *Suasio*, & *Dissuasio*: tam *Commendatio*, *Petitio*, *Consolatio*, de quibus in *Epistolatum* arte ea diximus, quae, si ad *Orationem* traducas, satis amplecti facile poteris. Praeterea *Hortatio*, quae hoc tantum à *Suasione* differit, quod hae ratione, illa motu, affectuque agit, potiusque petat, quam orat. Illustre exemplum est apud *Curtium* lib. 7. ubi ad invadendam *Petram* hortatur *Juvenes Alexander*. Lege etiam *Aeneid.* lib. 5. V. 180. *Exempla* *Suasionis* praecelsa in *Tullio* sunt pro *Leg. Man.* & *Phil.* 7.

CAPUT II.

De Dialogo, Historia, & Elogio.

De Dialogo.

Dialogus est *Sermo* inter plures personas institutus ad eorum *eruditionem*, qui *legerint*. Duplex autem est. *Familiaris* alter, qui in *quotidiano* *vivendi* usū ad *communicandos* *sentius* animi adhibetur. *Dialogi* hujus *exempla*, *venustissima* aequè, atque *Latiosissima* habes apud *P. Pontanum* in suis *Progymnasmatibus*. Alter est *Oratorius*, qui *graviori* *stilo* *incedit*; quod de rebus agit *gravioribus*. *Dialogos* *oratorios* habet *Cicero* in *Quest. Tusc.* in *libris* de *Oratoribus* de *Senec.* de *Amicit.*

In istiusmodi *Dialogis* hoc curato: 1. *Ij* *colloquentes* *inducantur*, qui *rebus* *agendis* *idonei* *sunt*; non enim decet *asserere* *rusticum* *hominem* de *Philosophia* *disputantem*. 2. *Sermo* *iple* *colloquentibus* *aptetur*; *omnè* *iudis* *homo* *humiliter* *loquatur*, *Philosophus* *spicentis*, *adolescens* *pueriliter*. &c. 3. *Stylus* *sit* *omnino* *familiaris*, atque *rusticus*, *Latius* *quidem*, *sed* *sine* *gravibus* *figuris*, *incilis* *contentis*, *familiaris* *sermonis* *instat*. *Dialogus*, *vero* *oratorius* *aliquando* *comptior* *incedat*; ut qui *inter* *sapientioris* *pertractet*, ac *veluti* *Orationi* *praeludat*. 4. *rei* *tractandae* *ratio* *in* *Dialogo* *praesertim* *oratorio* *ea* *sit*, *quae* *summae* *in* *ca* *re* *peritiam* *ostendat* *ejus*, *qui* *scripsit*; *quae*

non nisi qui *rem*, de qua *agitur*, *penitus* *intinoverit*, *Dialogos* *istiusmodi* *scribere* *possit*; non enim poterit *quispium* *in* *re* *aliqua* *ceteros* *instituere* (qui *praecipuus* *est* *oratorij* *Dialogi* *status*) nisi *rei* *eiusdem* *intellectus* *maxime* *praestet*.

Praeterea, quae dixi, nullum *Dialogos* *admittit* *certum* *artificium*, *nullas* *determinatas* *partes*, *familiaris* *sermonis* *more*. Lege *Pontani* *Familiaritates* *Dialogos*, & *Oratorios* *Ciceronis*.

De Historia.

Historia est *Sincera* *rerum* *gestarum* *expositio*; quae, si *rem*, quam *coarctat*, in *singulos* *annos* *distribuit*, *Annales* *dicitur*; si *in* *dies*, *Ephemeras*, *sive* *Diarium*; si *strictam* *pertractat*, *Commentarium*; si *verò* *rem* *copiosius*, atque *splendidius* *prosequitur*, *Historia* *proprie* *vocatur*.

Finis *ejus* *est* *legentium* *instructio*; mala enim, quae *fugiamus*, *bona*, quae *sectemur*, *aliorum* *exemplo* *nos* *docet*. *Hujus* *finis* *gratia* *delectet* *etiam* *oportet*; quae enim *delectant*, *avidius* *addiscuntur*, & *haerent* *in* *animis* *teocius*.

Qui *Historiam* *describere* *in* *animum* *induxit*, si *sibi* *integrum* *est* *arbitratu* *suo* *materiam* *decernere*, *nobilem*, & *juvandam* *seligat*; quae *legentium* *oblectet* *animos*, & *instruat*, & *memoratu* *digna* *ad* *posterum* *transmittat*.

Præstituta *jam* *materia*, *scribendi* *exordium* *sumat* *vel* *ab* *Historia* *laude*, *vel* *à* *rerum*, quae *exponendae* *sunt*, *commendatione*; quod *novae* *sunt*, quod *magnae*, quod *expectatae*; *vel* *ab* *alio* *rei* *notabili* *adjuncto*.

Rei *deinde* *narrationem* *instituat*; in qua à *magis* *rebus*, si *per* *veritatem* *licet*, *auspicetur* *potius*, quam *ab* *abjectis*; *ne* *humili* *ingressu* *atheoretur* *lectoris* *animus*; *procedat* *deinde* *servato* *temporum* *ordine*; cui *verò* *oc* *ita* *nimum* *inserviat*, *ut* *rerum* *series* *confundatur*, *vel* *memoria* *in* *plura* *districta* *fatigetur*; *quare* *si* *rei* *unitas*, atque *integritas* *ita* *postulaverit*, *res* *singulas* *ab* *annis* *repetat*, *praecautibus* *illi*, *cui* *instructus*, *vel* *etiam* *ad* *annos* *sequentes*.

queotes protrahat. Nolcat interea rerum narrationem cum Historiæ sine utriusque eorum laudem merentior, commendet, sed temperate, ut Historicus in proba facta non sine reprehensione dimittat scito digna commemorare: indigna dissimulet: levia non nisi stricte attingat, gravia accuratius perpendat.

Virtutes vero Historiæ plures sunt. Sit 1. *Suavis*, quæ virtus paratur tum nobilitate materis, tum usu figurarum, Descriptione potissimum, Prosopopæia, & Hypotyposi; tum demum affectuum variatione, quos Historicus inseris narrationibus pro rerum, & personarum varietate: cum præsertim aliquem orantem inducit: tunc enim vehementium figurarum, & affectuum usus Historico permittitur: in reliquis non ita. Facit etiam ad suavitatem Historiæ, si rerum, quæ exponimus, præcipua efferaamus, causas, eventus, consilia; quid temere, quid prudenter gesim sit; si non infrequentes orationunculas, epithelas, sententias, prudentium iudicia, quidquid denique haberi morale, vel politicum scitu dignum proponat.

Sit 2. *Sincera* ita, ut neque quid inserat fabulosum, aut minus certum; neque animo scribatur in alterutram ex contrariis partibus inclinatio. Nemini itaque plus favore, quam par est: nullamque simularis, aut adulacionis suspitionem injiciat legenti.

Sit 3. *Perspicua*: quamvis enim nobiliorem stylo amat quam Dialogus, magisque aptum ad delectandum; id tamen citra perspicuitatis detrimentum fiat.

Sit 4. *Brevitas*: nihil enim ab ea, amplificacionis gratiæ, nudæ veritatis imaginæ superaddendum est: tribuat tamen rebus singali spondus suum; ne legentem aut minus erudiat, aut sicca, & laconica dictione avertat.

Stylus, colorum instar, rebus, quæ debent exprimi accomodetur: alio enim stylo res afficiæ, alio hilares exponuntur; alium stylo lætæ exultantium orationes, alium desperatorum, alium timidorum postulant. Hæc itaque est Historici styli proprietates, ut nativis coloribus quæ

quæque res exhibeatur. Ceterum Lætiæ abestatem, & illi imitaram quandam copiam stylus, utriusque Curtii tamen libertius excusat: potius, quæ angustetur cum Sallustio, aut cum Tacito iammaxima quadam asperitate, atque penuria ad obscuritatem usque coarctetur. Sed qui artem Historiæ volet addiscere, Curtium legat, qui & Latine integritatis est maxime studiosus, & nihil fortasse habet, quod in Historico reprehendas.

De Elogio.

Elogium est, rei, aut hominis laus brevior. Triplex autem est, *Historicum*, *Oratorium*, & *Lapidare*.

Primum in Historiis adhiberi solitum, narratione quadam breviori hominis decora recenset. Curtium lege lib. 10. num. 5. prope finem; & Favianum Stradam Decad. 2. lib. 8.

Alterum ab Oratoribus usurpatum oratorio quidem stylo, sed florido, atque concinno, post adjectam rei exaggeracionem, quasi epiphonematis, acclamationibusque contextitur.

Lapidare illud est, quod antonomasia quadam Elogium dicitur. Atque ut hæc nostra ætate in usu est, descebi potest, *Laus brevior acute inventa, & per concisas clausulas exposita*. Cujusmodi Epitaphia præsertim esse solent, & inscriptiones. De hoc Elogij genere quatuor instituciones, Generale artificium, Dispositionem, Rationem Argutarum, & Fontes.

Elogij generale artificium.

Aut argutijs, aut sententijs constant hujusmodi Elogia, aut certe utriusque temperatis. Nulla igitur in Elogio clausula, nulla linea sit, quæ ingenium non sapiat.

Quod, de argutarum sedibus cum videbimus, quo pacto comparari possit, ut sit arduum, apparebit.

Stylum amat omnino *Leconicum*, qui verbis paucis magnam sententiam concludat: in quo tamen vitetur obscuritas; stat enim cum perspicuitate sublimitas. Scelus itaque ingenij plenus primo obtutu quærisse, altero inveniri patitur.

Tennis sit etiam, oportet, & illabarata dictio, ut ex ingenij patris felicitate Elogium, quam ex admodis unguibus profuxisse videatur: Transitiones, amplificationes, idrigidas loquutiones, ornata eloquentie profusiora respicit, ubi auctoribus verbis contexta. Sic tamen citrida, castaque, & prorsus Latina oratio: cur enim argutias sic unquam adaver, ut esse barbarus velis? argutiae illae erunt, an inopia? Cur etiam ne proicias ampullas, huius serpas?

Figurarum usus locum quidem habet in Elogio, sed non omnium. Ad eas ornatum sunt Tropi Oratorij, & Figuræ Reperitio, Distributio, Gradatio: ad proponendas argutias Exclamatio, Apostrophe tenuis, Interrogatio, Correctio, Interpretatio; sed parca tamen usatpanda.

Elogij Dispositio.

Duplex illa est, quam *Intrinsicam*, *Extrinsicam*que appelles sicut.

Intrinsicam postulat, ut rerum, argutatamque series in suum ordinem redigatur. Premit enim nos hic etiam Horatianam præceptum: *Sit quadrata, simplex dumtaxat, & unum*. Ergo neque eorum omnia libertas, qui dispositionem nullam requirunt, neque scrupulosa illorum religio, qui partes omnes Elogij Orationis instar metiri volunt, probatur nobis, sed eam dispositionem exigimus, quam in Elogijs suis servant Historici.

Sit itaque exorij loco propositio aliqua generalis, seu thesis, ex qua commodè ad Hypothesin descendatur, sive ad eam rem, quam laudatam voles. Poterit etiam exordium sumi à Sententia, seu gravi pronuntio: poterit id quod fortasse erit commodius, ab ipsa Elogij Propositione, modo hæc acutè, & tanquam sub velo quodam effertur.

Propositionem sequitur ejus, ut ita dicam, *Constitutio*, ac certe *Transitio*. Quod si quæptam laudatur actio, ejus admodum est insistendum, dummodo crescat semper oratio, factumque illud magis, magisque exaggeretur. Si personæ laus est, servabitur rerum, aut temporum ordinem, ut de Panegyrico antè dicebamus. Elo.

Elogium concludit aptè, dum actio fuerit laudata: Epiphonema aliquod grave, quod admirationem, vel imitationem maxime accendat: datum personæ, vel ipso concludatur ordine, quem illuc usque tenuerimus; vel etiam sententiæ, vel acutè dicto aliquo nobiliore.

Jam de *Extrinsicâ* Dispositione, quæ ratio est ipsa linearum distribuendarum, varia quidem est pro vario scribendi more. Vel eam Elogium est, ut dicitur, *Periodale*, quod tanquam soluta Oratio scribitur, nullâ divisione linearum. Vel *Lineale*, quod distinctis perpetuò, atque inæqualibus lineis exaratur: idque duplici rursus generi aut enim lineæ ab ora paginæ incipiunt omnesmore *Hexametrorum*; aut longiores alia alijs lineis in media chartæ proportionem omnes collocantur.

Sunt præterea, qui in lineis singulis sententiæ absolvas, quasi unius carminis Epigrammata. Sunt qui perfectum sensum pluribus lineis comprehendunt, & separata lineâ scribunt, quodeumque membrum, incisam vocatam esse, & cum dignitate separari posse, putant. Verùm de Argutij viacamus.

Argutiarum Ratio.

Quidquid subtiliter, & ingeniosè dictum est, Argutiarum voce complectimur. At videtur illas in *lepidè*, in *splendide*, in *sententiosè* dicta distribuere. *Lepidè* dicta reputamus, quæ reuolto tantùm lepore, & siccò nitore. Cujusmodi solent esse, quæ in Ambigujs verbis, in *Paronomasijs*, in *Conjugatis*, in *Notatione* concipiuntur. Et hæc quidem tunc erunt gravia, atque in Elogijs non aspernanda, cum in loco adhibeantur, & sententiæ, seu sensus dignitate sustententur. Vt est dictum illud: *Quæ nocent, docent, Belsam victoriam vicisse videris, cum etiam velle pepavisti*. Nam verbis inmutatis, et si leporem amitterent, gravitatem, ingeniumque in sensu retinerent. Huc pertinet *Anagrammata*, *Proverbia*, & *Allusiones*.

Splendide dicta intelligimus, quæ non in verbis quidem, sed in sensu habent subtilitatem: quæ paucis verbis
ijque

ijque concinnis, magis continent significacionem: quo-
rumque dignitas ponderè, ut ita dicam, & maiestate efflo-
rescit. Exempla atque habemus. De Trajano in Imperium
adoptato Plinius: *Novam, acque inauditam iter: non te pro-
pria cupiditas, sed altera utilitas Principem fecit. Tum de eod-
dem Imperatore Plinius Rex nobis putat: nec minus hominem
se, quam hominibus præ se haurit. Hæc quæ acutè, quàm
splendide didici. Nimirum præclara laudis continent ar-
gumenta, paucaq; nom dicunt, multum significat. Ita illa
de Constantio nobilitate: *Nihil tibi addat honoris Imperi-
um. In peris in ascendo in cunctis. Deorum munere primo, &
maxime in lucem haurim felix venisti. Tum de eius humana
modestate cum ingrediens milites videns, admiratur, &
dicit: *scquor ut oculis, animo tenent. De se obsequi parant,
cum iam palestra est forma, quam verba divinitus. Est illa
quæq; magnifica de scientia militari laus Ciceronis in Ma-
niliæ: *Extrema quæritis miles fuit: in eunte adolescentia
Imperator. Cuius adolescentia ad scientiam vel militaris, non
alienis præceptis, sed suis imperis, non offensionibus bellis, sed
victoriis, non suspendiis, sed triumphis est tradita. Est autem
illud de Cæsaris clementia: *Tu non nisi obsequi soles, nisi
injurias. Est plaudendum Tullij plus loquens Velle-
jo, & Seneca: *Per ingenio maxime, qui effectus, ne quorum
arma viciniam eorum ingenio viderentur. Nulta huiusmodi
P. Causinus in Eloq. Sa. cr. lib. 2. cap. 2. conglobat.******

Sententiæ dicuntur aperte, aut occulte.
Aperta Sententiæ est pronas: itam generale mores insti-
tuens: ut: *Alit salamas reverentiam Dei. Occulta pro-*
*nuntiatum est particulare, seu personam afficiens, ex aper-
ti erutum Sententiæ: ut: Vera gaudia suspirans a gemitis
quæ Aperta fuerit, si ita effertur: *Vera gemitas proceat
gaudia: utque aures de eo dici posset, quem seclitus
voluptatis suæ paniteret. Amant, quidem ingenium acce,
judiciamque virile Sententiæ, & quæ aperta sunt, nec si-
ne labore, nec sine fastidio fortasse aliquis extipi, crebre**

faciant, poterunt; occultæ autem, & promantur facilius,
& jucundissimam semper habent dignitatem. Porro Aper-
tæ alie Purae sunt, quæ confictæ eæent; cum acutè dicto
Mistæ alie, quæ confictum habent. *Verus nemo dives
hæc pura est. Verus tam deest quod habet, quam quod non
habet, hæc mista.*

Ex horum triplici Dictorum genere ferè constant
Elogia. Verùm aut arguta sint, aut sententiæ, laudem
profecto, eamque magnificam, ac sane veram contine-
re debent: nisi eorum laudet. Elogiam, hoc est, laus esse non
potest; nisi magnificè, isoc erit, ac frigidum. Ac veteres
quidem Romani preclara, nitidaque Inscriptiones, nihil li-
cèt argutas, trophæis, temporis, sepulcris affigebant, qua-
rum exhibet exempla Brillonius.

Nostra etiam ætate imitari eam quoque rationem
nonnulli solent. Ut superiore seculo P. Roxus Gallus co-
rum homina, qui Batavicum bellum administraverant,
hæc Inscriptionibus consecravit.

Ludovico Principi Condeo,
tribus ad Senesum Exer-
cibus fractis.

Henrico Principi Tarranio,
Pulsis altera Rhenum Ger-
manicorum Exercitu
quater caeso.

Francisco Marese, Crequis,
Deletis incrementa victo-
ria Germanorum co-
piss, &c.

Sunt etiam, qui præclatis tantum laudibus conte-
rant Elogia, quarum acumen ipsa magnitudo est; &
succi plena concinnitas. Multo illi præstantius, quàm si
argutijs intenti, de laude nihil, de sublimitate, de veritate
curarent: *vix est enim, ac qui studet, aptus omnia dicere, non
dicat pietatq; frigida.*

Iam nos exempla juxta quadruplicem hanc rationem ex alieno sompra hic exscribimus.

Lepidè dicta cum splendidis temperat, & oculis sententijs hoc Elogium:

Aurelius Augustinus,

Felix, qui de manu scierit amissa redimere,

Felicitior, qui potuerit:

Vera gaudia auspicias à gemita,

Sordes suas, ac vel obrueres, vel elueres,

Et Matris ocalis lacrimas transfudit in suos.

Sibi, Matri, & Patria redditis,

Tenebras suas dum in lacem edidit,

Illastravit.

Nunquam videlicet Solem puduit à tenebris erupisse.

Nullius honoris avidus, omnium capax, &c.

Ejus generis sunt Celebriorum Episcoporum Elogia Pa-
Juglaris, & Labbei.

Ex Sententijs duntaxat hoc est contextum.

Moribus valde corruptis, ac pravis,

Seculo infelicissimo,

Quantum in me fuit, fidem servavi.

Amicos ex animo amavi, & co'ni;

Inimicos beneficijs vincere, & contemere,

Quam ulcisci malui.

Vitia sic odi, etiam in meis,

Ut virtutem in externis,

Vel etiam hostibus veneratus sim.

Private rei servande

Potius, quam augenda operam dedi.

Quod mihi fieri nolui, neque altari scè,

Nec fieri passus sum.

Injustam, aut difficilem gratiam, aut venalem sprevi.

Puer, Juvenis, Vir

Senectati multum detuli.

Prodesse, quam præesse malui. &c.

A Splendidis istud laudibus ductum est in Labbeo.

Conse-
tionum
librum
setipis.

Elige qualem velis Mariam: vult à te eligi.

Præsens adest, si times; deprecatur, si non audes.

Perfugium est miseris. Altare vult, Erarium egenis.

Orantibus donat, ingratis ingerit, invidiis obtruncat;

Neminem reliquitura miserum, nisi qui velit.

Imò neque omnes patitur esse miserum, qui esse volunt.

Nemo de ea queri potest, etiam impius;

Patet omnibus, etiam dum non patet Deus.

Post amissum Deum adhuc superest Dei Mater,

Et post naufragium est tabula navis

Abiecasti illam, peristi;

Apprehendisti illam, evasisti.

Pulcherris quoq; magnificentisque laudis argumentis ex-
tat in P. Causano proculum D. Pulcheræ Elogium

PULCHERÆ

Fla. Theodosij Favoriti Soror Augusta,

Virgo, & Conjux;

Augustorum Filia, Soror, Neptis, Pætri

Propugnatrix Pontificum,

Magistra Imperatorum,

Custos Fidei,

Manimen Orthodoxorum,

Ecclesie, & Imperij decus;

Nova Elena;

Novam Orbis miraculum;

Anno Christi CD. LIII.

Ætatis LV. Imperij XXXIX.

Ad celestem aulam proficiscitur.

Cui adjuogas Marciani Sponi eo item genere Elogium. ®

Fl. Valerius Marcianus,

Sola virtutum commendatione ad Imperium erectus;

Pulcheria Conjux integra integer Conjux.

Moderatus domi Princeps,

Toris Artile furori domum posuit:

Quassatum Imperium

Contra Partios, & Pandalos confirmavit prudentia.

Et Orthodoxam Fidem

Adversus Eutychem statutus est fidei.

Vixit in aetate sacris Imperio pariter.

Sibi semper inclutus.

Ohijs.

Anno Christi CD. XLII. Mense IV.

Jam nos de Acuminum fontibus, seu capitibus

Unde duci possint Argatia.

Lepide dicta, quibus in sedibus collocata sunt, aote docuimus. Sententias parit maturum imprimis, ac grave ingenium, & qua rerum ponderatio, eruditio, & auctoritas, qui in eo statuerent genere lectitatio. Splendidas, sublimisque eccelsiones excogitabit, quisquis ejus, quem laudatorus est, facta, mores, vitam serio, ac diligenter secum consideret, tum laudatorum adjuncta, locam, tempus, aetatem, horam, socios, finem, causas, effecta, similia, dissimilia attentè perpendat. Vide quæ de Panegyricis diximus.

Sunt præterea certi quidam Acuminum fontes. Ut 1. Definitiones conglobatae: quemadmodum in Elogijs videas Divæ Fulcheræ, Conjugisque Marciani.

2. Repugnancia. cum, quæ conjungi nequeunt, conjuncta exprimentur: quò pertinent Antihæses. & confictio contrariorum. A quibus hoc est ductum Elogium.

Deur hoc monumentum

Optimi Parentis non degeneri Filio;

Qui multa, non multam vixit,

Ac brevibus annis longam ætatem superavit.

Puffillus Puer.

Sed etiam inter magnos maximus;

Qui terram calcare nondum poterat;

Et ad calcanda sidera festinavit;

Adæque moriens vivere incepit.

Tu verò discis,

A vita bene mori;

A morte bene vivere.

3. Alienata, cum velut proprium dicitur, quod propriam

prium non est; quò ambigunt spectant voces, & metaphorsæ ut si quem Ævillæ in cuprijs, rulle in monte dicentes. Ita est illud de D. Ambrosio:

Ambrosius re quam nomine dulcior,

Mel arte habuit in ore, quam voce;

Aurum gloriæ nobilis, nobilitat sua.

In hoc reverendus,

Quò contemneret neminem;

In hoc timidus,

Quò neminem formidaret.

4. Comparata, cum is, qui laudatur, vel secum ipso, vel cum alio conferatur, & aut similis, aut dissimilis exponitur. Ita D. Paulum laudares prima comparatione,

Invenit, Viator,

Ecclesia Columnam in ruina cecidam;

Saulum olim, nunc Paulum;

Et Lupo Agnum;

Qui hostis fuerat,

Christiani nōminis Defensorem. &c.

Alterè autem D. Petrum.

Duos uno tempore Roma Simones vidit,

Vidamque Apostolum;

Alterum Dei, alterum diaboli.

Hic ad miseriam felices,

Ille ad felicitatem miseris deduxit. &c.

Vel cum Labbæo.

Evolare rectus in celum

Simon Magnus tentavit;

Et corruit;

Tentavit inversus Simon Petrus;

Et recidit.

5. Allusiones, cum ad historias, fabulas, proverbias, atres, mores, aut tale quicquam, quod dicimus, refertur. Ita sancti de D. Cypriano dicta,

Suum etiam Carthagini Tullium dedita

Ut quando deserat armis

X

Cum

Cum Roma concideret,
 Tam conaretur sacunda superare.
 Et de D. Augustino Labbeus: Exhausti se Africa, cum tunc
 potentissimis tulit.

Ex his itaque sedibus facile erit ingeniose laudare;
 præsertim cum in uero quavis Elogio miscantur, & cum
 amplis quoque laudibus, sententiisque temperatur.

De Inscriptione, & Epitaphio.

Inscriptioes autem historice sunt, quæ ad posteriorum me-
 moriam exitandam alicui usque operi imponuntur: in
 quibus personarum, loci, temporis, modi, finis adjuncta
 proponuntur coætinua narratione, concilia illa quidem,
 ac non ineleganti, nihil licet arguta: ut illæ sūt quodam
 modo, quas ex Ruæ descripsimus, & quæ passim occur-
 runt multa. Aliæ sunt ad Elogium composiæ. Hæque
 rursus vel sunt longiores, iustaque Elogia, de quibus pro-
 preterea nihil ultra præcipimus; nisi quod, Elogia cum sint,
 narrationem tamen contingant, adjunctorumque narra-
 tionem. Aut breves sicut omnino, ac perspicue, ne commo-
 de à viatore, atque obiter legi non queant: quæ potio
 præter breuitatem, & claritatem aliquo etiam acuminis
 ad iucunditatem coniunguntur. En exempla.

In dedicata D. Josepho Sacro Aedicali.

Civitas Taurinensis,

Eundem dum mereretur experta Patronum,

Quem Christus, dum viveret, Patrem,

Sopita peste, Voli res

Sacellum hoc posuit.

Ad flores horti.

Imaginem vite cervis, dum hortum adspicis,

Flores, & homines pari nascuntur,

Et intereunt modo.

Hoc unum interest:

Veniunt passim e planis flores,

Sapè homini florere non licet.

Epitaphium Inscriptio quædam est, quæ in sepulchris
 solet

solet extari. Est itaque aliud historicum, quod rem
 nudè exponit: mortui scilicet nomen, patriam, munera,
 ætatem, mortis diem, eorumque quandoque nomina, qui
 monumentum posuerunt. Aliud est Exornatum, quod mor-
 tui laudes, Elogij arte, complectitur. Exempla in Elogijs
 aliquot dedimus. Aliud Morale est, quod monita conti-
 net mortem, vitæque spectantia. Ut.

Heu! Heu!

Hic ante annos Furens iacet,

Morti ludibrium,

Patri mæror,

Matri lacrima,

Furens exemplum,

Mibi tabum, cinis, nihil

Deo quid?

Ah! cur, Viator, rogas?

Mox scies,

Cum id de te alij requirere

Vale.

Est denique aliud Sæpticum, quod mortui mores re-
 prehendit. Cujus extat lapidum exemplar ab alicuius
 laudibus.

Philenus hic iacet

Adolescens studiosissimas,

Sed vitij.

Libris assidue incubuit,

Isidem usus pro cervicali;

Atque adeo, plures consumpsit,

Quia illos vendidit saepe.

Publicè sæpius respondit

In loco Fudici;

Privatim aliquoties

In carcere.

Committiones superavit

Nequitiæ.

Se ipse commendavit

In trivij.

Regati sunt dique patrie proceres,

Eundem sibi ut servarent.

Ne corrumpere ceteros.

Tandemque supra omnes est collocatus

E surca pendulus.

Tu, Viator, ex illo discas

Aliter vivere.

FINIS LIBRI PRIMI.

APPENDICULA.

ELOCVTIO commoda, & perfecta, inquit Ci-
cero, tres res habere debet, Elegantiam, Com-
positionem, Dignitatem. Ac de ijs quidem
extremis multa in Rhetoricis Institutionibus, de
Elegantia vero vix quaedam, ubi de Elocutione dis-
posita docetur, præcepta sunt: cum in ea tamen pri-
mus sit Tyrannum positus labor, qui si animadver-
sioni, & notationi relinquatur, serius profecto, ac
multo difficilius eorum scita, ac venusta erit ora-
tio. Eamobrem Francisci Sylvij Progymnasmata,
quibus trecentas Latini sermonis elegantias comple-
xus est, cum & ipsa per se, & opinione doctorum
commendentur, pro corollario adnecti posse, puta-
vimus. Verum illa decurtatis exemplis, istque præ-
sertim, que in Horatii Turcellini de Partis
culis libello leguntur, (breuiora, radi-
gratius fore, oratione duximus, ita
que septem tantum ad ca-
pita revocatum opus
hoc nostram
erit.

DE LATINÆ ORATIONIS

Elegantiss.

Tribus, inquit Sylvius in Progymnasmatis, Elegancia
orationis comparatur. Primum est, si barbara, si im-
propria, si rustica etiam verba, quibus lingua vix nimio
exaruat, non usurpatur. Quod monuisse sufficit. Deinde
ingeniosa quædam inventio dicendi, que à vulgari sen-
tentiâ sit aliena. Ut, multitudo quod diceret: *Multum gau-*
demus

Rhetoricarum Institutionum

In trivij.

Regati sunt dique patrie proceres,

Eundem sibi ut servarent.

Ne corrumpere ceteros.

Tandemque supra omnes est collocatus

E surca pendulus.

Tu, Viator, ex illo discas

Aliter vivere.

FINIS LIBRI PRIMI.

APPENDICULA.

ELOCVTIO commoda, & perfecta, inquit Ci-
cero, tres res habere debet, Elegantiam, Com-
positionem, Dignitatem. Ac de ijs quidem
extremis multa in Rhetoricis Institutionibus, de
Elegantia vero vix quaedam, ubi de Elocutione dis-
posita docetur, præcepta sunt: cum in ea tamen pri-
mus sit Tyrannum positus labor, qui si animadver-
sioni, & notationi relinquatur, seriùs profectò, ac
multò difficiliùs eorum scita, ac venusta erit ora-
tio. Eamobrem Francisci Sylvij Progymnasmata,
quibus trecentas Latini sermonis elegantias comple-
xus est, cum & ipsa per se, & opinione doctorum
commendentur, pro corollario adnecti posse, puta-
vimus. Verùm illa decurtatis exemplis, istque præ-
sertim, quæ in Horatii Turcellini de Partis
culis libello leguntur, (breuiora) tradi,
gratius fore, orationisque duximus, ita
que septem tantùm ad ca-
pita revocatum opus
hoc nostram
erit.

DE LATINÆ ORATIONIS

Elegantiss.

Tribus, inquit Sylvius in Progymnasmatis, Eleganti-
æ orationis comparatur. Primum est, si barbara, si im-
propria, si rustica etiam verba, quibus lingua vltimo
exaruat, non usurpetur. Quod monuisse sufficit. Deinde
ingeniosa quædam inventio dicendi, quæ à vulgari sen-
tentiâ sit aliena. Vt, multitudo quod diceret: *Multum gau-*
demus

demus, quia boni amici sumus, diceres eleganter: *Amicitie nostrae integritas nos delectat maximo.* Ita in Tullio multa observanda. Tertium orationis non postrema vitiositas est perspicuitas: quam aufert praeposita, ac perturbata perperam vocum collocatio. Quare ita colloces, ut adjectivum prope substantivum, suppositum prope verbum, et haec dictio prope regentem, antecedens prope relativum ponatur, si quid interpones, id breve sit, convenientque cum altero saltem eorum, inter quae ponitur. Ut a Cicerone. *Bona adolescentibus indole praediti sapientes delectantur.* Sed tamen alius sit a vulgo ordo collocandorum inter se verborum. De hoc multa erant praecpta.

2. 1.

Quae eleganter praeponantur, aut praeponantur:

1. Substantivum praeponitur eleganter Pronomini adjectivo. Ut: *Cum te ex adolescentia tua in amicitiam, et in fidem meam contulisset. Severitatem res ipsa postulat. Ita ingenium meum est. Persecutio est timor quidam, reducens animum ab iis, quae facienda sunt.* Hanc praecipuam observari semper, ne putes, sunt contrariae exempla. Ut: *Ordo vestis ut me in vestrum gregem recipiatis.*

Siquod vero aliud Adjectivum accedit, Pronominale tunc interponitur. Ut: *Noxio quodam amore res nostra necessitudo confirmatur. Levitate sunt ea, quae repentino aliquo motu accidunt. Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus. Eloquentia sua singulari.*

Siquod etiam aliud interferatur, major quaedam sentitur elegantia. Ut: *In omnibus meis epistolis legitima quaedam est accessio commendationis tuae. Magna tua in omnes liberalitas. Incredibili illo nostri homines dicendi studio flagrant. Sic item illa: Libero tuo, et admirabili ingenio delector. Egregiam quamdam, ac praetertam indolem ad dicendum esse cognovi.*

2. Praeponi Substantivum venuste solet Comparativo, et Superlativo, cum nullum interseritur aliud Adjectivum,

Ut

Ut: *Quae cura exsuscitat animos maiores. Eum ne verbo quidem graviore appellasset. Nunc isti praeterea maxima ob tacendum accipiunt. Senatus ordinem conjunctissimum. Et hominem clarissimum alievarum. Quodsi Pronominale aliquod Adjectivum interseritur, aut Substantivum Superlativo, aut hoc illi praeponitur. Ut: *Cato ille doctissimus; doctissimus ille Cato.**

3. Substantivum praeponitur Adjectivis, quae numerum, multitudinemve significant, & quae sermone quotidiano praeponi solent. Ut: *Exemplo uno docere, elegantia multa dici, Punctis singulis, momento quovis, anno tertio, orationem omnem, verbis paucis, premium nullum, vires aeternae, verbis alijs, locutionum saltem copia, cogitationem ullam, ac haec alia.*

Cum autem Adjectivum aliud adiangitur, inter haec, quae diximus, Adjectiva, & Substantivum locam habet. Ut: *In Academicis quatuor libris. Nunc velim omnia tua comitate complectere. Omnium magnarum artium altitudo. Ludos continuis tribus noctibus ferre. Spes nulla reliqua fuit. Dij potestatem suam omnem ostenderunt.*

4. Praeponi Substantiva Adjectivis ferè solent, praesertim cum polysyllaba Substantiva sunt, duatumque syllabarum Adjectiva: aut si qua vox intercedit, intercedit autem vocis, quae utrique conveniat. Ut: *Ampla domus dedecori domino saepe fit. Quis animo aequo videt. Erat opinio bona de Plancio. Ea res habet inflationem magnam. Vulcanus capiti nullum evenit. Pietate in Deum singulari. Opus virtutis rellum.*

5. Adjectiva numerum significantis Pronominibus. Ille eleganter praepone. Ut: *Unum illud erat. Tres hi sermones instituebant. Ita etiam: Quidquid praeter spem evenit, omnes se putato esse in lucro.*

Praeponitur item nomen Tale Adjectivis Aliquid, Quidquam, Nihil, et eorum Aliud illis Nullum, Nemo, Vt illud, Aliquid, Quidpiam. Ut: *Habemus aliud nihil, in quo acquiescamus. Is enim, neque alius ulli creati solet. Alius quidam*

dam

Jam veterum Poetarum. Si alium, inquit, neminem reperies Tale tibi de amico nunquam putassem. Numquid tale aliquid unquam dixerit.

6. Si utriusque speciei duo Pronomina sint in oratione, Substantivo postposito, Primitivum eleganter postpones Derivativo. Vt: Tuum te munus cogit. Tuo mihi littere datae sunt duae. Contra vero fiet, si Substantivum praepositur. Vt: Labore mihi tuo utilis, aem parvis. Periculum te meum commovebat.

7. Relativa Qui, Quibus, Quicumque eleganter praepones suis antecedentibus Hic, Is, Idem, rarius Ille, Ille, Idem, hoc est, Relativa in private oratione collocabis. Vt: Infelicitatem ferre qui nescit, is infelix est. A quo remanentia fore videtur, in eo fere est. Fortiter malum qui paritur, idem post paritur bonum. Quicumque mutatio existerit, eadem, &c.

Id ipsum imitantur Adverbia relativa. Vt: Quo iterum sum, ibi amicorum nullus est. Unde venio, ibi nullus erat.

Non autem legitime erit inelegans, si relativo Quis Pronomina Is, Hic sine ullo medio praepositur. Vt: Num ille somniat ea, quae vigilans voluit? Nihil peius est his, qui paulum aliquid ultra primas litteras progressi falsam sibi scientiam persuasionem induerunt. Oportet eum, qui parat, sperare.

8. Relativa, quae dicuntur Accidentis, cujusmodi sunt Quale, Quantum, Quot, antecedentia habent Tale, Tantum, Tot, istae, alia si interserantur, eleganter praepositur. Vt: Quis homo est, talis eius oratio. Quanto sapientiores sumus, tanto nos summissius gerere debemus. Quot homines, tot erant placida. Nulla voce interjecta, vix ulterius.

9. E contrariis, aut tanquam contrariis id, cui adjugetur praepositio, ante alierum ponitur. Vt: Ex inimicis amici facti sunt. Pro stygladium gestas. Ex servo in liberum transiit.

10. Dignitatis nomen, officii, laudis, vituperationis elegantius nominis proprio anteponitur. Vt: Rex Philippus admonitus est. Ad Poetam Ennium venit. Vir magno ingenio, summaque prudentia L. Cocta. Homo audacissimus Catilina.

11. Genitivi Casus, & Quorum praepositioni, & nominis, a quo reguntur, praepositio solent. Vt: Est in formis aliquid perfectum, cuius ad est cogitatum spiritum, &c. Adiectis hominibus quorum de facultate quaerimus. Homo, de cuius dicenda copia sic accipiuntur.

12. Pronomen speciei prioris, Primitivum quod dicitur, inchoito, cui haeret, postponitur eleganter. Vt: Contemptus, putas. Mirari se, Pater noster, ad eum quod non vult. Postponitur item Participio, & nomini Adjectivo, cuius quasi Substantivum est. Vt: Loquentem me audire non vis. Venturam te promiserat, heri. Non Principem se, sed ministrum egit. Nisi viro te, vivere non possum.

13. Vocativus post pronomen apte ponitur. Vt: Te mihi Marco, etiam, atque etiam rogo. Eo magis est tibi, Salva tibi, vigilandum.

14. Cognominis nominibus praeposita recusantem habere solent. Vt: Celsus Cornelius duos & ipse fecit status gentes. Nepos Cornelius tradidit. Phaeetus Demetrius meo iudicio praesitit ceteris.

2. II.

Quae conjungantur eleganter.

1. Magisquam sine ulla voce interiecta dicitur elegantius, Antequam verba, & Primumquam dividuntur, in quo medio aliquid interponitur. Vt: decipere magis, quam in tempore parati estis. Coturnicem etiam ante venant, quam grana Noniam meum prius oblitiscat, quam qua apud me collocatis beneficia.

2. Particulae Quae post vocabula Omne, Totum, Aliud, postque Particulas non inclinatas, Pronomina, & animae syllabae voces non ineleganter postponitur. Vt: Omnesque haec virtutes. Totumque se ad quietem conciliet. Aliaque hoc genus. Ideoque. Meliusque. Secumque absulit. Cuius Dei est optimus, idemque castissimus. Idque memoria tenet. Meamque voluntatem ad somnum viti. De meque optime meriti. Estque in iudicium. Illa pergrata, postque iudicium.

Conjunctiones autem *Que*, & *Ac*, vel *Et* juxta se ponantur non inveniunt. Vt: *Videndum, & audiendum delectatione ducitur hominis menti.*

3. Plurimum tollatam voces conjunctione *Que* vel etiam *Ac*, aut *Aque* eleganter conjunguntur. Vt: *In rebus prosperis superbiam, Arrogantiamque fugiamus. Injustitiam, ac liberalitatem tuam amici, atque inimici mirantur.*

4. Particula *Sine* cum *Vllus*, aut *Quisquam* magisquam cum *Aliquis* jungitur. Vt: *Sine ulla mora negotium susceperunt. Casus alienos sine ullo dolore inveniuntibus. Sine cuiusquam suspitione multos eduxerant.*

5. Post particulas *Sive*, *Nisi*, *Aliud* elegantius *Quid*, quam *Aliquid* ponitur. Vt: *Si verum est, Fabium, seu quem alium. Sive quam fortuna affectus et prosperitatem, sive. In eum locum res deducta est, ut nisi quis deus sobrevenerit, salvus esse nequeamus. Nunc de ratione videamus, nisi quid vis ad hoc. Monet, suadet, aliud ve quid dixerit. Siquis virtutem, aliud ve quid, quo ad eam iter pateat, contemnit, deterrimus est.*

Ita etiam *Siquis*, *Nequis*, *Numquis* dicitur, cum si *aliquis* &c. esset dicendum. Vt: *Siquis miratur. Neque siquis Achillem imitatur. Si qua voluisti gratia, siquis amicos comparasti. Nequam patiar injuriam. Considerandum est, nequid temere, nequid crudeliter fiat. Numquid igitur est cause? Numquis horum miser hodie?*

Sic item *Sicubi*, *Siquando*, *Necubi*, *Nequando*. *Numcubi*, *Numquando* dicitur pro *Si alicubi* &c. Verum post *Si*, *Ne*, *Num* poni *Aliquid* potest, si in medio aliquid interponatur. Vt: *Si te rogavero aliquid, numne respondebis? Iurum in balneum vitare debet, ne ante frigus aliquid experiatur.*

Tum *Quis* pro *Aliquis* jungitur cum *Quo*, *Siquis*, *Cum*. Vt: *Quo quis versatior, hoc suspectior. Siquis quid deliquerit. Siquis mutuum quid dederit. Cum quis incipit laborem suscipit, cum servit ora viorem. Tum etiam: Quis cui fecerit, querimus. Cum negatione *Quisquam*, *Quisquam*, *Vllus*, *Vlquam*. *Vlquam* junguntur elegantius, quam *Aliquis*, *Alicubi*, *Aliquando*. Vt: *Nemini ingenio quemquam confarts operet.**

Nec

Nec vero quisquam est sanus. Nec mihi est iucundus quisquam. Non commisitam, ut illum. Negavit, usquam se vixisse iucundus. Nemo anquam se pro patria offerret ad mortem. Sic item illi, in quibus verba latentem habent negationem. Vix ullus est locus. Cave, putes, ullas litteras anquam fuisse graviores. Bene precipiunt, qui vetant quisquam agere, quod sit iniquum.

Cum interrogandi voce eadem est elegancia. Vt: *Quis anquam tanti quinquam fecit? An putes, illum esse relictum virtuti locum? An est quisquam similis in sano, quam ira.*

Nunquam etiam, & *Vllum* elegantier in eadem oratione junguntur. Vt: *Nunquam ulli fortiores eques fuerunt. Nulla unquam fuit.*

Rursum post particulas *Si*, & *Quam* in comparatione postea *Vllum*, *Quinquam*, *Vlquam* ponenda sunt. Vt: *Si anquam redieris. Si mihi illum tribueretur vacuum tempus. & liberum. Si imprudentes quippiam fecerint, penam nullam recusent. Tum: Virtute instructior es, quam ullus fecerorum. Nihil turpius Physico, quam fieri sine causa quisquam, dicere. Plus hodie feci boni, quam ante hunc diem unquam.*

7. Nullus ullus, *Numquam* anquam, *Numquam* usquam, *Nemo unus*, *Nemo* homo dicuntur elegantier, ac si *lepius*, affectatione profecto non carebunt. *Asserebat, nulli esse ulli maris omnia explorata. Nunquam arbitror unquam hac te antequam sursum sua vius. Numquam te usquam videte potui. Nemo unquam dubitat. Nemo de nobis unus excellat. Nemo homo unquam ita arbitratus. Nemo hoc rex ausus esse facere. Scio me hoc daturam nemini homini. Esse hominem, cui innotet, arbitror neminem. Nemo enim vis te humanior est. Nemo civis, qualis sit vir, potest latere.*

Sic item *Homo* adolescens, *Homo servus*, *Mulier ancilla* dicebant veteres; nec tu, modeste si velle, videris reprehendendus. *Plaut. Homini adolescentis avaritiam dare est glaudium, quo se occiderit, dare. Terent. Servam hominem capiam orare leges non sinunt. Sallust. Repetunt in rugeris Mulieris ancilla. Cicero. Cum mihi ardera oculi hominis histeri omnis viderentur.*

8. Vox

8. Vox Omnis cum Positivo, aut Comparativo, Quisque cum Superlativo adiungitur, quanquam cum Superlativo citius Omnis adiungitur. Et Quisque quidem in numero singulari, quim in plurali dicitur laxius. Vt: Omnes divites miseris. Omnes deteriores sumus ignorantibus. Omnia minima res parvi. Res sumus qui, qui asperissime rectorem patiunt pro Omnes posuimus. Optimum quodque rarissimum.

Quisque, non Omnis iungitur cum pronomine Sui, & Suis, itemque cum Qui, que, quod, nisi Omnis sit huius antecedens, aut illius tanquam adjectivum. Dices itaque: Omnes, qui amant, diffidit sunt. Omne suum decoxit patri monium. Sed dices etiam: Sui quisque inventioni saret. Patrem aliquam sibi quisque vendicat. Minime sibi quisque votus est. & difficillime de se quisque sentit. In quo quisque arte sua maxime excellat. Quam quisque notit artem. Quo quisque ingenio minus valet, hoc se magis excellere conatur.

9. Duo, tria, pluraque pronomina iuxta se posita orationem verborum. Vt: Ille se profectus seiat. Ego tibi istam horam condidit in linguam. In te mihi omnis spes est. Grata mihi que in terra fuerunt. In eo ipso peccat, cuius proficitur scientiam. Quo sibi etiam videntur. Id quod vitari non potuit, metasti. Ita etiam dicitur illa: Benevolentia in te mea. Sunt enim res et meritorum erga me tuorum. Tuum te desiderium movet. Illa te reservat. Istis te molestis laxet. Suum se negotium agere dicunt.

Ita quoque hoc meum, hoc nostrum, tuum illud, istud vestrum dicitur eleganter. Vt: Eloquere, ac parvum hunc meum expectera. Hoc vestra laus erit illustrior. Ista tua culpa est. Matellus hic noster. Vestri isto honor.

10. Genitivus Gentium, & Locis ornatus gratia potius, quam sensus orationi non raro adiungitur, quemadmodum verbis, via, tempore a vocabulis panem, multis, pluribus, rebus, huius detrahi solent. Vt: Quando gentium ad nos redibit? Te nasquam vidi gentium. Nihil est virtute amabilius, quam qui adeptus erit, ubicumque erit gentium, a nobis diligetur. Ne ego multum loquar. Ne multum. Adesdam, panem te

vota

volo. Complectar brevis, differam pluribus. Jam ad regem veniamus ad eam.

11. Pulchrum erit vocabula duo proxima sibi ponere, qua unum esse videantur. Vt: Quid agas, ubique sis, fac me certiorum. Nam a me cum distulisti. Te cum semper valere cupso. Quae scribis, quaeque mihi commendas.

12. Cum vocabulorum quorum bis in oratione eadem pendenda est, proxime sibi sine ullo medio componatur. Vt: Tu par pari referro. Lupus est homo homini, non homo. Reddenda est terra terra. Homines hominibus utiles esse possunt. Cura ut valeat, & me. ut amat, ama. Diligentia, qua una est virtutes reliqua continentur.

13. Vocabula duo ab eodem inclinata, aut quorum ab altero alterum factum sit, proxime sibi ponuntur. Vt: Facile fuit iustitiam iustissimo viro defendere. Postquam desinas facere laudanda, laudari quoque iniquum putamus. Amore amorem, tanquam etiam etiam eiciendum putant.

14. Contrarii significatus vocabula prope se collocantur. Vt: Magnos modica quoque eloquentia parit fructus. Qui scilicet eruditi videri volunt, stulti eruditi videntur. Domi, militiaeque boni mores colebantur: concordia maxima, minima gratia erat. Sequuntur largiorem rapiunt.

Et item vocabula, quae de eodem dici non possunt, proxime sibi ponuntur. Vt: Ex iudicio preceptoris dissipatus pendeat. Quibus vacans civet, peregrini fruuntur. Nec diviti homines componere equum est.

§ III.

Qua separentur eleganter:

15. In vocabulis numerum significantibus ferè nulla distinctio est. Attamen: Septem, & decem pro Septemdecim Cicero dixit: Me egit septem, & decem annos. Plinius quosque ordinis alio: Decem, & septem milibus passuum ab urbe fecerunt. Dicitur etiam Tertius decimus, Septimus decimus, Septemdecies. A viginti autem ad centum, duplicia quae sunt, ordinis eo dicuntur, ut conjunctione Et interposita, aut praepo-

po,

positione Supra, major minori postponatur, Vt: Tres, & viginti natus annos. Altero, & tricesimo die. Quatuor supra quinquaginta. Obiitimo supra centesimo die. Nonnunquam maiorem praeponit minori Cicero: Cum et aetas quinquagesimum, & sextum annum complerent. Superius vero dicendi genus ubiatus est. Post centum major praeponi solet, Vt: Centum, & septem implevit annos. Et elegantius omittitur conjunctio. Vt: Locus est intra Leucadem stadia centum viginti. Anno centesimo decimo.

Et ea quidem numerorum nomina Poëtae dividunt, quae eadem componunt Oratores. Hi enim decem, triginta, trecenti, illi bisquinque, terdenos, trecentum dicere solent.

2. Inter vocabula duo copulata conjunctione copulativa eleganter ponatur, quod cum utroque conveniat. Vt: Deum placatum pietas efficit, & sanctitas. Magnum opus omnino, & arduum conamur. Prudentis sumus esse, haberi que, & optimus debet, qui. Veniant centurarius, atque venierint.

3. Nunquam, & Nulli, eleganter dividuntur, quae ratione docebant re exempla. Miseri videntur, nec discere a ream ullam. Nec recte voluntati seram est tempus ullam. Non est ulla res, quam desiderem magis, quam te coram alloqui. Neque solida fuerit nequam eloquentia. Non igitur nunquam idem homo, & perfectus orator.

Verbaliter Nequeo, Nescio in Non, & Haec, Haud, & Scio soleat conueniri. Vt: Non queo iam plura scribere. Eam explicare dicendo non queat. Decertare possunt, egrotare non queant. Haud scio, an aliter sentias. Sed haud scio, an recte fecerim. Igitur Haud Scio in hoc tantum praesentis tempore, & Non queo, Non queat à Ciceroe uti parata ad imad. existit.

4. Inter adiectivum substantivè positum, & substantivam in casu patrio ab eodem rectum, aliquid eleganter intersecitur, Vt: Nescio quid profecto mihi animus praesagiat, ma. li. Quisnam hoc res est? Quid das. consilij? Voluntatis conjunctione plus habet suavitatis. Quantum mihi Resp. tribnet. etij. Qui nihil unquam haberet boni.

5. Inter praedictum, & nomen, aut inter nomen proprium

primum, & cognomen aliquod interponatur. Vt: L. quidem Crassus. M. vero Caelius. Tiberius enim Gracchus. C. dicitur Cassinius. Phalerens ille Demetrius. C. autem Drusus domus.

6. Composita vocabula soleat dividi, inque medio aliquid poni, aut partium ordo mutari. Vt: Maximo te orabam opere, ut cras redires. Lucrus hodie nihil omnino feci. Plebs enim scitum interposuit. Rem vero publicam penitus amissimus. Quam se unquam in partem dedisset. Quantum id cumque est. Is qui publicam rem administrabat. Dubito procul fecisset. Huius libros attingere nullum pretium opera sit. De iuris quidem consultis. Satis me facturum tibi putaro.

IV.

Quae in principio orationis, quae in fine venuste collocantur.

1. Substantivum nomen syllabis multis factum in orationis principio ubiatur multum collocatur. Vt: Consuetudo, & exercitatio facilitatem maxime parit. Eruditio mentem hominis facit divitiorem.

Idem quoque in fine orationis non minus eleganter poni potest. Vt: Nihil est ad conciliansum gravius verocumque. Summum jus summa iniuria factum est eritum sermone proterbium. Vitandum est ingenium ostentationisq. suspitio.

2. Adiectivum item polysyllabum tum in principio, tum in fine orationis esse solet canorum. Vt: Impetratis placere alimnapdo. que vitiosus sunt. scia. Sapientis est cetera parva. Nemo illorum mihi suis inimicis voluntarius. Neque enim turpis mors facti viro potest accidere, nec misera sapientia. sola faciant virtutes beatum.

3. Item in principio, aut fine orationis venuste collocantur vocabula in Dus, Da, Dum, que necessitatem quandam significant. Vt: Faciendum id nobis, quod parentes imperant. Expedenda quidem magis deternendi ratio, quam decernendi fortitudo. Meminerimus autem, & adversus insperandum vitium esse servandum. Non est ex domo dignitas torquerenda. Breve tempus atque ad breve, beat. que videndum.

Ventosa quoque est collocatio verbi Sum post ejuſmodi vocabula, sive in principio orationis, sive in fine posita sint. Vt: *Videndum est, ut ea liberalitate utamur, que nemini noccat.* Videnda tamen est suspicio avaritie. Firmanda igitur sunt concordia bona. Si omnia facienda sint, que amici velint, non amicitia tales, sed conjurationes faciende sunt. Soluti perpetua potius, quam brevi voluptati consulendum est. Nec vero rei familiaris amplificatio vituperanda est; sed fugienda semper injuria est. Putetis adsequendum fuisse.

4. Comparativum in principio orationis positum non laudat: idem que in fine positum habet venustatem. Vt: *Miserior vita regum est, quam agricolatum.* Promptiores esse debemus ad vestra pericula. Melius posse esse nihil, censetur. Natura vero nihil hominibus beatitate vita profecisse melius. Aequitas fit ex iniqui contemplatione manifestior. Consequendo laborum perfectionem dolorum, essit et facilitatem.

De operativis quoque idem dictum habet. Vt: *Tacetissimum ergo penitentia confessio, et satisfactio culpe.* Maxime necessaria est oratori memoria. Gratissimum mihi secretis, si suspicione implevit, me indignissimi. Furgetha hominum, quot terra sustinet, sceleratissimus.

Quod si Comparativo, aut Superlativo verbum Sum addatur, etiam venustissimum erit. Vt: *Solidior est virtutis, quam rerum aliarum possessio.* Melius esse Aristippus dicebat mendicem exadere, quam imperitum. Senibus auctoritas major est: quod plura nosse credantur. Conscientia bene esse vitæ multorumque beneficiorum recordatio invidiosissima est.

5. Vox Omnis in orationis principio, aut fine non lepidè parum collocatur. Vt: *Omnia nimirum habet, qui nihil concupiscit.* Omnes nos, qui verba facimus. Omne animal, simul atque ortum est. Omnis autem in rebus querendum est. Abi precurre, ut sint domi parata omnia. Ausert enim sensus (Somnus) actionem que tollit omnem. Ego sum relictus ex omnibus, qui minimo periculo posse dicere.

6. Vocabula etiam Nemo, Nullus, Nihil, aliaque, si qua ulla sunt, negativa in orationis principio ponuntur, eadem que

que in fine nonnunquam haud illepidè. Vt: *Nemo reperitur, qui sit studio nihil consecutus.* Nemo adeo dives est, ut nullius egeat. Nulla gens tam fera, nemo omnium tam sit immanis cuius mentem non imberit Dei opinio. Nihil est virtute amabilius, Nihil potest placere, quod non detet. Nunquam honestam mortem sugendam petavi. Que tibi vitia sunt, attendis nunquam. Que igitur ea cupiditas, que turpitudinem summam habeat, gratiam nullam? Mei miseret nemo. Nec me pudeat fateri nescire, quod nesciam.

7. Verbum finiti modi, quod multis syllabis constat, in orationis principio, item que in fine positum non inellegantè. Vt: *Delectant enim magnifici apparatus.* Declaravit id modo ceteritas. De altero abundat exemplum.

8. Verbum Sum venuste in principio orationis collocatur. Vt: *Est profecto animi medicina Philosophia.* Sunt enim certa vitia, que nemo est, quin effugere cupiat. Fuit ista quondam in hac Rep. virtus, Sic ergo in iure civiti fuis. Nec minor est venustas, si post Adjectivum aliquod collocetur. Vt: *Rudis suis prætorum vita.* Suavis est prætorum malorum memoria. Turpe est propter venustatem vestimentorum admirari.

In fine etiam orationis locus aptus est verbo Sum. si nomen Substantivum, Adjectivum, e præponatur. Vt: *Sapientia etati tibus est.* Nonne id flagitium est. Licet ipsa virtutum sit orbitio, frequenter tamen causa virtutum est. Verum deus in virtute positus est. Culpan tueri culpa altera est. Vincula ad penam inventa sunt.

Neque ineptè positum ante verbum Sum in fine orationis positum particula Non. Vt: *Mors misera non est, alicuius ad mortem miser est.* Sed neque memoria nobis opera danda non est. Mihi dubium non est, quin. Negat, qui miles non sit, pugnare cum hoste.

9. Ante verbum Possum particula Non proximè invenias positam lepius. Vt: *Cujus fructibus exercitum alere non posset. Tueri, et conservari non posse.*

Ventosa quoque est collocatio verbi Sum post ejuſmodi vocabula, sive in principio orationis, sive in fine posita sint. Vt: *Videndum est, ut ea liberalitate utamur, que nemini nocent.* Videnda tamen est suspicio avaritie. Firmanda igitur sunt concordia bona. Si omnia facienda sint, que amici velint, non amicitia tales, sed conjurationes paranda sunt. Soluti perpetua potius, quam brevi voluptati consulendum est. Nec vero rei familiaris amplificatio vituperanda est; sed fugienda semper injuria est. Putetis adsequendum fuisse.

4. Comparativum in principio orationis positum non laudat: idem que in fine positum habet venustatem. Vt: *Miserior vita regum est, quam agricolatum.* Promptiores esse debemus ad vestra pericula. Melius posse esse nihil, censetur. Natura vero nihil hominibus beatitate vita proficit melius. Aequitas fit ex iniqui contemplatione manifestior. Consequendo laborum perfectionem dolorum, essit et facilitatem.

De operativo quoque idem dictum habet. Vt: *Tacetissimum ergo penitentia confessio, et satisfactio culpe.* Maxime necessaria est oratori memoria. Gratissimum mihi secretis, si suspicione implevit, me indignissimi. Furgetha hominum, quos terra sustinet, sceleratissimus.

Quod si Comparativo, aut Superlativo verbum Sum addatur, etiam venustissimum erit. Vt: *Solidior est virtutis, quam rerum aliarum possessio.* Melius esse Aristippus dicebat mendicem exadere, quam imperitum. Senibus auctoritas major est: quod plura nosse credantur. Conscientia bene esse vitæ multorumque beneficiorum recordatio inveniendissima est.

5. Vox Omnis in orationis principio, aut fine non lepidè parum collocatur. Vt: *Omnia nimirum habet, qui nihil concupiscit.* Omnes nos, qui verba facimus. Omne animal, simul atque ortum est. Omnis autem in rebus querendum est. Abi precurre, ut sint domi parata omnia. Ausert enim sensus (Somnus) actionem que tollit omnem. Ego sum relictus ex omnibus, qui minimo periculo posse dicere.

6. Vocabula etiam Nemo, Nullus, Nihil, aliaque, si qua ulla sunt, negativa in orationis principio ponuntur, eadem que

que in fine nonnunquam haud illepidè. Vt: *Nemo reperitur, qui sit studio nihil consecutus.* Nemo adeo dives est, ut nullius egeat. Nulla gens tam fera, nemo omnium tam sit immanis cuius mentem non imberit Dei opinio. Nihil est virtute amabilius, Nihil potest placere, quod non detet. Nunquam honestam mortem sugendam petavi. Quæ tibi vitia sunt, attendis nunquam. Quæ igitur ea cupiditas, quæ turpitudinem summam habeat, gratiam nullam? Mei miseret nemo. Nec me pudeat fateri nescire, quod nesciam.

7. Verbum finiti modi, quod multis syllabis constat, in orationis principio, item que in fine positum non inellegantè. Vt: *Delectant enim magnifici apparatus.* Declaravit id modo ceteritas. De altero abundat exemplum.

8. Verbum Sum venuste in principio orationis collocatur. Vt: *Est profecto animi medicina Philosophia.* Sunt enim certa vitia, que nemo est, quin effugere cupiat. Fuit ista quondam in hac Rep. virtus, Sic ergo in iure civiti fuis. Nec minor est venustas, si post Adjectivum aliquod collocetur. Vt: *Rudis suis prætorum vita.* Suavis est prætorum malorum memoria. Turpe est propter venustatem vestimentorum admirari.

In fine etiam orationis locus aptus est verbo Sum. si nomen Substantivum, Adjectivum, e præponatur. Vt: *Sapientia etati tibus est.* Nonne id flagitium est. Licet ipsa virtutum sit orbitio, frequenter tamen causa virtutum est. Verum deus in virtute positus est. Culpan tueri culpa altera est. Vincula ad penam inventa sunt.

Neque ineptè positum ante verbum Sum in fine orationis positum particula Non. Vt: *Mors misera non est, alicuius ad mortem miser est.* Sed neque memoria nobis opera danda non est. Mihi dubium non est, quin. Negat, qui miles non sit, pugnare cum hoste.

9. Ante verbum Possum particula Non proximè invenias positam lepius. Vt: *Cujus fructibus exercitum alere non posses.* Tueri, et conservari non posse.

§. V.

Quaedam alia in collocando elegantia.

1. Multa est elegantia, cum particula *Si* in oratione secunda, aut non in principio primæ, sed proxima verbo collocatur. Vt: *Nulla est excusatio peccati, si amici causâ peccaveris. Ille id si fecerit, spes est pacis.*

2. Particulæ *Ut, Ne, Dum, Cum, Cur,* & pronomen *Qui* non ineleganter ponuntur in medio orationis ante verbum. Vt: *Negotium hoc ut conficias, laborandum est. Ita confusa est oratio, nihil ut sit primum. Fortuna vim ne sentiamus, operam litteris impendamus. Fus hoc nasteram, dum ego vivam, retinebo. Laborem causa tua cum suspicio, voluptas non labor mihi est. Virtutis voluptatem qui præponit, appellatione hominis est indignus.*

3. Cum sermone eodem duo dicimus, duoque correspondentia adiungimus, priori prius, posteriori posterior collocacione respondeat. Vt: *C. Cesar, & M. Cicero bellica virtute, & eloquentiâ principes efflouerunt. Crescit, decrescitque virtus conatu, & intermissione. Equitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum ignavia, cum temeritate, cum vitijs omnibus.*

4. Vbi sermone familiari particula *Sed* inter vocabula duo particulæ *Non* postponenda erat, eleganter omittitur, & verborum ordo immutatur. Vt: *Copias non inopiâ crevit avaritia, pro Non inopiâ, sed copia.*

5. Cum inter Adjectiva duo nomina, aut duo Adverbia ab Adjectivis profecta gradus positivi magisquam interponi solet, tum positiva in comparativum mutas, Quam interposito. Vt: *Eloquentius, quam verius dicebatur. Hic liber sit salubrior studiis, quam dulcior. Fortunatior est, quam sapientior.*

6. Cum particula *Quam* ratione comparativi posita inter vocabula duo collocata est, postponetur comparativum elegantius. Vt: *Devotius, quam virtutis plures invigilant.*

lant. Id est, quam verbis faciam libentius. Quam vis Themistoclis nomen sit, quam Solonis illustrius. Sed tamen comparativum ante vocabula duo conjuncta conjunctione Quam præponere poteris. Vt: *Morbi perniciosiores, pluresque sunt animi, quam corporis. Facilius ediscimus, verjus, quam prosam orationem.*

7. Elegans multum erit oratio, in qua adverbium Adjectivo, aut adverbio alij, cui adjectat, postponatur. Vt: *Obscure magis dictam, quam ambigue videri potest. Durum admodum mihi videbatur. Facilius multo pro tua singulari prudentiâ iudicabis. Altius paulo rationem exponam. Quodsi præponatur, in medio aliquid interlit. Vt: Multo ei amicior sum scilicet. Nemo est paulo ad facinus audacior.*

8. Oratio non inveniusta ea est, in qua positivum à superlativo regatur, contraque superlativum factum positivo à positivo in superlativum immutato: modone multes lententiam, neve affectatè sæpius obiteres. Vt: *Cras sus erat parcissimus elegantium, Scævola parcorum elegantissimus. Scævola, ut ego soleo dicere, jurisperitorum eloquentissimus, eloquentiom jurisperitissimus. Hac quoque pertineat illi: Persecta consummata, consummataque perfectio. Erudit & compositio, compositaque eruditio.*

9. Elegans erit superlativo proximum comparativum ponere, quod excessum supra superlativum significet. Vt: *Stultior es stultissimo. Es mihi quidem carissimus, sed multo fortior carior, si Te libentissime videri tum hoc libentius, quod. Ego hoc autem miserior sum, quam tu, qui es miserissimus, quod.*

10. Posteriori dictæ res, ac prius res referantur, ut res prius dicta per pronomen *Illud*, dicta posteriori per pronomen *Hoc* referatur. Vt: *Virtuti potius, quam voluptati opera danda est: hæc enim à bellis nihil distamus, illa dignitatem hominis retinemus. Scipio, & Cicero immortalæ sibi gloriam pepererunt, hæc dicendo, ille bellicis rebus.*

11. Cum sermone domestico relativo *Quod* antecedat *Aliquid*, hoc eleganter subiectur, maxime si ad idem pertineat. Vt: *Habeo, quod dignum. Mittam, qui amicos roget.*

Sunt, qui, quod ferriunt, dicere non audent. Nonnunquam Aliquid exprimitur. Vt. In epistola hæc aliquid, quod te iure, poteris esse.

12. Partes diviti alicujus generis in fine clausule collocantur: eademque cum enumerantur, particula scilicet, videlicet, prætermittuntur. Vt. Perebat duo, quæ maxime putantur onera, paupertatem, & senectutem. Terrarum orbis universas in tres dividitur partes, Europam, Africam, Asiam. Eas tres virtutes, fortitudinem, justitiam, prudentiam frugalitas complexa est.

13. Cum in oratione eadem multis uno ordine dici solent, ea ordine murato variè dicantur. Vt. Contemnenda sunt humana res, neglegenda mors est, patibiles & labores, & dolores peragendi. Justitia bonos tutatur, malos punit, conservat civitatem.

14. Vocis alicujus repetitione orationis pondus, decorque augetur. Vt. Nihil est majus honestate, nihil pulchrius, nihil laudabilius. Nemo enim justus esse potest, qui mortem, qui dolorem, qui exitium, qui exsecratem timet. Sic boni oratoris multa auribus accepisse, multa vidisse, multa animo, & cogitatione, multa etiam legendo percurrisse.

15. Vocabulorum propè idem significantiæ usurpatione orationis quoque vis non parùm augetur. Vt. Nihil est tam occupatum, tam multiforme, nec, ac tam variis affectibus concisum, atque laceratum, quam mala mens. Nam & cum insidiatur, spes, curis, labore distinguitur. & jam cum sceleris compos fuerit, sollicitudine, paucitatis, paucarum omnium expectatione torquetur. Ex cupiditatibus odia, dissidia, discordiæ, seditiones, bella gignuntur. Nonnunquam inter ejusmodi vocabula conjunctio interponitur. Vt. Non enim viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum res magna gerantur, sed consilio, & auctoritate, & sententia.

16. Cum detestandum quippiam dicamus, eam clausulam interrogando effiteremus, in eaque adverbium Malum post primum, secundumve vocabulum collocabimus. Est enim Malum adverbium interpositæ indignationis, ut Ne-

fas

fas à Virgilio sæpe usurpatum. Quid hunc, malum! foreris? Quid tuum, malum! id referis? Quo id, malum! pacto potest? Quid hoc, malum! infelicitatis? Quenam, malum! est ista voluntaria servitus?

17. Gravior reddi solet oratio ea, quæ interroget, in qua dicatur ad imitationem vocis vocativorum initorum, Deus immortalis, Bone Deus, Deus bone. Vt: Deus immortalis, quibus, & quantis me donabis y quid? Quantus est error eorum, Deus immortalis, qui istam legem excogitaverunt? Alter, o Deus bone, quàm tæter incedebat! Quanta, bone Deus, est voluptas in vite disciplina?

18. Deum appellando frequens est Immortalem, quam, doq̄ Optimum, Maximum adungere. Vt: Vitam tibi istam mentem Deus immortalis donaret. Quod alicum est, Deus immortalis approbet. Magna immortalis Deo habenda est gratia.

19. In allegandis auctorum sententijs, non ut vulgò Dicens, aut Dicit, sed post primum, alterumve vocabulum Inquit sapitius, raro Aut interponitur. Vt: Sic Atreus apud Fatum: jam sero, inquit, insandissima. Quomodo inquit Chrosippos, sereno est, inquit, scientia perferenda un rerum. Ennio delektor, quispiam ait, Pacuvio, inquit alius.

Atque hic quidem, in citandis auctoribus quid observandum sit, videamus. Primum igitur, cum scribimus, aut dicimus, alios ut erudiamus, & auctores, & locos, ubi auctor dicat, non in præ advocatur: cum vero aliud quid facimus, auctorem tantum nominamus. In epistolis, inque orationibus hoc genere, in libris præceptionum, vel disputationum illo utimur frequentius. Vt: Lurina non inter umbram, quemadmodum Cicero dicit, sed plane in tenebris clariora sunt. Vt or Horatii consilio, qui in Arte Poëtica suadet, ne. Animus ager, ut ait Ennius, semper errat. Præclarum igitur Platonis illud: non solum, inquit, scientia. Nunc hæc dies altos mores postulat, ut ait Terentius: Bargulius, de quo est apud Theopompum, magnas opes habuit. Oratissimus auctor in originibus dixit Cato, morem.

Deinde, cum quis auctor quem in opere suo loquen-

182

tem inducit, siquid, quod is dicat, citare velis, hanc auctore memorato, cites. Vt: *Ad Phœnicis Homœrici exemplum dicere docet. Decere philosophari, ut Neoptolemus apud Ennium patris Lelius ille Ciceronianus amicitiam censet. Quod idem observandum, cum Historia, Fabulave tibi alleganda est. Vt: Terentianus ille Chremes humani nihil à se alienum patat. Cum Oileus ille apud Sophoclem, Latus sum laudari me, inquit Hector, opinor, apud Nervum. Vt ait Philoctetes apud Aclsum, Si quem auctorem ab auctore alio citatum cites, is, à quo citatus est, tibi memorandus est. Vt: Heculem, Proctus dixit, ut est apud Xenophontem, exisse in solitudinem.*

¶ VI.

Quæ verborum constructionem attinent Elegantia.

1. Quæ nomina mensuræ magnitudinem significant, ea in quarto casibus, in sexto casu rarius collocari à doctis solent. Vt: *Basis erat lata pedes octo. Cum abessem ab eo milia passuum triginta. Nullum enim vestigium à te discessurus sum. Aberam ab Arriano iter unius diei. Decem, & septem millibus passuum ab urbe secessit.*

De nominibus tempus significantibus Grammaticas præceptiones licet consulere.

2. Comparativum nomen pro positivo eleganter quandoque ponitur, cum familiari sermone multum, aut valde cum positivo adiangitur. Vt: *Senectus est natura loquacior. Thucydides autem præfator, primis instituit dilatare verbis sermonem. Mater filium blandioribus verbis alloquitur.*

3. Adverbia quantitatis in *Vm*, ut *Quantum*, *Multum* positivis nominibus, eadem in *O* comparativis ferè adijunguntur. Vt: *Quantum erat ille lepidus. Elegans multum oratio. Aliquando erat audacior. Adverbia in *Km* comparativis juncta reperuntur; id tu neque accules, neque imitare.*

4. Adverbia comparativi gradus, aut superlativi perinde ut nomina casum regunt. Vt: *Factumne? minimè genitium. Nemo me diutius fecit. Maxime vero omnium flagrabat cupiditate. Id tu minimè omnium ignoras.*

5. Hi

5. Hi quoque ab adverbij gradus comparativi reguntur, *Dicto, Sulto, Justo, Fide, Opinione.* Vt: *Dicto citius æquora placat, hoc est, citius, quam quis dicat. Curam solito exactiorem contulit, hoc est, quam solebat. Liberius justo vivebat. Fide certius venit. Opinione tua mihi gratius est.*

6. Cum vulgus diceret, *Orator eloquentissimus, dices elegantior Oratorum eloquentissimus. Vt sunt illa: Nisi idem placeret gravissimo Stoicorum Panatio. Casarem tristissimum, ut constat, hominum. Nisi lentus quid obiter.*

7. Cum relativam uorum duo haberet antecedentia, quorum posterioris prioris coarctativum est, cum posteriore coarctavit elegantius. Vt: *Amis, quam Albulam dicunt ratam. Concilia, ceterisque hominum jure sociatis, quæ civitates appellantur.*

8. Disciplinarum nomina in plurali numero, ac octavo genere usurpantur. Vt: *Muscorum vero perstudiosum accepimus. Quasi Geometrica didicisset. Physica ista ipsa, & Mathematica propria posuisti. Ne Physicorum quidem esse ignatum volo. Sed sunt illa quoque exempla: In Astrologia Sulpitium, in Geometria S. Pompejum audivimus. Licurgus Musices disciplinam probavit.*

9. Verba significantia *Accusare, Damnares, Absolvere*, item nomen *Plenus*, & quæ vox significata eodem casum parium, aut aliam regit, eorum casu patrio, quam cum alio dicuntur elegantius. Vt: *Accusate furti. Furti obstrictura Capitis accusatur. Me ipsum inertie, nequitieque condemno. Sceleris condemnat generum suum. Absolutus est homicidij. Præceptorum ille plenus est. Scultorum plena sunt omnia. Locus plenus quietis. Oblitus injuriæ. Incertus animi sum. Animo pendeo. Moris fuit dicere. Officii dico, te. Laudis avidi, pecunia liberales erant. Vicinus amborum, in neutro excellens. Ita etiam illud: Eo miseriarum venit.*

10. Participium quoque presentis temporis casum genitivi regit, cum pro verbali in *Or* finito ponitur; ponitur autem, cum verbum supino caret, aut nomen in *Or* exitus ab eo factum esset duriusculum. Vt: *Laboris patiens.*

182

Ira potens, Pecunia iudgens, Sui amans. Efficiens est voluptas, in virtus.

11. Cum vulgari sermone Gerundium casus sexti post se casum accusandi regit, is eleganter in sexto ponitur, & cum gerundio accommodatur. Id quod in aliis casus gerundii fit. Et in plurali quidem numero maiorem, nescio quomodo, gratiam habet. Vt: *In controuersis diiudicandis digni ab omnibus, difficile. Orationem officios legendis nostris plenorem. Hæc laus est, verbis transferendis, ut. Erudiendo nato tuo non inuiles fore libri videbantur.*

12. Nomina in *A* executione inclinatione tertij tertium, & sextum casum pluralis numeri in *Atis*, quam in *Atibus* sapienter finit. Vt: *Neque est scriptam in poematis His velut emblematis exornarentur.*

13. Cum generalis sermo est, siue qui ad omnes, aut multos ejusdem generis referatur, impersonale verbum passivæ vocis usurpatur, etiam in verbis, quæ neutra dicuntur. Vt: *Cito scribendo non fit, ut bene scribatur. Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno, Conventunt, ostroque dissembitur. Vivitur parvo bene. Agendum, ut ne cui noceatur, deinde ut communi utilitati serviatur. Quid agitur? Statur. Sic itur ad Astra. Quocumque ventum est, ibi. Obviam mihi proditum est. Occurritus autem nobis. In sylvam venit et ibi confidatur. Nihil est a me inservitum. Præclarè est aëllum a te.*

Idque observatur in modo inchoito. Vt: *Cum mihi occurrere viderem. Itum esse ad castra cognovi.*

Verum in Deponentibus, atque Communibus verbis pro impersonali passivæ significationis tertia persona, aut prima numeri pluralis utitur. Vt: *Ita enim loquebantur. Vt loquamur vulgo. Hoc sequitur, pro hoc sequitur.*

14. Cum impersonali verbo a transitivæ vocis, postque verba *Jubeo, Volo, Nolo, Malo, Curo* infinitum vocis passivæ adhibetur eleganter. Vt: *Nix dici potest. Hanc oportet in cruciatum abripere. Statuam imponi iussit. Eum vocari iussit. Vestimenta detrahi imperavit. Nuntices Christophus optimas eligi voluit. Se quoque præceptores audiri volunt. Datum a te sit.*

scripi nolo. Abs te virtutes, quam divitias comparari malo. Post verbum autem Curo futurum tempus est elegantius. Vt: Funus est faciendum curavi. Curabo litteras ad te perferendas.

15. Post verba *Volo, Nolo, Peto, Suadeo, Caveo, Facio, Necesse est, Oportet, Reliquum est* verbum conjunctivi modi sine particula *Vi, Ne, Quod* ponatur. Vt: *Tu, valim, desinas. Nolo, mentiare. Petimus a te, facias nos certiores. Integrum tibi reserves suadet. Cave dubites, quin. Fac, valeas. Fac, habeas fortem animum. Te jam exoremus, necesse est. Ad me redeat, oportet. Reliquum est, tuam perfectionem amore consequar. Tu hic monebo, Necesse, quam Necessum dici elegantius.*

16. Verba in temporibus a præterito in *Vi* exitum factis concidi in medio usitatus est: nec tam vero i gemitur. Vt: *Audissem, Redissem, Scissem, Putaram, Noras. Comprobassem, Cognovis. Postularunt, Gustaro.*

17. In præteriti temporis numero plurali personam tertiam in *Re* Historici sæpe, raro Ciceronis sinit, Scripserunt & g. quam scripsere Tullio est familiaris. Persona autem se eunda passivæ vocis in *Re*, quam in *Ri* terminatur scripta. Vt: *Ligare, Amere, Deceare, Abutere, Decedere, Abbitare, Viderere, Vocare, Perfringere.*

18. Frequentativa verba, ut *Lectile, Scriptile, Viso, Facesse, & Inchoativa* ut *Presentisco, Contrisco, Labasco* suam habeat venustatem, etiam cum pro perfectis adhibentur, sed si verendum sit eorum usus.

19. Vocantur etiam, cum motus ad locum adjecto nomine significatur, verbum adhibetur, quod motum a loco significet. Vt: *Abijt ad Deos Hercules: nunquam abisset, nisi eum inter homines esset, eam sibi viam munivisset. Scio, hinc quod abductus est. Abiit enim, & Abiit motum a loco præferunt in se componente Ab.*

20. Pecunia, ponderis, mensura, atque quædam nomina in oratione etiam pro casum passivæ numeri multitudinis habent. Hinc autem multa in illis pro nominibus. *Nummum, Sestercium, Cudum, Medimnum, Talcentum, Primum, Liberum, Duncumvirum.*

21. Praepositio cum verbo coa pota cum casu saepe reperitur. Vt: *Ad urbem accessit. In incus incidit. De spe decidit. Cum ex pectore excessit. Ad rem attenti sumus. Haud a me aberit. In libris nomen inscribere. In regum imponi. In ter me, ac se murus interse.*

22. Ab antiquis illis, qui Latine dicebant, *Ad Veneris. Ad Herculis*, aliaque id genus usurpantur pro *Ad rem. Ad Veneris*, & in *Vesta*, cum verbo motus a *Vesta*. Vt: *Ventum erat ad Veste. Vbi ad Diana veneris. Senatus habitus est ad Appollinis. A Veste ad tabulam Faleriam ducta est.* Ex his non dubito, quia dicere possumus *Ad D. Petri, ad D. Therese*, ac sic alia.

23. Multas praepositiones Prae solent, aliquotque Oratores casibus suis praepone. Ita sunt dicta, *Quem penes est omnis potestas. Centum circiter annis. Res, qua de sermo erat veritas. Adhibent modum, quem ultra progressi non oporteat. Illa autem semper ferè usurpanda. Quicum, Quocum, Quibuscum. Galliam versus. Oculorum tenuis.*

24. Ab adjectivis in *Dus* executibus comparatio nulla deducitur; quare, Latine a praetis non sunt *Reverendissimus, Colendissimus*, & siqua sunt alia ad observantiam inventa, quae melius fortasse dicantur per *Admodum Reverendus*. Et illa licet superlativa *Egregissimus, Perpetuissimus, Sapientissimus, Magnificissimus*, Comparativaque *Industrior, Egregior, Strenuor, Arduor, Mendaciloquor* apud veteres inveniantur, non propterea sunt usurpanda.

25. Cum vulgari sermone verbum *Debeo* adhibetur ad necessitatem significandam, eleganter, vitareque multum Adjectivum in *Dus*, participiale quod Grammatici dicunt, usurpator. Vt: *Virtus perficienda docuimus est. Hoc item vobis providendum est. Non paranda vobis solum, sed fruenda etiam sapientia est. Quae ceteri tollenda esse arbitrabatur, ea sibi ille ne videnda quidem existimavit.*

26. Cum doctum alicujus vulgus diceret, persona nomen dicitur elegantius. Vt: *Sanior interrogat, quis tu?* *Ad*

Mareo tabellarius. Salutatum introire ad Ciceronem. Apud patrem est. Ex patre exiit. Ad Caesarem ivit.

27. Dignum. Promptum, idoneum cum infinito modo in casine, cum *Quis*, vel *Ve* in soluta oratione cojungantur. Vt: *Quis modeste paret, videtur, quis aliquando imperet, dignus esse. Dignus est, qui a te diligatur. Digna, quam illudas. Eam indignissimam arbitror, cui a viris bonis benedicatur; tum ne idoneum quidem, cui a probis maledicatur. Vix lingua prompta, quae dicta pectore evolvat.*

28. Passivum verbum, & participium praeteriti temporis quod praeposita *A*, vel *Ab* cum ablativo copulari solet, cum dativo saepe componitur. Vt: *Despectus tibi sum. Haud id mihi probatur. Non facile civis bonus eligitur amicus, qui sibi cognitus sit, atque perspectus.*

29. Participia praeteriti temporis, sive sint ab his verbis, quae Communi dicuntur, sive à Dependentibus activi significatus, in significatione utraque activa, & passiva dici possunt. Vt: *Edis est architectata ab Hermodoro. Ejus experta virtus est. Exercitum praesum, paratum, cohortatum eduxit foras. Hoc meditatum esse debet. A quo essent illa demensa.*

¶ VII.

Qua in usu vocum sunt elegantia

1. Tanta fuit veteribus ijs, qui parè locuti sunt, reverentia proprietatis eorum, ut grandis vocabulis raro admodum usi fuerint. Translatorum alium tantum abest, ut damoemus, ut si comode fiat, probemus nihil minus, quam si propria essent. Sed illa vulgo dicendi improprietas quaedam est, quae nobis ordine eo habenda est, quo Solaximus. In eo vulgi sermone innameta sunt, ex quibus tam multis pauca illa dicimus. Quod dicant *Dare convivium, Accipere dicas*, ut: *Me convivio tanto accepisti.* Sic quoque, *Doctore hoc discipulo excepti dicas* pro *scripsi hoc sub doctore.*

Posere, vel apponere cibos pro seruire. Sternere mensam, accumbere mensae, mensam removere, praenere, comica pro Ponere.

Ponere mensam, sedere ad mensam, deponere mappam, facere prandium, aut canam. . . Ere dirutus miles pro stipendis privatus. Tendere, aut radere barbam pro facere. Moveri magistratum pro deponere officium. Capere, aut capefferre magistratum, pro acceptare. Documento isthac Junio, ut reliqua obliques.

2. Numeralia quaedam vocabula usu imperitorum facta sunt. Dicendum enim Octoginta, non Octuaginta, Toties, Quoties, Novies, Vices, Tricies, Quadragies, Sexages, Septuages, Octogies, Nonages, Centies, Multies. Et Viceni, Triceni, Quadrageni, Quingenti, &c. Daceni, Trecenti, Quadringenti, Quingenti, Septingenti, &c. Nec Multoties dici Latine putamus.

3. Cum magnam quandam dicis numerum iocertam, in soluta oratione dicis Sexcenta, in versu Mille. Vt: Equis non casus mille doloris habet? Tibi nomina mille, Mille nocendi artes. Perserri littere nulla conditione poterunt, sexcentis enim locis excutuntur. Et huiusmodi sexcenta. Sexcentos invenias, qui utilitatem suam requirant.

4. Vbi verbum quoddam est pro voce ipsa positum, ferinde collocandum est, ac si pro significato suo diceretur. Vt: Ab amico amicitia appellata est; non, ab hoc nomine amicus. A virtute virtus nomen est mutua. Id enim est sapientis providere; ex quo sapientia appellata est prudentia.

5. Non infrequens est & apud Poetas, & apud Oratores locutio per negationem, quod plus quid dicant. Vt: Littere tuae mihi non invidiae fuerunt. Non in seite disputat. Hostem intrepide aggressus est. Non una est ratio.

6. Patronymica nomina ut à Poëtiis sæpè, ita raro ab Oratoribus usurpantur.

7. Ab uno genitivo genitivum aliam in numero eodem regi raro est. Vt: P. Africani necis socius fuisti.

8. Genitivus Hominum pro Humano sæpè dicitur; Res gestæ, quam gesta, Populus Romanus, quam Romani dicuntur usitatus. Vt: Generi hominum universo cultura agrorum est salutaria. Nihil in hominum genere rarius perfectio Oratoris est.

Ne

Negatque ullam pestem majorem in vitam hominum invadisse. Est hominum natura inimica crudelitas. Quibus rebus animi hominum moverentur. Vita hominum latebra habet.

9. Interrogatio, cujus quid sit, nomen Cuius, Cujas, Cuius, de qua patria, nomen Cuius adhibendum est. Vt: Cuius liber? Cuius domus? Cuius pecus? Cuius es? Cuiatem te esse patem? Socrates, cum rogaretur, cuiatem se esse diceret, mundum inquit. Neque cuius es, potuimus scire. Hispanam autem Cuius, cum relativam est, per Qui, & od effertur. Vt: Libri, de quorum auctore dubitabatur. Demetrius, Cuius oratio erat.

10. Pro loci nomine nomen gentis nonnunquam adhibere elegans est; ac pro gentis nomine aliis nomen socii. Vt: Ad Siculos se applicavit. Ad Italos profectus est. Quarta tantam maxime observat Ægyptus. Omitam Greciam, que semper eloquentia princeps esse voluit, acque illas doctrinam invenit. Athenas. Quo item in genere, inquit Cicerone, & virtutes, & vitia pro ipsis, in quibus illa sunt, appellatur. Vt: Quo avaritia, & fides valuit, iustitia consecuta.

Ita quoque rei nomen, à qua persona nominatur, pro persona solet appellari. Vt: Nihil magis cavendum est iuranti; quam ne desidia se dedat. Hec aetas nostra iuris ignara est. Contra eos nitentur plerique nobilitas. Dies deficiet, si velim paupertatis causam defendere.

Substantiva nomina ab adjectivis facta pro adjectivis ipsis lepidè multum dicuntur. Vt: Benevolentia in me tua magnitudo pro Magna tua benevolentia. Ita: Nulla est tanta humilitas, que dulcedine glorie tangatur. Contemno magnitudinem doloris, à quo me brevis temporis vindicabit. Ac vocis quidem bonitas optanda est.

11. Licet quidem Consociatum, Contubernalem, Cohærentem, Commilitonem, Consocerum, Consporem, Combibonem, Congerorem, etiaque id genus multa Latine dicamus, tu dicas Civem pro Concivem, Popularem, Municipem, Sedalem, Equalem, Equivam.

12. Nomen Viri in laude sapius, Homo verò modò in laud.

laude, modo in vituperatione dicitur. Vt: *Vir clarissimus ab homine deterrimo acerbissima morte affectus est. Fabio viro optimo, & homine doctissimo familia ceter utor.*

13. In malis rebus *Grave* pro *Magno*, & *Leve* pro *Parvo* dicitur, *Multum*q; pro *magno* tunc dici solet, cum iudicando rei, aut alitudo non significatur. Vt: *Gravis morbus; mors gravis. Egrotare graviter, Grave odium; Gravior munus, Gravis sume irasce. Levis consolatio ex morbis altorum. Qui leviter egrotantes leviter curant. Homines leviter eruditi. Multo labore constat ars dicendi. Multa cura summo imperio inest. Nominis multa celebritas.*

14. *Diutinum*, aut *Diuturnum* pro *longo*, cum tempus significatur, dicitur non illapide: *Reliquum*, aut *Reliquias* pro *Residuum*; *Fure* pro *Faste*; *Iusjurandum* pro *Fasamentum*; *Potio* pro *Potu*. Vt: *Odio diutina servituti, Hoc tantum bellum, tam diuturnum. Reliquas vero partes dies consumebat in. Me reliquum fecit. Datis litteris reliquum est, ut. Capti a urbe nihil reliqui sit victis. Nulle sunt hostium reliquia. Tales sumus, ut iure laudemur. Fure, an iniuria seceris, querimus. Qui iusjurandum violat. Quid est igitur in iurejurando? Sacramentum appellatur iusjurandum, quod Imperatori prædari solet. Vt: *Obligatur militia sacramento. Sauxis, ne, qui sacramento non teneretur, abesset. Ita dicimus, Deo teneri voti sacramento. Jam illud. Ne mente quidem recte nisi possumus multo cibo, & potione completi.**

15. *Fervina*, *Porcina*, *Squilla*, *Bubula*, *Ververcina*, aliæque hoc genus sine habitantivo *Care* ponuntur. Vt: *Bubulam equum. Fervina ad macellum, indicant agnina carnem, eam bubulam, vitulinam, porcivam. Ita quoque Frigidam bibere, Calidam, aut Caldâ lavari.*

16. *Genus* pro *Modus*, & *Species*; *Ordo* pro *Status*; *Ratio* pro *Methos* dicuntur, *Carmen* de toto opere, non de versu aliquo recte dicitur. Vt: *Genere novo dicendi usus sum, Ratio habenda est in diligendo genere vite. Fuisse duo sunt genera. Noster ordinis observat neminem diligentius. In vestibus omnium ferè ordinem multitudine conjicitur. Sic Ordo Se-*

retius; ordo conseter. Facile diceres, hic versus Plauti non est. In *Esico* carmine *Hexametra* sunt versus omnes.

17. Cum generalis sermo erit, in personam secundam conjunctivi modi venulle commutatur. Vt: *Mireris, si qui sui amantes non sunt, pro Mirum est. Ita: Injurias, quas ferre nequeas, defugiendo relinquant. Verum illa legendo tunc deprehendas.*

18. Ornatio tua erit oratio, si cum *Rogo*, *Precor* ut vulgus dicitur, imperativum adhibeas, ac verbum *Quæso* in orationis medio colloces. Vt: *Noli, quæso, irasce. Narrâ isthuc, quæso, quia fiet. Abstine, quæso. Attende, quæso, quæ sint consecuta.*

19. *Inhæsitum* *Fere* post verba *Spero*, *Puto*, *Credo*, eleganti est. Vt: *Spero fore, ut id nobis contingat. Nunquam fore credidi, ut precaver. Putari fore, ut redires.*

20. Verba *Odi*, *Novi*, *Cæpi* in pretio equidem sunt habenda, ac sæpe usurpada; non semper *Odio* habere, aut *prosequi*, *Cognoscere*, *Incipere*, ut solet, dicamus. Et *Cæpi* verò etiam in passiva voce eleganter adhibetur. Vt: *Oderunt hilarem tristis. Parentes malorum odimus. Quem oderas. & dignum contumelia putabas. Qui audit, ut oderit, ut invidet. Novi te, novi ingenium tuum. Non satis novi te, qualissim. Eum optime noras. Novit Orator rationum locos. Ex quo tempore tu me diligere cæpisti. Cum cæpisset pater respondere. Vanam stetit, quo cæperat statu. Consuli cæpi sumus. Litteris oratio est cæpta mandata.*

21. Quod indoctum vulgus dicere solet, *Sæpe* *ludit*, *semper* *ludit*, non facit nisi *ludere*, id tu verbo *Solet* dices *facundius*. Vt: *Mitior irrogari solet pena reverentia. Græci in convivio solent mominare, cui poculum tradituri sint. Id vitio so more efficit solet. Pericles solebat optare.*

Et præteritum imperfectum modi indicativi sæpe idem significat, quod *Solebat* cum inhæito verbi. Vt: *Fuit, qui grana cicercis sue frustratione inferebat. Scipio dicebat, nihil difficultis esse, quam.*

22. *Pati* pro *Permittere*, & *Negare* pro *Dicere* quod non plus

ut sapienter. Vt: *Me cum Platone errare patiorur. Illud quidem natura non patitur, ut aliorum spolijs nostras opes augeremus. Qui benigniores volunt esse, quam res patitur, primum in eo peccant, quod iniuriosi sunt in proximos. Negat Epicurus, iucundum posse vivi, nisi cum virtute vivatur.*

23. Qui aut scribendo, aut diceodo humaniores sunt, cum alijs vocabulis, tum maxime verbo orationis, per quam interrogatus est, nec semper particulis *Ita, Sic, Etiam* respondere solent. Vt: *At? nos venisse? Aho. Est Sino intus? Est. Scis hoc certis? Certo.*

24. Nomen solum pro adverbio venisse ponitur, dum nihil e sententia movetur. Vt: *Spes sola hominem consolatur. Neque vero corpori soli subveniendum est, sed etiam menti, atque animo multo magis. Alia item adverbia in nomen locubrit commutare. Vt: *Erepta vita est immeranti, pro immerito. His facillioribus uti possis**

pro facillius.

UNIVERSITATIS CAJUBONON

DIRECCION GENERAL

INSTITUTIONUM

INSTITUTIONUM POETICARUM, SEV DE LIGATA ORATIONE LIBER.

INSTITUTIO I. De Poesi universè spectata.

CAPVTI.

Notio Poeticos, & natura.

POESIS alijs est Ars ipsa Poematis condendi, alijs ratio, & forma Poematis, alijs Poema ipsum, sive opus ad normam Poeticæ factum. Poësis porro, ut ars est præcepta Poematis tradens, Ars est fingendi aliquid carminis. Fictionem itaque, & Versum ita Poësis continet, ut alterum eorum si desit, omnino Poësis non sit.

Ac nemo est quidem, qui sentiat, fabulam quamq; si soluta oratione conscribatur, Poema non esse: an vero sine fictione scriptum carmen Poësis esse dicendum sit, in utramque partem disputatur. Cum ijs nos sentimus, qui duplex Fictionis Poeticæ genus meditantur. Primum, quod *Fictionem sententiæ* appelles licet, illa desit, cum exponitur versu quid penitus fictum; seu res etiam vera, sed ita fictionibus circumvestita, ut omnino *Fictio* dici debeat. Fictio hæc majoribus Poematis competit, Epico, Tragico, Comico: proinde qui materiam Epici carminis sine hac fictione versu tractaret, Poeta Epicus dici non deberet. Alterum Fictionis genus est, quam *Fictionem verborum* appellemus, cum tamen nihil fictum exponatur carmine, ea tamen est dicendi ratio, quæ non modo à communi atque quotidiana, sed & ab Oratoria recedat: quod obturbis per translata verba, tropisque frequentes, & audaces

Ab

GIORG

ut sapienter. Vt: *Me cum Platone errare patiorur. Illud quidem natura non patitur, ut aliorum spolijs nostras opes augeremus. Qui benigniores volunt esse, quam res patitur, primum in eo peccant, quod iniuriosi sunt in proximos. Negat Epicurus, iucundum posse vivi, nisi cum virtute vivatur.*

23. Qui aut scribendo, aut diceodo humaniores sunt, cum alijs vocabulis, tum maxime verbo orationis, per quam interrogatus est, nec semper particulis *Ita, Sic, Etiam* respondere solent. Vt: *At? nos venisse? Aho. Est Sino intus? Est. Scis hoc certo? Certo.*

24. Nomen solum pro adverbio venisse ponitur, dum nihil e sententia movetur. Vt: *Spes sola hominem consolatur. Neque vero corpori soli subveniendum est, sed etiam menti, atque animo multo magis. Alia item adverbia in nomen locum commutare. Vt: *Erepta vita est immeranti, pro immerito. His facillioribus uti possis**

pro facillius.

UNIVERSITATIS CAJUBONON

DIRECCION GENERAL

INSTI

INSTITUTIONUM POETICARUM, SEV DE LIGATA ORATIONE LIBER.

INSTITUTIO I. De Poesi universè spectata.

CAPVTI.

Notio Poeticos, & natura.

POESIS alijs est Ars ipsa Poematis condendi, alijs ratio, & forma Poematis, alijs Poema ipsum, sive opus ad normam Poeticæ factum. Poetis porro, ut ars est præcepta Poematis tradens, *Ars est fingendi aliquid carmine.* Fictionem itaque, & Versum ita Poetis continet, ut alterum eorum si desit, omnino Poetis non sit.

Ac nemo est quidem, qui sentiat, fabulam quamq; si soluta oratione conscribatur, Poema non esse: an vero sine fictione scriptum carmen Poetis esse dicendum sit, in utramque partem disputatur. Cum ijs nos sentimus, qui duplex Fictionis Poeticæ genus meditantur. Primum, quod *Fictionem sententiæ* appelles licet, illa desit, cum exponitur versu quid penitus fictum; seu res etiam vera, sed ita fictionibus circumvestita, ut omnino *Fictio* dici debeat. Fictio hæc majoribus Poematis competit, Epico, Tragico, Comico: proinde qui materiam Epici carminis sine hac fictione versu tractaret, Poeta Epicus dici non deberet. Alterum Fictionis genus est, quam *Fictionem verborum* appellemus, cum tamen nihil fictum exponatur carmine, ea tamen est dicendi ratio, quæ non modo à communi atque quotidiana, sed & ab Oratoria recedit: quod obturbis per translata verba, tropisque frequentes, & auda

As

GIORG

ciore, qui nunquam a fictione aliqua sejunguntur; per nos in dicendi libertatem dictione, spirituque poetico luxuriantem; perque figuratum, ac flores dicendi genus, quod stylum poeticum exprimit. Fictio hæc, quoniam est in omnibus Poematis, in minoribus tamen, ut Epigrammata sunt, ut Georgica, ut Elegiacum, & Lyricum carmen, satis est etiam sola, ut ea dicantur esse *Poemata*. Ita enim fiet, ut Poeti non excludas Epigrammata, Georgica, Lyrica, Elegias: ac ne exulare è Paroallo jubeas Martialem, Propertium, Tibullum, Ovidium, si metamorphoseon libros præcidas, ne item Horatium, Lucretium, & in Georgicis suis Virgilium. Sed de Poetica fictione legis plura dicam, cum de Epico carmine sermo erit.

Rem verò ideò fictione, & carmine tractat Poeta, ut Auditores delectet, & delectando doceat, moreque inliquat: quod ait Horatius in Arte;

*Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectande, pariterque monendo.*

Quare si quis compositi hujus finis oblitus soli legentium oblectationi versus suos accommodet, atque ea proponat, quæ mores non modò non instituant, sed inficiant; non est censendus Poeta. Tu ab his Versicatoribus pervolurandis abstinere: Poetam enim non leges, & bonos mores tuos turpissimè corruppes.

CAPVT II.

De his, quæ Poësis habet cum soluta Oratione communia.

PLura sunt, quæ hic fusiùs pertractarem, ut ad artem poeticam scitu necessaria, nisi ea ipsa soluta oratione docerentur. Quare, ne actum agam, ea hic tantùm recensbo, ut *Rhetoricarum Institutionum* Libro 1. repetas, & addiscas.

Primo quidquid *Inst.* 1. dictum est de Rhetoricæ Natura, Materia, atque Subsidijs, revocari huc etiam debet. Notandam tamen, quod etiam ingenium dandis carminibus

bus oppositam naturam maximè donum est, arte tamen etiam indigentis: nullum enim est naturæ donum, quod nisi arte excolatur, non diffuset; quodque, accedente arte, non crescat; neque verò ulli adeo tenax, & avara in hoc genere laudis unquam parata fuit, ut præceptis nequeat ad artis hujus assentionem labore aliquo tandem pervenire. Quare qui facilitatem scribendi non statim assequitur, non ideò poeseos studium abjiciat: sunt enim qui inepti ad hanc artem initio videbantur, deinde labore, atque diligentia, quò non speraverant, pervenerunt.

Exercitatio verò tibi maximè proderit, quæ ista seruet: 1. Multa ne scribe, sed ea, quæ scribis, bene exerce curato: neq̃ enim hic laudatur multitudo, sed bonitas: nec que celeritatem scribendi dabit scripsisse cito, vel ducentos versus in horam, sed consuetudo bene scribendi, quæ paulatim & celeritatem præstabit, & bonitatem. 2. Patrio sermone versus conditos in Latinos converte. 3. Rem uno carminis genere ab auctore aliquo tractatam muta in aliud genus, Heroicum in Elegiacum, hoc in Lyricum, &c. 4. Rem eodem versuum genere, quo Poeta aliquis usus est, diversis tamen verbis explicare conator: neque enim est, eum idem alijs verbis præclare etiam dici non possit. 5. Rem eandem nunc concilio stylo, nunc copiosiore, & cultiore scribe. 6. Siquid offendis in Auctoribus, quod immutatis aliquantulum verbis rem omnino aliam exprimeret possit, id facito: sic Proba Falconia mutavit à Virgilio versibus, levi verborum immutatione, Christi Servatoris cruciatu, mortemque descripsit. 7. Locum Poetæ aliquem in prosam redige: deinde ubi versus illi temporis intervallo jam è memoria exciderunt, inconsulto Poetæ, rem eandem metro restitue.

De imitatione satis multa eadem Institutione dicta sunt.

2. Es, quæ *Inst.* 4. cap. 1. docentur, cum de Inventione argumentorum, quæ à Locis communibus desumuntur ad rerum confirmationem; tum de Inventione in ordine

dine ad tractandos animi motus, ad Poetiam etiam pertinet. Hoc vero idem Oratorem, ac Poetam interest in his rebus, quod Poeta moderatior est in usu argumentorum, magis enim docet per fabulas, mores, sententias, similitudines, exempla, ceteraque ejusmodi, quam argumenta. Et si non his desinat omnino. Virgilius enim ex Loco à Descriptione Famam describit *Æneid.* 4.

*Fama, malum, quæ non aliud velocius ullum,
Parva metus primo, mox sese attollit in auras,
Ingrrediturque sola, & caput inter nubila condit.
Monstrum horrendum, ingens, cui quot sunt corpore plumæ.
Tot vigiles oculi subter, &c.*

Ita etiam Lactantius singularium partium cruciatus enu-
merando Dominice mortis acerbiter probat.

*Compressos speculari ventos, & luce carentes
Afflictaeque genæ, avertentem suspice linguam
Felle venenatam, & palentes funere vultus,
Cerne manus clavis fixas, & allosque lacertos,
Atque ingens lateri vulnus, cerne inde cruorem
Purpureum, fessosque pedes, arenæque cruentos,
Flecte genu, lignumque crucis venerabile adoras.*

Ex conjugatis argumentatus est Ovidius.

*Aurea nunc vere sunt secula. Plurimus auro
Venit honor, auro conciliatur amor.*

Idem à causa efficiere adulterium culpam.

*Quæritis, Ægyptum quare sic solent adulteri
In promptu canisæ desilius erari.*

A Comparatione item probat, leonem Angustum posse.

*Car ego posse negam leniri Cesaris iras,
Cum videam, miles hostibus esse Deo.*

Item etiam in argumentationis formam composita argumenta invenies aliquando. En integram syllogismum apud Persium Sat. 5.

*An quisquam est alius liber, nisi ducere vitam
Cui licet, ut voluit. Licet, ut volo, uteretur non sum
Liberior Divitis*

Sed frequentior est Inductionis usus: sic *Æneas* posse servientem etiam ad inferos descendere, per Inductionem probat *l. 6. Æn.*

*Et potuit manes accersere cinis, Orpheus
Threiciæ fretus citharâ, fidibusque canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itaque reditque viam toties: quid Thejea magnam?
Quid memorem Alciden? Et mi genus ab Feresummo?*

Ulus vero affectuum longe apud Poetas frequentior est, præsertim apud Epicos, & Elegiacos. Luculentissimum exemplum habes apud Virg. qui *Æn. l. 4. Dido* nem *Ænea* discessu furentem, variisque affectibus agitatum hæc verba loquentem inducit:

*Proh, Juppiter! ibi
Hic, ait, & nostris illuserit advena regibus?
Non arma expedit: totaque ex urbe sequentur
Diripientque rates alij navibus ire,
Ferte citi flammam, date vela, impellite remos.
Quid loquor: aut ubi sum? que mentem insania mutat?
Infelix Dido, nane te fata impia tangunt?
Tum decuit, cum scepera dabas, En dextra, fidesque
Quem secum patrios ajunt portare Penates?
Non potui abreptum divellere corpus, & undis
Spargere: non socios, non ipsum abjungere ferro
Ascensum? patriisque sepulcrum apponere mensis?
Verum anceps pugne fuerat fortuna. Quis esset
Quam metas morituræ? &c.*

Tertio Amplificationis artificium, quod *Instit.* 4. Cap. 2. & Elocutionis ratio, quam Cap. 3. docui, ad Poetas etiam pertinet: quod vero poetice Amplificationis, & Elocutionis peculiare est, inferius edocebo.

CAPVT III.

De Ratione condendi facile Carminis.

TYRONI, qui primo ad Parrastonem accedit, ut rei difficultate absteritur desinat ab incepto, hoc, & sub-

sequens caput scribo; ut levibus præceptis ea, quæ in iocis adolescentibus obesse solet, difficultas mitefeat, mox quæ ad majora deducantur. Et quoniam primus Tyronem labor in Hexametris, atque Pentametris collocatur, immemor in his tantum.

Facili scribendum esse Distichum. Oportet primò, ut explicandam sententiam poetica phrasè latinam reddas tot verbis, quæ Distichi mole minora potius sint, quàm excedant: facile enim inopie verborum per epitheta, variisq; phrasès succurrimus: superfluitatem verò non ita facile coarctemus. Deinde in ea latina sententia quæ verba quæ duos ultimos Dactylos, & caesuram Pentametri constituant: à Pentametro enim, quod est difficultus, incipe. Sic pro exemplo sententia illa Ovidij: *Ab quoties, properante aliquo, dixi, quid urges? vide vel quo festinas ire, vel unde* in his verbis ad postremam Pentametri partem condendam invenies illa, *ire vel unde vide*: ea in marginè chartæ conscribito: tum conare ijs verbis, quæ ad eam sententiæ partem magis pertinent, quam Pentametro attribuiti, Pentametri partem alteram condere: sic facile fiet hic versus.

Vel quo festinas ire, vel unde vide.

Ad Hexametrum deinde veni, atque ex reliquis verbis parato tibi Dactylum, & Spondium, quibus Hexametrum clauditur. Invenies illa, *properante, quid urges*: tam per verba, quæ supersunt, reliquam Hexametrum pagitot sic integram versum habebis.

Ab quoties, aliquo, dixi, properante, quid urges?

Quod si ligandæ in numero sententiæ membrum illud, quod Hexametro attribuis, plura habeat verba, quàm ut omnia in eo solo concludantur, poteris ex illis unum, aut alterum in initio Pentametri collocare. Dant exemplum hi Ovidij versus Lib. 1. trist. Eleg. 3.

Ab quoties certam me sum mentitus habere

Horam, proposita que foret apta vide

Si contra Pentametri abundant verba, poteris eorum aliquibus Hexametrum concludere. Sic Ovid. in eadem Eleg.

Ter

Ter lineam tetigit: *ter* sum, *ter* vocatus, & ipse indulgens animo *ter* mihi tardus erat.

Nōtābis tamen hæc aliqua. 1. Cum propositam sententiam latinam reddis, ne verba inseras, quæ condeodo Hexametro, aut Pentametro sint inepta: sic malè Creticam pedem adhibebis, ut *advolant*; aut Dipyrricium, ut *avidior*; aut Dichoreum, ut *commodare*; malè Dijambum, ut *repleverant*.

2. Ut in reddenda latinè sententia, & verba habeas carmini accommodata, & phrasim etiam quæ sapiat poetam, librum habeto tuum, vel aliena opera confectum, in quo poeticarum locutionum sit apparatus litterarum ordine dispositus. Utiliorem ad rem hanc libellum Regiæ Parnassi in præsentia non habemus. In his verò libellis non ea tantum verba perquirito, quæ nudam, siccumque thema constituent; sed etiam, quæ ad illud thema ratione aliqua pertinebunt: v. g. Si esset explicandum hoc thema, *Navis mergitur*; quæ tædæ essent non modo verba *Navis*, & *Mergor*, sed illa etiam, quæ tunc istis affinia, ut *tempestas*, *turba*, *fluctus*, *mare*, *ventus*, & similia; in quibus facile aptam phrasim offendes: quod si per eam, quàm primò inveneras, facile non proveniat versus, in ea se immorator, sed alteram seligito; quæ si minus & ipsa proderit, ad tertiam, vel ad quartam progreditor, donec ex voce tot versus effluat.

3. Si sententiæ abundant verba, vel phrasim immutato, vel quod paucioribus claudendum erat, pluribus verbis concludito. Quod si contra defuit verba, feret suppetias caput subsequens.

CAPVT IV.

De Amplificatione poetica.

Poetice Amplificationis ratio ab oratoria desumenda est, cujus artificium dedi Lib. 1. Inst. 4. Cap. 2. Sed quoniam non ratio verborum penuria in condendis carminibus tyrones premuntur, plures illis, easque faciles vias aperio

apertio cuiusvis sententiae etiam brevissimae amplificandae, donec versus impleatur.

1. Statuatur amplificanda haec sententia: *Pandimus vela.* Substantivum aliquod adde, quod modum, causam, locum, vel aliam circumstantiam significet ab eo versiculo satis noto petitam: *Quis, Quid, Ubi, &c.* adde nunc id, cui vela panduntur, nempe *Vento.* Jam si substantivis adjectiva sua adjuoges, statim versus cadet, ut *voles, Hexameter, vel Pentameter.*

Pandimus effuso turgentia linteae vento.

Pandimus effusa linteae plena nocte.

Sed immutato substantivum adjectum, aliamque circumstantiam apponito, nempe locum, ubi vela panduntur, quod est mare: eo iterum alij duo versus.

Pandimus undoso turgentia linteae ponto.

Pandimus unguo linteae plena mari.

2. Tecum reputa, quid demum sit res illa, quae venit amplificanda: Perpende ejus effectus, causas, modum, omnique adjuncta: tum quidquid animo dignum occurrerit, si explicaveris, apta erit amplificandi ratio, e. g. fac tibi explicandam esse vocem hanc, *Dormio:* pete à te ipso, quid demum sit *dormire?* invenies tandem esse, quod sopor artus complectatur, quod lumina claudantur somno, quod cura somno pellantur, &c. jam ex his locutionibus, eo, qui enalucator, velus:

Jam sopor ignavissimos complectitur artus.

Languida nocturno cesserunt lumina somno.

Pellit ubi somnus toto de pectore curas.

Corpora jam placidum carpebant, fessa soporem.

3. Adjectivum, quod apponitur ei commodè potest, resolve, ejusque interpretis esto: sic fiet, ut tot habes phrasas, quot sunt rei ejus adjectiva. Exemplo rem declaro. Sit explicanda haec sententia: *Miles capit arma.* da substantivo *arma* epitheta, quae volueris: dices fortasse *eruenta, victoricia, cyclopia* &c. pete jam à te ipso eni dixeris *eruenta* cui *victoricia?* cui *cyclopia?* Certè *eruenta,* quod multum spargens

quot eruentem: *victoricia,* quod triumphos parient: *cyclopia,* quod à Cyclopihus fabricata. Vide jam quam facile inde versus proveniat.

Arma capit miles multum bbitura eruentem.

Arma capit miles magnos parient triumphos.

Arma capit miles manibus fabricata Cyclopium.

4. Adjice substantivum alterum, quod precedentis substantivi genitivus sit: quibus ambobus si accedant adjectiva, facillè carmen veniet: sic, ut exemplo nuper dato insistant, adde genitivum *Martis.* En versus:

Arma capit miles favi rutilantia Martis.

5. Adjectivum, quod substantivo dederas, effectum investigata: sic in eodem exemplo, si *arma* dixeris *splendida,* splendoris ejus effectus est oculos hostium perstringere, terroremque incutere: ex his verò effectibus sic versus dices:

Arma capit miles, favae quae lucis lacessunt

Adversas acies, terrore & pectora complent.

6. Explicandae sententiae subijce per relativum *Qui,* quae, quod sententiam alteram, quae antecedentis explicet naturam, vel adjectivum quodpiam. *Ovid. L. 3. Trist. El. 8.*

Seulte, quid haec frustra votis puerilibus optas,

Quae non ulla tibi fertur, seretque dies?

7. Eidem sententiae substantivum aliquod continuatum adijce. *Ovid. Lib. 2. Trist.*

Si sciverem, doctas edissem jure Sorores,

Nimium cultori perniciose suo.

8. Appone eidem participium aliquod cum suis casibus. *Ovid. Lib. 1. de Pon. El. 2.*

Hic eques instructus perterrita mania lustras,

Morè lupi claudas circumcunctis oves.

9. Verè ablativo aliqua, ut ajunt, absolutio: in quo maxime participia prohibentur. *Ovid. El. 2. Lib. 1. de Pon.*

Ei mihi quid faciam? Vereor, ne nomine lecto,

Durus, & aversa cetera fronte legat.

10. Verè etiam parenthefi, quae bis vis sit, & è re nata. *Ovid. Lib. 1. de Pon. El. 17*

*Penites, alii (siquid miserorum creditur ulli)
Pantes, & factio torquor ipse meo.*

11. Casuum eorum unum usus facit etiam ad amplificationem; sive ij pertineant ad laudem, aut vituperationem, sive ad statum, aut motum, sive ad aliud. *Ovid. Lib. 5. Trist. El. 8.*

*Quam legisti, ex illa tibi venit epistola terra,
Latus ubi aquoreis jungitur Ister aquis.*

12. Potest aliquando eadem sententia pluribus locutionibus per Expositionem effecti, dum patet id fieri. *Virg. Lib. 6. Aen.*

*Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est,
Bis stygios invare lacus, bis nigra videre
Tartara.*

13. Verbo aliquando additur participium ejusdem significationis, quo & crescit, & vim accipit sententia. *Virg. Lib. 6. Aen.*

*Quam multa in sylvis autumnis frigore primo
Iassa cadant solia.*

14. Facit etiam ad amplificationem efferre substantivum in casu patrio, praemisso altero substantivo quod universalis sit: sic pro flumine dici poterit *Aqua fluminis, Unda fluminis. Virg. Lib. 6. Aen. pro Cocytum dixit:*

Cocytus stagna alta vides, stygiamque paludem.

Sed juvat hic ad amplificationis etiam copiosioris usum ex ijs amplificandi generibus, quæ Oratoribus quoque sunt in usu, quatuor recensere, quibus præ reliquis maximè utuntur Poetæ.

Primus est per Similitudinem, quæ si apta sit, non amplificat modo sententiam, sed etiam carmini venustatem addit non vulgarem. Ea potest esse vel brevior; ut *Virg. Lib. 6. Aen.*

*Nec magis incepto vultum sermone movetur,
Quam si dura silex, aut flet Marpesia cantei.*

Vel etiam longior, ut *Virg. Lib. 4. Aen. de parantibus classem Trojanis.*

Ac

*Ac veluti ingentem formica sarris acervum
Cum populant, hyemis memores, tactoque reponunt;
Ite nigrum campis agmen, prædamque per herbas
Consectant calle angustis: pars grandia erudunt
Obvixæ frumenta humeris: pars agmina cogant,
Cassigantque moras. Opere omnis femita servet.*

Similitudinem porro Virgilius ita serè adhibet: proponit primo similitudinem; deinde quasi rei oblitus, cuius gratia similitudinem produxerat, in hæc pergit explicanda, quæ multis exemplificata, redit deum ad rem principalem; ita *Lib. 7. Aen. de Rege Latino:*

*Ille velut pelagi rupes immota resistit:
Ut pelagi rupes magno veniente fragore
Que sese, multis circumlatrantibus undis,
Mole tenet: scopuli nequidquam, & spumea circum
Saxa fremunt, laterique illisa refunditur algæ.*

Aliquando etiam similitudo ingeminatur: sic *Virg. 9. Aen. de Troia Lycum profugam accipiente:*

*Qualis ubi aut leporem, aut cadentem corpore cycnum
Sustulit alta petens pedibus Jovis armiger uncis:
Questum aut matris multis balatibus agnum
Martius à stabulis rapuit lupus.*

Sed quoniam usus Similitudinis præsertim in Epico, & Elegiaco carmine nunquam non maximè placuit; juvat Virgilianas hic particulas recensere, quibus ad similitudines transitur: ex hæc:

*Qualis ubi in lucem coluber Par levibus ventis, volacrique
&c. simillima somno*

*Non sic aggeribus ruptis cum Flactus uti primo caput eum
spumens annis? albescere vento.*

*Ille velut celsam oppugnat Ceu quondam nivis liquida
qui molibus urbem. inter nabilia Cyeni.*

*Delphinum similes, qui per Sicut aque tremulum labris
maris humida nando. ubi lumen ahens*

*Quam multa in sylvis Ausoni Non fecus, ac siqua penitus
curant frigore primo. ri terra debiscens.*

Ac

Ac veluti pleno lupus insidi. Quamvis ab occasa veniens
 atos avili. Fulminis in vocem.
 Ut sera, quae densa venant. Haud secus, atque alto in
 sum septa corona. luo, cum sorte caterva.
 Turbinis atri Noo aliter, quam qui ad-
 verso vox fulmine.

More satiri.

Alter modus amplificationis est per Enumerationem
 partium. Virg. *Æn.* 8. sententiam hanc *Miratur arma sic*
 amplificat:

Oculos per singula volvit,
 Miraturque, interque manus, & brachia versat
 Terribilem cristis galeam, flammisque rudentem,
 Fatiferumque enses, loricae ex aere regentes,
 Tum laevae occisus electro, aureoque recolis,
 Hastamque, & cypseli non enarrabile textum.

Tertius est, si ad rem amplificandam, in qua aliquantum
 temporis intervallum impensum sit, temporum series
 seruetur: sic Virg. *l. 1. Æn. Vers.* 88. tempestatem descri-
 bit ab ipsius orbis incubue mari, &c. & Ovid. *l. 3. Metam.*
 illud militem Cadmi sentiam e tota erumpentium sic
 amplificat.

Inde (fide majus) gleba capere moveri,
 Primaque de sulcis acies apparuit hastae,
 Tegmina mox capisum picho nutantia cono,
 Mox humeri, pectusque, operataq; brachia telis
 Exsistunt, crescitque senes elypeata ritorum.

Quartus est, si recenseamus ea, quae tunc sunt, cum res
 est, quam volumus amplificata: quod maxime fit à Poe-
 tis, cum tempus describunt, ut *Ætatem*, *Automnum*,
Diem, *Auroram*. Virg. *l. 4. Æn.* sic noctem describit.

Nox erat, & placidum carpebant sessa soporem
 Corpora per terras; sylvaeque & fera quierant
 Corpora per terras; sylvaeque & fera quierant
 Aquora; cum medio valvuntur sidera lapsu;
 Cum tacet omnis ager, pecudes, pisceque volucres,
 Quaeque lacus late liquidos, quaeque aspera dumis
 Rura tenent, semio posita sub nocte silenti.

CA;

CAPVT V.

De Mutatione vocum in carmine.

Ad minuendam eodendi carminis difficultatem, tum
 ad poeticam dictionem comparandam conceditur
 Poetae mutatio quaedam vocum, per quam nomina, verba,
 atque particulas aliter usurpat, quam in usu posita esse vi-
 deantur. Multiplicis hujus mutationis usum toto hoc Ca-
 pite edocebo.

Mutatio in Nomine.

1. Substantivo uni tribuendum adjectivum alteri tri-
 buunt aliquando modo sententia de periorbetur: sic Virg.
Æn. 7 pro *leer adam vocis dixit Vda vocis icen.* & *Æn.* 3
Hic fuge crudel es terras; fuge litus avarum.

2. Adjectivum substantivè interdum ponunt, addito
 substantivo in casu patrio. Virg. *Æn.* 5

Tonitruque tremiscent

Ardua terrarum, & campi.

Hujusmodi adjectivis substantivè positus licet ad-
 dere adjectivum. Virg. *Geor.* 3.

Sed me Parnassi deserta per ardua daleis

Raptat amor.

3. Loco speciei genus apponunt, adjecto epitheto, quod
 si speciei proprium: sic dicunt *Squamiferi greges* pro Pis-
 cibus; *Ales Jovis* pro Aquila; *Ales praenuncia veris* pro
 Hyrondine. Virg. *Æn.* 1.

Aetherae quos lapsa plagae Jovis ales aperto

Turbabat caelo.

4. Frequens est usus signi pro re significata: sic dicunt
Sagum pro Militia, *Fasces*, vel *Sella curulis* pro Consolatu;
Corona, *Purpura* &c. pro Regia Dignitate; *Arma* pro bel-
 lo; *Palma* pro victoria; *Olive*, vel *Toga* pro Pace; *Fistula*
 in Bucolica poësi; *Cithara*, *Lyra*, vel *Fides* pro Heroica,
 ac Lyrica; *Soccus* pro Comœdia; *Costurnans* pro Tragedia,
 &c. Sic illud deestatum Cicero.

Cedant arma togae, concedat laurea orbito

Et

Et Hor. Lib. 1. Od. 17.

Hic in redacta valle canicula

Vitabis estum, & fide Teja

Dices &c.

5. Flumina, sive Montium nomina pro regionis ejus populis ponuntur sic Padus Italos designat, Rhennus Germanos, Tyberis Romanos, Tagus Hispanos, Galles sequana, Tamis Anglos, Ganges Indos, Nilus Aegyptios, Euphrates Parthos, &c. his vero sic utimur: *Perator Gangis pro Indis. Qui bibunt Nilam pro Aegyptijs. Qui Caucajum colunt pro Scythijs &c. Virg. An. 7.*

Qui Terrae horrentes rupes, montemque Severum,

Casperiisque colunt, Forulosque & flumen Himalle,

Qui Tyberim, Fabarimque bibunt.

6. Genitivus duorum substantivorum nominum in adjectiva commutant, quae alteri substantivo adherent. *Virg. An. 6. pro Aves matris dixit, Maternas agnoscit aves. Eosque efferunt etiam casu eodem, atque alterum substantivum adjecta conjunctione: sic Virg. An. 1. pro Molem montium altorum, dixit, Molemque, & montes insuper altos: & An. 3. pro In partem praeda dixit, In partem, & praedam: & Ecl. 6. pro Regum praelia dixit, Reges, & praelia.*

7. Adjectiva substantivae aliquando ponunt, conjunctione interposita inter ipsa, atque eorum substantiva. *Virg. Georg. 2. pro Patris aureis dixit, Patris libanus, & auro. Et Georg. 3. pro Maculis albis cecidit, Maculis insignis, & albis.*

8. Personam primam, ad exprimendum vehementem animi motum, facile in tertiam mutant, adjecto ejusdem personae nomine. *Sic An. 4. de se loquens Dido*
Nec te nostrer amor, nec te data dextera quondam,
Nec mortura tenet crudelis funera Dido?

9. Actionem personae frequenter transferunt ad aliam ejus partem, ad effectum, vel ad aliud, quod ad ipsam pertinet. *Ovid. in Epist. Phed. Hipp. pro Conata sum loqui dixit.*

Ter

Ter tecum conata loqui, ter inutilis haesit

Lingua, ter in premio desistit ore sonans.

Et Epist. Bris. Achil. dicturus, Tulentus et ad iram, ait, Cessas, utraque lenta tua est.

10. Plures casus in vocativum mutant, genitivum praesertim duorum substantivorum nominum. *Ovid. lib. 2. Trist. dicturus, Facta saucia unguibus accipitris, ait: Vnguibus, accipiter, saucia facta tuis.*

Et *Virg. An. 6. dicturus, Vates locuta est verè omnia de Misenò ait.*

Quando omnia verè

Hen nimium de te rates, Misene, locuta est.

11. Facile pro ablativo verbi passivi dativum ponunt Graecorum more: sic *Virg. An. 1. dixit Neque cernitur ulli. & Ovid. El. 9. L. 3. de Ponte: Vix audier ulli.*

12. Verbis pugnandi loco ablativi cum praepositi, ac dativum attribunt. *Virg. An. 4. ait Placitene etiam pugnabis amoris? & Ecl. 8. Certent & cyenis ulnia.*

13. Singularem pro plurali numero, pluralem pro singulari facile adhibent. *Virg. An. 2. Priami dum regna manebant, & An. 6.*

Fraxineaque trabescuntis, & fixis, robur

Scinditur.

14. Cardinales numeros *Unus, Duo, &c.* efferunt per adverbis *Bis, Ter, &c.* conjuncta vel cum numeris ipsis cardinalibus, ut *Virg. An. 1.*

Sunt mihi bis septem praestanti corpore Nymphae,
vel conjuncta cum ordinalibus *Bini, Terni, &c. Ovid. Metris ter senos proles adoleverat annos.*

Mutatio in Verbis.

1. Infinitum pro Potentiali utantur aliquando. *Virg. An. 1. Mene incepto desistere victam? pro desistam.*

2. Adhibent etiam praeteritum pro praesenti, sed raro. *Virg. Georg. 4. de Apibus:*

Rege incolunt mens omnibus una.

Amisso impero fidem, construatque mella

Diripere ipsa, & crases solvere favorum;

Verè

Verba nonnumquam transponunt, ut *Saxa per, & scopolos: Leo per ovis turbans: Injiciunt ipsi ex vincula scitis.* Detrahunt quoque Syllabas aliquibus vocibus, ut *Pergite pro porrigite; surpuerat pro surpassuerat; extinxem pro extinxissim.* Pronomen item se omittunt aliquando, ut *Polventibus annis pro se volventibus; vertens annus: prora avertita.*

4. Vocem alteri infinito substituant aliquando. *Ovid. Epist. Med. Jasi. Infinitum praeteritum pro praesenti usurpat:*

Serpentes igitur patris, saurosque furentes,

Vnum non potui perdomuisse virum.

4. Frequenter verbum in locutionem aliquam mutant, quae circumstantiam actionis designet. *Virg. Ecl. 1. dicitur, Saepē sacrificabo ad illius aram ecciatis:*

Illius aram

Saepe tener nostris ab ovis imbuet agnus.

5. Vel idem verbum mutant in locutionem, quae tempus explicet: sic *Virg. Ecl. 1. pro Advesperasit dixit:*

Majoresque cadunt olivae de montibus umbrae.

6. Vel demum mutant in locutionem, quae a loci adjunctio delimitatur. Idem *Ecl. 2. dicitur, Sunt mihi mille agnae, cecidisse:*

Mille meae seculis errant in montibus agnae.

Mutatio in Particulis.

1. Adverbia in adjectiva mutant: *Virg. Aen. 6. pro Celestiter dixit. Tollunt se celeres. & Aen. 4. pro Cito ait, Solvite vela citi.*

2. Encliticam *Que* pro *Et* facile usurpat ad facilitatem versus; & ad vim addendam ingeminat. *Virg. Georg. 4.*

Terrasque, tractusque maris, calumque profundam.

Et Aen. 7. Spiculaeque, clypei que, erepta que, rostra carinis.

3. Cum pro *Et* facile utuntur. *Virg. Aen. 1. Cava fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirino.*

CAPVT VI.

De Epithetorum usu.

Epitheta non ad felicitatem modo, sed etiam ad carminis venustatem, vim, atque dignitatem maxime faciunt.

si praevidens sit eorum usus, atque cum sola metri necessitate ponderetur. Ea haecque adhibe epitheta, quae sunt idiosyncratica, & rei explicandae convenientia. Vide quam apposite *Virg. Aen. 2. Priamum senem seculo ad pugnam comparationem describens* utatur epithetis.

*Arma diu sentor adusere trementibus ero
Circumdat nequidquam humeris, & inutile ferrum.*

Cingitur, & sensos ferunt motu in hostes.

Perpende quatenus vim singula quaeque epitheta hic habeant. Tu itaque curiosa ne appone, aut absona, aut inopportuna, aut otiosa crebra, praesertim in homili stylo; sed ad rem apposite, vehemens, sonantia, ingenua, erudita etiam, quae scilicet ad historiam aliquam alludant, aut fabulam: quodsi per metaphoram sint deducta, ut *Mare iratum; Bellum furens; Gladius fidelis; &c.* venustiora erunt. Eandem habet venustatem, si prima fronte repugnantia videatur, ut *Arma horrentia; hoc est, quae horrorem incutit; Telum penetrabile; hoc est, quod penetrans.*

Plura tamen epitheta uni substantivo ne facile attribuas. Fecit id *Virg.* sed ratio, ut *Ecl. 3.*

Levata huius torno facili superaddita vitis.

Et Aen. 5. Lemis crepitans vocat austeris aeternum.

Epithetorum penuria in paucenda veribus nunquam laboraveris, si rei, cui velis epithetum attribuere, conditiones naturam, causas, effecta, locum, situm, tempus, mores, habitum, colorem, quantitatem, qualitates, similitudines, ceteraque huius generis adjuncta. Sed in istis non immerito, cum aut in Textoris epithetis, aut in Synonymorum thesauro, aut in Regia Paroasi plura retum retulerint epitheta.

CAPVT VII.

De Pedum concinnatione ad carminis venustatem.

Per rectam pedum, atque verborum dispositionem mirum est, quanta cuique versuum generi venustas accer

accedat. Sed quocumq; primus Tyrorum labor est in du-
rendo Hexametro, atque Pentametro, de his solum leges
hic aliquot dabo; dicturus de reliquis ubi de Lyrico car-
mine sero ero erit.

1. Cave, ne solutus sit versus, hoc est, cujus pedes sin-
guli singulis dictionibus concludantur, ut illud *Ennii*:

Sparsis hastis longis campus splendet, & horret.

2. Contra suaviter fluit, si finito pede pars adhuc ali-
qua dictionis superfit, ad sequentem pedem inchoandam:
ut *En. 2.*

In sandum, Regina, jubes renovare dolorem.

Syllaba illa relicta *Cesura* dicitur, cujus quadruplex
genus invenitur est, *Penthemimeris, Trochaica, Hephthemimeris, Tetrapodia.*

Penthemimeris syllabam post duos pedes relinquit, qua
dictio clauditur, e. g. *Servatum ex undis, Illicet obrimus, Ille*
ego qui quondam, Haec saltem oisi Hexameter habetas, om-
nino erit insuavis.

Trochaica post duos pedes duas habet syllabas lon-
gam, & brevem, sive *Trocheum* pedem, qui dictionem
terminet, & cum sequenti brevi *Dactylum* faciat. *Terras-*
que, Trallisque, Infexi raptoris, Sparge diem meliore. Haec
comitari debet *Hephthemimeris*, ne sit absurda: sere au-
tem turgida est, atque adeo *Elegijs, Epigrammatibusque*
minus apta.

Hephthemimeris post tres pedes syllabam relinquit,
quae vocem concludat, ut *Tu quoque litoribus nostris.* Idem
gravis mandata dabit. Haec *Virgilio* est maxime famili-
aris, omniumque suavissima.

Tetrapodia fit, cum *Hephthemimeris* ad iunctio *Py-*
richio *dactylum* facit; ut *Vel qua sublegi tacitis tibi, Erra-*
mus pelago poridem sine. *Cesura* haec *Buccolico*, sed *Elegiaco*
item carmini maxime convenit.

3. Vitio tamen non veniat Hexametro, neque Pen-
tametro si primus eorum pes dictione concludatur, ma-
ximè si *Dactylus* sit; ut *Trist. 1, Eleg. 1.*

Car:

Carmina secessum scribens, & otia querens:

Me mare, me venti, me fera saetas hrem.

Nec si in Hexametro quartus pes cum dictione ab-
solvatur: ut *En. 8.*

Ut belli signum Laurenti Turnus ab arce.

Nec si quartus simul, & quintus, ut ibidem:

Extulit, & rauco strepuerunt cornua cantu.

4. Hexameter versus monosyllaba, vel duplici dis-
syllaba, vel tetrasyllaba, vel pentasyllaba ne tam facile
concludatur: ut isti:

En. 4. Massylisque ruunt equites, & odora canum vis.

En. 10. Neque manet insonem gravis exitus, aut ego veris

En. 1. Pergama cum peteret, inconcessoque hymenaeos

Dextera seva facem fumantem conentiebant.

Poterit tamen monosyllaba terminari, cum duplex
ea sit: ut *En. 1.*

Explorare labor, mihi iussa capessere fas est.

Vel cum sit eliso ejus monosyllabae cum syllaba praer-
cedente: ut *Virg. Ecl. 6.*

Te nemus omne canet, nec Phaeo gratior ulla est.

5. Ne crebriores fiant elisiones in versu, ut in illo
Persici.

O curve in terras anima, & caelestium inanes!

Multae tamen voces, praenomina praesertim possessiva,
non ineleganter elidunt ultimam cum his monosyllabis
Eis, Est, Et, e, g.

Quassa tamen nostra est, non merfa, nec obrata navis.

Difficile est fateor, sed tendit in ardua virtus.

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

6. Pentametri prima *caesura*, quae in medio versu sita
est, dictionem concludat, in quo peccavit non semel *Ca-*
rollas, ut:

Cessarent neque tristi imbre madere gena.

7. Eisdem versus neutra *caesura* monosyllaba vox sic
praeterea secunda, ut in *Catullo*:

Nec sciri utrum sis albus, an ater homo

Aut facere hac è te disbaque factaque sons.

Li:

Licet hoc tamen, si aut altera praecedat monosyllaba; aut si cum ipsa syllaba praecedens elidatur: ut exple Ovidi

Magna tamen spes est in bonitate Dea
Premia si studio consequar ista, sat esse
Et solum canant in levitate sua est.

8. Ut elegantissimè dissyllaba Pentameter claudatur, ita si per vocem trium, vel quatuor, vel quinque, vel etiam sex syllabarum terminatus, non maxime in iocunde ad aures socedit. Verùm terminatioes illae longiusculae, ad exprimeudas acutas, gravesq; sententias multum accommodatae, in Epigramatis sagienda non sunt: in Elegia vero, quae plurimum amat laevitatis, nisi moderate ulatur, in vitio erupit. En eorum exempla:

Mart. Pelicis populi, qua fuerant Domini.
Mart. Dantur opes nulli nunc, nisi divitibus.
Propert. Illa ampla satis forma pudicitiae.
Propert. Protinus ingentes sunt inimicitiae.

9. In fine Pentametri quoquam participium praesens collocetur, ut:

Conspicit ad sylvas gaudia solus amans.
 10. Neque tam facile concludatur adverbio, aut conjunctione aliqua, ut illa Ovidi.

Verba forent nostras cum Dea (sensit enim)

Quaeque diu petisti, contigit arva tamen.

11. Postrema lex concionandi ad verositatem versus est: si autem ipse, ac sonus cum natura rei explicandae congruereat, ut illi quasi concinere videatur. Oportet itaque observare quae licent, quae pedes, quae caesuris conclusio licentiam, quae tristitiam, quae tarditatem exprimat, rebusque explicandis aptentur.

12. Primum clementem A. mollitiam quaedam carmen exhiberat: ut Virg. Eccl. 2.

Mollia luteola pingit vacinia caelitha.
 Vel etiam est ad res grandes explicandatur Virg. Aen. 7:
Ardet inexcitatae sonita, atque immobilis astra.

13. Conveniunt lugentibus. Virg. Aen. 11.

Heu

Heu quae nunc tellus, inquit, quae meae equora possunt.

Accipere?

14. Valet ad res exiles explicandas. Penetrantes aquas per navis rimas sic explicat Virg. Aen. 1.

Accipiunt inimicum imbrem, rimisque satiscunt.

15. O maxime honorum est: res subitas bene etiam exprimit. Virg. Aen. 5. de subita Palinurii morte.

Quisquam caelo, & pelago consisse sereno.

16. V. vulturum sonat, ut Aen. 1. Passos volunt ad litora sacras. Valet etiam ad res clamorosas, & horridas exprimendas, ut Aen. 4.

Tam plausu, fremituque virum, sedis hae faventium
Consonat omne nemus, vocemque inclusa volantum.

17. Litterata.

18. R. ut sermonem asperum facit, sic ad exprimendas res difficiles, atque asperas valet maxime. Virg. Georg. 3.

Ergo egre castris terram rimantur.

19. Crebra vero Spandae, elisiones, & verba longiora apta sunt exprimendo dolori, tarditati, difficultati, vel etiam majestati. Ut

Aen. 6. Ibant absentes sola sub nocte per umbras.

Aen. 5. Amisum Anchisen stabant, cunctaq; profundum Pontum aspellebant stantes.

Aen. 6. Tum demum admissi stagna exoptata revisunt.

Aen. 12. Fix illad lecti bis se ceruice subirent.

Aen. 6. In solis saxis in precursantibus haesit.

Aen. 6. Porta adversa ingens, solidoque adamantae columna

Aen. 3. Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.

20. Frequentes contra Dactyli, breviora verba, & raris elisiones ad celsitatem, vel luctuosam exprimendam valent.

Aen. 9. Fertis citi ferrum, date vela, scandite muros.

Aen. 8. Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.

Aen. 4. Indo abietaria dedit sonitum tuba; finibus omnes

Haec

Haud mora prosilueve suis: serit ethera clamor.
 Eccl. 10. Ite domum satiare, venit hesperus, ite, expelle
 Quodsi alterius Dactylis, & Spondais temperet
 versos, saaviter fluit, ut An. 1.

*Arma, utrumque cano, Troia qui primus ab oris
 Italiam fato profugus, Lavinaque venit, &c.*
 Monosyllabis corripit versus apud Virgilium, ut cas
 sum exprimat, ut: *Ruis Oceano nox. Procumbit hami bes.*

Præcipuus ante mons.
 Vi indignationem significet, ut: *En hæc promissa fe
 des est? Aversa Deo mens.*
 Ut moram indicet, *Si forte, virum quem. Mole sua stat.*
Hæret pede pes, densusque viro vir.

Hexameter Spondaisicos, qui Dactylum à quinta sede
 deturbatum in quartam rejicit, aut ad rem grandem, &
 majestate plenam, aut ad rem difficilem, vel incertam ex
 primendam valet. Vt.

- An. 2. *Cæta Deum soboles, magnum foris incrementum.*
- An. 8. *Cum Patribus, populeque, Penatibus, & magnis Dijs.*
- An. 3. *Corona velatarum obvertimus antennarum.*
- An. *Consistit, atque oculis phrygia agmina circumspexit.*

CAPVT VIII.

De Poetica Dictione, ejusque vitijs.

Distinctio Poetica non communem solum loquendi rati
 onem, sed etiam oratoriam sublimitatem, ac maje
 statem longè excedit: non enim res vulgari modo ex
 plicat, sed reconditore quadam arte, spirituque poetico
 dixisset Orator: *Gemini scopuli alti consurgunt*, at Vates ce
 eunt: *Geminique minuantur in calum scopuli*. Sic etiam dixit
 set ille: *Somnum excutit*, & vocat *facios* & iterum Vates:
Corripit è somno corpus, sociosque fatigat. Quibus in locuti
 onibus vides nescio quid secretum omnino à communi
 usu loquendi, ac majestatem quandam præferens Poe
 tæ propriam.

Majestas ista comparatur dictioni poetice per trans
 lata

lata frequentis, per frequentem usum troporum, per cre
 bra epitheta, quæ aliquid eximij affectant, per formas lo
 quendi exquisitiores, quarum plures dedi Capi. 5. per eru
 ditioem fabulatos, poetice, per quandam denique
 loquendi licentiam, quæ poetice spiritum præferat.

Verum non eque hæc omnia ubique à Poetis ulor
 partur: triplex enim est apud ipsos, uti apud Oratores sty
 lificatio: Sublimis, Tenus, Medi; Stylus Sublimis, qui ma
 teriam tractat gravem, & grandem, majestatem poeticam
 sibi totam vendicat, frequens est in sententijs magnis,
 periodos productiores amat, figuratq; grandiores, Stylus
 Tenus ad docendum potius, quam ad concitandos affectus
 accommodatus, majestatem hanc temperat; refugit, quid
 quid insolens est, quidquid intumescit, aut nimis est mol
 le, & circumductum; colit quæ maxime claritatem, & s
 bis tenioribus, & proprijs magis, quam reatiliatis Johas
 est in, arguteque procedit; parcus est in usu troporum
 & figuratum, parcusq; numero reitio comparato: face
 tijs enim, adagijs, argutijs, ingenitate quadam, quæ di
 stit magis, quam alijs ornamentis desiderat. Stylus demum
 Medius, qui ad delectationem maxime spectat, mediâ inces
 dit viâ inter Sublimem, & Tenem; ab utroq; quidquid ad
 delectationem, & cultum facit, sibi vendicat; neglecti
 quæ sive ad movendum, sive ad docendum pertinet.

Adverte tamen, unum, atque idem poema non eo
 dem semper stylo tractari: miscetur enim hæc styli di
 versæ rationes sæpe inter se, ac temperantur pro varietate
 rerum, quæ in singulis partibus pertractantur: para
 enim illa, quæ grandem materiam tractas, Sublimem sty
 lum postulat; quæ mediocrem, medium; quæ vero humi
 lem, tenui stylo contenta est.

De Periodo vero poetica id curato, ne oblongas pe
 riodos, exitumque non inveniētes ne inducas; neque
 contra laudatur (nisi fortè cum vehementer aliquis affe
 ctus exprimitur) crebre brevium periodorum usus, quo
 inconstans sit, ac subulians oratio; ut est illud Lucanij de
 Antich

Haud mora prosiluisse suis: serit ethera clamor.
 Eccl. 10. Ite domum satiare, venit hesperus, ite, expelle
 Quodsi alterius Daetylis, & Spondaeis temperet
 versos, saaviter fluit, ut An. 1.

*Arma, utrumque cano, Troia qui primus ab oris
 Italiam fato profugus, Lavinaque venit, &c.*
 Monosyllabis corripit versus apud Virgilium, ut cas
 sum exprimat, ut: *Ruis Oceano nox. Procumbit hami bes.*

Præruptus ante mons.
 Ut indignationem significet, ut: *En hac promissa fe
 des est? Aversa Deo mens.*
 Ut moram indicet, *Si forte, virum quem. Mole sua stat.*
Hæret pede pes, densusque viro vir.

Hexameter Spondaeicos, qui Daetylum à quinta sede
 deturbatum in quartam rejicit, aut ad rem grandem, &
 majestatem plenam, aut ad rem difficilem, vel incertam ex
 primendam valet. Ut.

- An. 2. *Cara Deum soboles, magnum foris incrementum.*
- An. 8. *Cum Patribus, populoque, Penatibus, & magnis Divis.*
- An. 3. *Corona velatarum obvertimus antennarum.*
- An. *Consistit, atque oculis phrygia agmina circumspexit.*

CAPVT VIII.

De Poetica Dictione, ejusque vitijs.

Distinctio Poetica non communem solum loquendi rati
 onem, sed etiam oratoriam sublimitatem, ac maje
 statem longè excedit: non enim res vulgari modo ex
 plicat, sed reconditiorè quadam arte, spirituque poetico
 dixisset Orator: *Gemini scopuli alti consurgunt*, at Vates ce
 eunt: *Geminique minuantur in calum scopuli*. Sic etiam dixit
 ter ille: *Somnum excutit*, & vocat *facios* & iterum Vates:
Corripit è somno corpus, sociosque fatigat. Quibus in locuti
 onibus vides nescio quid secretum omnino à communi
 usu loquendi, ac majestatem quadam præferens Poe
 tæ propriam.

Majestas ista comparatur dictioni poetice per trans
 lata

UNIVERSIDA

lata frequentis, per frequentem usum troporum, per cre
 bra epitheta, quæ aliquid eximij affectant, per formas lo
 quendi exquisitiores, quarum plures dedi Capi. 5. per eru
 ditiorè fabulatum, poeticatum, per quandam denique
 loquendi licentiam, quæ poeticum spiritum præferat.

Verum non eque hæc omnia ubique à Poetis ulor
 partur: triplex enim est apud ipsos, uti apud Oratores sty
 lificatio: Sublimis, Tenvis, Medij. Stylus Sublimis, qui ma
 teriam tractat gravem, & grandem, majestatem poeticam
 sibi totam vendicat, frequens est in sententijs magnis,
 periodos productiores amat, figurarq; grandiores, Stylus
 Tenvis ad docendum potius, quam ad concitandos affectus
 accommodatus, majestatem hanc temperat; refugit, quid
 insolens est, quidquid intumescit, aut nimis est mol
 le, & circumductum; colit quæ maxime claritatem, & s
 bis tenvisioribus, & proprijs magis, quam translativis s
 casum, arguteque procedit; parcus est in usu troporum
 & figuratum, parcusq; numero verborum comparandor
 tijs eorum, adagijs, argutijs, ingenitate quadam, quæ di
 stit magis, quam alijs ornamentis desiderat. Stylus demum
 Medius, qui ad delectationem maxime spectat, mediâ iocet
 dit viâ inter Sublimem, & Tenvum; ab utroq; quidquid ad
 delectationem, & cultum facit, sibi vendicat; neglecti
 quæ sive ad movendum, sive ad docendum pertinet.

Adverte tamen, unum, atque idem poema non eo
 dem semper stylo tractari: miscetur enim hæc styli di
 versæ rationes sæpe inter se, ac temperantur pro varietate
 rerum, quæ in singulis partibus pertractantur: para
 enim illa, quæ grandem materiam tractas, Sublimem sty
 lum postulat; quæ mediocrem, medium; quæ verò humi
 lem, tenui stylo contenta est.

De Periodo verò poetica id curato, ne oblongas pe
 riodos, exitumque non inventientes ne inducas; neque
 contra laudatur (nisi fortè cum vehementer aliquis affe
 ctus exprimitur) crebre brevium periodorum usus, quo
 inconstans sit, ac subulians oratio; ut est illud Lucanij de
 Jncah

Ad

Ad somnum non terga ferre praeberet cubile
 Avertens, nam si vis dormiri, terga praeberet
 In nuda cellare faciens, Perseus, contentus
 In nuda cellare faciens, Perseus, contentus
 Auxiliumque dia, verius non ubi cadendi
 Ferye, spernitis opes, stantibus robore caulis
 Quamvis staret, erat, haec sic misis
 Satis tamen sic noviter, hinc aere, Periodam ultra
 Fo, aut n, vel lux eucurebe non oportere; neque ita cor
 diandam, ut in his aliorum, terram ve substitat. Clau
 datur committitur, cum ipso versu, quoquam veto post
 primam, aut penultimam dictionem, nisi vehementer affe
 ritus verba ibi, atque de nocturnam suspendat. Invisa, veto,
 atque a membris in medio carminis, voustius sunt. Sed
 quod in istis, quod membris, quod in istis, quod in istis
 periosas debent, ubi gam asijam sumerit, ubi con
 ditione oportet, facilius addiscet, haec quoque Virgilij,
 Vixit vero poetica dictione, qua vites, hae sunt
 Obsecratis, videri familiaris Tyroibus; qui dum
 metis, hae verborum ordinem, plus, quo transponunt,
 non intelligitur, omnino quid dicant. Ca, tunc, itaque, ne
 minus in istis, verba cum verbis sequentibus immisceant. Quod
 clarus his verbis, hae sunt, hae sunt, hae sunt, hae sunt
 Thyra, in parula recubans, sub tegmine fagi,
 Sylvestrem tenens musam, meditaris avena,
 Obscurissimi hae sunt, si eorum verba, hae sunt, hae sunt
 Thyra, hae sunt, hae sunt, hae sunt, hae sunt, hae sunt
 Tu parula tenens fagi, meditaris avena,
 2. Verba supervacua, quae a Tyronibus, cum eos, pes
 aliquis deficit, aut syllaba, vocatur in subiduum, carmi
 nis, quare & Fekra, dicit consueverunt. Nihil, his verbis
 potest esse vitiosum, hae sunt, hae sunt, hae sunt, hae sunt
 3. Alpernas, quae ex frequentia consonantium, alper
 storum, consurgit. Hae, nisi haec, hae sunt, hae sunt, hae sunt
 xx per se, ac dicit, vitanda est, hae sunt, hae sunt, hae sunt

UNIVERSITATIS
NOMINA

4. Tuniditas, quae ex geminis hae causa epithe
 tis, vel ex verbis sequipedalibus; aut ex usu adiectivis
 metaphora; aut sententia venit.
 5. Humilitas, cum sententia nullis hae collis verbo
 tum floribus, nulla poetica veritate, hae collis, sed
 pedelles, familiaris testat sermonis, maxime a poetica
 dictione recedit.
 6. Hiatus, quem frequens vocatur; aut elisionem
 coarsus facit: ut illa Virg.
 A. 3. Nereidum maris, & Neptun, hae collis
 Ecl. 2. Amphion Dirceus, hae collis, hae collis.
 7. Monosyllabarum concursus, qui substructa hae vera
 um reddit, ut ille est Ovid. Lib. 1. Trist.
 Si quis, qui, quid, hae collis, forte requeret, erit.

CAPVT IX.

De Figuris Poeticis.

Figurarum alae ad ornatum poeseos faciunt, alia ad di
 mensionem. Illas habet poesis cum soluta oratione
 communes, quare cum faste de iis egerit Lib. 1. ubi de
 Elocutione dictum est, hae tantum aliquas, quae apud Poe
 tas magis sunt in usu, easque breviter enumerabo; has
 vero, quae ad artem poeticam unice pertineat, distinctius
 explicabo.

FIGURAE, QVAE AD ORNATVM SPECTANT.

Hyperbole frequens multum est Poetis: huiusmodi sunt
 illa Virgilij, Paes ad sidera tollunt. Et sidera ver
 berat unda. Equataque machina caelo, ingens convulsa est pondere
 re tellus. Cursumque pedum praevertere sentos, iustat montis
 equum &c.
 Repetitis, quae multum venustatis habet in carminibus
 multipliciter fit: 1. cum vox eadem initio versus, eadem
 in fine ponitur; 2. cum quae vox praecedentem versum
 inchoavit, absolvit subsequenter; 3. cum quae voce
 deantem absolvit, subsequenter inclinat; 4. cum vox ea
 deantem absolvit, subsequenter inclinat.

dem in fine duorum versuum collocatur: 5. cum eadem
re modo d. 2. um versuum poetarum: 6. cum vox statim, aut
verbis aliquot interpositis geminatur. En exempla.

Virg. *Æn.* 1. *Multa super Priamo rogitant, super Heclore
multa.*

Ovid. *El.* 6. l. 3. *Amor. Illia pone metum; tibi regia nostra
patebit,*

Teque coleat omnes. Illia pone metum.

Virg. *Æn.* 6. *Daiophobum vidit laceram crudeliter ora,
Ora, manusque ambas,*

Ecl. 10. *Surgamus; solet esse gravis cantantibus umbra.*

Juniperi gravis umbra nocet, & frugibus umbræ;

Æn. 6. *Ter conatus ibi collo dare hircalia circum;
Ter frustra comprehensa manus effugit imago.*

Æn. 6. *Mes, mes, adsum, qui feci, in me convertite ferrum.*

Æn. 2. *Arma, viri, ferre arma, vocat.*

Descriptione plurimum delectantur Poetæ. Eas omnes
ad describendum vias incunt, quas docui *l. 3. Lib. 1.*
Sed maxime enumerando eas, quæ tunc scilicet fiunt,
cum res est. Exemplum habes hic in fine *Cap. 4.* Sed res
etiam fictas describere poetarum est proprium. Ita Virg.

Æn. 4. *Furiam describit: Invidiam Ovid. Metamorph. l. 1.*

Virgilianam Hypotyposiam de Didone sese interfi-
ciente satis est ob oculos habere, ut videas quantum lu-

minis hæc figura poemati afferat. Eam habes *Æn.* 4.

*At trépida, & captis immanibus effera Didonæ,
Sanguinem volvens aciem, maculisque tremepies.*

*Interfusa genas, & pallida morte lacrarâ
Interiora domus irrupit limina, & altos.*

*Conscendit stribunda rogos, enseque requirit
Dardaniam, non hos quæsitum manus in usu.*

*Hic postquam Iliacas vestes, notumque cubile
Conspexit; paulum lacrymis, & mente moratur.*

*Incubitusque toro, dixitque parvissima verba.
Dulces exavie, &c.*

Dixit, & os impressa foro: moriemur inulsa?

Sed moriamur, ait: sic; sic jurat ire sub umbras.

Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto

Dardanus, & nostra secum ferat omina mortis.

Dixerat; atque illam media inter talia ferro

Collapsam aspiciunt comites, enseque cruce

Spumantem, sparsasque manus. It clamor ad alta

Ætria; concussam bacchatur famâ per urbem.

Lamentis, gemituque & semineo ululatu

Tella fremunt; resonat magnis plangoribus æther.

Adiit exanimis, trepidoque exterrita cursu,

Vagantibus ora soror sædanis, & pectora pugnis,

Per medios vnit, ac morientem nomine clamat:

Hoc illud, germanas, fuit: me fraude perebat:

Hoc rogas ipse mihi, hoc ignes, atque parabant:

Quid primum deserta querat? &c.

Sic fata gradus evaserat ætas,

semionimemque sinu germanam amplexa fovebat:

Cum gemitu, atque atro sicabat veste cruore.

Illa graves oculos conata attollere, rursus

Deficit; infixum stridet sub pectore vulnus.

Ter sese attollens, cubitoque innixa levavit:

Ter revoluta toro est: oculisque errantibus alto

Quæsit calo lucem, ingemuitque reperita

Tum Funo &c.

Asinethon singulis incisissimas conjunctiones adimit; Pot

lysyntheton vero apponit: vim utraq non vulgarum com

parat carmini: en exempla Virgili:

Æn. 9. *Ferte citi ferrum, a te tela, scandite muron.*

Ecl. 4. *Terra sive, tractusque maris, extinque profundum.*

Regressus est, cum ad verba dicta regressus Poeta, fa-

ta alterius verbi additione. Ovid, in *Epist. Phyll. Demoph.*

Demophoni ventis & vela, & verba dedisti.

Vela queror reditu, verba carere fide.

Congeries varias personas, vel actiones. aut res enu-

merat, & in unum congerit, multumque valet ad viam

carminis comparandam, Virg. *Æn.* 12. de Turno.

Speru nunc una senecta.

To requies miseræ decus imperiumque Latini

Te penes in te cunctis domas nocturna recumbit.

Dubitatio debet at plucimum, iam incertum alicujus animi, & dubitante, quid facere debeat, ubi a dicitur illud Didonis apud Virg. *Æn.* 4.

En quid egua? rursusne precor, irrita priores

Experiat? Nomadumque peram conubia supplex.

Quot ego sum taries iam degeat maritum.

Ut acerrime elasser, atque irrita Teucrum.

Fussa sequat quane auxilio, cur ante levatos?

Et bene apud memores veteris sit genitrix fœdus.

Quis me autem (sue, velles) sine? ratiibusque superbis

Iresam accipiet nefcis, licu perditas nec dūm

Laon edmea fœris perjuris gaudis?

Quid tum? sola jugâ navas eminabor orantes!

An Tyris, omnique manu comitata meorum

Insequar? & quis Sidonia vix urbe reveils.

Rursus agam peiagog? & venti dare vela jubebor?

Quin mirece, ut merita es, ferroque averse dolorem.

Exclamatio maximam addit vim poemati: cu tibi aliquotes Virgilio:

Æn. 2. Heu! que nunc tellus, inquit, que me equora possunt

Acciperet aut quid iam misero mihi denique restat?

Infra O Patria! Divam domus Ilium! & inclita bello

Mania Dardaniam!

Hypallage figura est, qua ita verborum structura con-

vertitur, ut res contrariis modo effecti videatur. Figura

hæc Poetarum propria, non infrequens est apud Virg. ita

Æn. 4. diuæ. Cum moti subduerit animam ab artibus

ait: Et cum frigida mors anima subduerit artus.

Æn. 8. dicitur ignes sopitos aris, ait: Sopitas ignibus aras.

Æn. 12. pro Cui plurimus ignis subiecit ruborem, ait: Cui plu-

rimus ignem subiecit rubor. &c. Figura hæc ne utatur adole-

scens, neque qui breve aliquod scribit poema.

Pleonasmus est, cum supervacanea vox apponitur: ita

Virg. *Æn.* 1. Et sic ore locuta est. *En.*

Enallage est, cum una pars orationis pro altera ponitur, ut nomine pro adverbio, Virg. *Æn.* 6. Bellua Lerna horrendum silens.

Interrogatio frequens est in quovis poemate. Virg. *Æn.* 2.

Qua tanta insanis, cives?

Credidit avellor hostes aut ulla potatis

Donz catere dolis Danaum? si notas Plisses?

Propositi magoo est notori poemati. Et personam, vel rem causam ratione, vel etiam inanimem loquentem inducit. Virg. *Æn.* 4. sic Didoam *Æneæ* fugam mediis loquentem inducit:

Disimulare etiam sperasti, perfide, tantum

Esse nefas? tacitusque meâ decedere terra?

Nec te noster amor, nec te data dextera quondam

Nec moritura tenet crudeli funere Dido?

Quin etiam hyberno moliris fidere, classem

Et medijs properas aquilonibus ite per altum

Credelis? Quid, si non arva aliena, domosque

Ignoras peteres? & Troja antiqua maneret?

Troja per undosum peteretur, clausibus ægor?

Mene fugis? per ego has lacrymas, dextramque tuam te

Si bene quid de te merui, fuit ac tibi quidquam

Dulce meum, miserere domus labentis, & istam

Oro, siquis. Aliter precibus loquor, exue mentem. &c.

FIGURÆ, QUÆ VERSVVM DIMENSIONI INSERVIVNT.

Cæsura dicitur ea syllaba, quæ exditur à precedente distichone, ut cum sequenti prima, vel primis syllabis integram pedem componi. Hæc autem syllaba figuræ hujus beneficio producta potest, etiam si brevis sit. Virg. *Æn.* 1. Tyros hinc aberat: ipsa res, iure, pinus.

Synole est, cum syllaba longa contrahitur, quod etiam fit abstracta altera, ex consonantibus, ut *Obiis*, pro *Obiis*. Diastole contra est, cum syllaba brevis producitur: quod fit aliquando, geminata consonante, ut illa: *Religio*, & *ep* perit, &c. Et utriusque figuræ exemplar

Æn.

Æ. 2. *Obstupui, heteronore coma.* *¶* *vox sanctorum hefit.*
Æ. 3. *Italiam, Italiam primus exclamat Achaïis.*
Euhæpsis est elisio necessaria literæ m, & præcedentis vocalis, sequente dictione, quæ incipiat à vocali. Veteres hujusmodi syllabas contriuebant potius, quàm elidebant.
Luciet. Lib. 1.

Corporum augebit numerum, summamque sequetur.
Synalephe est elio etiam necessaria vocalis, aut diphthongi præcedentis, sequente dictione, quæ incipiat à vocali. Hæc tamen particula O, Heu, Ah, Hei, Hui consueverunt animo absorbent. Virg. Æn. 10.

O Pater, o hominum, Divinique eterna potestas.
Beneficio hujus, & præcedentis figuræ sic etiam per licentiam collisio postremæ syllabæ versus totius cum prima sequentis: sic Virg.

Æ. 7. *Jamque iter emens, turres, & tella Latinorum*
Ardua cernebant juvenes.

Æ. 5. *Aprant remosque, rudentesque*
Exigui numero, sed bello virida virtus.

Dialephe contra est, cum vocalis, aut diphthongus à sequente vocali non eliduntur, sed manent integra. relecta quantitate sua, vel etiam figuræ hujus beneficio immutata: sic Virg. Æl. 3.

Et fœcus pecoris, & lac subducitur ignis.

Æl. 8. *Credimus an quis amant, ipsi sibi somnia fingunt?*

Synæresis est datum syllabarum, quarum vocales nulla consonante interposita distinguuntur, in unam contrahi. Dytæsis contra est unius syllabæ in duplicem resolutio: ea ambaram exempla ex Virg.

Æ. 7. *Assuetæ ripis volucres, & suminis alveo.*

Æ. 6. *Ætheæ cum sensum, atque aras simplicis ignem.*

Præthesis est, cum principio dictionis aliquid additur; ut Gnati pro Nati. Sphæresis contra, cum aliquid demitur, ut Ruæ pro Erwo: Pono pro Depeno: Virg.

Æ. 11. *Dextera causa tua est, Turnum gaudioque, patrii.*

Æ. 1. *Pala dabant lais, & spumas salis app tuebant.*

Syncope est medio dictionis aliquid ejicit, ut Dirum, pro Dirorum; Periculis pro Periculis. Epenthesis contra addit, ut Religio pro Religio, Navita pro Navita.

Æ. 3. *Deserit heu tantis nequidquam erepte periculis.*
Æ. 8. *Feceat, & vitis fortam Mavortis in antro.*

Timis dictionem lecat, voce aliqua interpolata, ut In, que salutat us pro Et insalutatus. Quiccumque pro Quicumque te. Æc. Virg.

Æ. 5. *Hæc celebrata tenus sancto, certamina patri.*

Æ. 2. *Jamque adeo super unus etiam, cum lamina Vestæ.*

Apocope demit aliquid in fine dictionis, ut Hymen, pro Hymenaus; Tuguri pro Tugurij. Paragoge contra addit, ut, Eludiet pro Eludi. Virg.

Æl. 1. *Papperis & toguri congestum cespite culmen.*

Æ. 9. *Confestim aiaces admittier orant.*

Metathesis syllabarum ordinem, aut literarum interit, ut Evandre pro Evander; Timbre pro Timber. Antithesis vero litteram in alteram mutat, ut Olli pro Illi. Virg.

Æ. 10. *Nam tibi, Timbre, caput Evandrius abstulit ensis.*

Æ. 1. *Olli subridens hominum sator, atque Deorum.*

Hellenismus est græci sermoneis imitatio sive in verbis, at, Ilion pro Ilium, Orphea pro Orphenem, sive etiam in sententiis, ut Certo tibi pro tecum. Virg.

Æl. 5. *Montibus in nostris solas tibi certat Amyntas.*

Archaismus est Veterum imitatio in iis, quæ iam obsoleteverant; ut Absente vobis pro Absentibus vobis. Me indulgeo pro Mihi indulgeo. Neminem naceo pro Nemini voco.

Quod vultum attingit horum figurarum, quæ dicuntur boni inserviunt, scilicet, non licere recentioribus eas uti, ut patet in alijs verbis, præterquam in iis, in quibus veteres adhibuerunt: quin & his parce, nec sine grav i causa utendum, præsertim in poemate dicitur.

CAPVT X.

Quid factu opus sit, cum ad forma conscribendum
accedimus.

Primo Poematis generis tibi selige aptum tuis viribus; tecumque ipse repuis quid ferre humeris valeant, quid reculent: de impar seculo obori succumbas, aut rem grandem seipsum, & puerriliter trahes. Cum primo ad Parvulum veneris, brevis narrationem, aut descriptionem condere contentus esto: deinde cum aliquid profereris, Epigramma describitur: tertio Elegiam aliquam, aut Eclogam, aut Odam facit: tum ad breve Poema ex sylvis peritum venio: idemum aude, atq; Epopaeiam aggredere, quod poematum omnium primum est. Caeteram in hac electione habenda est ingenij eiusque virtus: tatis; alij enim ad Epigrammata, alij ad Elegias, alij ad Odas, alij ad Epopaeiam describendam esse nati videntur: neque unquam alij quem fuisse scimus, qui in quovis genere carminum optimus existerit. Tu, quo ingenium te fert, illoc maxime contendito.

Secundo, carminis selecto genere, atque materia, Poetam veterem, qui in ea poesi, quam tibi proposueris, floruit, studiose, & attentè perlege; atque instar apum scrutare selectissima quaeque, & adnota: quo sit, ut animus notiones aptas, species, formas, futorem deniq; poeticum bibat; quae deinde ad usum transferantur. Poeta omnium optimi sunt in Epopaeia, Ecloga, ac Georgicis Virgilius, in Elegijs Ovidius, in Odis Horatius; in Epigrammatibus Martialis, in Iambis, & Hendecasyllabis Catullus, in Comadijs Plautus, & Terentius, in Sylvis Silius.

Tertio meditare sedulo de futuri operis forma, atque structura; illudque laus in partes distribue: eo ordine quem rerum natura postulat; decedens. quid tibi primo loco dicendum sit, quid secundo, quid reliquis; remque totam ita in sua capita digestam simplicissimo stylo adnota.

Quat.

Institutio I.

32

Quarto de similitudinibus, narrationibus descriptivibus, fictionibus, affectibus, argumentis, digressionibus, proloporijs, figurisque omnibus, quae ad rei amplificationem, atque ornatum faciunt, attentè cogita; eaque omnia ita velis distributa, ut suum quodque locum decenter teneat, partesque omnes cohaereat.

Quinto ad compositionem accede, praefecto tamen identidem Poeta veteri: quo ejus styllum in tuum poema derives, ut potes. Curato tamen iniret, ut dictio perspicua sit, & tersa, epitheta apta, stylus rei accommodatus, partes omnes aptè cohaere, totulque poematis ductus constans, sibi que cohaerens.

Sexto, perfectum jam opus finito, ut dies aliquot quiescat; elapsis, semel, iterum, ac tertio idem relegito, recognoscito, emendato, donec judicio tuo castigatum satis sit. At vero de tum quidem operis integritati satis consulte esse existimato; nisi prius illud exercitissimum in hac aetate hominum censura, atque castigationi subjeceris; & pro ejus judicio multa dempseris, addideris, immutaveris: quod ubi fiet, tum demum ut in lucem prodeat, permitto.

Sed tamen non satis haec enus prospectum est sterilem, qua in Hexametro carmine praemuntur adolescentes, nisi complures hic subijciam Transitionum, & inchoandi formulas à Virgilio decerpas, quae sunt illis praesidio, non modo cum ex una in alteram partem gradum facere oportuerit, sed cum etiam haerent sub ipsam initium, quin eos subeat, quo pacto inchoent poema; vel cum erit quidpiam amplificandum, aut ieducenda figura aliqua, aut viciendum ad digressionem, aut aliud exhibendum: tunc enim, si sterile ingenium nihil haberit, quod rei explicanda sit aptum, has formulas perlegant, in quibus facile aliquid inveniant, quod in rem cadat: quod si primo nihil aptum offenderit, legant iterum accuratius omnes; dabit enim profecto ierata lectio, quod in prima non facile deprehenderant. Ex vero sunt.

E

F4

Fama est.
 Et videre ritum.
 His demum exaltis.
 Est procul in pelago.
 Id vero horrendum,
 Haud procul inde.
 Exemplo turbati animi.
 Sic e conspectu exierat.
 Namque seruat.
 Parte alia Eumedes ferrure.
 Torvus ut Aeneas vidit.
 Hoc inter motus.
 Præli scelus ecce etiam.
 Fortè fuit iuxta tuenulud.
 Et primum fatis potuit.
 Obstupere animis alij.
 Haud segnus alij.
 Parte alia horrendus visus.
 Nec minus interea.
 Turris erat, vasto suspecta.
 Nox erat, et terras.

Tunc verò asurgant ira
 Ergo ut misis manu hâbent
 Tunc se affatur Regem
 Olli sedatis responder' cordes
 Olli subridens. ait.
 Sic prior' alloquitur.
 His veròs indigno concussis
 dolore.
 Et iam fama volavit.
 Sic effata.
 Eja age, rumpe moras.
 Vadit age, nate, voca Zephyros.
 Talibus inter se dictis.
 Sic ait illærymans.
 Hic vero Alcides.
 Hæc abs dicta.
 Hæc abs dicta dedit.
 Tunc sic pauca refert.
 Sic mentorat gemina sibi.
 Dij quibus imperium pelago
 Dei mihi quid tanto.

INSTITUTIO II.

DE VNO QUOQUE POEMATE singulatim.

Institutio hæc in novem Capita divisa ager de Epigrammate, de Bucolicis, de Elegiis, de Georgicis, de Satyris, de Lyricis poetis, de Epica poetis, de Dramate, de Sylva. De quibus poematis ea dicam, quæ sentio maxime fieri necessaria: de Epigrammate vero, Ecloga, & Elegia, (quoniam in his solet primus adolescentium labor collocari) eorum gratiâ plura dicam.

GA:

CAPUT I.

De Epigrammate.

ARTICVLVS I.

Epigrammatis notio.

Epigramma dici solet quævis inscriptio, etiam personam, factum, rem simpliciter indicet; quales sunt inscriptions donariorum, & statuarum: ut est ista Clypei in Æoide:

Aeneas hæc de Danais victoribus arma.

Quodvis etiâ breviter, & acate dictam Epigramma solet vocari. Vt autem poema est quoddam, quod maxime Epigrammatis nomen obtinet, carmen est breve, ac venustum rem aliquam exponens, & ingeniose concludens. Est igitur Epigrammatis materia, quicquid laudari, reprehendi, narrari, fieri potest. Finit autem idem, qui omnis poetæ, docere delectando:

Quare tolle iocos, non est iocus esse malignum:

Numquam sunt grati, qui nocuere, saler,
inquit prudentissime Seneca.

Componitur Epigramma duobus partibus, Expositione ejus rei, quæ materiæ Epigrammati obtulit, & Conclusione, seu dicto, quod ingeniose inde deducitur: v. g.

Omnia promittis, cum tota nocte bibisti,

Manc nihil prestas.

Hæc tenus expositio, sequitur inde conclusio:

Postume, mane bibe.

Hoslem cum fugeret, se Fannius ipse peremit. (expositio)

Hic, roge, non furor est, ne moriare, mors? (conclusio)

Porro de Conclusionem, quoniam præcipuam in Epigrammate est, deinde multa. Expositio autem non uno modo semper textitur. Vel enim sit nuda, simplici que narratione, ut Martialis solet, & in duobus his, quæ scriptimus, cernitur; vel per figuram aliquam: seu Interrogatio fit, ut in hoc

Quid

Fama est.
 Et videre ritum.
 His demum exaltis.
 Est procul in pelago.
 Id vero horrendum,
 Haud procul inde.
 Exemplo turbati animi.
 Sic e conspectu exierat.
 Namque seruat.
 Parte alia Eumedes ferrure
 Torvus ut Aeneas vidit.
 Hoc inter moros.
 Præhæsus ecce etiam.
 Fortè fuit iuxta tuenulud.
 Et primum fatis potuit.
 Obstupere animis alij.
 Haud segnus alij.
 Parte alia horrendus visus.
 Nec minus interea.
 Turris erat, vasto suspecta.
 Nox erat, et terras.

Tunc verò asurgant ira
 Ergo ut misis manu hæret
 Tunc se affatur Regem
 Olli sedato responder' corde
 Olli subridens. ait.
 Sic prior' alloquitur.
 His veròs indigno concussis
 dolore.
 Et iam fama volavit.
 Sic effata.
 Eja age, rumpe moras.
 Vadit age, nate, voca Zephyros.
 Talibus inter se dictis.
 Sic ait illærymans.
 Hic vero Alcides.
 Hæc abs dicta.
 Hæc abs dicta dedit.
 Tunc sic pauca refert.
 Sic mentorat gemina sibi.
 Dij quibus imperium pelago
 Dei mihi quid tanto.

INSTITUTIO II.

DE VNO QUOQUE POEMATE singulatim.

Institutio hæc in novem Capita divisa ager de Epigrammate, de Bucolicis, de Elegia, de Georgicis, de Satyris, de Lyricis poetis, de Epica poetis, de Dramate, de Sylva. De quibus poematis ea dicam, quæ sentio maxime fieri necessaria: de Epigrammate vero, Ecloga, & Elegia, (quoniam in his solet primus adolescentium labor collocari) eorum gratiâ plura dicam.

GA:

CAPUT I.

De Epigrammate.

ARTICVLVS I.

Epigrammatis notio.

Epigramma dici solet quævis inscriptio, etiam personam, factum, rem simpliciter indicet, quales sunt inscriptiones donariorum, & statuarum: ut est ista Clypei in Æoide:

Aeneas hæc de Danais victoribus arma.

Quodvis etiâ breviter, & acate dictam Epigramma solet vocari. Vt autem poema est quoddam, quod maxime Epigrammatis nomen obtinet, carmen est breve, ac venustum rem aliquam exponens, & ingeniose concludens. Est igitur Epigrammatis materia, quicquid laudari, reprehendi, narrari, fieri potest. Finit autem idem, qui omnis poetæ, docere delectando:

Quare tolle iocos, non est iocis esse malignum:

Numquam sunt grati, qui nocuere, saler,
inquit prudentissime Seneca.

Componitur Epigramma duobus partibus, Expositione ejus rei, quæ materiæ Epigrammati obtulit, & Conclusione, seu dicto, quod ingeniose inde deducitur: v. g.

Omnia promittis, cum tota nocte bibisti,

Manc nihil prestas.

Hæc tenus expositio, sequitur inde conclusio:

Postume, mane bibe.

Hossem cum fugeret, se Fannius ipse peremit. (expositio)

Hic, roge, non furor est, ne moriare, mors? (conclusio)

Porro de Conclusionem, quoniam præcipuam in Epigrammate est, deinde multa. Expositio autem non uno modo semper textitur. Vel enim sit nuda, simplicique narratione, ut Martialis solet, & in duobus his, quæ scripturus, cernitur; vel per figuram aliquam: seu Interrogatio fit, ut in hoc

Quid

Quid recitaturus circumdas vellea collo?
 Conveniunt nostris auribus illa magistra
 Sive sit Exclamatio, ut Aulonius,
 Infelix Dido, nulli bene nota Maritoli.
 Hac pereunte fugi, hoc fugiente peris.
 Seu sit Dubitatio, ut Marti lib. 5.
 Esse quid hoc dicam, vivis quod fama negatur,
 Et sua quod vana tempora ledor amat?
 Hi sunt invidie nimirum Regule, moris,
 Praferat antiquis semper ut illa novis. *C. e.*
 Sive Admiratio, ut lib. 4. Martialis.
 Adspicis, inbellis tentent quam sortia dante
 Proelia, tam similibi quant a sit ira feris?
 In mortem parvis concurrere frontibus audens
 Vis, Caesar, damis parceret milite caesa.
 Sive Concelsio, ut Marti lib. 5.
 Sum, factor, semperque sui, Callistrato, pauper;
 Sed non obscurni, nec male notus equis. *B. c.*
 Seu sit Apostrophe, ut lib. 7.
 Nunc hilares, quando, mihi nunc ludite Musae,
 Victor ab Odyso redditur orbe Deus. *B. c.*
 Seu sit demum aliqua alia figura, quam multa eorum
 adhiberi commode possint.
 2. Expositio ita fit, ut si eam amplificari materiae digni-
 tas postulet, haec haec id, ac leviter fiat, sed vel singula
 disticha acumen suum habent praeter illud, quod in Con-
 clusione, quia praecipuum, reloquentur, vel acute, ac ma-
 gnifice res perpenditur: vel semina demum jaciuntur, id
 quod semper curandum, ut inopinata licet, sed quasi sua
 sponte elidat Conclusio. Ea Martialis exempla, Lib. 1.
 Laudari gaudet, laudatus, Papile, plorast
 Curs, quae vis fieri, Papile, facta dolens?
 Pomiter offensa prudens: an magis illud
 Fles, quod laudaris, Papile, desieris?
 Lib. 5.
 Cras te victurum, cras dicis, Posthume, semper;
 Dic mihi, cras istud, Posthume, quando venis?

En

En posset hic concludi; sed ita pergit.
 Quam longe eras istud ubi est, aut unde perendum?
 Numquid apud Parthos, Armeniosque Latet?
 Jam eras istud habes Priami, vel Nestoris angor:
 Cras istud quanti, dic mihi, possit emi.
 Cras vives: hodie jam vivere, Posthume, seruum est:
 Ille sapit, quisquis, Posthume, vixit hucus.
 Lib. 8. De Servo in Amphitheatro manum com-
 borente.
 Qui nunc Casarea lusus spectator arena.
 Temporibus Brevi glorio summa fuit.
 Adspicis, ut teneat flammam, panemque fratur
 Fureis, & attonito regner in igne manus:
 Ipse sui spectator adest, & nobile dextera
 Funis amat, totis pacitur illa fuerit.
 Quod nisi volent raperetur pena, parabat
 Sævior in lassos ire sinistra focos.
 Scire piger post tale decus, quid fecerit ante
 Quam vidi, satis est hanc mihi nosse manam.
 Jam Elegiaco versu Epigramma fere scribitur: in quo ve-
 nustas curanda, ac Latinas, ut semper, sermo: cum ut senten-
 tia in quovis disticho consistat, neque et uno ad alteram
 nulla interpunctione, aut solo iuncto procedat.
 Alia etiam versuum genera adhibere Martialis: Pha-
 leuciam Hendecasyllabum, qui Spondaeo constat, Dactylos
 & duobus Chorea; ut Lib. 4. Nunquam a veteris deos roga-
 vit Seazonem, cui sex sub pedes, primus, & tertius Spon-
 dai, vel Jambus, secundus, & quartus Jambus, vel Tribra-
 chi, quintus Jambus, sextus Spondaus; ut Lib. 2. Quod fronte
 Selium nobilitas vides, Rufi: Jambicam trimetram, dime-
 tramque alternos, qui in sedibus paribus Jambos, in reli-
 quis Jambos, aut Spondaeos pedes habent: ut Lib. 1.
 Vir Celiboris non tacende gentibus;
 Nostraque laus Hispaniae.
 Tum etiam Seazonem cum Jambico dimetro; ut Lib. 1.
 Verona docti syllabas amat vatis,
 Martone felix Mantua est.

Solo

Solo item Hexametro, raro tamen, est usus; ut Lib. 4.
Vna est in nostris.

Denique in Epigrammate commendatur brevitatis, tum quia nihil in eo sit, quod demum possit, tum in versuum numero. Martialis potro in Hendecasyllabis longior quidem est, sed raro; rarius ultra octo disticha profunditur, rarissime ultra decem: nec iam hic etiam, ut alibi, virtus habet.

ARTICVLVS II.

De Epigrammatis Acuminis.

Venustas omnis, dignitasque Epigrammatis in Acumine est, quo concluditur. De Acumine itaque primum universè præcipitur, ut salens sit; ut brevibus verbis conclusum; ut illatum & velut ultro locus ex iam dictis; ut ultimam in Epigrammate sedem habeat. Quid autem Acumen sit, qua invenienda arte, quaque ratione propendamus, singillatim videamus.

Est igitur Acumen, quatenus in Epigrammate spectatur, (uti de Elogio dicebamus) quicquid ex re tractata acies, ingeniosè colligitur. Ac juxta illa item, quæ de Elogiorum argutijs diximus, in Lepide, in Splendide, in Sententijs dicta Acumina distribuimus. Lepidum est Acumen, quod sale, venustateque nitet. Splendidum, quod præclarum aliquam significationem habet: Sententiosum, quod decoremque continet moris amovens. Exempla datus ex Martiali. Lepida conclusio est lib. 3.

Esse nihil dicis, quidquid peris, improbe Cinna;

Si nil, Cinna, peris, nil tibi, Cinna, nego.

Splendida est illa de Mario Scævola.

Haere quam potuit concepto Mutius igne,

Hanc spectare manu Porcena non potuit.

Sententiam continet Lib. 2.

Esse quid hoc dicam, quod olens tua pallia myrtha?

Quodque tibi est nunquam non alianus odor?

Hoc mihi spectatum est, quod oles bene, Posthume, semper.

Posthume, non bene olet, qui semper olet.

Jam verò quæritur inveniuntur Acumen Epigrammatis potestis Rem, quæ arguendum dedit, acimo versa, & quid ipsa offerat, novum, & inexplicatum, lepidum, satum, illustre, cogita, sive ratio sit, cur ita res habeat, sive effectus, qui illam consequatur. sive pugnantia copungat, sive assonia separet. Sive rei sit similis alicuiquam, aut contrà dissimilis: esse hoc potest, quoniam, si ita facias, neque prorsus ingenio sis destitutus, ingeniosè aliquid invenias. Sed decori tamen habenda ratio est; lepidos sales, modò urbanos, & elegantes in domestico argumendo ne exhorreas, in graviore autem non nisi magnificè dicta bene iam probes. Ac certas qualdam acuminum sedes jam indicō.

ARTICVLVS III.

Unde peris possint acumina.

I. **A** locis arguendorum Oratorij. Ut à Demosthenis
one Martialis. Lib. 1.

Litigat, & podagra Diogenes, Flacce, laborat;

Sed nil patrono porrigit, hac chryagra est.

Tum Lib. 4.

Sum, fateor, semperque fui, Callistrato, pauper;

Sed non obscuro, nec male normi eques.

Sed toto legor orbe frequens, & dicitur; Hic est;

Quodque cinis paucis, hoc mihi vira dedito

At tua centenis incumbunt vesta columnis,

Et libertinas atca flagellat opes.

Hoc ego, tuque sumus, sed quod sum, non votes esse;

In quod es, e populo quilibet esse potest.

Ducitur à Notatione, ut in hoc ad Clementem VIII. Summum Pontificem, cui Hippolytus nomen erat:

Sancta pudicitia virtus redit exal in urbem.

Quid mirum est? Vobis præsidet Hippolytus.

Huc pertinent Anagrammata, de quibus nos deinde.

Tum à Conjugatis, ut illud est Ovidij distichum supra:

Aurea nunc vero sunt secula. Illud item;

A Tyberi fluvio differt Tyberius; alter

Sanguine Romanos obtuit, alter aquis

Illud quoque Martialis. Lib. 9.

Mentitur, qui te vitiosum, Zeile, dicit:

Non vitiosus homo es, Zeile, sed vitium.

Ab Enumeratione partium est Lib. 1.

Si memini, fuerant tibi quatuor, Ælia, Ætopes;

Expuit una duos tuos, & una duos.

Jam secuta potes totis suspire diebus,

Nil isthic quod agat rectia tuus habet.

Ab adjuucto loci est Lib. 1.

Amisum non fiet, cum sola est Cellia, patrem;

Siquis adest, iuxta proficiunt lacryme.

Non dolet hic, quicquid landari, Cellia, queris;

Ille dolet vere, qui sine te se dolet.

Et Lib. 5. de Pompejo magno, & filijs.

Pompejos iuvenes Asia, atque Europa, sed ipsum

Terra regis Libijs, si tamen ulla regis.

Quid mirum toto si spargitur orbis, sacra

Vno non poterat tanta ruina loco.

Ab adjuncto temporis Lib. X.

Consule te Berto quid iuras, Leibia, natam.

Mentiris, nata es, Leibia, rege Numa.

Sic quoque mentiris, namque ut tua secula narrant;

Filia Promethæo diceris esse Iulo.

A causa efficiente est Lib. 1.

Gani-
medem

Ætherea aquila puerum portante per auras,

Illam timidis unguibus hæsit onus.

Nunc sua Casareos exorat præda leones;

Tutus, & ingenti ludit in ore lepus.

Quæ maiora putas miracula? Summus utriusque

Auctor adest: hæc sunt Casaris, illa Jovis.

A causa finali est Lib. 5.

Cur non mitto meos tibi, Pontiliane, libellos?

Ne mihi tu mittas, Pontiliane, tuos.

Ab effectu est illud:

Omnia, Casor, emi: sic fiet, ut omnia vendas.

Illud item, quod supra posuimus: Qui nunc Casarea &c.

AC

Ac Lib. 1.

Nuper erat medicus, nunc est respillo. Dantius:

Quod respillo facis, secerat & medicus.

A Consequentibus est Lib. 5.

Antoni, Phario nihil obsecrare Photino,

Et levius tabula, quam Cicerone, nocent.

Quid gladium demens Romana stringis in ora?

Hoc admisisset nec Catilina nefas.

Impius insando miles corrumpit ut auro,

Et tantis opibus vox tacet una tibi,

Quid profunt sacra pretiosa silentia linguae?

Incipient omnes pro Cicerone loqui.

A Relatis Insuper hoc est Lib. 1.

Delicias, Caesar, insusque, irosque leonum

Vidimus, hoc etiam præstat arena tibi.

Cum prenis blando rotas a dentis rediret,

Et per aperta vagus curreret ora lepus.

Unde patet avidus capta leo parcere præda?

Sed tamen esse tuus dicitur, ergo potest.

Sunt præterea quatuor alia Acuminum sedes. Prima

est à Repugnantibus, à quibus dicitur Acumen 1. cum quæ

repugnant tibi duo, eidem tribuuntur. Ut Mart.

Cum facias versus nulla non luce ducentos,

Vare, nihil recitas: non sapis, atque sapis.

Nempe, quod malos vertus facis, sed non illos recitas.

2. Cum de duobus ea dicas, quæ contrà dicenda esse vi-

deantur. Ut Lib. 8.

Magna licet toties tribuas, maiora daturus

Leonas, ducem victor, victor & ipse tuus;

Diligeris populo non propter premia, Casari

Propter te populus premia, Casari, amat.

3. Cum, quæ inter se pugnant, alteri alterum tribuas;

Ita illud:

Ut tibi mors felix contingat, vivere discet;

Ut felix possis vivere, discet mori.

4. Cum de oppositis quibusdam idem affirmas. Ut L. 9.

F

Nus

Nobere vis Prisco; non miror, Paula, sapisti:

Ducere te non uale Priscus, & ille sapit.

5. Cum de se ipso quid negas. Vt illud est; Non bene olet, qui bene semper olet.

Altera est ab Alienatis, quoties alienum à te quippiam ipsi tribuitur. Vt 1. si alienum rei effectum des. Ita L. 5.

Laqueabam, sed tu comitatus protinus ad me
Venisti centum, Symmachus discipulis.

Centum me tetigere manus aequione gelatae
Non habui febrem, Symmachus, nunc habeo.

2. Si alienam causam. Vt

Sexte, nihil debes, nil debes, Sexte, fatemur.

Debet enim, si quis solvere, Sexte, potest.

Tum illud:

Carmina Paulus emit, recitat sua carmina Paulus:

Nam quod emas, possis dicere iure tuum.

3. Cum ambigua significatione verba adhibentur; quod si praedeter fiat, spleodidum esse poterit. Ita illud est

Quis uerget Aenea magna de stirpe Neronem?

Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.

Illud quoque Mart. Lib. 5.

Quae legis causa nospit tibi Lalia, Quinte,

Vxorem potes hanc dicere legitimam.

Tertia est à Comparatione. Vt 1. si disparia quae sunt, inexpectata aliqua similitudine paria ostendas; quod utriusque commune aliquid inuenias. Ita de D. Xaverio.

Nasceris occidit, eois occidit oris:

Disimile hoc unum, cetera felis halet.

Ac de D. Aloyso ex Sarvieuo.

Angeli, Gonzaga es, si pictus exuis alas:

Si, Gonzaga, alas induit, Angelus es.

2. Si, quae sit illa primo exponas, deinde ita disjungas; ut unum alteri praeteras. Ita Cornuti in:

Granicum Haecides, Lodoicus stramina Rhebi

Transiliens, hostes victor uterque fugat.

Quam mirus est Rhebi Granicus gurgite raso,

Tam Macerum Rex est te, Lodoico, mirra
Atque illud aliud:

Imposito Rhebum frenavit ponte tumentem

Per domitas ducens agmina Caesar aquas.

Contempro ejusdem Lodoico gurgite, victor

De Batavo inmissis hoste triumphat equis.

Si conferre libet Lodoico, & Caesaris acta,

Hunc sabrum, est illum dixeris esse ducem.

3. Si, quae similia conserantur, disparia esse ostendas quae dantur. Ita Martialis de Pompejo & Cicerone interfectis à Photino, & Antonio.

Par scelus admisit Pharis Antonius armis:

Abscidit heu vultus ensis uterque sacros!

Illud, laurigeros arces cum leta triumphos,

Hoc tibi, Roma, caput, cum floquereris, erat.

Antonius tamen est peior, quam causa Photini:

Hic facinus domino * praesepit, ille sibi.

4. Si argumentum ducas à minori ad majus, aut eandem, aut eandem à pari. Ita Mart. Lib. Spectac.

Leserat ingrato leo per filus ore magistrum,

Asus tam notas contemnerare manus.

Sed dignas tanto per solvit crimine penas,

Et qui non tulerat verbera, tela tulit.

Quos decet esse hominum tali sub Principe motes;

Qui habet ingentium mirus esse feris!

Nempe Cesar Leonem telis jussit configi.

5. Si contententia duo exponas. Vt illud supra: Quae meliora putas miracula.

Quarta est ledes à Lusibus. Quod spectant t. Paronomasiz, quae tamen praclare aliquid significent. Vt de iafate cum Matre ex parta mortari.

Heu spes vane hominum! diat dam lacis in auras

Exorior, morior; dum parit illa, perit.

2. Proverbis, ac dicta alia, ad quae sit allusio. Vt Mart. Lib. 3.

Dag gladiatores, sacroram regule, cerdo;

*
Regi
Aegypti
tio,

Quodque tibi verbis ſubula, ſea rapa.

Ehviu; et, neque enim faceret id ſubum anquam;
Vt velles corio ludere, Cerdo, tuo.

Luffis, fatis eſt, ſed te, mihi crede, memento

Nunc in pellicula, Cerdo, tenere tua.

Se in pelle ſua tenere dictum eſt ob proverbium, Ne ſater
ultra trepidam, hoc eſt, te à te alieni velis aggredi. Eſt
autem Epigramma in verbis ſingulis iogentolium.

3. Alluſio ad mores, hiſtoriam, fabulam. Ita illud de
leone à famina caſo.

Popratur vaſta Nemees in valle leonem

Nobile, & Herculeum ſama canebat opus.

Prifea fides tacent; elamoſi in pulvere citri

Hæc jam ſamina vidimus aſſa manu.

4. Venuſtæ quædam, inexpectatæque concluſiones. Vt
illa eſt:

Sæpe rogare ſolet, qualis ſim, Priſce, futurus,

Si ſiam locuples, ſimque repente potens.

Quemquam poſſe putat mores narrare futuros?

Dic mihi, ſi ſias tu leo, qualis eris?

ARTICVLVS IV.

Qua arte efferri poſſit Concluſio.

Multiplex illa quidem eſt, ac per ſe ipſa acumen ſolet
ſuppeditare, aut leve quod eſſet, dignum reddere.

Cum igitur plena eſt iogentij concluſio, ſimpliciter
efferatur. Vt hæc eſt:

Cum traheret Priſcus, traheret certamina Verus,

Eſſet & equalis Mars utriuſque diu.

Inventus tamen eſt ſinis diſceſſivis equi,

Pugnare pares, ſuccubere pares.

Centigit hoc nullo niſi te ſub principe, Caſar;

Cum uno pugnarent, victor uterque ſuit.

* Efferri autem concluſio poſſet aliquâ ſigura. Exclamati-
one. Vt hic:

Dum peteret par: hæc Myrrinum, pari illa Triumphum,

Gla.
diato.
rei.

Proq.

Promiſit pariter Caſar utraque manu
Non potuit melius licem finire iocoſam.
O dulcis inveni Principis ingenium!

Epiphonemate. Vt:

In iuga um pueri, qui roſcida tella ſubibat,

Decidit hyberno progravis unda gelu.

Cumque peregreſſet miſeri crudelia ſata;

Tabuit in calido valnere macro reter.

Quid non ſera ſibi voluit fortuna licere?

Aus ubi mors non eſt, ſi iuralatis aque?

Actoamate, ut illud eſt: Res eſt magna tacere, Maſhom.
Itemque.

Magdala dum gemmas, bæciſque monile coruſum

Proiecit, & forma detrahit arma ſue.

Dum vultus lacrimis, & lumina torbat; amoris

Mirare inſidias: hæc capit arte Deum.

Interrogatione, aut ſimplici, aut cui Poeta ipſe reſpon-
deat. Vt Mart. Lib. 1.

Abſiſſa ſervam quid ſingis, Pontice, lingua?

Neſſes tu populum, quod tacet ille, loquit

Et Lib. 6.

Scis te captari, ſcis hunc, qui captas, avatum;

Et ſcis, qui captat, quid, Mariane, velit.

Munera magna quidem miſſis, ſed miſſis in hamo;

Et piſcatorem piſcis amare poſeſt?

Hicino deſtebit vero tua ſata dolore?

Si capis, ut ploret, deſ, Mariane, nihil.

Interpretatione. Vt Lib. Spectac.

Quod pius, & ſupplex elephas te, Caſar, adorat;

Is modo qui tauro tam metuendus erat.

Non facit hoc juſtus, nulloque docente magiſtro:

Crede mihi, nûmen ſentit & ille tauro.

Ac Lib. 1.

Vt recitem tibi noſtra, rogat; Epigrammata; noles

Non audire, Ceſar, ſed recitare copis

Dubitatione. Vt Lib. 2.

Quod

Quod nimis gaudes uicem producere vino,
Ignosco: uicium, Gaude, Catonis habes.
Carmina quod scribis Mafis, & Apolline nullo,
Laudari debet: hoc Ciceronii habes.

*
Celebris Quod vomis, Antoni: quod luxurariis Apicii: *
Heila. Quod suras, vitium, dic mihi, cuius habes?
omni. Suffentatione. Ut Lib. 6.

Quod contrariis sine me tam sepe, Lupere,
In veni, nocent, qua ratione tibi.

Ira scer, licet usque voces, mita sique, rogasque
Quid facies? inquit, Quid faciunt veniam

Correctione. Ut illa est:

Fingere cur libeat? dum te cauo, Maxime Regum.
Fabula narrari creditur, historia est.

Optatione. Ut de imagine picta probi viri:

Art utinam motes, animumque effingere posses?
Pulchrior in terris nulla tabella foret.

Distributione. Ut:

Digna legi scribis, facis & dignissima scribis:
Scripta probant doctam te tua, facta probant.

Quandoque Dialogismo. Ut hic est:

Dic age, sancta Themis, facies cur aspera flectis?
Nescita sum lacrimis, nec pretio, aut precibus.
Cur gladium tua dextra geris, cur leua bilancem?
Ponderat hec causat, percutit ille reos.

Illud quoque Mart. Lib. 6.

Pauca Fovem nuper cum millia forte rogarem
Ille dabit, dixit, qui mihi templa dedit.
Templa quidem dedit ille Fovi, sed millia nobis
Nulla dedit: pudet, heu! pauca rogasse Fovem.

Dic, precor, o nostri, die, conscia Fitge Tonantis,
Si negat hoc vultu, qui solet ergo dare?
Sic ego: sic breviter posita mihi Gorgone Pallas.
Que nondum data sunt, stulte negata, putas?

Confici quoque solet Epigramma argumentatione. Vt
eo Syllogismo illud conuictur: Nec

Nec sentite Deum, nec mori, cum homo vincere solus

Pesset: utramque facit Christus: utrumque fuit.

Seu Epihymena & frequenter est, & facilius: Et du-
plex quidem esse genus potest; aut enim extremus verlus
Complexionem, priores Anteceden s, aut contra con-
tione possunt. Primi generis illud est Mart.

Immodicis brevis est eras, & rara senectus:
Quidquid ames, cupias, non placuisse nimis.

Alterius generis est illud:

Semper eris pauper, si pauper es, Emilione:
Dantur opes nulli nunc nisi divitibus.

Atque hic illud licet animadvertas; in argumento ipso
Epigrammatis quandoque ejus conclusionem collocari,
cum quod ex eo deducitur, ita proponitur, ut Expōiti-
onis vicem gerat. Ita factum videas in Epigrammate illo,
quod supra scripsimus: Postquam Nemoes: cujus argumen-
tum est, quod Leonem famina in circo occidit; inde de-
ducitur est, ut Herculis gloria ne ultra celebraretur. Ve-
rum prolixiores jam fuimus fortasse, quam par esset.

CAPUT II.

De Bucolico carmine.

ARTICVLVS I.

Bucolici carminis notio.

CARMINIS genus, quod rusticas actiones imitatur, & sta-
git Hexametro versu, Bucolicum à Babulco, Pastora-
le à Pastore ducto nomine dicitur. In eo genere scripsit
Græcè Theocritus Idyllia, Eclogæque Latine illam imi-
tatus Virgilius, quas ita appellavit, quasi delectus, quod
elegantiore quædam tractanda delegisset.

Sunt igitur Eclogæ veteris personæ, actiones, resque
rusticæ, ut cantileonæ, querimonie, iurgia, gaudia, pascua,
quæstiones, omina; siue personæ Pastores sint, siue Vini-
tores, Olitores, Aucupes, Piscatores. Ac soleat quidem bu-

colici Poetae argumenta quaedam graviora tractare, ut Eu-
charistica, Epitaphia, Epicedia; tunc verò argumentum
illud tegunt personarum, actionisque rusticarum allego-
ria: ut *Ecl. 1.* Virgilius Augusto gratias agit de agro re-
cuperato: aut argumentum licet sine velo tractetur, sed
more tamen rustico, subq̄ rustici personæ illud versat Poe-
ta: ut *Ecl. 4.* Virgil. Genethliaca con cecitit Alsiouj Polli-
onis.

Est autem Eclogæ triplex genus; aut enim Poeta
ipse narrat, aut inducit tantum personas, quæ amœbzis
versibus sibi respondent, aut Poeta quaedam, quædam
personæ inducitur loquuntur. Quorum sunt omnium exem-
pla apud Virg.

ARTICVLVS II.

Eclogæ partes, & artificium.

Tres Eclogæ ferme sunt partes, Exordium, Narratio,
Epilogus; addi aliquando solet invocatio, cum ar-
gumentum dignitas postulat.

Exordium ducitur aut ab ipso colloquio ut Virg. *Ecl.*
1.; aut à persona Poetae, ut *Ecl. 6.*, aut à Propositione, ut
Ecl. 8.; aut ab Invocatione, ut *Ecl. 4.* & *10.*

Narratio argumentum Eclogæ persequitur, ut jam
dictum est. vel Poeta ipso sub Pastoris persona loquente,
& affectus suus exponente; vel eo tacente, queruntur. lau-
dant, altercator inducitur Pastores.

In Narratione queritur, ut argumentum novum sit,
& simplex, neque implicatum mutationibus imperatis.
Queritur etiam brevitatis, & in versuum numero, (ad cen-
tum virgiti nunquam pervenit Virgilius,) & in ratione di-
cendi, quæ concisa sit, & succi plena plura paucis conclu-
dat. Queritur demum suavitas, de qua deinde videbimus.

Epilogus Eclogæ adungi poterit vel ab adjuncto
loei, aut temporis, quod causam præbet sermonem ab-
rumpendi; vel alia clausula, quæ sponte desinat sermo.
Virgillum observa.

ARTICVLVS III.

Eclogæ Summaria, & Varietas.

S Varietas Eclogæ postulat, ut apta sit pastoris
imitatio, quæ sententiis, & dictione varietate vid-
gens hominum maxime appositis. Familiaris itaque Sen-
tentia sit, & obvia, par moribus pastoralibus; sentia men-
tis, q̄q̄q̄; habet, atq̄ subtilis; sententia vix illas eductis
bucenda est enim sententiæ rusticis quædam, & humilitas,
ignorantiaque rerum earum, quas non ita facile pastores
cognoscunt. Ita in Virg. *Ecl. 3.* Menelas Archimedis no-
men ignorat:

Unusquisque signa, Cupon, & quis fuit aliter?

Descripti radio totum qui gentibus orbem?
Imò de Diis licet, ac Regibus, urbanisque moribus pas-
tores loquantur, tamen loquendi ratio, & similitudines
erunt rusticæ. Ita de suo Deo, seu Cesare Thyros:

Ille meas errare boves, ne capris, & ipsum

Inders que vellem, calamo permisit agresti.

Quis affectatâ simplicitate per ambages loqui solet. Ita

ille Thyros de suo Deo rogatur, nihil enim respondet.

sed i Mibem describit:

Meli sed commilla Deus qui fiti da, Thyre, nobis, noq̄ iup

Tit. Urbem quam dicunt Roman, Melibee, putari

Stentis rogavit vestra similes, quod sepe solemus

Pastores animi rebaros dispollote serunt

Postimpla deum:

Et ille illum vidi iavonem, Melibee, quorannis

Bis senas cui vestra dies altera sumant.

De ipsa autem Urbe loquens, vide quas adhibet similitu-
dines:

Sic canibus ut ulor similes, sic mavisibus hedos

Notam, sic parvis componere magna solebam;

Perum hoc summum alia vider cupur extulit urbes;

Quantum lenta solet inter vidua expressa

Deinde Dithio munda sit omnes, ut latina, cum

ni

nitida, & suaviter elegans, sed & sine tumescens verborum insolentis, & translatorum audacia; ac numerus ipse carminis demissus, neq; exquisitè sonans, & illigatus; imò ridiculo quodam, absono, vultu, & aspero proferendi modo pastores eloquuntur.

Quod ornatum attinet, crebra sunt similitudines, & comparationes, sed petita è raris rebus. Estque ratio etiam ista ad eam similitudinis quaedam conglotatione, & gradatione. Ita Ecl. 5.

*Vitis ut arboribus decori est, ut vitibus ubi arboribus
Et gregibus tantis segetes ac pinguis arvis, plougea
Tu decus omne tuis.*

Est jucunda vocis eisdem repetitio, præsertim in nominibus. Vt Ecl. 1.

*Tyrus hinc abierat ipsa se, Tygre, pinus,
Ipsa se fontes, ipsa hinc arbutus vocabatur.*

Ecl. 9. *Cantantes licet usque (manis) via ledet) eam neque
Cantantes ut canunt, ego hoc te facit iudicem.*

Ecl. 7. *Compulerantque greges Corydon, & Thyris in unum,
Thyris oves, Corydon dispensat laticæ capellæ.*

Et magna in amicitia versibus, quibus alterius pastores colloquuntur, jucunditas: est nempe in variis intercalationibus, qui post aliquos alios idem sepe recitantur, ut apud Virg.

Ecl. 8. *In illo Menele mecum, mea tibi, versor.*

Figuræ quoque leniores, uturpantur, ut Interrogatio, Exclamatio, Dubitatio, Communicatio, Apostrophæ; Hyperbolæque, cum aliis quæ exaggerent: ut Ecl. 1.

*Ante leuæ ergo pascentur in aquæ corvi,
Et sic ita desistant vados in litore pisces, &c.*

Adhibentur etiam Affectus, multisimè licet, & disiecti, in quibus inprimis, quandoque rebus scolis tribuitur, ut Ecl. 3. *Corinthe, restes, & summa.* Et Ecl. 6. *Tener mus quæ canit.* Amosicitatem denique, cultum, & gratiam, si saltem, referret. Hæc omnia scias carmini conuenire.

Jurat autem lectissimas Virgilij Eclogas hic exponere.

Pri:

Prima Augusto gratias agit, quoniam ademptum Poetæ agrum restitui fecerat: Crevencensium enim, & Mantuanorum agrum militibus concessi fuerant. Est igitur argumentum Eclogæ laus Augusti: personæ pastorales, Tityrus, qui Virgilium, lætæ beneficio, & Melibæus, qui Mantuanos calamitosos referunt. Melibæus orditur calamitatem suam deplorando; Tityrus sequitur beneficium commemorans.

Eclogæ 4. Asiaticæ Pollionis canit Genethliacæ Post: quod tractat à spe infantis, cui præter auream Sibylliam pollicetur: tam per quatuor ætatis partes auream istam expendit: Puero flores, & lac; Adolescenti segetes, uvæ, mella; Viro, hostibus vitis, rerum copiam; Seni honores, atque imperium promittit.

Ecl. 5. Julij Cæsaris sub persona Daphnidis, quod est probabilis, mortem dicit, colloquentibus Mopso, & Menalea, Mopsus communem luctum exponit; tam Daphnidi tumulum facit: Menaleas, Mopso laudato, solatur se honoribus Daphnidis, quam inter Deos collocat.

Ecl. 6. Silenus, hoc est, Syro Epicureus, Chromis, & Moasium, seu Virgilium, Varonque Syronis discipulos, primam rerum originem docet, ex doctrina Epicuri.

Ecl. 7. Melibæus pastor narrat contentionem amæbzam Thyridis, & Corydonis: seu Virgilius duorum Poetarum certamen exponit, se coram habitu, seque iudice, & Daphnide, seu communi alio amico, qui victorem Corydonem declarat.

CAPUT III.

De Elegia.

DE PARTICVLVS I.

Elegia notio, & materia.

Elegis est Carmen, quod Hexametris, & Pentametris versibus alternis quæque rem tractat. Quamvis inquam; nam Elegiæ cum dederint initio materiam res mœstæ, ac hebes

les

Ies, deinde verò in omni genere argumenti, tragicis, civilibus, levis, blandi, aegrestis, jocosè diversissimè inot Elegiæ, vel quæ in uno Ovidio reperias, qui & Fastos scripsit, & Heroidum Epistolas, ac suas etiam e Ponto laocè varias, & Tristium libros; Satyræ quoque in libro tractavit.

ARTICVLVS II.

Elegiæ partes.

RES dici possunt Elegiæ partes, Exordium, Amplificatio argumenti, Clausula.

Exordium

Non idem est in omni Elegiarum genere. Cum materia assumitur gravis, & Epopœjæ affinis, pro Exordio Propositio est aperta quadam argumenti totius; eiq; subiecti quoque solet invocatio. Ita Ovidius (quem in hoc poemate facile principem rebere) Fastorum Libros exorditur.

Tempora cum causis Latium digessa per annum,

Lapsaque sub terra, ortaque signa canam.

Excipe pacato, Caesar Germanice, vulsu

Hoc opus, & timida dirige navis iter.

In alijs argumentis, ubi nec tanta gravitas inest, neque affectus violentia, Exordij item vicem gerit Propositio, quæ tamen latente indicet Poetæ consilium. Ita Ovidius, Trist. Celsatem rogaturus, ut sibi aliquando patere; Apostropha ad libros suos exorditur:

Quid mihi vobiscum est infelix cura, libelli,

logenis perij, quis miser ipse meo?

Cum materia est affectus aliquis, tum vel à re ipsa exordium sumitur, ut sæpe Ovidius, v. g. Trist. 1. *Cum subit illius.* Et Trist. 5. Eleg. 10. *Ut sumaris Ponto.* Vel ex abrupto statim in affectum erumpit, idque aut simpliciter, ut Trist. 1. El. 10. *Hic status, hec rerum;* aut figurè aliqua. Ita Apostropha ad Deos Trist. 1. *Dei maris, & cæli;* ad ipsam Elegiam eodem 1. *Parve (nec invidet) ad*

ami

amicum sæpe in de Ponto. Per Interrogationem Trist. 5. El. 1. *Equid vidi Ponto.* Per Exclamationem Trist. 3. El. 10. *Ergo aræm factis.* Per Orationem Trist. eod. El. 8. *Nunc ego Tripolemi.* Per Sententiam Trist. 4. El. 6. *Tempore rursus necesse.*

Amplificatio.

Hæc irem varia est pro varijs Poetæ propositis finibus. Aut enim narrat, ut Trist. 1. El. 3., tunc verò, contraria sit licet narratio, non nota est, sed fictis quandoque dialogicis summis, modicisque argumentis, affectibusque, comparationibus, & exemplis distincta: tum etiam brevi adjunctorum descriptione, brevibusque sententijs locupletata.

Aut aliquid suadet, tuncque affectus, & rationes intertextit, inductionesque adhibet plures seu similitudinam, seu exemplorum; nec figuræ prætermittit, ut Communicationem, Concessionem, Apostropham.

Aut delectare maxime nititur, & acuminibus, splendidiisque dictis indulget, ac ne tam quidem respuit inductiones, tabellas, allusiones, tropos, figuræque luxuriosas.

Aut denique affectum tractat aliquem, seu doleat, si ve gaudeat, speret, aut cupiat, timeat, aut irascatur: Stylo tum certe utitur concitato, & vehementi, qui graviores figuræ, Apostrophæ, Exclamationes, patheticas Interjectiones, Prosopopæjas, Amplificationes rerum, & verborum complectatur.

Quod si ad aliam quoque partem pertinet Elegiæ, quod Eucharistica sit, aut Gratulatoria, Soterionve caput, aut Epitaphium, aut aliquid hujusmodi, ex illa eadem arte sumenda erit amplificatio, quæ tamen ex Elegiæ caractere, Styloque pertractetur. Exempla sunt in Ovidio, ex quo deinde amplificationis Elegiacæ characterem observabimus: quippe cum ab ingenio Poetæ tota magis, quam ex re ipsa pendeat, difficilis placè facta est, verficatoreque adeo Elegos multos, raras Poetæ patitur esse.

Claus.

Exitus quidam eſt, quo ita abruptitur carmen Elegiacum, ut deſiſſe ultro videatur. Eit itaque per hoc faſe, quod a ſimplicatio ipſa ſubiſtat: vel etiam formulâ quadam à ſermone diſcedendi: vel Epiphonemate aliquo diſtore graviore, deprecatione, optatione, ſalutatione: ut taſe in Ovidio deprehendes.

ARTICVLVS III.

Ampliſicationis Elegiaca ratio ex Ouidio.

1. Narrationes ſic textit, ut eas quaſi abruptat identidem affectu, deſcriptione breui adjectorum, comparationibus, exemplis, & Proſopopja.

Affectus paſſim invenias. Deſcriptiones habes Trist. 1. Eleg. 3. Jam propè lux aderat. Quocumque adſpiceret. Jamque mora ſpatium. Comparationes ibi: Non aliter ſupponit. Si licet exemplis. Proſopopja ibidem: Hanc ego ſuſpiciem. Quid facerem blando. Tam vero conuulſe.

2. Dum quid laudet, frequentes adhibet inductiones, tum comparationum, tum exemplorum: Enumerationes, aut adjectorum, aut partium. aut caularum, aut effectorum: nonnunquam affirmando dubitat, ac ſe corrigi: narrationibusque argumenta contextit, ac miſcet. Ita Trist. 1. El. 1. ut timere ſe jure probet, ſimilia inducit: Eſſe quidem meminim iſſiſſima. Eleg. 2. enumeratione comprobat dictum: Sæpe premeſſe Deo fert Deus aliet opem. Mulcibet in Trojam. Et 3. de Pon. El. 1. Si mea mors redimenda. Adjuſſa moris in exilio lux enumerat Trist. 3. El. 3. Tam procul ignoſſis. Partes enumerando lactum deſcribit Trist. 1. El. 1. Nec te purpureo. Cauſas, ne bene ſcribat, recedebet ibidi: Carmina proventum. Effecta officiij commemorando arguit amicorum. Tr. 1. El. 8. Tantiſſe te fallax. Dubitat Trist. 1. El. 3. Quid facerem? Et El. 2. Falleret an incipiunt.

3. Similitudines ita adhibet, ut vel, ſimpliciter unam proponat. Vt Trist. 1. El. 2.

Nec leuius laterum tabula ſeriantur ab unda 3

Quam graueliſta mænia pulſat onus.

Ti

Trist. 3. El. 2. Nil niſi ſtere lobet, nec noſtra parcelt imber
Lumine, quam vernâ de nive manas aqua
Vel geminet in diſticho, ut 1. de Pon. El. 1.
Eſt ut occulâ vitiatâ teredibus hâriſſe
Aquoreos ſcopulos ut carat unda ſaliſ.
Vel plures coglobet, ut ibi ac ſæpe. Vel in Allegoriam
traducat, aut breuem, ut 1. de Pon. El. 2.
Cum ſubit, Auguſti qua ſittlementia, ceto,
Mollia nonſragijs liſſora poſſe dario, hoc eſt; rediſſe
tum ab exilio,
Vel longiorem, ut Lib. eod. El. 3. initio: Sic ego mente jat
eniſ, &c.

4. Proſopopja utitur ſæpe, ut jam notavius. & exempla obtuliſſimus. Eſt item, quod legat Trist. 3. El. 1. quâ
dum Proſopopja ſit ipſa tota, tum veſt. 28. aliſſim inducit:
Paruit, & ducenti.

5. Breves uſat pat identidem Apodrophas: brevis item
Parerthefes, ut tute obſeruaſſe.

6. Exaggerationes in affectibus inculcat. Vt Trist. 1.
El. 8. In caput alta ſuum. De 4. de Pon. El. 4. Nam priſ: am
broſa.

7. Antitheſes quaerere ſolet. Parerthefes eſt Trist. 2. El. 3.
Pro dicit Neritio. Et Eleg. 4. Dover erit ſell.

8. Proferte ſolet ſententias: ut 1. de Pon. El. 3. Tarpe
quidem diſſuſſe: ac ſæpe alibi.

9. Ad digreſſionem aliquando breuem tranſeunt, ut
Trist. 3. El. 4. ab illo diſticho: Noſiſſe ſui ad aliud: Vos
quoque peſtoribus.

Denique in Ovidiano ſtylo univerſim arimadverſas,
ut dicendi genus habet perpetuâ quaſi lubiliſſis: modis
figuratis, modis ſimpliciter: iocibus, aut per membra di
cit; nunc ipſe, nunc aliſſus inductus loquitur: jam leni, jam
videnti affectu: ſaliſ, & aliâ figurâ: affectus rationibus
temperando; quadam dicendi libertate, & ſortore: ut ſit
deſentur omnia, conſpirent. licet, ſibi ad uoum conſilio.
re. Præterea formulas affirmandi, dubitandi, probandi: ibi
al 4.

CAPUT IV.

De Georgicis.

Georgica Poësis latus, qua de agrorum cultura, rebusque similibus præceptiones traduntur: ejus siquidem materia est quicquid de excolenda terra ad usus quoscumque, de Apum, aut Bombicidarum cura, de re Nautica, Bellica, Venatoria, Piscatoris, de erudienda deum in re aliqua jurecuncte præcipi potest.

Si spectemus Virgilium, quatuor huic poësi tribuuntur partes, Propositio, Invocatio, Narratio, & Clausula. Propositio breviter & clarè rem exponit, de qua toto opere agendum erit. Virgilius statim initio Georgicorum totam rerum seriem aperit, quam libris quatuor distributam daret, in quarum primo de Aratione, secundo de Plantatione, tertio de Pactione, cultuque pecorum, quarto de Apibus, & Mellatione sciturus erat.

Siqua est persona, ad quam ea præcepta dirigantur poterit post prepositionem converti ad illam oratio, ejusque laudes breviter percerens.

Invocatio apud Veteres Numinis ejus auxilium implorabat. quod rei præflet, de qua agere instituebantur sic Virgilius Bacchum, Cererem, & Deos, Deaque omnes, quas agris, arboribus, bobus, pecori, atque apibus præesse existimabat, invocavit. Christiani vero hujusmodi invocationem execrantur, & Deum verum, aut Virginem, vel aliquem ex Superis implorant.

Narratio potissima est hujus poësis pars: in ea præcepta omnia, quæ scribi digna existimamus, clarè, & accuratè exponenda: quod ut citra legentium risum fiat, comparere sibi oportet Poeta non vulgarem rei tractandæ notitiam, qua nisi instructus sit, manum operi de admoveat. In hac narratione permittitur digressio aliqua ad rem aliam, dum ea incongrua omnino non sit materiæ, quam tractamus. Sic Virg. lib. 4. ad Aristæi, Euricidæ, & Orphæi fabulas digreditur.

Claus

Clausula Poetæ arbitrio remittitur.

Stylus Georgicorum temperatus sit iostar narrationis, seque maxime legentium institutioni, parum oblectationis, accommodet.

CAPUT V.

De Satyra.

Satyra est Poema jocosum, ac falsum, ad reprehendendos corruptos hominum mores institutum, ut ab ijs homines absterreantur. Ex quo Satyra materiam colliges esse turpitudinem quamque risu dignam, vel odio, quæ mores hominum luficiat; per eam namque solemus exagitare Superbos, Ingratos, Ebrios, Edaces, Inertes, Avaros, Libidinosos, Pròdigos, Ambitiosos, Garrulos, &c. Partes certas nullas habet hoc poema: est enim scribendi modus sine lege iustæ jocularis sermonis familiaris: quidquid verò præcipi de eo potest, jam addo.

1. Apertum exordium, & propositionem nunquam habet; frequenter ex abrupto per interrogationem, reprehensionem, exclamationem, narrationem, vel similia; aliquando verò per iustificationem ab adjuctis ream peritiam exorditur.

2. Satyra fieri aut dialogo, aut Poeta solù loquente potest.

3. Quidquid reprehendit, non tam rationibus, quam jocos, salibus, similitudinibus, fabellis, historiis, sed exemplis præsertim refellat.

4. Facetis, jocos, seu vitatibus abundet, quibus oburgationes alinendæ, medicorum iustæ, ut equiore animo excipiantur. Cave tamen, ne faceritum nimis humilitas, aut copia scurrilitatem sapiat, aut ne quid obscenum in tot amicitias itrepat.

5. Fictionibus poëticis redundet, inopinatis occurribus, colloquijs, somnijs, alijsque id genus ornamentis.

6. Cum sit dialogo, fictis utere nominibus, aut si navis, utere nomine aliquo illorum hominum, qui eo vitio laborant, quod reprehendis: sic poterit poni Eucio pro

Ava

CAPUT IV.

De Georgicis.

Georgica Poësis latus, qua de agrorum cultura, rebusque similibus præceptiones traduntur: ejus siquidem materia est quæquid de excolenda terra ad usus quoscumque, de Apum, aut Bombicidarum cura, de re Nautica, Bellica, Venatoria, Piscatoris, de erudienda juvenum in re aliqua jurecuncte præcipi potest.

Si spectemus Virgilium, quatuor huic poësi tribuuntur partes, Propositio, Invocatio, Narratio, & Clausula. *Propositio* breviter & clarè rem exponit, de qua toto opere agendum erit. Virgilius statim initio Georgicorum totam rerum seriem aperit, quam libris quatuor distributam daret, in quarum primo de Aratione, secundo de Plantatione, tertio de Pactione, cultuque pecorum, quarto de Apibus, & Mellatione sciturus erat.

Siqua est persona, ad quam ea præcepta dirigantur poterit post prepositionem converti ad illam oratio, ejusque laudes breviter percerens.

Invocatio apud Veteres Numinis ejus auxilium implorabat, quod rei præset, de qua agere instituebantur sic Virgilius Bacchum, Cererem, & Deos, Deaque omnes, quas agris, arboribus, bobus, pecori, atque apibus præesse existimabat, invocavit. Christiani vero hujusmodi invocationem execrantur, & Deum verum, aut Virginem, vel aliquem ex Superis implorant.

Narratio potissima est hujus poësis pars: in ea præcepta omnia, quæ scribi digna existimamus, clarè, & accuratè exponenda: quod ut citra legentium risum fiat, comparere sibi oportet Poeta non vulgarem rei tractandæ notitiam, qua nisi instructus sit, manum operi de admoveat. In hac narratione permittitur digressio aliqua ad rem aliam, dum ea incongrua omnino non sit materiæ, quam tractamus. Sic Virg. lib. 4. ad Aristæi, Euricidæ, & Orphæi fabulas digreditur.

Claus

Clausula Poetæ arbitrio remittitur.

Stylus Georgicorum temperatus sit iostar narrationis, seque maxime legentium institutioni, parum oblectationis, accommodet.

CAPUT V.

De Satyra.

Satyra est Poema jocosum, ac falsum, ad reprehendendos corruptos hominum mores institutum, ac ab ijs homines absterreantur. Ex quo Satyra materiam colliges esse turpitudinem quamque risu dignam, vel odio, quæ mores hominum lusciet; per eam namque solemus exagitare Superbos, Ingratos, Ebrios, Edaces, Inertes, Avaros, Libidinosos, Pròdigos, Ambitiosos, Garrulos, &c. Partes certas nullas habet hoc poema: est enim scribendi modus sine lege iustæ jocularis sermonis familiaris: quidquid verò præcipi de eo potest, jam addo.

1. Apertum exordium, & propositionem nunquam habet; frequenter ex abrupto per interrogationem, reprehensionem, exclamationem, narrationem, vel similia; aliquando verò per invocationem ab adjectis ream peritiam exorditur.

2. Satyra fieri aut dialogo, aut Poeta solù loquente potest.

3. Quidquid reprehendit, non tam rationibus, quam jocos, salibus, similitudinibus, fabellis, historiis, sed exemplis præsertim refellat.

4. Facetis, jocos, seu vitatibus abundet, quibus oburgationes allinendæ, medicorum iustæ, ut equore animo excipiantur. Cave tamen, ne faciatum nimis humilitas, aut copia scurrilitatem sapiat, aut ne quid obscenum in tot amicitias strepat.

5. Fictionibus poëticis redundet, inopinatis occurribus, colloquijs, somnijs, alijsque id genus ornamentis.

6. Cum sit dialogo, fictis utere nominibus, aut si natis, utere nomine aliquo illorum hominum, qui eo vitio laborant, quod reprehendis: sic poterit poni Eucio pro

Ava

Avaro; Nero pro Crodch; Vitellius pro Hellsuone, &c.

7. Carmen est Hexametrum, quod de industria incedat neglectu quodam sui sine cura numeri.

8. Amat quammaximè sententias, quæ acutæ sūt. & faceret: amat & jocos omnes, qui familiari sermone solent interseri, ut sunt scōmata, proverbia, apophtegmata, alusiones, fabellæ, historiæ, aliæque ejusmodi.

9. Stylus sit submissus, qui familiarem sermonem imitetur, purus tamen, & elegans in verbis: amœnitatis gratiâ poterit aliquando Plautinum aliquid, vel Ennianum usurpare. Quod si ad aliquid scriptum aliquando, & grave dixerit, astorgat aliquantulum ad temperatam majestatem; modo cœret, ne in serijs diutius immoretur.

10. Optimi Satyrarum Scriptores sūt Horatius, Persius, & Juvenalis, quorum primus detisor & festivus, & lepidus; alter severus censor; tertius sperolator, scilicet, & liberior.

CAPUT VI.

De Lyrica Poesi.

ARTICVLVS I.

Lyrica Poeseos notio.

Lyrica Poesis sic dicitur à Lyra, ad quam canit apud Veteres consuevit; quare & Ode vulgo dicitur, id est canus.

Ejus materia longè, latèque patet: Dei enim, Divorumque, & illustrium virorum laudes complectitur; hortationes ad virtutem, vitiorum insectationes, vota, appreciationes, gratulationes, consilia, jurgia, conquestiones, locorum præteres, temporum, præliorum, itinerum descriptiones: quidquid demum brevi poemate concludi potest, id omne apta erit Odarum materia.

Hujus poeseos nullæ sūt certæ partes: satis erit, si exordio indicet Poeta quò velit tendere: quod reliquum est, Odes narrationibus, amplificationibus, descriptionibus, varijsque figuris, aliquando etiam digressionibus constituit.

AR

ARTICVLVS II.

Lyrica Poeseos Stylus.

Ejus Stylus suavitate maximè lectetur: sic enim Epopœiæ gravitas, Eclogæ simplicitas, Satyræ acrimonia, Elegiæ teneritudo, atque mollities, Epigrammati acumen, Comœdiæ jocus, Tragediæ vehementes affectus; sic Lyrico carmini suavitas convenit. Suavitatem hanc Horatius Lyricorum Vatum facile Princeps hæc arte parat:

1. Florida, ac polita usurpat verba: sed in epithetis præsertim defectum quemdam habet exitium, & vinctas metaphoras passim adhibet: ita Rotas dicit *fervidas*, *Lucernas virides*, *Africum instantem*, *Paupertatem imperatnam*, *Mortem pallidam*, &c.

2. Aptas similitudines frequenter usurpat. Ode 2. Lib.

4. de Pindari eloquentia sic habet:

Monte decurrentes velut amnis, imbres

Quem super notas altaere ripas:

Ferret, immensumque raris profundo

Pindarus ore.

3. Gravibus sententijs passim exornat carmina: ut Lib. 1. Ode 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,

Regumque turres.

4. Periphrases opportunè proponit, etiam epithetorum loco. Ode 3. Lib. 1. inconstantem Fortunam sic describit:

O Diva, gratum, quæ regis Antrum

Præsens vel imo tollere de gradæ

Mortale corpus, vel superbus

Vertere funeribus triumphos

5. Græcis positionibus aliquando utitur: ut *Persidum videns Venus: Desine mollium querelarum. Abstine irarum, Lana frugum prospera. Amara curarum. Solutus operum*, &c. Verùm hæc Græcorum locutiones ne frequentes sūt; neque eas usurpes, nisi postquam apud Horatium, vel certè apud alium ex probatis Autoribus inveniatis,

6. A

6. Ad vim orationi addeodam, Repetitionem non raro usurpat, in his praesertim particulis: *Sic, Et, Sive, Quis, Est, &c.* Oda 4. Lib. 3. gravibus verbis de Iove ita loquitur.

Las terram inmeritam, qui mare temperat

Ventisum, & arbor, terraque tristes,

Dirasque mortalesque turbas

Imperio regit omni equo.

7. Latini sermonis integritatem studiosissime curat. Figuram tropicam abundat, dictione, spiritum, phrasimque poetica loquitur, carere, Poetas non leviter aspergit.

8. Periodi longitudo nempe ita regit, ut neque subsalter inciliorum frequentia, neque nimia profectione obicura sit, neque strophis singulis periodum absolvat, sed eisdem periodis, vel etiam incisi verba, initio sequentis strophae reponit aliquando.

Id demum scias velim, quod Horatius ita Odarum magnitudinem temperat, ut nunquam octogesium circiter versum excedat, aliquando vero octo tantum versibus sit contentus.

ARTICVLVS III.

Lyricorum Versuum Species Horatiana:

Antequam illas proponam, moneo, si nulla in versu desit, vel abundet syllaba, versum dici *Acatalecticum*; si desit una syllaba, *Catalecticum*; si desit pes integer, *Brachycatalecticum*; si abundet una syllaba, vel pes integer, *Hypercatalecticum*. Quodsi versus duobus pedibus consistit, dicitur *Dimeter*; si tribus, *Trimeter*; si quatuor, *Tetrameter*; si quinque, *Pentameter*; si sex, *Hexameter*; si septem, *Heptameter*. Demas tamen hic Jambicos versus, quorum una mensura duos pedes complectitur: quate Jambicos, qui sex pedes habet, *Trimeter* dicitur. Jam vero Horatiani versus, (extra quos alios in Odis non facile usurpaveris) hi sunt.

Asclepiadeus constat Spondæo, Dactylo, caesura longa, duobus Dactylis, ut:

Moxce... nas... aia... ris... edite... regibus

Sav

Saphicus constat Choroæ, Spondæo, Dactylo, & duplici Choroæ, ut:

Faw sat... is ter... ris nivis... atque... dita.

Adonicus constat Dactylo, & Spondæo, ut:

Terruit... Vibem.

Jambicus Trimeter Acatalectus, sive sex pedum integrorum, quorum pares Jambi sunt, impares vero vel Jambi, vel Spondæi, ut:

Ibis... Libur... vis in veter al... ta na... riam.

Jambicus Dimeter Acatalectus, seu quatuor pedum integrorum, quæ eandem legem servant, ut:

Ami... ce pro... pugna... cala.

Jambicus Trimeter Catalectus, in quo scilicet postrema desit syllaba: primi quatuor pedes jambici versus, leges servant, quatuor sit Jambus cum caesura, ut:

Trabant... que sic... eas ma... china... cari... nas.

Jambicus Dimeter Hypercatalectus, qui scilicet abundat una syllaba: quatuor ejus pedes jambici leges servant, ut:

Silva... labo... rantes... gela... que.

Trochæus Dimeter Catalectus constat tribus Trochæis, & caesura, ut:

Trudi... tur di... es di... es.

Glyconicus constat Spondæo (cujus loco semel apud Horatium est Choroæ, & semel Jambus) atque duobus Dactylis, ut:

Sic te... Diva po... tent Cypr.

Pherecræus constat Spondæo, Dactylo, & Spondæo, ut:

Crato... Pirra sub... antro.

Alemanni constat quatuor pedibus, quorum primi duo sunt Dactyli, vel Spondæi, tertius Dactylus, quartus Spondæus: (cui aliquando instat Hexametri Spondæici Dactylum à tertia sede in aliquam ex antecedentibus rejicit) ut:

Aur Ephe... sum bima... risve Co... rinchia.

Aristophanius, Dactylo connectitur, & duobus Choroæis, ut:

Ly

Lydia . . . dic per . . . omnes.

Choriambicus Pentameter Acatalectus constat quinq[ue] integris pedibus, Sponzō, tribus Choriambis, & Pyrrichio, ut:

Tu ne . . . quaesieris . . . scire nefas . . . quem mihi, quem . . . tibi.

Choriambicus Pentameter Hypercatalectus superaddit quinque pedibus caesuram; pedes verō sunt Choræus, Sponzō, duo Choriambi, Jambus, & caesura, ut:

Te De . . . as . . . ro Sybarim . . . cur properes . . . amant . . . do.

Alcaicus Tetrameter Hypercatalectus, quatuor pedibus interponit caesuram: primus est Sponzō, vel Jambus, secundus Jambus cum caesura, postremi Dactyli, ut:

Vides . . . ut al . . . ta . . . sit nive . . . caenidum.

Alcaicus Tetrameter Acatalectus constat quatuor integris pedibus duobus Dactylis, Chorzo, & Sponzō, ut:

Flumina . . . consistit . . . rurs a . . . caute.

Archilochius Hexameter Hypercatalectus constat sex pedibus, & caesura: primus, & tertius sunt Spondei, vel Jambi, secundus, & quartus Jambi, (etū bis Pyrrichiam quarto loco ponat Horatius) postremi duo Dactyli cum caesura, ut:

Tu vi . . . na Tor . . . quato . . . mors . . . Consule . . . pressa me . . . o.

Archilochius Heptameter Acatalectus constat septem pedibus, quorum primi quatuor sunt Dactyli, vel Sponzō, tres postremi semper (Chorzi, ut:

Solvitur . . . acris hy . . . ems gra . . . ta vice . . . veris . . .

& Fa . . . rovi.

Archilochius Dimeter Hypercatalectus constat duobus Dactylis, & caesura, ut:

Arbori . . . busque co . . . ma.

Jonicus a minori Trimeter Acatalectus tres habet pedes Jonicos a minori: hic pes constat Pyrrichio, & Sponzō, ut:

Eques ipso . . . mellior Bel . . . Alrophante.

Jonicus a minori Tetrameter Acatalectus habet quatuor Jonicos a minori, ut:

Si

Simul unctos . . . Tiberinis . . . humeros la . . . vit in undis.

ARTICVLVS IV.

De Conjunctione versuum in Odis Horatianis.

DVO hic praestanda etiam veniunt. Alterum est Odeō, quae uno tantum cohaerent versuum genere, dici Monocolon, si duplici, Dicolon, si triplici, Tricolon, si denique quadruplici, Tetraolon. Tum Odae aliae sunt Monostrophe, in quibus nulla est replicatio: aliae Distrophe, cum scilicet post secundum versum ad prius genus carminis revertitur: aliae Tristrophe, cum post tertium versum reditur ad primum: aliae demum Tetrastrophe, ubi post quartum fit ad primum versum reditus. Diversae autem versuum conjunctiones apud Horatium sunt undeviginti, ex quibus totidem Odarum diversae species constantur.

1. Est Monocolos, sunt enim omnes versus Alclepiadeis ita Ode. 1. l. 1.

Maeenas, atavis edite Regibus.

2. Dicolos Tetrastrophos, cujus primi quique tres versus Sapphici sunt, quartus Adonius: Ode. 2. l. 1.

*Jam satis terribis miris, atque dirae
Grandinis misit Pater, & rubentes
Dexterae sacras jaculatus aëres*

Terruit urbem.

3. Dicolos Distrophos constat Glyconio, & Alclepiadeo: Ode 3. l. 1.

Sic te Diva potens Cypris

Sic Fratres Helena lucida sidera.

4. Dicolos Distrophos, primus versos est Archilochius Heptameter, Jambicus Trimeter Acatalectus alter: Ode. 4. l. 1.

Solvitur acris hyems grata vice veris, & Favonii

Trahuntque siccas in aëre carines.

5. Tricolos Tetrastrophos, primi duo versus Alclepiadei sunt, tertius Pherecratus, quartus Glyconius: Ode. 14. l. 1.

I

O Na

O navis, referent in mare te novi
Fluctus: o quid agis? fortiter occupa
Portum; nonne rides, ut

Nudum remigio latus.

6. Dicoles Tetraſtrophos, tres primi Aſclepiadei ſunt;
quartus Glyconius: Ode. 15. l. 1.

Pektor cum traheret per freta navibus
Idæis Helenam perfidus hoſpitam;
Ingrato celetes obruit otio

Ventos, ut taceret fera;

7. Dicoles Diſtrophos, Hexametrum habet Heroicum
& Alcmaniam: Ode. 7. l. 1.

Laudabunt alij claram Rhodon, aut Myſylenem,
Aut Ephesum, bimarifve Corinthi.

8. Dicoles Diſtrophos, recipit Anitrophanium, & Cori-
mbum Pentametrum Hypercatalectum: Ode 8. l. 1.

Lydia, dic, per omnes

Te Deo oro, Sybarin cur properes amanda?

9. Tricoles Tetraſtrophos, ejus primi duo verſus ſunt Al-
cæici Tetrametri Hypercatalecti, tertius eſt Jambicus
Dimeter Hypercatalectus, quartus Alcæicus Tetrameter
Acatalectus: Ode. 9. l. 1.

Vides, ut ait à ſtet nive candidum

Soraſte, nec jam ſuſtineant onus

Silva laborantes, geluque

Flumina conſiſterunt acuto?

10. Monocolos, ſonſcritur ſolo Coriambo Pentametro
Acatalecto: Ode 18. l. 1.

Nullam, Vare, ſacra vite prius ſeveris arborem

11. Dicoles Diſtrophos, prius verſus eſt Trochaicus, Jam-
bicus Trimeter Catalectus alter: Ode 18. l. 2.

Non ebur, neque aureum

Idea residet in domo lacunar.

12. Dicoles Diſtrophos, conſtat Heroico Hexametro, &
Archilochio Dimetro Hypercatalecto: Ode 7. l. 4.

Diſſugere nives, redeunt jam gramina campis

Arboribusque coma.

13 Di

13. Dicoles Diſtrophos, primus eſt Jambicus Trimeter
Acatalectus, aliter Jambicus Dimeter Acatalectus: Ode
8. Libri Epod.

Beatus ille, qui procul negotiis;

Vt priſca gens mortalium.

14. Dicoles Diſtrophos, conſtat Hexametro Heroico, &
Jambico Dimetro Acatalecto: Ode 15. l. Epod.

Nex erat, & Cælo fulgebat luna ſereno

Inter minora ſidera.

15. Dicoles Diſtrophos, recipit Hexametrum Heroicum,
& Archilochiam Hexametrum Hypercatalectum; Ode
15. l. Epod.

Horrida tempeſtas Cælum contraxit; & imbres,

Nivesque deducunt Jovem. Nunc mare, nunc flûa

16. Tricoles Triſtrophos, primus verſus eſt Jambicus Tri-
meter Acatalectus, Archilochius Dimeter Hypercatale-
ctus ſecundus, tertius verò Jambicus Dimeter Acatale-
ctus: Ode 11. l. Epod.

Petti, nihil me, ſicut antea, juvat

ſcribere verſiculos

Amore percuſſum gravi.

17. Dicoles Diſtrophos, conſtat Hexametro Heroico, &
Jambico Trimeter Acatalecto: Ode 16. l. Epod.

Altera jam teritur bellis civilibus æras;

Suis & ipſa Roma viribus ruit.

18. Monocolos, ſolo Jambico Trimeter Acatalecto con-
ſcritor: Ode 17. l. Epod.

Jam jam efficaci de manus ſcientia,

CA;

CAPUT VII.

De Epopœia.

ARTICVLVS I.

Quid sit Epopœia.

QUÆ Hexametro versu panguntur poemata, Poeseos Epicæ voce comprehenduntur. Verùm Epopœia eo nomine potius dicitur, quæ & cæcumen, ac poema Heroicum appellatur, quod Herois scilicet, seu viri illustis res gestas enat.

Est autem Epopœia Poema, quod actionem aliquam nobilissimam personæ illustrem, unam, veram, felicem dramaticè fingit versu hexametro, ad amorem virtutis excitandum. Est igitur Epopœia materia Actio aliqua, seu liquidum genus est à viro (sub lite est, an etiam à femina) genere nobili, ac imi eredi, ac præstantis, Illustre quidem sive in splendida materia, & laude dignum: sicut Æneidos est actio Romani imperij ab Ænea, è regio sanguine, & Heroe, ut si. gebatur, sive Deo filio in Italia constitutio.

Actio autem esse præterea debet Una, eo sensu, ut Actio primaria, quæ toto poemate describitur, quàmque ceteræ concernunt, quæ tractantur, (secundarias appelles) multiplex non sit, & in primariis aliis dividi non possit. Non ut Statius, qui totam Achillis vitam canere proposuit. Debet item Vera esse, seu quæ verè contigerit: tum Verisimilis, sive quæ fidem non loqueret. Felix insuper, sicut ut Herois licet in secundariis actionibus quandoque faciat infelix, felici tamen exitu primariam absolvetit.

Additam in definitione est dramaticè fingit, & Poeta enim narrat ipse, & personas loquentes sepe inducit: tum versu hexametro, quod hoc datum est Epopœia. Quod dicitur, ad amorem virtutis excitandum, finem indicat Epopœia: quare momenta omnia ita perpendet Poeta, talè quo convenienter Heroem suum describet, prout amori illi excitando esse possit. consentaneum.

AR.

ARTICVLVS II.

Epopœia fabula.

Actionem suam Epopœia sic exponit, ut eam totam fictionibus circumvestiat, quare Fabula dicitur. De illa quinque potissimum observanda sunt, Materia, Verisimilitudo, Vnitas, Magnitudo, Ductus: quorum priora tria ad fictionem quamvis poeticam pertinebunt.

Materia est fictionis, quicquid jure putatur evenire potuisse: ut bella sunt, victoriæ, ludi, venationes, itinera, tempestates, somnia, colloquia, sermones etiam rerum imaginariam, locorumque, ac rerum fictarum descriptiões, sexcentaque ejusmodi, quæ res, & ingenium Poetæ suggerent.

Verisimilitudo id exigit, ut circumspicatis omnibus, nihil sit absolum, nihil quod existimari omnino nequeat contingere: quo tamen monito à fictione poetica admirabile non excluditur, cujus in Epico carmine habenda est ratio quammaximè.

Vnitas lita in eo est, ut quæ tractantur in Poemate, connexa inter se sint, & in unum omnia collineent: tum, si nihil eorum demi possit, quin rerum ordo, aut veritas fabulæ contumperetur. Juvat etiam, si dum in re aliqua sumus, futurarum aspergantur semina, quæ mox cum dicantur, connexio sentiantur.

Magnitudo in actione postulat, ut uno circiter anno gesta sit: ideo Virgilius ab Æneæ digressu ex Sicilia Æneidos actionem exorsus est, quæ quatuor inde supra annum mensibus est perfecta; antecedentia verò ad Epifodium revocavit, quod secundo, ac tertio libris complexus est. In versuum autem numero octo, vel decem Tragedias vulgò dicitur: quare Epopœia: ad deos ferè millia versuum pervenit. Æneis, daedæa excedit Odyssea.

Ductus idem est, ac Nexus fabulæ, & Solus: Nexus est ea pars fabulæ prima, quæ eò usque excurrit, donec Poeta ab infelicitate ad felicitatem Herois transit in Epopœia

Pœja. Solutio est altera pars fabulæ, quæ ab illo transitu ad usque finem pertingit. Ita in *Æneide*, quæ certaminis *Ænex* cum *Turro* præmittuntur, in *Nexu* sunt; certamina ipsum, & victoria Solutionem habent.

ARTICVLVS III.

Epica Fabula ornamenta.

Sepem numerantur ab Aristotele Fabulæ ornamenta, *Peripetia*, *Anagnorisis*, *Episodium*, *Machina*, *Mores*, *Sententia*, *Distinctio*: quibus omnibus *Epopœja*, uti *Tragœdia*, debet splendere; minora poemata, facti erit, si aliquo nitentur.

Est autem *Peripetia* rerum in contrarium mutatio, siue hæc prospera sit, siue aduersa. Sed primò mutatio magna sit, rerumque sermè omnium, & fortunarum: tum sit subita, & inopinata; sit deniq; verisimilis. Ita *Æneid.* 7. cum *Trojanis* in *Italiam* appulsi fuisset omnia cederent, irata *Juno* omnia perturbat, ac bellum exorat. *Ecco autem Inachis* &c. Vers. 286.

Anagnorisis, est repentina personarum agnitio, ex qua amicitia oritur, aut inimicitia, & felicitas proinde, aut infelicitas.

Episodium insertum quid sonat in carminis fabulæ: est itaq; Actio adiectitia, sed necessaria quadam connexionè primariæ conjuncta. Actio, inquam, quoniam, quæ occurrunt Descriptiones, Comparationes, Narrationesq; *Episodia* non sunt: adiectitia vero, quippe quæ ne pars quidem sit Actionis primariæ, quæ, illa sublata, peritaret completa: dicitur tamen primariæ conjuncta, ut ne perita longius, nec pro libito allata sint *Episodia*; imò sit talia, ut sine aliqua culpa præmitti non possiat. Ita est in *Æneide* Excursus *Trojanis*, itinerisque *Ænex* à *Troja* in *Italiam* commemoratio.

Machina est auxilium supernè allatum ad nodum humanis viribus superiorem solvendum: ut cum opus est sciri aliquid eorum, quæ opo solum divina sciri possunt;

AUT

aut est aliquid agendum, quod homo viribus suis non assequatur. Quæ multa sunt in *Æneide*. In solutione Fabulæ reprehendit machinam Aristoteles: sunt, qui illum prebent, quoniam gloria accedit Heroi (præsertim Christiano) quod auxilio illum suo digereret Deus.

Mores ad Fabulam pertinent, quod Personas multas inducere Poeta debet, eorumque rationem habere. Sed universum mores Poeta Epicus exprimat Bonos, & Equabiles, Conuenientes. Bonos, qui virtutis amorem pariter: malos itaque in Heroes accuratè non depingat; atque in aliis sic exponat, ut odium provocet. *Equabiles*, si ita exprimantur, ut nequis à se ipso discrepet: ut si benignus quis prius, deinde crudelis fingatur. *Conuenientes*, si, quod cuique convenire potest, id ei tribuatur; malè enim præter prudentiam, rusticam sapientiam, famulæ fortitudo tribuatur. Oportet itaque & ætatis cujusque, & sexus, & generis qui sint mores proprii, Poeta optimè norit.

Sententia una oratione est oratio animi sensus explicans, cujus est rei naturam demonstrare, verba quæ sunt, dissolere, exaggerare, inuere. Altera notione est pronuntiatum commune mores rectè instituent. Hujus generis Sententia delectant, quæ suntque in omni carmine: in *Epopœja* quoque dignitatem habent, sed è re verax, neque admodum frequentes, & à persona inducta, non à Poeta ipso prolata.

Distinctio est dicendi ratio. De Poetica dictione universum quædam vidimus statim. Sed ad *Epopœjam* quod attinet, Stylum amat majestatem gravem, splendorem, numerosum, omnique ornatu luxuriantem.

Verùm Dictionis Epicæ virtutes multæ numerantur. Ut 1. quod sit *Perspicua*, siue intellectui facilis, cum nec barbara, nec peregrina, neque obsoleta verba sint, sed pari fluant sermonis puritate. Quæ autem liceant in constructione Poëtis, vide *Instit.* 1. Cap. 5. & 9. Jam 2. quod sit *Propria*, si verba significatione usurpantur, quam habent, ut si non *spei pro metu*, *promissi pro minata* possint

IUR.

aur. Neque damatur idem translatorum usus per tropos
quosque, sine quibus humilis est penitus Poësis. 3. quod
Venusta, qualis erit electioe, & collocatione verborum
delectante, præsertim ubi res per se est humilis. Vt *Ea*
s. v. 682.

Ece levis summo de vertice visus Iuli

Fundere lumen apex, ratioue innoxia molli

Lambere flamma rotas, & circum tempora pasci.

4. Quod *Acta*, siue sobiliter inventa dicta conti-
neat. Multa hujus generis vide in orationibus Virgili-
anis. 5. quod *suavis*, siue qua grata ad aures accedat, ut
erit, si longa, brevesque voces miscantur; vitetur asperitas,
hiatusque. 6. quod *Florida*, si qua dam adduntur, quod
suavis sit; quem florem habeat Periphrales prudenter
adhibet: cum etiam Epitheta, vel qua propria sunt, ut
Nox humida, *oris placida*; vel pathetica. ut *pectora candida*,
vel erudita, ut *Achilæa pecunia*; vel ab effectibus sumpta, ut *Pæl-
lida mors*; *Figiles curæ*; *arma tristia*. eruenta; vel à causis, ut
Arma Vulcania; *Ferrea scuta*; *Cristato casis*; *Telum pene-
trabile*; vel à genere, ut *Anchisades*; aut patriâ, ut *Trojus*
Heros: aut naturâ, ut *Fortis Achilles*: aut ingenio, ut
Pius Æneas: vel à loco, ut *Sylvicola Founi*, *Hyrcana Tigres*:
aut tempore, ut *Ferna Res*; vel à metaphora, ut *Ferrens*
Vir, *ardens bellator*, vel demum, si venusta collocatione
permittentur, ut *Mollia Inbrolis*; *semnia fallacis temeraria*
noctis: ac si sola ponantur, serè substantivo præponantur.

7. Quod *Acta*, si grandia magnificè, tenuis humiliter,
tractet, ac genera, siue Styli modos omnes pro materis
ratione atten peret. 8. ne sit *Sicca*, siue *arida*, quæ aut rem
minuit, ut si *calere irâ* diceret pro *astuare*; vel inutili
est, ac præsertim vel si nulla figura, nulla vis, nullus nitore,
nulla sit in seripone sententia. 9. ne sit *Tumida*, quæ alti-
ora semper capiet.

Alia est virtus distinctiois Epicæ: *Numerus*, qui & in
Periodo, & in constantia versuum consistit. Periodus est
oratio ex alijs in se seorsu connectis constans, ut:

Vix

Vix è conspectu Sicula telluris in alium

Vela dabant levis, & spuma salis ære puebant;

Cum Juno æternum seruant sub pellore valvæ.

Hæc secum.

Quatuor, quinque, ratiō octo, aut decem membris
hoc est orationibus constat. Septem illi habet *Ea*, 3.
Postquam res *Acte* adque *Sistere* datur. Potest etiam unico
versu absolvi. Tamen Periodus serè nec pauciores versus
habeat, quàm duos, aut tres, nec plures, quàm quinque,
aut septem. Tum ne facile in medio versu, sed serè in fine
absolvatur. Ac præter locum metri suus etiam conceptus
oratorius sit in Periodo: id quod curat Virgilius. Peri-
odus usus est in amplis, ac gravioribus rebus.

Membratio, siue soluta orationibus loquitur Poeta in
Narrationibus: ut *Ea*, 1. vers. 21. *Est in conspectu Tenedos*.
Et eam resellit, ut *Ea*, 11. vers. 352. *Nulla salus bello*
locibus, siue per breves oratiunculæ, aut soluta
verba in concitato affectu, ut:

Non arma expedient? totaque ex urbe sequentur?

Diripientque rates alij navalibus? Ite,

Ferte cui flammæ, date vela, impellite remes.

In constantia est inis positus Numerus ita est piti-
tud, ut pedes adhibeantur, atque litteræ, pro ut festinati-
onem, moramve res, quæ exprimitur, postulat. Deinde
ut casura quærantur, ac ne eadem mixta congloben-
tur, sed jucunda sit earum varietas, quæ curanda etiam
in testora versuum, ut proximè fecit Virgilius. Tum Epi-
ci versus graves sint simul & suaves, majestatis pleni
sive tumote, profusque reliquæ tractatur, accommodati.
Plura vid. e. *Inst.* l. *Cap.* 7.

ARTICVLVS. IV.

Epopæia partes.

PAR tes hæ sunt Propositio, narratio, Narratio, Clau-
sula. De singulis videamus.

Substitutæ sunt. K. quod dicitur ab antiquis. P. 72

Clausula.

Hujus nulla certis lex est: vel enim carmen narrati-
one ipsa desinit, ut in *Æneide*; vel sit, Poeta indicante lo-
cum, tempus, aetatem, qua cecinit; aut sibi gratulante, &
spem concipiente ejusdem immortalitatis. Vide *Virgilij*
Georgica, *Thebaiden*, *Ovidij Metamorphoses*.

ARTICVLVS V.

Artificiose componenda Epopœia ratio.

NON Epopœiam modo perfectam; magnamque re-
spicimus, sed minora quaedam, quæ velot brevis,
sunt Epopœia, aut certe ex ejus arte, conuantur, poemata,
quibus tyrones quoque iuvat exerceri.

Primo igitur sumenda est illustis personarum actio heroica,
ex vera historia. Deinde componenda est mente Fabula,
quæ desinet, ac doceat, verisimili quidem, & virili ficti-
one; apta ad Episodia, & variorum implexio exituum, &
certa magnitudo, unitasque fabulæ, & ornamenta. Tum
effingendi mores, affectusque Personarum. Demum ido-
neis verbis, sententiisque Fabula effretur.

CAPUT VIII.

De Dramatica Poesi.

ARTICVLVS I.

Quid sit Drama.

DRAMA ab agendo dictum, si uniuersè spectetur, est:
Imitatio actionis humanæ, quæ non sit, verisimilis,
ac iuxta magnitudinis, nec narrando, sed agendo expona-
tur. Est itaque ejus materia Actio uera, & verisimilis, uti
de Epopœia Actio dictum est. Quæ iuxta quoque sit
magnitudinis, seu quæ in ovis diei spatio absolvi potuisset,
si quidem accidisset; quod si id temporis solùm rennati,
quod exhibetur in scena, certe erit perfectior. Episodia
tamen, (quod de Epicis item dicitur) et si his breviora,
esse oporteat, & rariora, ad diem unum non adstrigenda.

No.

Numeros autem versuum, quæ altera est Dramatis magni-
tudo, id sit, ut nec duas horas omnè exspectet, nec sex superet.

Rursum Dramatis fabulam et si Recentiores nonnul-
li prosa oratione scripserunt, colliganda metris videatur
esse, ut Poema dici possit. Nec verò narrando, sed agen-
do hoc est, productis, quæ colloquuntur, quantq; personis,
quæ Actores adeò dicuntur, exhibenda est.

ARTICVLVS II.

De Fictione Dramatis.

QUÆ materia est Dramatis, Actio, aut ficta sit tota,
aut ita fictis ornata, ut fabula omnino dici debeat.
Fictionis hujus venustas tode erit, quod admirabilis ipsa
sit, implexaque, & nodis implicata, vix ut appareat, quo
demum pacto soluetur.

Ejas igitur duæ sunt partes. *Nexus*, & *Solutio*. *Nexus*
totum est id, quod à principio ad ultimam implexionis
partem pertinet. *Solutio* pars est altera, quæ nodos omnes
dissolvit, & ad finem usque pertingit. In *Nexu* sunt *Pro-*
positi, in qua proponitur summa rei sine exitu declarati-
one; & *Epitasis*, in qua res tota magis, ac magis involvi-
tur, diciturque Latinis *Nodus erroris*, Hispanis *Enredo*,
Tum *Catastasis*, in qua continuatur implexio, ostenditur
tamen, qui possit illa explicari. In *Solutione* est *Catastrophe*,
in qua totum negotium dissolvitur, quæ ad extre-
mam Dramæ rejicienda est.

Nexus porro implicatur per errorem aliquem, siue
ignorantiam rei alicujus, aut personarum ad Aliquam perti-
nentis. Quod si unus error duplicem non expleat Dramatis
magnitudinem, primum alter excipiat, & huic tertius;
modo inter se conuectantur, quò salua sit unitas Dramatis.
Solutio autem sit aut *Peripetia*, aut *Anagnorisis*, aut etiam
Machina, de quibus in Epopœia. Hocque melior erit *So-*
lutio, quò natà potius è re videbitur, quàm quæ sita; id
quod obtineat, cum quædam veluti semina per fabulam
tota in sparsis.

AR.

ARTICVLVS III.

De Partibus Dramatis.

PRIMA divisio Dramatis est in *Diverbium*, & *Choricam*, sive eam partem, in qua Actores agant, & colloquuntur, ex quoque, in qua iidem, vel alij, aliquid concipiunt. Altera est divisio in *Nexum*, & *Solutionem*, de qua modo Tertio est in *Fabulam*, *Mores*, *Sententiam*, *Dictionem*, *Melodiam*, *Apparatum*. Fabula potius est Drama ipsum continens Actiones, mores, affectus, peripetias, agnitiones, ac reliqua ornamenta.

Per *Mores* intelligimus ingenium personarum; illi esse debent probi, convenientes, aequabilisque tenoris; ut supra de Epopoeia videbamus. *Sententia* significat sensus mentis, atque animi, qui personis quoque esse debent accommodati. *Disilio* est dicendi ratio, quae Dramati conveniat, de qua mox in Tragedia, atque Comedia. *Melodia* ad Chorum pertinet, *Apparatus* ad Scenam, de qua huius postea.

Quarta est divisio Dramatis in *Prologum*, *Actum*, & *Chorum*. Prologus ad fabulam introducit, eiusque argumentum exponit; agi autem debet ab Actore, qui ad Fabulam non pertinet, aut ex primarijs causis non sit brevis autem Prologus sit, oportet.

Actus sunt Actionis partes, quibus tota continetur. Quinque illos esse, vult Horatius, quorum primus argumentum exponit, ac non rei exitum; alter rem in Actum deducit; tertius implicet; quartus solvendi viam ostendat; quintus solvat. Tribus Recentiores adhibere contenti sunt, hac lege, ut primus fabulam introducat, primamque habeat partem implicationis; alter implicationem intendat, turbasque, & nodum ad summum perducat; tertius viam indicet solutionis, atque artificioso dissolvat. Sunt autem actus singuli majores, aut breviores, prout res sunt, quae tractantur, magis, minusve graves, grataeque.

Distribuitur actus in *Scenas*, quae plures sunt, aut pau-

pauciores pro rerum dignitate, pauciores olim erant, iam ad tredecim, & amplius adhibentur. Est verò *Scena*, pars Actus, in qua unus, vel plures Actores producuntur; quae tunc accedit, receditve saltem unus, toties nova *Scena* instituitur.

Actores porro de plures sunt, quam quatuordecim in toto Dramate; in singulis autem *Scenis* tres tantum, aut quatuor loqui permittuntur.

Chorus in Dramatis partibus censetur, quod ad illius splendorem conferre hand levis est. Est autem pars, quae Actum sequitur, aut etiam praecedit, & *Intermedia* iam dicitur. In eo aut aliquid canitur, aut saltationes adhibentur, aut brevis, ac ridicula quaedam actio exhibetur, cujus sint Actores humiles, & e tabernis adsciti, atque a Dramatis Actoribus alij. Siquid autem canitur, cum Fabula sit conjunctum, ut Horatius praecipit in *Atto* ab illis verbi:

Actoris partes chorus, officiumque visile
Defendat.

ARTICVLVS IV.

De Apparatu, ac Dramatis nomine.

APPARATUS dicitur idem potest, atque oratoris ille, quo & locus, & personae instruuntur ad Fabulam exhibendam. Apparantur olim in Theatro, in quo erant, *Scena*, *Orchestra*, & *Proscenium*. *Scena* erat sions theatri velo cooperta; *Orchestra* locus spectatorum, *Proscenium* locus ante Scenam portectus, in quo Actores agebant. Jam autem loci Apparatus pro dispari rerum aetate, quae in *Scenis* aguntur, varius exhibetur.

Ex Personarum apparatu *Pallium* dicebatur *Græcorum* *Fabulae*, quod postea *Græci* Actores, uterentur; ex Latinis vocabatur *Prætexta* ille, quo Regum, & Virorum illustrium Actionem instruebatur, quod horum vestis esset *Prætexta*; *Togata* verò, quae actiones privatotum habebat, quia *Toga* erat vestis popularis. Personarum sit igitur oratoris, qui cum personis, quam Actor refert, maxime consentiat.

Dramatis nomen imponi solet vel à persona primarij, ut Terentij *Phormio*; vel à loco, in quo evenisse fugitatoratio, ut Senecæ *Thebais*; vel à primaria actione, ut *Plauti Captivi*.

ARTICVLVS V.

De Tragedia, & Comædia.

QUAE hæcenus de Dramate docuimus, Tragedia, Comædiaque, quæ Dramatis sunt species, æquæ convenient. Restat, quæ utriusque propria sunt, expediamus.

Discrepat potissimum Tragedia, & Comædia materiâ, siue, personis, affectibus, exitu, stylo. Materiâ inquam, est enim Tragedia materia Actio insignis illustri personæ, quæ sere ab historia petitur, et si fictione orocentur; ac res Tragicæ sunt grandes, ut iussa Regum, exdes, exilia, flens, ululatus. Comædia autem materia est Actio privata, læta, & jocularis, ut lusus, nuptiæ, servorum astus, senes argento emondati; ac singi tota solet.

Fide etiam distat, eam Tragedia misericordiam nititur, & terrorem excitare, ut cum miseri exponantur Viri principes, homo sapie errore, aut alienâ culpâ, miseratio in spectatoribus, simulque metus concitetur, nequid tale sibi accidat. Comædia privatæ vitæ exemplum proponit, ut inde suos quisque mores componat. Quam propterea erit dolendum, si quæ prave facta Comædia correntur?

Distat Personis, quæ sunt in Tragedia nobiles, saltem primariæ, quarum calamitas magis movet, & Histricones vix capit: in Comædia homiles facti, & domesticæ, & est in ea Histricorum usus liberior. Distat Affectibus, in Tragedia enim quaritur Misericordia, & Terror: ad hos autem ciendos magni quique, & vehementes tractantur affectus: Comædia vero affectus sunt sedationes, risus, lætitiæque accommodati.

Distat quoque Exitu, in Tragedia enim plerumque infelix est, in Comædia nunquam; tum in Tragedia

læti rebas tristes succedunt, aut si contrâ est, malæ suæ lucuosa, & terrore plebs.

Distat denique Stylo, quem Tragedia amat gravem, sublimem, asperum sententijs, verbis compositum lectis, sonantibus, illustribus, quæ cum se ipsa consentiant. Demittit tamen se decenter Tragedia, cum ignobilis Actor loquitur. Velut sit Iambicus Trimeter: Chorus verò alia versuum genera facillè admittit.

Contrâ Comædia Stylum amat tenuem, atque à doctissimo sermone non abhorret: figurâ infimas, sententias vix ullas, sales, jocosque frequentes. Carmen aptum (quod Iambico versu, sed liberiore constat) optimum erit, si ad solutam orationem accedat.

Quodsi illustres personæ ad Comicam fabulam adhibentur, erit tunc tertia quædam Dramatis species, *Tragicomædia*, ut *Amphitruonem* appellavit Plautus: cuius exitus lætus, res modo ludicæ, modo tristes, stylus temperatus.

CAPUT IX.

De Sylvis.

ARTICVLVS I.

De Poematis Sylvarum univèrse.

SYLVA dicitur carmen subito calore effusum, neque assuetim castigatum, quod quasi oblata temerè materiâ extempore trahet Poeta, facili stylo. Verùm ad Sylvas revocamus minora quædam Poemata, quæ Sylvis suis Status complexus est, atque ijs affinia alijs, ut Epithalamia, Epicedia, Parænetica.

Poematum illorum materiâ in singulis videbimus: forma in fictione, versuque continetur. Porro fictio suam servet verisimilitudinem, suam etiam nitentem; negetiosa tamen esse non debet: neque implexa: siue nexu, & solutione; sed facilis, suavisque & maxime rebus apposita. Vel rerum fictio si omittatur omnis, unaque quærat poëtica amplificatio, haud vitio erit vertendum.

versos aut Hexameter est, aut Lyricus; poterit quot que Elegiacos adhiberi; ubi tunc esse solet Hexameter: in quo Stylus neque gravis sit, ut in Epopœia, neque tenuis, ut in Bucolicis; sed medius, omni cultu, apparatusque poetico, qui ad suavitatem faciat, & delectationem. Exē. pla dabitur ex Horatio, Statio, & Claudio; à quibus duobus ingeniam, & inventionem, sicut tumore carminis, licet deservat.

ARTICVLVS II.

De singulis Syllabarum Carminibus.

PRIMUM occurrit Panegyricum, sive laudans unum illum quem carmen. De eo vide Iust. Rhet. 5. C. 1. Lege etiam Claud. de laude Stiliconis *Continuatur superi: ac Seret na. Dic mihi, Calliope*, Horat. item lib. 1. Od. *Quem virum.* & lib. 4. Od. 8. *Qualem ministrum.* Et Od. 2. *Nullus argento.*

Huc pertinent *Hymnus, Paen. Epinicium, Epipompæticum, Scolium, Hymno Deos Poetæ laudabant.* Horat. lib. 1. Od. *Mercuri;* & 2. Od. 19. *Bacchus;* aut invocabant, ut lib. 3. Od. *Faunt Nympharum;* aut laudabant simul, & invocabant. Lyrici carminis genus sunt *Hymni.*

Paen Diji canebatur in ipsa belli victoria: *Epinicium* Imperatori celebrat victoriam ex hoste reportatam, eam ex adjunctis exaggerando, ex fructibus commendando, & Imperatoris virtutem collaudando; vota demum concipiendo. Claud. de Bello Gildon. *Redditus imperi;* & de Getico: *Intacti cum claustra freti.* Horat. lib. 3. Od. *Herculis ritu.* Et lib. 2. Od. *O saepe mecum.* Martial. lib. 2. *Creta delis magna;* lib. 7. *Equid Hyperboreis.* Et *Nunc hilares.* *Epipompæticum* accinebatur in ludis, pompisque iis naphorum, ut carmen est seculare Horatij lib. 4. Od. *Dive, quem proles.* *Scolium* in convivij ad propinandum. Horat. lib. 1. Od. *Nunc est bibendum.* Lib. 2. Od. *Quid bellicosus.*

Generatitacem valcenti canitur, quem laudat à majoribus, à spe infantis, ab augurijs, seu signis; denique ab ad-

juandis patris, temporis, occasionis; ac vota concipit pro parentum, puerique felicitate. Statius lib. 2. *Lucani proprium.* Et 4. *Pande fores Superum.* Virg. Ecl. 4.

Potest singulis adis. die recurrent, cani: Horat. lib. 4. Od. *Est mihi novum.* Martial. lib. 4. *Casaris alma dies.* Huc etiam pertinet laus nominis, quod inpositi pueris solet. Mart. lib. 9. *Initio tria* hujus argumenti exhibet epigrammata.

Epithalamion nuptias celebrat, materia sumpta ab adjunctis conjugum, ac virtutibus animi, corporis, fortunæ; à spe proles: à ritu nuptiarum. Claud. in Honorij nuptijs *Princeps cornuco;* & *Palladij. Forte Venus blando.* Statius lib. 1. *Vnde sacro Latij.* Martial. lib. 4. *Cianara, Ruse, meo.* Ac ne Christianus Poeta profana appellet nuptias, nec scitidis flosculis carmen conspiciat. Deum, Angelos, Pietatem, Concordiam, Fidem; Religionem licebit advo-

Gratulatio bonum uni alicui gratulator. Materiam sive ex Epistol. arte, Exempla à Statio lib. 4. *Leta bis ostionis.* Claud. ad Probinum, *Sol, qui flammigeris.*

Soteria de recuperata valetudine, aut vitato periculo gratulatur. Eadem erit ars. Statius lib. 1. *Estis, io, Superi.* Horat. lib. 14. *Es chate, C' fidibus.* Martial. lib. 11. *Cajus hanc lucem.*

Euchroistion gratias agit de accepto beneficio. Statius lib. 4. *Regia Sidonia.* Horat. lib. 3. Od. *Descende celo;* & *Quem tu, Melpomene.* Interdum munus Deo, vel homini offert: ut Horat. lib. 3. Od. *Quem tu.* lib. 4. Od. *Montium castos.*

Epicedium in funere canitur. Lego de funebri oratione. Et Statium lib. 2. *Quod tibi precepit;* & quatuor alia. *Epicedio* convegiunt *naux;* & *quaxelz.* Martial. lib. 1. *Alexime, quem raprum.* Horat. lib. 1. Od. *Quis de sidario Quantillij mortem deslet.*

Propempticon amico in bellum, aut peregrè profecturo, aut etiam zgotizanti hora vota concipit. Stat. lib. 3. *Di, quibus audaces.* Horat. lib. 1. Od. *Sic re Diva potens;* &

Odo

Od. O Diva gratum: & Epod. Od. 1. Ibis Libanitis. Martial. Lib. 12. *Batis olivifera*. Redeunte quoque amico in latio excipit carmine Horat. Lib. 22. Od. O saepe mecum. Martial. Lib. 12. *Antiqui Rex magne poli*. Et 10: *Felices, quibus urna*.

Prorepticam carmen est, quod hortatur: ut Parznesis, Nathericon, Paramythenicon.

Parznesis continet precepta sapientiz. Horat. Lib. 2. Od. *Aquam memento*. Od. *Rectius vires*. Od. *Eheu fugaces*. Lib. 3. Od. *Odi profanam vulgus*.

Nathericon utcumque admonet. Horat. Lib. 1. Od. *O variis referent*. Lib. 2. Od. *Moram ex Metello*. Lib. 4. Od. *Pindarum quisquis*.

Paramythenicon aliquem consolatur. Horat. Lib. 1. Od. *Quis desiderio*. Lib. 2. Od. *Non semper imbres*. L. 3. Od. *Quid fiet*.

CAPUT X.

De Ludis Poeticis.

ARTICVLVS I.

De Symbolo, & Emblemate.

Symbolum (quod Egyptij, Caldazique excogitarunt, & Hieroglyphicum etiam, id est, sculpturam sacram appellant) ut hic accipitur, Sigoam est, seu figura occultæ rei, quæ doctis intelligenda proponitur. Sic oculo depicto, cui sceptrum subinuebatur, Deam omnia potentem, amplissimumque ejus imperium illi designabant: Serpente Tempus, quia flexuosus est, & lenissimè serpit.

Nunc ut utramque Symbolo, Heroicum quod dicitur, Hispanis *Empressas*: etque picta metaphora, sive imago quedam picta rem aliam non pictam significans propter utriusque similitudinem, adjecto lemmate, seu sententia, quæ utriusque connexionem ostendat, exempli causa: Solatis radius chrysalium pervadens cum sententia, *Pervadit nec lædit iter*, Divæ Virginis partus Symbolum erit.

Ergo similitudo inter sit figuram pictam, & rem signifi-

ca.

catam, necesse est. Figura autem è rebus naturalibus plerumque sumatur. Et Sicut quidem adhiberi in figura potest; nam si adscribas, *Perficitur, dum caditur*, Symbolum habeas. Viri probi, qui ad virtutis rebus ad virtutem proficere: corpus autem humanum vivam piogi, non probatur: Tum plures figuræ se adhibeantur, nisi unum quid faciant, utque subjaceant sententiæ; ut si græves multas dormientes, vigilem unam piogeres cum sententiâ *Omnibus una*; Viri Principis Symbolum esset. Nec Figura totum Symbolum ita conficiat, ut à sententiâ nihil significati-onis, nihil claritatis accipiat.

Lemma item ne se solo totam rem significet; nec significatam figuram rem verbo exponat: generali autem quodam modo effertur, cum rei, tum figuræ conveniat: verbi quoque constet paucis, tum claris, reique & figuræ simul accommodatis. Lemmata possunt Græco, aut Latino, aut vernaculo sermone scribi: possunt optativo, aut imperativo, sed ferè indicativo modo adhiberi: possunt esse hemistichia, imò hæc magis probantur, præsertim cum ex Poeta aliquo sumuntur: possunt quoque ex Historia, aut ex Sæcis litteris peti.

Sæpe Symbolum adjecto Epigrammate explicari, cuius prior pars figuram, posterior rem exponit. Ea exemplum: fons è cæca terra scaturienti lemma postea est *Pura ab impuro*, ut D. Virginem significaret, quæ è maculatis parentibus prodijt immaculata; adjectumque est Epigramma:

Sæpe paludosa fons limpidus exiit alga,

Naturisque nihil sordibus unda trahit.

Sed licet insectis Virgo Majoribus orta

Pura, nihil scelerum, quo vitætur, habet.

Verùm de Symbolo leges, atque exempla abundè suppeditat Vicinelli *Mundus Symbolicus*.

Jam à Symbolo Heroico Emblemata discernere par, quòd hoc magis est populare, atque ad hominum mores pertinet; illud rejicit, quæ quid cum laude, ac decore conjunctionem

ROB

Od. O Diva gratum: & Epod. Od. 1. Ibis Libanitis. Martial. Lib. 12. *Batis olivifera*. Redeunte quoque amico in Iazio excipit carmine Horat. Lib. 22. Od. O saepe mecum. Martial. Lib. 12. *Antiqui Rex magne poli*. Et 10: *Felices, quibus urna*.

Prorepticam carmen est, quod hortatur: ut Parznesis, Nathericon, Paramythenicon.

Parznesis continet precepta sapientiz. Horat. Lib. 2. Od. *Aquam memento*. Od. *Rectius vires*. Od. *Eheu fugaces*. Lib. 3. Od. *Odi profanam vulgus*.

Nathericon utcumque admonet. Horat. Lib. 1. Od. *O variis referent*. Lib. 2. Od. *Moram ex Metello*. Lib. 4. Od. *Pindarum quisquis*.

Paramythenicon aliquem consolatur. Horat. Lib. 1. Od. *Quis desiderio*. Lib. 2. Od. *Non semper imbres*. L. 3. Od. *Quid fiet*.

CAPUT X.

De Ludis Poeticis.

ARTICVLVS I.

De Symbolo, & Emblemate.

Symbolum (quod Egyptij, Caldazique excogitarunt, & Hieroglyphicum etiam, id est, sculpturam sacram appellant) ut hic accipitur, Sigoam est, seu figura occultæ rei, quæ doctis intelligenda proponitur. Sic oculo depicto, cui sceptrum subinuebatur, Deam omnia potentem, amplissimumque ejus imperium illi designabant: Serpente Tempus, quia flexuosus est, & lenissimè serpit.

Nunc ut utramque Symbolo, Heroicum quod dicitur, Hispanis *Empressas*: etque picta metaphora, sive imago quedam picta rem aliam non pictam significans propter utriusque similitudinem, adjecto lemmate, seu sententia, quæ utriusque connexionem ostendat, exempli causa: Solatis radius chrysalium pervadens cum sententia, *Pervadit nec laedit iter*, Divæ Virginis partus Symbolum erit.

Ergo similitudo inter sit figuram pictam, & rem signifi-

catam, necesse est. Figura autem è rebus naturalibus plerumque sumatur. Et Sicut quidem adhiberi in figura potest; nam si adscribas, *Perficitur, dum caditur*, Symbolum habeas. Viri probi, qui ad virtutis rebus ad virtutem proficere: corpus autem humanum vivam piogi, non probatur: Tum plures figuræ se adhibeantur, nisi unum quid faciant, utque subjaceant sententiæ; ut si græves multas dormientes, vigilem unam piogeres cum sententiâ *Omnibus una*; Viri Principis Symbolum esset. Nec Figura totum Symbolum ita conficiat, ut à sententiâ nihil significati-onis, nihil claritatis accipiat.

Lemma item ne se solo totam rem significet; nec significatam figuram rem verbo exponat: generali autem quodam modo effertur, cum rei, tum figuræ conveniat: verbi quoque constet paucis, tum claris, reique & figuræ simul accommodatis. Lemmata possunt Græco, aut Latino, aut vernaculo sermone scribi: possunt optativo, aut imperativo, sed ferè indicativo modo adhiberi: possunt esse hemistichia, imò hæc magis probantur, præsertim cum ex Poeta aliquo sumuntur: possunt quoque ex Historia, aut ex Sæcis litteris peti.

Sæpe Symbolum adjecto Epigrammate explicari, cuius prior pars figuram, posterior rem exponit. Ea exemplum: fons è cæca terra scatolenti lemma postea est *Pura ab impuro*, ut D. Virginem significaret, quæ è maculatis parentibus prodijt immaculata; adjectumque est Epigramma:

Sæpe paludosa fons limpidus exiit alga,

Nativisque nihil sordibus unda trahit.

Sed licet insectis Virgo Majoribus orta

Pura, nihil scelerum, quo vitietur, habet.

Verùm de Symbolo leges, atque exempla abundè suppeditat Vicinelli *Mundus Symbolicus*.

Jam à Symbolo Heroico Emblemata discernere par, quòd hoc magis est populare, atque ad hominum mores pertinet; illud rejicit, quæ quid cum laude, ac decore conjunctum

non est. Tum Symbolo breue, ac utique lemma sufficit, Emblemata picturam largius explicat: admittitque quamlibet, ac plures figuras, Symbolum non item.

ARTICVLVS II.

De Inscriptione, & Epitaphio.

NON hic videbimus de Inscriptionibus, Epitaphiisque, quae huiusmodi, ac ratione conduntur: de iis eorum *liber. Instit. 5. Cap. 2.* Sunt autem Inscriptiones, quae versu huiusmodi, quatuor est duplex genus: primum eorum, quae simpliciter quid, & à quo factum sit, exponunt: huiusmodi extat in *Aeneide* descriptio ab *Aenea* posita armis, quae Graecis est interpretata:

Aeneas haec de Danais victoribus arma.

Alium est illarum, quae acuto Epigrammate semper tamen breui, ac perspicuo concipiuntur, nec tam rem explicat, quam ornatum quaerunt, & venustatem: haec est Fontis descriptio:

Surgunt in nostris miracula scabulis, Hesper;

Lympha, ubi dura silex, terra, ubi pontus erat.

Vtilis opus tanta est fluctus cohibere furentes,

Et vitreis passim spargere nectar aquis.

Epitaphia quoque solent versibus exari, quibus cum acuminis, & venustate, quis sit sepultus, indicetur: Suum sibi scripsit *Ovidius*:

Hic situs est vates, quem Divi Caesaris ira

Augusti Latia cedere iussit humo.

Saepe miser voluit patriis occumbere celsis,

Sed frustra: hunc illi fata dedere iocum.

Legitur etiam morale *Alexandri* magni Epitaphium:

Sufficit hic tumulus, cui non suffecerat orbis:

Res brevis hinc cupla est, cui fuit ampla brevis.

Extat Satyricum hominis *tycophanta*:

Tandem Pallia facer, solitus qui parere nulli est:

Si queris, quid agat? nunc quoque mordet humum.

Sed apud *Maecium* invenies multa, *Lib. 9. Dulce decus*

Scia.

Scena. Lib. 7. Conditus hic ego sum. Lib. 10. Hic ego sum
Scorpus. Atque etiam Hic festinata.

ARTICVLVS III.

De Enigmati, & Anagrammate.

AEnigma, latine obscura locutio, oratio est obscura, ac rem tegens, quam audient in veniat. Aenigmata veteres in convivio proponebant, quae qui solveret, praemium, qui secus, poenam ferret.

Ergo aut in rebus consistit, vocaturque Graecis *Cryptos*, cum rei natura allegoria obumbratur, ut illud est de *Bombyce*:

Arte mea pereo, tumulum mihi fabricor ipse:

Eila mei fati dabo, necemque meo.

Vel cum opposita quaedam de uno dicuntur, quae suo tamen sensu, quavis latent, vera sunt: quale est de Anno *stude*:

Est unus genitor, cuius sunt pignora bis sex,

Hic quoque triginta nata subdispare forma,

Adspectu hinc nixae, nigrae sunt vultibus illis,

Sunt immortales omnes, moriantur & omnes.

Vel etiam cum figura adhibeatur, quae sua dispositione, numero, actione, colore verbum, sententiam, personam ingeniose exprimit: Ut si *Cupidinem* pingeres, qui *Orbem* terrarum liget, cum *lammate*, *Omnia vincit amor.*

Aut in verbis Aenigma positum est, diciturque *Legogripius*, quod vel verba habet anicipitia, quibus cum aliud significamus, quam videtur; vel vocum syllabas: ressecando, aut voces commutando sententia celatur. Sic in voce *Ovis*, si *O* litteram detrahis, restat *Vis*: inde natus *vesiculosus*:

Tubellis tota est, caput exime, Vis erit illi.

Ita etiam ille.

Mitto tibi Navem, proci, puppique carentem,

Nempe quod *N*, & *M* ressecis, restat *Ave*, *saluandi formula*. Et aurum cum *q*ois mittitur, *scipho*.

Cornigerum Taurum mitto, tibi fronte carentem;

Quale solet inuoni misere dures Arabi.

Jan

Item verò *Anagramma* fit, cum ex aliquo nomine, aut integrâ sententiâ eruitur aliud eisdem quidem, sed collocatiōe variatis litteris: ut ex *Corpus Porcus*: ex *Eucharistia Sacramentum*: *Chara Ceres mutata in TESPAM*; ex verbis illis *Pillati ad Christum*: *Serv. Quid est veritas? Vir est, qui adest*. Porro nomen, oratiove, ex quibus nomen aut oratio alia eruitur, *Programma* dicitur, quod eruitur *Anagramma* dicitur *Litterale*, Cujus sunt leges:

1. Vt *Programma* litterarum multum perturbentur, ac si omnino, erit perfectius.
2. *Programma* loquum de se fit adeo, ut justam petitionem exquet.
3. Eodem *Programma*, & *Anagramma* idiōmate sint.
4. *Anagramma* acutè, & cum laude, aut vituperatione creatur, ne calumniosum consilio erutum videatur.

Licet autem litteram *H*, qua erit in *Programmate*, omittere, aut etiam addere, quæ non erit, modo ad vocis sonum non maxime pertineat; licet verbi causa in voce *Homo*, non in *Christo*. Licet præterea diphthongum dixerit solvere, ut *e* in *a*, *i* in *o*, *e* diphthongum contra consistere ex hisce litteris. Licet compendiaris notas adhibere, quas facile omnes usurpant, ut *D.* pro *Dominus*, aut *D.* *us*; *P.* pro *Pater*; *S.* pro *Sanctus*.

Quodsi littera addatur, dematurve aliqua, aut in aliam immutetur, *Anagramma* erit *Impurum*, non tamen ideo penitus continendum.

Anagrammata porro aut adhibentur sola, aut adjuvato *Epigrammate* exponuntur. En ex nominibus *TESPAM* *MARKA* ductum est *Anagramma* *Mars et Via*, quod exponitur *Epigrammate*.

Stella maris, Maria, et, tuus est Via natus TESPAM:

Nato juncta tuo, Stella, marisque Via est

Tum illud ex nomine *Galenus* ducto *Anagrammate* *Angelus*:

Angelus est: bonus, ante malus, Galenus salutis

Humana iustor: Angelus ergo bonus.

Romanam tamen heu quiescit, Galenus, salutem

Arte mala turbasti Angelus ergo malus.

Est aliud *Anagrammaticis* genus, quod *Chronicum* appellatur: fit autem, cum in sententiâ una, aut versu hinc vocet adhibentur, in quibus litterarum illarum, quibus *Romani Numeros* computabant, *I, V, X, L, C, D, M*, ut ex conjunctis illis numerus conficiatur, qui quævis voces, annam exprimat.

Ita invenies mille sexcentos quadraginta in illis versibus

EXLVII spiritus Mors in Deo salutaris;

nam ijs ordine collocatis litteris, quæ gaudio nota sunt exarata, numerus conficitur *M. D. LXXVVV. lllll.*

Ita igitur lectus est, ut nequa in oratione, aut versu vox sit, cujus nulla littera numerum contineat; ac ne, quæ numerus sit, aliqua non computetur.

ARTICVLVS IV.

De Parodia, Centone, & Dithyrambo.

Parodia est imitatio versuum, ubi tamen sententiâ ad contrarium sensum traducitur. Multas eodidit *Joannes Bapt. Mascutus*. *Sarbievius* items, præter alias, *Oden Horatianam*. *Beatus ille, qui procul negotiis ad Olym religioſam laudem ascendit, Ad stellas Fluctes, nunc erit beator.*

Centonem carmen est ex hemistichijs Poetarum alterius ad alique collectis, & ex arte conjunctis. Vt *Probi Falconias* mulier *ingressa hemistichijs Virgilianis mundi Genesio, & Christi S. Passionem occidit*; quod extat carmen in *Bibliotheca Patrum*.

Dithyrambus, à *Baccho* ductus, carmen erat, quod velut furor, *choro* Poetarum, vario stylo, omniſque metri, ac generis, *permissis* variis, *studerebant*. *Etiam hæc, deo in serena Oedipo post secunda Actus,*

INDEX CAPITUM; ET ARTICULORVM.

Rhetoricarum Institutionum

I	INSTIT. I. De ijs, quae generatim ad Rhetoricam pertinent.	
	CAP. I. Rhetoricae natura.	17
	CAP. II. Rhetoricae materiae.	20
	CAP. III. Rhetoricae partes.	30
	CAP. IV. Rhetoricae subsidia.	41
II	INSTIT. II. De Epistolarum artificio.	
	CAP. I. Quid sit Epistola, & quae eius partes.	31
	CAP. II. De singulis Epistolarum generibus.	
	ART. I. Epistola deliberativi generis.	100
	ART. II. Epistola generis iudicialis.	130
	ART. III. Epistola generis demonstrativi.	136
III	INSTIT. III. De Aphorismi Progymnasmatibus.	
	CAP. I. De Fabula.	
	ART. I. Quid sit, & quae eius utilitas.	202
	ART. II. Fabulae partes, & artificium.	216
	ART. III. Quotuplex sit Fabula.	Ibid.
	CAP. II. de Narratione.	
	ART. I. Quid, & quotuplex sit.	236
	ART. II. Narrationis contextenda.	Ibid.
	ART. III. Narrationis virtutes.	256
	ART. IV. Narrationis ornamenta.	260
	ART. V. Narrationis exempla.	270
	CAP. III. de Descriptione.	286
	CAP. IV. de Chria.	288
	ART. I. Quid sit, & quotuplex Chria.	324
	ART. II. Chriae partes.	400
	ART. III. Transitionum formulae.	420
	ART. IV. Brevis Chriae verbalis exemplum.	440
IV	INSTIT. IV. De singulis Rhetoricis partibus.	
	CAP. I. de Inventione.	460
	ART. I. de Inventionis Propositionis.	470

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE MÉXICO

DIRECCIÓN GENERAL

AR

ART. II. de Argumentorum Inventionibus	48.
De Locis in re in se	49.
De Locis extrinsecis	61.
ART. III. de Affectionibus	64.
CAP. II. de Dispositione	76.
ART. I. de Exordio	77.
ART. II. de Propositionibus, Partitionibus	82.
ART. III. de Orationis Narratione	83.
ART. IV. de Orationis confirmatione	84.
De Confutatione	90.
ART. V. de Peroratione	93.
ART. VI. de Amplificatione	94.
ART. VII. de Transitionibus orationis	99.
ART. VIII. de Cantibus orationis artificium	100.
CAP. III. de Elocutione	101.
ART. I. Elocutio pura	101.
ART. II. Elocutio disposita	104.
Quid sit Periodus	106.
ART. III. Elocutio ornata	111.
Tropi Verborum	ibid.
Tropi sententiarum	115.
De Figuris verborum	117.
Figura sententiarum	121.
ART. IV. Elocutio apta	131.
CAP. IV. de Memoria	134.
CAP. V. de Pronuntiatione	135.
ART. I. de Vocibus	ibid.
ART. II. de Gestu	137.
ART. III. de Interpunctione	139.
ART. IV. de recta Syllabarum divisione	140.
INSTIT. V. de huiusmodi Orationum generibus	
CAP. I. de Genere exornato	141.
De Genere iudiciali	147.
De Genere deliberativo	148.
CAP. II. de Dialogo, Historia, & Elogio	
De Dialogo	150.
De Historia	151.
De Elogio	153.

APPENDIX de Latina orationis Elegantijs	1650.
§. I. Quae eleganter proponuntur, aut postponuntur	166.
§. II. Quae coniunguntur eleganter	169.
§. III. Quae separantur eleganter	173.
§. IV. Quae in principio orationis, quae in fine venuste collocentur	175.
§. V. Quaedam aliae in collocando elegantiae	178.
§. VI. Quae verborum constructionem acciendunt elegantiae	181.
§. VII. Quae in usu vocum sunt elegantiae	187.

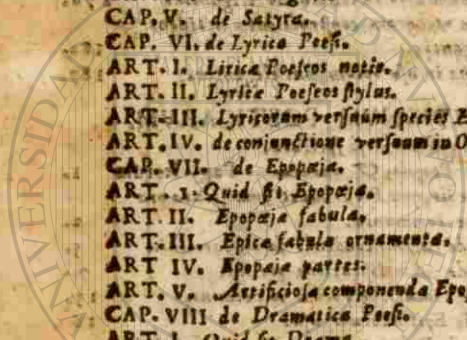
INSTITUTIONUM POETICARUM

INSTIT. I. de Poesi universae spectata	
CAP. I. Notio Poeseos, & natura	1.
CAP. II. de ijs, quae Poesi habet cum solata oratione communia	2.
CAP. III. de ratione condendi facile carminis	5.
CAP. IV. de Amplificatione poetica	7.
CAP. V. de Mutatione vocum in carmine	13.
CAP. VI. de Epithetorum usu	16.
CAP. VII. de Pedum confirmatione ad carminis venustatem	17.
CAP. VIII. de Poetica Dictione, ejusque specie	21.
CAP. IX. de Figuris Poeticis	
Figurae, quae ad ornatum spectant	25.
Figurae, quae versuum dimensionem inserviant	29.
CAP. X. Quid factio operis sit, tum ad Poema componendum accedimus	32.
INSTIT. II. de Proquoque Poemate singulariter	34.
CAP. I. de Epigrammate	
ART. I. Epigrammatis notio	35.
ART. II. de Epigrammatis acumine	38.
ART. III. Unde peti possint acumina	39.
ART. IV. Qua arte essentia possit conclusio	44.
CAP. II. de Bucolico carmine	
ART. I. Bucolici carminis notio	47.
ART. II. Eclogae partes, & artificium	48.

ART.

ART. III.	<i>Elogia suavitatis & venustatis</i>	49
CAP. III.	<i>de Elegia.</i>	
ART. I.	<i>Elegia natis, & materia.</i>	516
ART. II.	<i>Elegia pater.</i>	52.
ART. III.	<i>Amplificationis Elegiacae ratio in Ovid.</i>	54.
ART. IV.	<i>de Elegia Sylva.</i>	56.
CAP. IV.	<i>de Georgiis.</i>	58.
CAP. V.	<i>de Satyra.</i>	59.
CAP. VI.	<i>de Lyrica Poesi.</i>	
ART. I.	<i>Lyrica Poeseos natis.</i>	60.
ART. II.	<i>Lyrica Poeseos Stylus.</i>	61.
ART. III.	<i>Lyricorum versuum species Horatiana.</i>	63.
ART. IV.	<i>de conjunctione versuum in Odis Horat.</i>	65.
CAP. VII.	<i>de Epopaja.</i>	
ART. I.	<i>Quid sit Epopaja.</i>	68.
ART. II.	<i>Epopaja fabula.</i>	69.
ART. III.	<i>Epica fabula ornamenta.</i>	70.
ART. IV.	<i>Epopaja pater.</i>	73.
ART. V.	<i>Artificiose componenda Epopaja ratio.</i>	76.
CAP. VIII.	<i>de Dramatica Poesi.</i>	
ART. I.	<i>Quid sit Drama.</i>	ibide
ART. II.	<i>de Fictione Dramatis.</i>	77.
ART. III.	<i>de Partibus Dramatis.</i>	78.
ART. IV.	<i>de Apparatu, ac nomine Dramatis.</i>	79.
ART. V.	<i>de Tragedia, & Comedia.</i>	80.
CAP. IX.	<i>de Sylva.</i>	
ART. I.	<i>de Poematis Sylvarum aniverse.</i>	81.
ART. II.	<i>de singulis Sylvarum carminibus.</i>	82.
CAP. X.	<i>de Ludis Poeticis.</i>	
ART. I.	<i>de Symbolo, & Emblemate.</i>	84.
ART. II.	<i>de Inscriptione, & Epitaphio.</i>	86.
ART. III.	<i>de Enigmatibus, & Anagrammate.</i>	87.
ART. IV.	<i>de Parodia, Centone, & Dithyrambo.</i>	89.
ART. V.	<i>de ceteris ludis Poeticis.</i>	90.

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

UNIVERSIDAD DE SALAMANCA

UNIVERSIDAD DE SALAMANCA DE NUEVO LEÓN

DE BIBLIOTECAS

JUAN

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
BIBLIOTECA GENERAL DE INVESTIGACIONES